

T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SELÇUKLU DÖNEMİ AKŞEHİR MESCİTLERİNİN
RESTORASYON SORUNLARININ DÖRT ÖRNEKTE
İNCELENMESİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Tuğba DEMİRKİRAN

Konya 2009

T.C

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SELÇUKLU DÖNEMİ AKŞEHİR MESCİTLERİNİN RESTORASYON
SORUNLARININ DÖRT ÖRNEKTE İNCELENMESİ

Hazırlayan

Tuğba DEMİRKIRAN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. O.Nuri DÜLGERLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

Konya, 2009

Bu tez/...../2009 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Osman Nuri DÜLGERLER

(Danışman)

Prof. Dr. Haşım KARPUZ

(Jüri Başkanı)

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin BAŞAR

(Üye)

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**SELÇUKLU DÖNEMİ AKŞEHİR MESCİTLERİNİN RESTORASYON
SORUNLARININ DÖRT ÖRNEKTE İNCELENMESİ**

Tuğba DEMİRKİRAN

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Osman Nuri DÜLGERLER

2009, 185 sayfa

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Osman Nuri DÜLGERLER

Prof. Dr. Haşim KARPUZ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin BAŞAR

19. yüzyıl sonundan itibaren tüm dünyada ve toplumlarda tarih bilinci artarak gelişme gösteren bir olgu haline gelmiştir. Bu bağlamda, devraldığımız tarihi eserlerin korunarak gelecek nesillere aktarılması çağdaş toplumların üzerinde önemle durdukları bir problem olmuştur. Sadece anıtsal yapıların korunarak daha küçük boyuttaki yapıların kendi haline bırakılması kültür varlıklarının korunmasını engelleyecek bir tutumdur. Günümüz kullanım koşulları ve kullanılan yapı malzemelerinin bu tür yapıların özgünlüğünü bozan etmenlerin başında geldiği düşünülürse küçük boyutlu yapıların korunması gerekliliği daha ciddi boyutlara taşınmalıdır. Özellikle koruma bilincinin yeni olduğu ülkemiz koşullarında, arka planda kalmış bu tür yapıların gündeme taşınması gerekmektedir.

Bu amaçla, çalışmamızda tarihi ve mimari özellikleri açısından önem teşkil eden, çeşitli kaynaklarda ele alınmış ancak detaylı bir şekilde incelenmemiş, sorunlarına değinilmemiş Akşehir Selçuklu Dönemi Mescitleri'nin araştırılması düşünülmüştür.

Selçuklu dönemi tek kubbeli mahalle mescitleri mimarlık tarihi açısından ayrı bir öneme sahiptir. Türk cami mimarisinin gelişimini bu mescitlerden yola çıkarak görmek mümkündür. Akşehir Selçuklu Dönemi Mescitleri de bu açıdan önem teşkil etmektedir.

Çalışmamızda Selçuklu dönemi tek kubbeli mahalle mescitlerinin Akşehir örnekleri üzerinde durulmuştur. Mescitlerin yapım yılı, mimari özellikleri, yapım tekniği, yapı malzemesi ve süsleme özelliklerine dair genel bilgiler verilmiştir. Çalışmış olduğum işyerinde Akşehir Selçuklu dönemi mescitlerinden 4 tanesi üzerinde birebir çalışma imkânı bulmam sebebiyle çalışmamızın katalog kısmı bu 4 mescit üzerinde yoğunlaşmıştır. Kileci, Altunkalem, Hacı Hamza ve Kızılca mescitlerinin önce mevcut durum tespitleri yapılmış, ardından restitüsyon ve restorasyon önerileri yapılmış, daha sonra mescitlerin sorunları tespit edilmiş ve sorunlara çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

SUMMARY

Graduate Thesis

**IN FOUR EXAMPLE ANALYZİNG OF RESTORATION PROBLEMS OF
AKSEHIR SELJUK TERM SMALL MOSGUES**

Tuğba DEMİRKIRAN

SELÇUK UNIVERCITY INSTITUTE OF SCIENCES

Major Field of Study Architecture

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Osman Nuri DÜLGERLER

Konya 2009, 185 sayfa

Jury: Yrd. Doç. Dr. Osman Nuri DÜLGERLER

Prof. Dr. Haşim KARPUZ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin BAŞAR

The history conscious has turned out a phenomenon devoloping by increasing in societies and all around the world since at the end of the nineteenth century. In this context, it has been a problem to be transfered the historical artifacts which we have taken over to the next generations by being conserved for contemporary community. To have been conserved only the monumental buildings furthermore to have been let the smaller buildings drift is a behaviour to handicap the protection of the cultural buildings. The usage conditions and the buildings materials used has broke these buildings' original at the present day, so it has been paid attention to have been proserved the small dimensional buildings. Especially in our country conditions which it has just become the concious of protection, it needs putting on the agenda these buildings.

For this reason, it has been thought that the small mosques of Akşehir Seljuq Term which hasn't been studied detailed before to have been searched.

There is a different importance the Seljuq Term's only vaulted small mosques in terms of architacture history. It is possible to see the Turkish Mosque Architacture's improvement. In this respect, it is important Akşehir Seljuq Term's small mosques.

In our research, it has been focused on the Akşehir samples of Seljuq Term's only vaulted small mosques. It has been given the general informations concerning to

construction date of the small mosques, architectural characteristic, construction technique, building material and decoration characteristic. The part of the catalog of our research has consisted of 4 small mosques because I had an opportunity to study on four of them by myself before. Firstly, Kileci, Altunkalem, Hacı Hamza and Kızılca Hamam's small mosques has been made the existing situation's determination. Secondly, it has been made the restitution and restoration suggestions. Then it has been determined the problems of small mosques and it has been tried to give the solution suggestions.

ÖNSÖZ

İlk çağlardan beri Orta Anadolu'nun önemli bir yerleşim merkezi olan Akşehir, her dönemde çeşitli imar faaliyetlerine sahne olmuştur. İlçede Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerine ait çok sayıda eser bulunmaktadır. Bu eserlerin içinde günümüze kadar gelebilen, Selçuklu Dönemi'nde yapılmış, sayıları dokuzu bulan mescitler önemli bir yer teşkil etmektedir. Gerek plan özellikleri, gerek yapım teknikleri, gerekse süsleme özellikleri ile araştırmaya değer, döneminin özelliklerini yansıtan bu önemli yapıların yeteri kadar araştırılmadığı kanısındayız. Konya'daki Selçuklu Dönemi Mescitleri'ni içeren kaynaklarda veya Akşehir'deki tarihi eserleri araştıran kaynaklarda mescitlere kısaca değinilmiş, fakat detaylı bir araştırma yapılmamıştır. Bu çalışmamızda Akşehir'deki Selçuklu Dönemi'nde yapılan mescitlerden dört tanesini detaylı olarak ele alarak restorasyon sorunlarına değinmeye çalıştık.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bana yardımcı olan, bilgilerini ve deneyimlerini esirgemeyen, beni yönlendiren danışman hocam Yrd. Doç. Dr Osman Nuri DÜLGERLER'e, çizim ve resim arşivini açarak desteğini esirgemeyen M. Argun KOCADAĞISTAN'a, ölçü alımında, fotoğraflamada ve çizimlerde birlikte çalıştığım Kültür İnş. Proje Ekibi olan arkadaşlarım S. Ahmet BİÇER, Gökçen GÖKMENOĞLU, M.Ali SÜNDÜS, Turgut BAŞ, Erkan AYGÖR ve Ayşe ARSLAN'a, çalışma boyunca maddi manevi desteklerini esirgemeyen aileme çok teşekkür ederim.

ÖZET	i
SUMMARY	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	
1. GİRİŞ	1
1.1 Konunun Tanımı ve Önemi.....	2
1.2 Çalışmanın Amaç ve Kapsamı.....	3
1.3 Çalışmada Kullanılan Materyal ve Metod.....	3
1.4 Literatür Çalışması.....	4
1.5 Anadolu Selçuklu Tarihi	7
1.6 Selçuklu Mimarisi Genel Özellikleri.....	10
2. AKŞEHİR VE MESCİT KAVRAMI	
2.1 AKŞEHİR	
2.1.1 Tarihçe.....	12
2.1.2 Fiziki ve Beşeri Durum.....	14
2.1.3 İklimi ve Bitki Örtüsü.....	14
2.1.4 Akşehir’deki Günümüze Ulaşan Mimari Eserler.....	15
2.1.4.1 Selçuklu Dönemi.....	15
2.1.4.2 Beylikler Dönemi.....	15
2.1.4.3 Osmanlı Dönemi.....	15
2.1.4.4 Cumhuriyet Dönemi.....	15
2.2 MESCİT KAVRAMI	
2.2.1 Mescidin Tanımı.....	16
2.2.2 Mescidin Gelişimi.....	17
2.2.3 Yakın Çevredeki Selçuklu Dönemi Mescitleri.....	17
2.2.4 Anadolu Selçuklu Dönemi Konya Mahalle Mescitleri.....	18
3. KATALOG	
3.1 Kileci Mescidi	
3.1.1 Mevcut Durum Tespiti	
3.1.1.1 Yapının Yeri, Yapım Yeri ve Bugünkü Durumu.....	19
3.1.1.2 Mimari Özellikleri.....	21
3.1.1.3 Yapı Malzemesi.....	30

3.1.1.4 Yapım Tekniği.....	30
3.1.1.5 Süsleme Özellikleri.....	30
3.1.1.6 Rölöve Çizimleri.....	36
3.1.2 Restitüsyon.....	41
3.1.2.1 Restitüsyon Çalışması	41
3.1.2.2 Restitüsyon Çizimleri.....	43
3.1.3 Restorasyon	
3.1.3.1 Restorasyon Projesinin Amacı ve Restorasyon Yaklaşımı.....	46
3.1.3.2 Tespitler ve Çözüm Önerileri Tablosu.....	47
3.1.3.3 Restorasyon Çizimleri.....	51
3.2 Altunkalem Mescidi	
3.2.1 Mevcut Durum Tespiti	
3.2.1.1 Yapının Yeri, Yapım Yeri ve Bugünkü Durumu.....	56
3.2.1.2 Mimari Özellikleri.....	58
3.2.1.3 Yapı Malzemesi.....	66
3.2.1.4 Yapım Tekniği.....	66
3.2.1.5 Süsleme Özellikleri.....	67
3.2.1.6 Rölöve Çizimleri.....	68
3.2.2 Restitüsyon	
3.2.2.1 Altunkalem Mescidi Restitüsyon Çalışması	73
3.2.2.2 Restitüsyon Çizimleri.....	75
3.2.3 Restorasyon	
3.2.3.1 Restorasyon Projesinin Amacı ve Restorasyon Yaklaşımı.....	78
3.2.3.2 Tespitler ve Çözüm Önerileri Tablosu.....	79
3.2.3.3 Restorasyon Çizimleri.....	82
3.3 Hacı Hamza Mescidi	
3.3.1 Kazı Öncesi Durum Tespiti	
3.3.1.1 Yapının Yeri, Yapım Yeri ve Bugünkü Durumu.....	87
3.3.1.2 Mimari Özellikleri.....	88
3.3.1.3 Yapı Malzemesi.....	99
3.3.1.4 Yapım Tekniği.....	100
3.3.1.5 Süsleme Özellikleri.....	100

1. GİRİŞ

Akşehir, Anadolu Selçukluları'nın başkenti ve kültür merkezi olan Konya'ya yakın olması, önemli geçiş ve ticaret yolları üzerinde bulunması, verimli toprakları ve doğal güzellikleri nedeniyle Anadolu Selçukluları zamanında önemli bir merkez olmuştur¹. Bu özelliğini Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde de sürdüren Akşehir, Kurtuluş Savaşı sırasında önemli bir görev üstlenmiştir. Günümüzde de özelliğini koruyan ilçe, birçok dalda araştırmalara konu olmuş, özellikle ilçedeki tarihi eserlerle ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Ancak bu araştırmalarda Akşehir'deki tarihi eserlerin tamamı ele alındığı için mescitlere çok detaylı değinilmemiştir. Yapılan araştırmalarda mescitlere ait çizimler plan şeması niteliğinde kalmış, fotoğraflara yeterli şekilde yer verilmemiştir. Çalışmaların bazılarında süslemeler detaylı bir şekilde anlatılmış fakat mescitlerin mekân gelişimi ve geçirdiği değişikliklere değinilmemiştir. Yapıların mevcut durum tespitlerinin yetersiz oluşu ve yapıların eski durumları ile bağlantı kurulmaması, yapılardaki bozulma, yıkılma ve eklemelere değinilmemesi, mescitleri daha detaylı bir şekilde ele almamıza sebep olmuştur. Ayrıca, mevcut kaynaklar yayımlandıktan sonra, özellikle son birkaç yıl içerisinde, mescitlerin bir kısmında yenileme çalışmaları yapılmış ve aktarılması gereken yeni bilgiler ortaya çıkmıştır. Son yıllarda Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün yaptığı restorasyon ve kazı çalışmaları sayesinde mescitler hakkında daha detaylı bilgiler edinilebilmiştir. 2007-2008 yılı içerisinde Akşehir'deki mescitlerin proje yapım işleri tamamlanmış, restorasyon yapım işleri ise halen devam etmektedir. Yapılan bu çalışmalardan elde edilen bulgular henüz yayınlanmamıştır. Katalog kısmında restorasyon ve kazı çalışması yapılan ve henüz çalışmalara başlanmamış mescitlerden örnekler verilmiştir. Ayrıca yayınlanan kaynaklarda mescitlerin restitüsyonuna yönelik herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Mescitlerin sadece mevcut durumlarının değerlendirildiği bu çalışmalarda restorasyona yönelik öneriler de bulunmamaktadır.

¹ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 1

Bunlardan Yekta DEMİRALP² ve Tahsin SAMUR³'un yayınlarında, mescitlere diğer yayınlara göre daha çok yer verilmiştir. Friedrich SARRE⁴ eserinde Taş Medrese'den bahsederken mescit kısmına da kısaca değinmektedir. Mustafa CAVİT⁵ ilçedeki mevcut kitabeler hakkında bilgi verirken kitabesi bulunan mescitleri de ele almıştır. İ.H. KONYALI⁶ ilçeyi, her yönüyle ele almış, ilçe ve çevresindeki tarihi eserleri tanıtmıştır. Yaşar ANILIR⁷ yayınında mescitlere kısaca değinmiş fakat çalışmayı fotoğraf ve çizimlerle desteklememiştir.

1.1 Konunun Tanımı ve Önemi

Mescitler, vakit namazlarının kılınması dışında halkın yakınlaşması için önemli mekânlardır. Konya'da Anadolu Selçuklu döneminde yapılan mahalle mescitleri mimarlık tarihi açısından ayrı bir öneme sahiptir. Türk cami mimarisinin gelişimini bu mescitlerden yola çıkarak görmek mümkündür. Konya mescitleri ile benzerlik gösteren ve aynı dönemlerde yapılan Akşehir mescitleri de bu açıdan önem teşkil etmektedir. Bu mescitlerin plan şeması, üst örtü sistemi ve mekân kullanımı bakımından Beylikler Dönemi ve daha sonra Osmanlı Dönemi'nde yapılan camilere temel oluşturduğunu söyleyebiliriz.

“Selçuklu Dönemi Akşehir Mescitlerinin Restorasyon Sorunlarının Dört Örnekte İncelenmesi” başlıklı çalışmamızda, mescitlerden 4 tanesi ele alınarak mevcut durum tespiti, restitüsyon ve restorasyon önerileri yapılmış, mevcut durumdaki sorunlar tespit edilmiş ve sorunlara çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır. Daha sonra değerlendirme bölümünde Akşehir'deki Selçuklu döneminde yapılmış, günümüze gelebilmiş mescitlerin genel özelliklerine değinilmiştir.

Akşehir'deki mimari eserlerin anlatıldığı kaynaklarda mescitlere de yer verilmiştir, fakat bu çalışmalar yazıldıkları dönemde mescitlerin mevcut durumunu anlatır nitelikte olup, restitüsyon ve restorasyon önerisi yapılmamış ve herhangi bir sorun tespiti ve sorunlara çözüm önerisi getirilmemiştir. Kaynaklardaki bu eksiklik

² DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 16-44

³ SAMUR, T., *Akşehir'deki Türk Mimari Eserler*, Konya, 1996, s.19-48

⁴ SARRE, F., *Küçük Asya Seyahati*, Berlin, 1896, s.26-27-28

⁵ CAVİT, M., *Akşehir Kitabeleri ve Tetkikleri*, Muğla, 1934, s.1-40

⁶ KONYALI, İ.H., *Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir*, İstanbul, 1945, s.279-355

⁷ ANILIR, Y., *Akşehir Tarihi ve Tarihi Eserleri*, Konya, 1991, s.27-41

nedeniyle çalışmamız mevcut durum tespit çalışması halinde kalmayarak, mescitlerin gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılması için restitüsyon ve restorasyon önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

1.2 Çalışmanın Amaç ve Kapsamı

Çalışmamız Akşehir'deki Selçuklu dönemi mescitlerinden 4 tanesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu dört mescidin mevcut durumu tespit edilmiş, resimlerle ve çizimlerle anlatım desteklenmiştir. Mevcut izlerden ve yapılan kazı çalışmalarından elde edilen bulgulardaki verilerden restitüsyon önerileri yapılmış ve çizimleri eklenmiştir. Mevcut durumdaki sorunlar bir tablo halinde tespit edilmiş ve çözüm önerileri getirilmeye çalışılmış, restorasyon önerileri yapılmış ve çizimleri eklenmiştir.

Çalışmamızın değerlendirme bölümünde Akşehir merkezinde bulunan ve 9 tanesi tespit edilip rölöveleri alınan mescitlerin plan özellikleri, malzeme ve teknik, süsleme bakımından irdelenmesi ve mescitlerin geçirdiği değişiklikler tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bölüm Akşehir merkezde bulunan Selçuklu Dönemi'nde yapılmış Altunkalem, Kızılca, Kileci, Ferruḫşah, Küçük Ayasofya, Hacı Hamza, Kalaycı, Güdük Minare ve Taş Medrese mescitlerini kapsamaktadır.

1.3 Çalışmada Kullanılan Materyal ve Metot

Çalışmamızı üç aşamada gerçekleştirmeye çalıştık. İlk olarak Akşehir tarihi ve Akşehir'de bulunan Selçuklu Dönemi Mescitleri hakkında kaynak taraması yaptık. Kaynak araştırması yaparken kütüphane, tez arama merkezi, Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivi, Anıtlar Yüksek Kurulu arşivi ve mescitlerin çizimlerini yapan firmanın arşivinden yararlanmıştır. Kütüphane aşamasında öncelikle Akşehir tarihi araştırılmış, daha sonra Selçuklu tarihi ve mimarisi hakkında bilgiler elde edilmiş, Konya ve çevresindeki mescitlerin genel özellikleri hakkında araştırma yapılmıştır. En son olarak katalog bölümüne alınan eserlerin kaynak taraması yapı bazında yapılmıştır. Tez tarama merkezinden alınan tezlerden Akşehir tarihi ve tarihi eserleri, Konya tarihi ve Konya ve çevresindeki mescitler, Selçuklu tarihi ve Selçuklu mimarisi hakkında yazılmış olanlardan faydalanılmıştır. Vakıflar Bölge Müdürlüğü,

Anıtlar Yüksek Kurulu ve projeleri çizen firmaların arşivlerinden ise çizimler, resimler ve raporlar incelenmiştir.

Sonraki aşamada mescitlerin fotoğrafları çekilip, ölçüleri alınarak bu tespitlere göre rölöveleri çizilmiştir. Mescitlerin plan ölçüleri alınırken önce dış cephe ölçüleri alınmış, daha sonra iç hacim ölçüleri köşegen yöntemi ile belirlenmiştir. Binanın mevcut ölçü krokisinde belirlenen poligon noktaları ile irtibat kurularak binanın konumlandırılması sağlanmıştır. Kot ve gabariler alınırken projede de belirtilen bir sıfır noktası tespit edilmiş ve bu kot binanın tüm gabari alınan bölümlerine taşınmıştır. Sıfır kotunun altında kalan ölçümler eksi değer olarak belirlenmiştir. Alınan ölçüler bilgisayar ortamında önce noktasal koordinatlara ve sonra çizgisel değerlere çevrilerek binaya ait plan, kesit ve görünüşler çıkarılmıştır. Bilinmeyen ve ulaşılamayan kısımların ölçü değerleri belirtilmemiş ve kesik çizgilerle taranan bölgeler içinde tahmini olarak gösterilmiştir.

Son olarak katalog kısmında mescitlerden 4 tanesi detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bunlardan ikisinin araştırma kazıları yapılmış olup yeni bilgiler ortaya çıkmıştır. Diğer ikisinin ise henüz araştırma kazıları yapılmamıştır. Ortaya çıkan yeni bulgular, mevcut durumdaki izler ve kaynaklarda elde edilen bilgiler ışığında mescitlere restitüsyon önerileri yapılmıştır. Daha sonra mevcut durumdaki sorunlar tespit edilmiş ve bunlara çözüm önerileri getirilmeye çalışılarak restorasyon önerileri yapılmıştır.

1.4 Literatür Çalışması

Akşehir'deki Selçuklu Dönemi Mescitleri ile ilgili yayınlar: Akşehir'deki Selçuklu Dönemi mescitleri ile ilgili başlı başına bir yayın yoktur ancak, Akşehir'deki tarihi eserlerle ilgili yapılan yayınlarda mescitlere de yer verilmiştir.

KONYALI, İ.H. , Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir, İstanbul,1945, s.279-355:

Konyalı'nın bu çalışması Akşehir'in tarihi ve sosyal hayatı hakkında bilgilerin verildiği, Akşehir ve köylerinde bulunan tarihi eserler ile ilgili bir envanter çalışması niteliğindedir. Konyalı mevcut eserler ve yazılı kaynaklardan ulaşabildiği kadarıyla yok olan eserler hakkında bilgiler vermiştir.

SAMUR, T. ,Akşehir'deki Türk Mimari Eserler, Konya, 1996, s. 19-48:

Tahsin SAMUR bu araştırmasında Akşehir'deki mevcut Türk devri yapılarının toplu bir değerlendirmesini yapmış, sanat ve mimarlık değerleri üzerinde durmuştur. Ayrıca günümüze ulaşmayan eserlerle ilgili olarak kaynak araştırması yaparak bilgiler vermiştir.

DEMİRALP, Y. ,Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları, Ankara, 1996, s. 16-44:

Bu araştırmada Yekta DEMİRALP Akşehir'de mevcut olmayan eserlerin listesini vermiş, mevcut olan eserler hakkında ise detaylı bilgi vermiştir. Yapıların anlatımında plan çizimlerine ve süsleme çizimlerine yer vermiştir.

SARRE, F.,Küçük Asya Seyahati, Berlin, 1896, s. 26-27-28:

F. SARRE Küçük Asya Seyahati kitabına göre Akşehir'e uğramış ve orada gördüğü Akşehir Ulu Camii gibi bazı önemli yapılardan bahsetmiş ve Akşehir'in o dönemdeki genel durumuna değinmiştir.

CAVİT, M.,Akşehir Kitabeleri ve Tetkikleri, Muğla, 1934, s.1-40:

Bu eserde Akşehir'deki eserlerin kitabeleri ele alınmış ve detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

EĞDİR, F., Konya Selçuklu Devri Mescitleri, Konya, 1987, s. 3- 4 (S.Ü. Sanat Tarihi Bölümü Lisans Tezi):

Konya mescitlerinin genel özellikleri, yapım tekniği ve süsleme olarak ele alınmıştır.

MANGALTEPE, İ.,16.yy Başlarında Akşehir Vakıfları, Van, 1997, (Yüksek Lisans Tezi):

MANGALTEPE tezinde Akşehir ve çevresindeki tarihi eserlerin vakfedilmeleri hakkında detaylı bilgiler vermiştir. Her eseri ayrı ayrı ele alıp bunların vakfedilme tarihlerini ve mevkuflarını anlatmıştır.

OKÇUOĞLU, T.,Anadolu Selçuklu Mescitlerinde Kubbeye Geçiş Alanının Değerlendirilmesi, İstanbul, 1995, s.45-47-53-54-58-59-60-64-66 (Yüksek Lisans Tezi):

Çalışma iki bölüm halinde düzenlenmiştir. Birinci bölümde Anadolu Selçuklu Mescitlerinde kubbeye geçiş elemanları, malzeme ve teknikleri anlatılmıştır. İkinci

bölümde ise Konya ve çevresindeki mescitlerin kubbeye geçişleri teker teker ele alınmış ve detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

ANILIR, Y., Akşehir Tarihi ve Tarihi Eserleri, Konya, 1991,s.27-41:

Akşehir'deki tarihinin ve tarihi eserlerinin anlatıldığı bu çalışmada tarihi eserlere çok detaylı değinilmemiş, kısa olarak anlatılmıştır.

ARICAN, S. , Akşehir'deki Mimari Eserlerde Tezyinat, Konya,1998, (S.Ü. Lisans tezi):

Akşehir'deki mimari eserlerin süsleme özelliklerinin anlatıldığı bu eserde süslemeler dönemsel özelliklerine göre irdelenmiştir.

ARSEVEN, C.E., Türk Sanatı Tarihi, İstanbul, 1970, s. 88-94:

Ansiklopedik bilgi niteliğinde olan çalışmanın Anadolu Selçuklu Mimarisi hakkında yazılmış bölümlerinden faydalanılmıştır.

ASLANAPA, O., “Anadolu Selçuklu Sanatı”, I. Uluslar arası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi, Bildiriler I. Cilt, Konya, 2001, s. 43-48:

Anadolu Selçuklu Sanatı'nın anlatıldığı makalede gezginlerin ve yabancı kişilerin anlatımlarına da yer verilmiştir.

KARPUZ, H., Anadolu Selçuklu Mimarisi, Konya, 2004, s.1-49:

Anadolu Selçuklu Mimarisi'nin anlatıldığı yayında Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu tarihine yer verilmiştir.

BAYKARA, T., “Selçuklu Devri Türk Şehrinin Temel Özellikleri”, Uluslar arası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi, Bildiriler I. Cilt, Konya, 2001, s. 149-153:

Makalede şehir gerçeği, Türklerde ve Selçuklularda şehir var mıdır, Selçuklu devri Türk şehrinin büyüklüğü ve nüfusu, Selçuklu devri Türk şehrinde Türklerin yeri ve nüfusu gibi konular ele alınmıştır.

ARIK, O., “Anadolu Selçuklu Mimarlığında Tipoloji Üzerine Düşünceler”, Uluslar arası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi, Bildiriler I. Cilt, Konya, 2001, s. 33-38:

Makalede Selçuklu yapılarında tipolojiye gidilme nedenlerini irdelenmektedir.

YETKİN, S.K., İslam Mimarisi, Ankara, 1959, s.138:

İslam mimarisi hakkında detaylı bir çalışma niteliğinde olan kaynakta Selçuklu mimarisi birkaç bölüme ayrılarak anlatılmıştır.

BEDİRHAN, Y.-ATÇEKEN, Z., Selçuklu Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi, Konya, 2004, s. 135-139:

İlgili bölümde Selçuklu Mimarisi genel hatlarıyla anlatılmış, mimarinin gelişme sebepleri ve özelliklerine kısaca değinilmiştir.

MÜLAYİM, S., “Anadolu Selçuklu Üslubu”, Thema Larousse 6. Cilt, İstanbul, 1993-1994, s. 218-219:

Türk İslam Sanatı hakkında makalelerin bulunduğu 6. Cilt içerisinde Selçuklu Sanatı hakkında bilgiler bölümler halinde verilmiştir.

1.5 Anadolu Selçuklu Tarihi

Anadolu Selçuklu tarihi Büyük Selçuklu tarihinin bir bölümü olduğu için Büyük Selçuklu tarihine kısa bir göz atmak gereklidir. Oğuzların Kınık boyundan Dukak oğlu Selçuk Bey, 986 yılında Buhara ile Semerkant arasında, diğer Türk boylarını da etrafında toplanıp federatif bir teşkilat kurarak Büyük Selçuklu Devleti'nin temellerini atmıştır⁸.

Ölümünden sonra yönetime geçen torunları Tuğrul ve Çağrı Beyler belirli bir toprağa sahip olmak için Karahanlılar ve Gazneliler ile mücadeleye girmişler, 1035 ve 1038 yıllarındaki savaşlarda Gaznelileri yenmişler, kısa sürede Horasan'a yerleşerek önemli bir siyasi varlık haline gelmişlerdir. 1018 yıllarına doğru Çağrı Bey süvari kuvvetleri ile Anadolu'ya akınlar düzenlemiş, Türkmenler ile Van Gölü'nün kuzeyine kadar gelmiştir.

Selçuklu ordusunun 1040 yılında Dandanakan'da Gazneli ordusunu yenmesinden sonra Selçuklu Devleti resmen kurulmuş, devlet başkanlığına Tuğrul Bey getirilmiştir.

Yerleşim zorlukları yüzünden Oğuz boyları göç etmek ve Anadolu'ya akınlar düzenlemek zorunda kalmışlardır. Aynı zamanda Bağdat İslam halifesi Şii

⁸ KARPUZ, H., **Anadolu Selçuklu Mimarisi**, Konya, 2004, s.5

baskınlarına karşı Tuğrul Bey'den yardım istemiş, 1055'de Bağdat'a girilerek ayaklanmalar bastırılmış ve Türk – Abbasi İmparatorluğu sağlanmıştır⁹.

Anadolu'ya Çağrı Bey'in ilk keşif hareketinden sonra bu bölgeye birkaç akın daha yapılmış, 1064'de tahta geçen Alparslan'ın Anadolu'da devam eden fetihlerinde başta Ani olmak üzere birçok şehir fethedilmiştir¹⁰.

Selçukluların Doğu Anadolu'daki ilerleyişlerini durdurmak için Bizans imparatoru büyük bir ordu ile doğuya hareket ederek Erzurum üzerinden güneye doğru yürümüştür. 1071'de Malazgirt'de Selçuklu ordusu ile Bizans ordusu arasında büyük bir savaş meydana gelmiş, Sultan Alparslan'ın başarılı yönetimi ile savaş Selçuklu ordusunun kesin galibiyeti ile sonuçlanmıştır. Böylece Anadolu Türklerin nihai vatanı olmuştur¹¹.

Alparslan 1072 yılında Türkistan seferi sırasında bir suikast sonucu öldürülünce yerine oğlu Melikşah geçmiştir. Ünlü vezir Nizamülmülk'ün de yardımıyla fetihlere devam edilip, isyanlar bastırılmıştır. Önce Nizamülmülk sonra da Melikşah'ın suikast ile öldürülmesinden sonra, Selçuklu devletinin duraklayıp gerilemeye başladığı görülmektedir. Bir dizi taht kavgasından sonra imparatorluk bölünmüştür. Bu bölümün sonucunda:

- 1- Irak ve Horasan Selçukluları
- 2- Kirman Selçukluları
- 3- Suriye Selçukluları
- 4- Anadolu Selçukluları ortaya çıkmıştır¹².

Anadolu Selçuklu Devleti Oğuz Türklerinin Üçoklu Kınık boyuna mensup Selçuklu hükümdar ailesinden Süleyman Şah tarafından, Anadolu'da kurulmuştur. Malazgirt zaferiyle, Anadolu kapılarını Türklere açan Sultan Alparslan, bu savaşa katılan kumandan ve Türkmen reislerine, Anadolu'yu, Türkleştirme ve İslamlaştırma görevini vermiştir. Bunlardan Kutalmış oğlu Süleyman Şah, Selçuk Bey'in oğlu Arslan Yabgu'nun torunu olup, Anadolu'daki fetih hareketinden sonra Antakya'dan Anadolu'ya girmiştir. 1074 yılında Konya, 1075 yılında İznik'i

⁹ YETKİN, S.K., **İslam Mimarisi**, Ankara, 1959, s.138

¹⁰ KARPUZ, H., **Anadolu Selçuklu Mimarisi**, Konya, 2004, s.5

¹¹ ARSEVEN, C.E., **Türk Sanatı Tarihi**, İstanbul, 1970, s. 88

¹² KAFESOĞLU, İ., **Selçuklu Tarihi**, İstanbul, 1972, s.24-44, 61-69, 89- 105

fethederek burayı emrindeki kuvvetlerin merkezi yapmıştır. Böylece Anadolu Selçuklu Devleti'nin temelleri atılmıştır¹³.

Çeşitli gayelerle bölgeye gelen Türkmenleri emrinde birleştiren Süleyman Şah, Anadolu'da birlik ve hâkimiyetini güçlendirmek, Fırat boylarında ve Kilikya taraflarında toplanmaya çalışan Ermeni gruplarına mani olmak için harekete geçti. 1082 yılında Çukurova'ya giden Süleyman Şah, Adana, Tarsus ve Misis dâhil tüm bölgeyi zapt etti. 1084 yılında Hristiyanlardan Antakya'yı aldı. 1086'da Suriye ile Selçuklu Meliki Tutuş'la yaptığı savaşta yenildi ve savaş meydanında vefat etti. 1092 yılında devletin başına I. Kılıçarslan geçmiştir. Kılıç Arslan Bizans ordularının yanı sıra Haçlı saldırılarına da karşı koymuştur. 1096 yılında İznik Haçlıların eline geçince başken Konya'ya nakledildi. I. Kılıç Arslan döneminde Haçlılar Anadolu'da büyük katliam ve yıkım yapmışlardır. Kılıç Arslan'ın 1107'de ölümünden sonra I. Melikşah tahta geçmiştir. Bunu I. Mesud ve II. Kılıç Arslan dönemleri izlemiştir.

İzzeddin kılıç Arslan II dönemi, Anadolu Selçuklu devletinin yükselme devridir. O'nun zamanında Myriokefalon'da Bizans ordusu son defa yenilerek Türk hâkimiyeti sürekli kılınmıştır. Ülkesini oğulları arasında bölünce taht kavgaları olmuş, Haçlılar seferlerini tekrarlamışlardır¹⁴.

Sırası ile Gıyaseddin Keyhüsrev I, Rükneddin Süleyman Şah II, Kılıç Arslan III ve İzzeddin Keykavus Anadolu Selçuklu Devleti yönetiminde bulunmuşlardır.

İzzeddin Kaykavus Anadolu'nun ekonomik bakımdan güçlenmesine önem vermiştir. Sinop fethedilmiş, Güney Anadolu'da Kilikya Ermeni Krallığı ortadan kaldırılmıştır. Bundan sonra tahta geçen kardeşi I. Alâeddin Keykubat Anadolu Selçuklu Sultanlarının en büyüklerinden birisidir. Alâeddin Keykubat dönemi çok parlak geçti. Eyyübi – Artuklu ittifakı yıkıldı. Mengüceklilere son verildi, Trabzon kuşatıldı. 1230 yılında Yassıçimen'de Harzemşah ordusu yenildi, Erzurum Meliki Cihanşah bertaraf edilerek memleketi Selçuklu devletine katıldı.

Alâeddin Keykubat 1237 yılında ölümünden sonra tahta geçen oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev II yönetimde yetersiz kaldı. Siyasi çekişmeler başladı, Baba İshak İsyanı oldu. 1243 yılında Moğollarla yapılan Köseadağ Savaşından Selçuklu ordusu feci bir yenilgiyle çıktı¹⁵.

¹³ ARSEVEN, C.E., **Türk Sanatı Tarihi**, İstanbul, 1970, s. 89

¹⁴ KARPUZ, H., **Anadolu Selçuklu Mimarisi**, Konya, 2004, s.7-8

¹⁵ CAHEN, C., **Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler**, Paris, 1968, s. 35-66

Moğollar Anadolu şehirlerini yakıp yıktılar, ahalisini kılıçtan geçirdiler. Selçuklu sultanları Moğol yönetiminin kuklası oldular. Daha sonra tahta geçen İzzeddin Keykavus II, Rükneddin Kılıç Arslan IV, Alâeddin Keykubat II, Gıyaseddin Keyhüsrev III, Gıyaseddin Mesud II, Alâeddin Keykubat III ve tekrar tahta geçen Gıyaseddin Mesud II hiçbir zaman bağımsız hareket edemediler¹⁶.

Moğol döneminde Muinüddin Süleyman Pervane, Sahip Ata Fahreddin Ali gibi vezirler yönetimde etkili oldular. Bir ara Memluklu Sultanı Baybars tahta geçmişse de 1308 yılında İlhanlı Abaga Han kesinlikle Selçukluların yönetimine son verdi ve Beylikler devri başladı¹⁷.

1.6 Selçuklu Mimarisi Genel Özellikleri

1071 Malazgirt savaşından sonra tümüyle Türklere açılan Anadolu'da 13. Yüzyılın sonuna kadar süren bir dönemin sonuna kadar süren bir dönemin sanatına verilen genel isim, Selçuklu Çağı Sanatı'dır¹⁸.

Önce İznik, sonra Konya'yı başkent yapan Anadolu Selçuklularının ikinci derecede merkezleri Kayseri ve Sivas ile çevreleri olmuştur¹⁹.

Anadolu Selçuklu mimarlığına, Büyük Selçuklu mimarisi ve Anadolu'da yaşayan eski uygarlıkların mimarlık ürünlerinin yanı sıra Orta Asya mimarisi de etki etmiştir²⁰.

Anadolu Türk mimarlığının genel karakterini kesme taş malzeme, taş işçiliğine dayanan süsleme ve yalın bir mekân etkisi meydana getirir. Tuğla, sırlı tuğla, mozaik çini ve bazen de alçı genellikle süsleme malzemesi olarak kullanılmış, çok az örnekte, Büyük Selçuklu mimarlığının genel karakteri olan tuğla malzeme, süsleme amacı dışında, yapı malzemesi olarak da ele alınmıştır²¹.

Anadolu Selçuklu çağı mimarlığının diğer bir özelliğini de cepheler ve ışıklandırma meydana getirmektedir. Dışa açık geniş pencere düzeni, özellikle erken dönemde, görülmektedir. Bunun yerine, üst hizalarda yer alan tepe pencereleri ile

¹⁶ ARSEVEN, C.E., **Türk Sanatı Tarihi**, İstanbul, 1970, s. 89

¹⁷ KARPUZ, H., **a.g.e**, Konya, 2004, s.7-8

¹⁸ MÜLAYİM, S., "Anadolu Selçuklu Üslubu", **Thema Larousse 6. Cilt**, İstanbul, 1993-1994, s. 218

¹⁹ BAYKARA, T., "Selçuklu Devri Türk Şehrini Temel Özellikleri", **Uluslar arası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi, Bildiriler I. Cilt**, Konya, 2001, s. 150

²⁰ KARPUZ, H., **Anadolu Selçuklu Mimarisi**, Konya, 2004, s.3

²¹ KARPUZ, H., **a.g.e**, 2004, s.13

yapıların ortalarında, örtüde meydana getirilen açıklıklar ışıklandırmayı sağlamaktadır. Bu orta açıklıklarının, her tip yapıda, iç avlunun geleneğini yaşattığı düşünülebilir.

Cephelerde taç kapılar genel bir özelliktir. Çoğunlukla mukarnaslı niş biçimindeki kemerli kapılar, birkaç sıra ve çeşitli taş işçiliği gösteren bordürlerle çerçeve içine alınmıştır²².

Plan ve form tasarımı bakımından yapı tiplerinin kendi içlerinde belli bir gelişimini izlemek mümkündür. Bu bakımdan yapı tiplerini ele alarak, genel karakterini belirlemek mümkündür²³.

Selçuklu çağı Anadolu Türk mimarlığında, günümüzde ulaşabilen anıt niteliğindeki mimarlık ürünlerinin büyük kısmı dini mimarlık örnekleridir. Camiler bunların en ilgi çekicileridir²⁴. Dini eğitim yanında, din dışı eğitim de yapılan ve çağının yüksek öğretim kurumları olan medreseler, ikinci bir grubu meydana getirirler. Kervansaraylar ise en gelişmiş biçimiyle Anadolu Selçuklu çağında ortaya çıkmış olan ortaçağın önemli mimarlık örnekleridir. Anadolu’da günümüze ulaşabilmiş pek çok kervansaraya rastlamak mümkündür. Selçuklu dönemi Anadolu saray ve köşkleri, son yıllardaki kazılarla aydınlatılmış geniş alanlara yayılmış yapı toplulukları olarak dikkati çekerler. Özellikle çini süslemeleri şaşırtıcı detay zenginliği göstermesi bakımından ilgi çeker. Bu çinilerdeki figürlerle birlikte, her tip yapıda rastlanan taş kabartma figür detayları Selçuklu çağı Anadolu Türk mimarlığının diğer bir ilgi çekici yönünü meydana getirir.

Diğer bütün dünya mimarilerinde olduğu gibi Selçuklu Mimarisi’nde de binalar gördükleri hizmete göre;

- 1- Dini Mimari
- 2- Sivil Mimari
- 3- Askeri Mimari olmak üzere 3 bölüme ayrılmıştır.

Dini Mimari’ye giren binalar: Camiler, tekkeler, medreseler, türbeler ve mahalle mescitleri gibi yapılardır.

Sivil Mimari’de: Hanlar, kervansaraylar, hamamlar, çeşmeler, hastaneler, imarethaneler, çarşılar, köprüler, saraylar, evler... vs bulunmaktadır.

²² <http://www.istanbul.edu.tr>

²³ <http://www.istanbul.edu.tr>

²⁴ ARIK, O., “Anadolu Selçuklu Mimarlığında Tipoloji Üzerine Düşünceler”, **Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi, Bildiriler I. Cilt**, Konya, 2001, s. 35

Askeri Mimari sınıfına girenler: Kaleler, kışlalar, kasırlar kuleler gibi savunma amaçlı yapılar bulunmaktadır²⁵.

2. AKŞEHİR VE MESCİT KAVRAMI

2.1 AKŞEHİR

2.1.1 Tarihçe

Sart'tan başlayarak Ninova'ya kadar uzanan ve tarihte “Kral Yolu” olarak bilinen ünlü ticaret yolunun geçtiği kent günümüzde de aynı önemini korumaktadır²⁶.

Akşehir, tarih boyunca önemli bir yerleşim yeri olmuştur. Yöredeki ilk arkeoloji buluntuları Neolitik dönemde burada bir yerleşim yeri olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca Hititler burada yerleşmiş, onları Frigler ve Lidyalılar izlemiştir. Frigyalılardan günümüze Akşehir'e bağlı Ulupınar köyünde bulunan ve bugün halkın Devrent suyu dedikleri ünlü Midas Çeşmesi gelebilmiştir²⁷.

Daha sonra Persler Anadolu'yu işgal ettikleri sırada yöreye de hâkim olmuşlardır. Büyük İskender'in Anadolu'ya gelişi ile yöredeki Pers egemenliği sona ermiştir. İskender'in ölümünden sonra, Pergamon Krallığı buraya egemen olmuş ve bu durum Pergamon Kralı III. Attalos'un veraset yolu ile topraklarını Roma'ya bırakmasına kadar sürmüştür. Akşehir M.Ö 133- M.S 395 tarihleri arasında Roma idaresinde kalmıştır. Bu döneme ait Bisse köyünde Lucius Septimus'a ait bir kitabe ve ilçede Ferruhşah mescidinin doğu cephesinde kullanılmış olan ve bir muharip kabartmasını ihtiva eden taş, bölgede bu kültürlerin yaşadığını göstermektedir. Bu dönemde kent “bal sevenler” anlamına gelen “Philomelium” olarak isimlendirilmiştir. Ancak bu sözcüğün hangi dilden kaynaklandığı da kesinleşmemiştir. Roma dönemini Bizans devri takip etmektedir.

Akşehir, H.85(M.704–708) yılları arasında Emeviler, H.295 yılında da Abbasiler tarafından kuşatılmış ancak uzun süre halife şehir olmamıştır²⁸.

Malazgirt savaşından (1071) sonra Oğuzların bazı boyları Akşehir'e yerleşmiştir. Ardından Kutalmışoğlu Süleyman Şah yöreyi 1077 yılında Selçuklu topraklarına katmıştır. Haçlı seferleri sırasında Bizans imparatoru II. Manuel tarafından tahrip ve yağma edilen şehir, 1146 yılında Selçuklu sultanı I. Mesud

²⁵ ARSEVEN, C.E., *Türk Sanatı Tarihi*, İstanbul, 1970, s. 94

²⁶ [http:// www.tybkonya.com](http://www.tybkonya.com)

²⁷ KONYALI, İ.H. , *Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir*, İstanbul,1945, s.279-355:

²⁸ SAMUR, T., *Akşehir'deki Türk Mimari Eserler*, Konya, 1996, s.2

tarafından geri alınmıştır. Akşehir'in günümüzde sahip olduğu eserlerden pek çoğu Selçuklular zamanında yapılmıştır. Bu dönemde bir camii ve birçok mescit yanında medrese, han ve hamamlar yapıldığı görülmektedir²⁹.

Selçuklulardan sonra 1320–1327 yıllarında Eşrefoğulları'nın, 1375 yılına kadar Hamitoğulları'nın elinde bulunmuştur. Bu dönemden günümüze sadece Maarif köyündeki Şeyh Hasan Türbesi ile mezar taşları ulaşır³⁰.

Akşehir, Osmanlıların eline ilk kez 1381 yılında geçer. Hamit oğlu Hüseyin Bey, 80.000 altın karşılığında Akşehir ve çevresini Osmanlı padişahı I. Murat'a satmıştır. Daha sonra şehir Karamanoğulları'nın eline geçmişse de Karaman oğlu Alâeddin Bey, Murat Hüdavendigâr'ın kızı Nefise Sultan ile evlenince Akşehir, Ilgın ve çevresini hediye olarak verilmiştir. Fatih Sultan Mehmet Karamanoğulları'nı ortadan kaldıracaya kadar Akşehir Osmanlılar ile Karamanoğulları arasında sürekli el değiştirmiştir.

1402 yılında Yıldırım Beyazıt'ın Timur'a yenilmesiyle elden çıkan şehir, Timur'un yeğeni tarafından tekrar Karamanoğulları'na verilmiştir. Bu dönemde 1409–1410 yılları arasında Seyyid Mahmut Hayrani Türbesi yaptırılmıştır.

1467 yılında Karamanoğulları Fatih Sultan Mehmet tarafından ortadan kaldırılmış, Konya ve Akşehir alınmıştır. Bu tarihten sonra Akşehir Osmanlıların elinde bazen Konya'ya bağlı bir sancak bazen de bir ilçe olarak yönetilmiştir³¹.

İlçenin gelişmesi Osmanlılar zamanında da devam etmiştir. Bu dönemde Tahtakale Camii ve İmaret Camii, orta ve yukarı hamamlar, ayrıca Türk Ampir üslubunda konak ve duvar çeşmeleri yapılmıştır³².

Sevr anlaşmasıyla Akşehir, İtalyanlar tarafından işgal edilir ve İtalyanlar Hristiyan mahallesindeki evlere yerleşirler ancak bu uzun sürmez. 1922 yılının 28 Temmuz günü bir futbol turnuvası bahane edilerek bütün ordu komutanları Akşehir'de buluşur ve son hazırlıklar gözden geçirilerek Büyük Taarruza karar verilir. Kurtuluş Savaşı sırasında Akşehir, 22 Kasım 1921 – 24 Ağustos 1922 tarihleri arasında Batı Cephesi Karargâhı olarak kullanılmıştır. Günümüzde Karargâh

²⁹ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 3

³⁰ <http://www.aksehir.bel.tr>

³¹ DEMİRALP, Y., *a.g.e.*, Ankara, 1996, s. 3

³² SAMUR, T., *Akşehir'deki Türk Mimari Eserler*, Konya, 1996, s.2

Binası müze konumuna getirilmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra Akşehir bir ilçe olarak Konya'ya bağlanmıştır³³

2.1.2 Fiziki ve Beşeri Durum

Akşehir, İç Anadolu Bölgesi'nin batısında ve Konya iline bağlı büyük bir ilçe merkezidir. Kent, Sultan Dağları'nın eteklerinde, bereketli bir ova üzerinde kurulmuştur. Akşehir ve çevresi tabi güzellikleri, bereketli toprakları ve yeşil örtüsüyle İç Anadolu Bölgesi'nin gözde yerleşimlerinden birisidir. 31° 24' 45" doğu boylamı ile 38° 02' 00" kuzey enlemleri arasında yer alan ilçenin kuzeyinde Eskişehir, kuzeydoğusunda Ankara, kuzeybatısında Afyon, doğu ve güneybatısında Konya, batısında Isparta illeri yer almaktadır. İlçe merkezinin kuzeyinde Akşehir Gölü bulunmaktadır. Konya-Afyon karayolu üzerinde olan Akşehir, Konya iline 135 km, Afyon iline 90 km mesafededir³⁴.

Canlı sosyal, ekonomik ve kültürel hayatı gelişmiş, maharetli küçük esnaf ve sanatkârlar topluluğu, 30'dan fazla köyü ve bucakları, 100.000'i aşan genel nüfusu, yaygın eğitim ve sağlık kurumları, yetişmiş insan potansiyelleri ile Akşehir, yöresinde önemli ve doğal bir merkez konumunu kazanmıştır³⁵.

2.1.3 İklimi ve Bitki Örtüsü

İlçede karasal iklim hüküm sürmekte olup, bunun yanında İç Anadolu ve İç Batı Anadolu iklimlerinin geçit yeridir. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve yağışlıdır. Yıllık ortalama yağış miktarı 690 mm olup yağışlar daha çok kış ve ilkbahar aylarında düşmektedir. İlçede bitki örtüsü genellikle Sultan Dağları'nda maki türünde, çalılık, karaağaç, meşe, çam ve fındıktır. Kiraz üretimi ile ön plana çıkan Akşehir'de dağların eteklerine inildikçe çeşitli meyve ağaçları görülmektedir³⁶.

³³ <http://www.aksehir.bel.tr>

³⁴ http://egitimderehberlik.com/aksehir_tarihi.asp

³⁵ <http://aksehirlilerblog.blogcu.com>

³⁶ <http://aksehir.bel.tr>

2.1.4 Akşehir’deki Günümüze Ulaşan Mimari Eserler

Akşehir ilk çağlardan beri Orta Anadolu’nun önemli yerleşim merkezlerinden biri olmuştur. İlçedeki Türk kültürünün temeli Anadolu Selçuklularına dayanmaktadır.

İlçede camii, medrese, mescit, türbe, çeşme, hamam, zaviye, kilise, köprü, han ve kale olmak üzere Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemine ait çok sayıda eser bulunmaktadır. Ayrıca Akşehir Orta Anadolu Bölgesinin en iyi korunabilmiş sokak dokuları ve sivil mimarlık örneği konutların bulunduğu ender kentlerden birisidir.

2.1.4.1 Selçuklu Dönemi

Ulu camii, Altunkalem, Ferruḡşah, Güdük Minare, Küçük Ayasofya, Kileci(geçiş dönemi) , Kızılca, Hacı Hazma, Kalaycı Mescitleri, Taş Medrese mescitleri, Nasreddin Hoca Türbesi bu dönemde yapılan eserlerdir.

2.1.4.2 Beylikler Dönemi

İplikçi Camii, şeyh Eyüp Türbesi, şeyh Hacı İbrahim Sultan Türbesi, Seyyid Mahmud Hayrani Türbesi şifa Hamamı ve Tahtakale Camii bu dönemde yapılmıştır.

2.1.4.3 Osmanlı Dönemi

Hasan Paşa Camii, Hıdırlık Türbesi, Molla Taceddin Türbesi, Kayı Dede Türbesi, Hacı Rüştü Bey Hanı, Kozaġa Hamamı, Orta Hamam, Yukarı hamam bu dönemde yapılan eserlerdir.

2.1.4.4 Cumhuriyet Dönemi

Akşehir’deki sivil yapı örnekleri olan ve günümüze kadar gelen Akşehir evleri ve Cumhuriyet İlkokulu bu dönem yapılarına örnek gösterilebilir.

2.2 MESCİT KAVRAMI

2.2.1 Mescidin Tanımı

Mescidin Tanımı: secde edilen, namaz kılınan yer anlamına gelen mescit kelimesi Arapçada eğilmek, baş eğmek, alını yere koymak gibi anlamlara gelen “sed” kökünden bir mekân ismidir³⁷.

Caminin Tanımı; içinde Cuma ve bayram namazı da kılınan büyük Müslüman tapınağıdır. Başlangıçta secde edilen, topluca namaz kılınan yer anlamında mescid’ül camii denilen ibadet mekânının adı giderek kısaca camii olmuştur.

Mescit, İslam dininin doğuşuyla ortaya çıkmıştır. Müslümanlığın ilk yıllarında toplu olarak ibadet edenlerin sayısı oldukça az olduğu için hepsinin küçük bir yapı içinde toplanması kolaylığı vardı. Fakat İslam dininin gelişmesi ve yayılması sonucu bu mescitler yeterli gelmemiş ve daha büyük yapılar yapılmaya başlanmıştır³⁸.

Müslümanlar için önemli olan Cuma namazını daha fazla kişinin bir arada kılabilmesi için büyük ibadet mekânları olan Mescid-i Cuma’lar yapılmıştır. Anadolu’da Ulu Camii de denilen bu mescitler dışındaki mescitlerde Cuma ve bayram namazlarının kılınmaması kuralı getirilmiştir. Ancak zamanla bu mekânlar artan nüfusa cevap verememiş ve bir kentte birden fazla mescid-i cuma yapılmıştır. Mescid-i Cuma olarak adlandırılan bu büyük yapılar zamanla mescid’ül camii, daha sonra da kısaca camii adını almıştır. Bundan sonra Cuma ve bayram namazı kılınan yerlere camii, kılınmayan yerlere mescit ismi verilmiştir. Türklerde Camii ve mescit ayrımı yapılırken Araplar halen camii yerine mescid-i cuma ibaresini kullanmaktadırlar.

Önceleri bir mescidin, mescid-i cuma olup olmadığı minberinin bulunup bulunmamasından anlaşıldı. Ancak günümüzde, artık her mescitte ve camide minber bulunmaktadır. Sadece mescid-i cumalarda Cuma ve bayram namazı kılınması kuralı da geçerliliğini yitirmiş her camide hatta mescitte kılınır hale gelmiştir. Sadece camilere yakın olan mescitlerde Cuma ve bayram namazları kılınmamaktadır.

³⁷ EĞDİR, F., **Konya Selçuklu Devri Mescitleri**, Konya, 1987, s. 3-4 (S.Ü. Sanat Tarihi Bölümü Lisans Tezi)

³⁸ EĞDİR, F., **a.g.e**, Konya, 1987, s. 3-4 (S.Ü. Sanat Tarihi Bölümü Lisans Tezi)

2.2.2 Mescidin Gelişimi

Camiler geliştikçe mescitler toplu olarak namaz kılanların az olduğu yerlerde, görev dolayısıyla, namaz kılanların günün belli saatlerinde bulunmak zorunda olduğu yerlerde yapılmaya devam etmiştir. Her iki durumda da ibadet edenlerin sayısı az olduğu için daha büyük bir mescit yani camii yapımı gerekmemektedir. Bu nedenle camilerden uzak yerlerde, özellikle devlet dairelerinde, medreselerde, kışlalarda, küçük kasaba merkezlerinde, mahalle aralarında, mezarlık yanlarında mescit yapımına önem verilmiştir.

Türk-İslam şehirlerinin başlıca unsuru olan mahalleler, umumiyetle bir mescidin veya tekke, zaviye gibi benzeri bir yapının etrafındaki değişik sayıda evlerden meydana gelirdi. Osmanlı çağındaki tanımıyla mahalle, aynı mescitte ibadet eden cemaatin aileleriyle birlikte ikamet ettikleri şehir kesimidir. Osmanlı şehrinde genellikle bir mescit bir mahalleyi belirlemektedir. Mahallelerin çoğu içerisindeki mescidin ismi ile anılmaktadır³⁹.

2.2.3 Yakın Çevredeki Selçuklu Dönemi Mescitleri

Selçuklu döneminde Konya’da inşa edilen mescitlerin, zamanına has mimari özellikleri ile ayrı bir değeri vardır. Kare plana sahip olan mescitler kesme taş, moloz taş veya tuğla ile yapılmıştır.

Taş ve tuğla ile yapılmış dört duvar üzerine oturan tuğla örgü kubbelerin tanbursuz oluşu, mihrapların çoğu zaman mozaik çinilerle süslenmesi belli başlı özellikleridir. Çini veya mermer işlemeli mihrapları, mermer söveli kapı ve pencereleri, bazılarında mevcut bulunan tipik minareleri dikkat çekicidir.

Zamanla yapılan onarımlarla ve eklemelerle değişikliğe uğrayarak ilk şekillerini az veya çok kaybetmişlerdir. Bazılarında çini süslemeler kaybolmuş, bazılarının kubbeleri yıkılmış yerine ahşap çatı yapılmış, bazıları ise tamamen ortadan kalkmıştır.

³⁹ MANGALTEPE, İ., 16.yy Başlarında Akşehir Vakıfları, Van, 1997, s. 18 (Yüksek Lisans Tezi)

2.2.4 Anadolu Selçuklu Dönemi Konya Mahalle Mescitleri

Bilindiği gibi Konya’da Selçuklu devri mescidi, mahalle camiidir. İçinde minberi olmayıp Cuma ve bayram namazı kılınmamaktadır.

Evlere yakın olan mahalle mescitleri, vakit namazının kılınmasından başka halkın örgütlenmesi, tanışıp yakınlaşması için de önemli mekânlardır. Genellikle yaptıranın adını taşımaktadırlar. Çoğu kere mahallede aynı şahsın ismini alır.

Konya’da Anadolu Selçuklu döneminde yapılan mahalle mescitleri mimarlık tarihimiz açısından ayrı bir öneme sahiptir. Türk Camii mimarisinin gelişimini bu mescitlerden yola çıkarak görmek mümkündür. Bu mescitler kare bir plan ve tromp, pandantif veya Türk üçgenleriyle çokgene, oradan da daireye geçişli bir sisteme sahiptir. Bu sistem Sinan’da zirveye çıkan Türk mimari anlayışının temelini oluşturmuştur⁴⁰.

⁴⁰ EĞDİR, F., **Konya Selçuklu Devri Mescitleri**, Konya, 1987, s. 3-4 (S.Ü. Sanat Tarihi Bölümü Lisans Tezi)

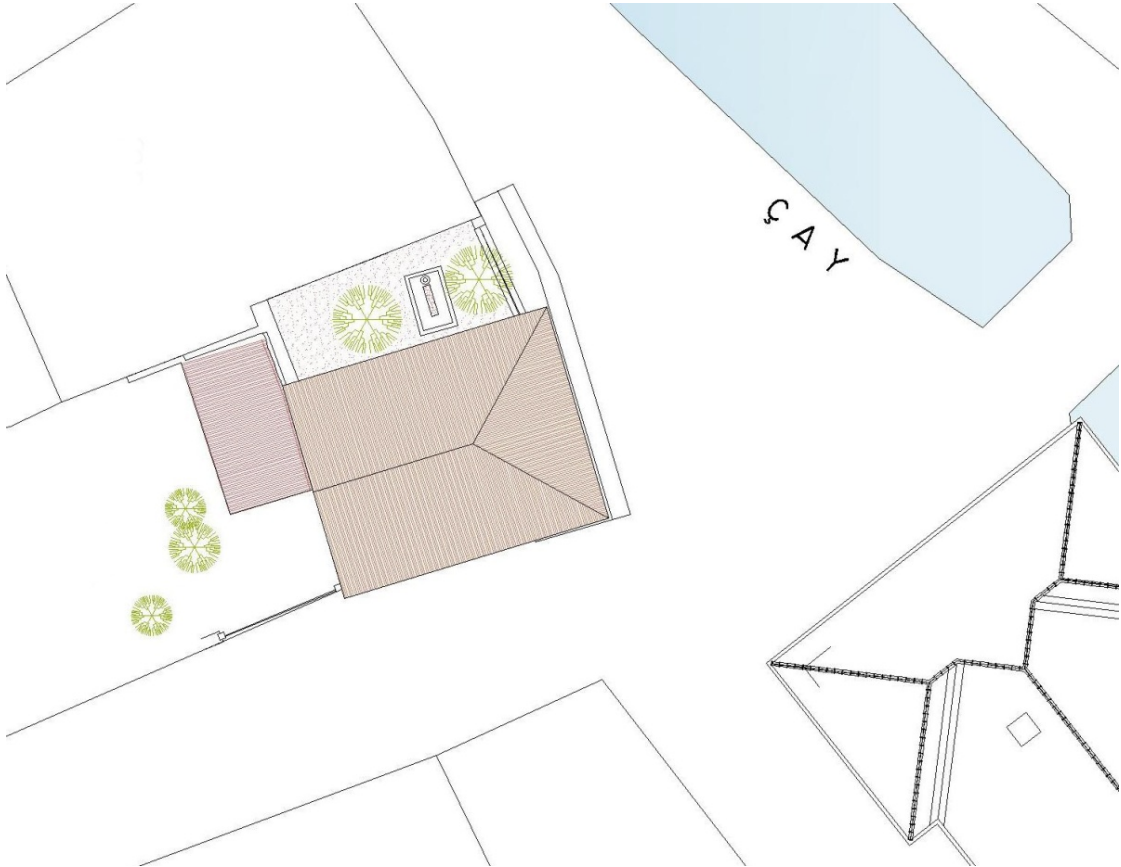
3. KATALOG

3.1 KİLECI MESCİDİ

3.1.1 MEVCUT DURUM TESPİTİ

3.1.1.1 Yapının Yeri, Yapım Yeri ve Bugünkü Durumu

Konya ili, Akşehir İlçesi, Kileci Mahallesi, Bayram Sokakta yer alan yapı sağlam vaziyette olup halen mescit olarak kullanılmaktadır.

Çizim 1- Kileci Mescidi vaziyet planı (Kùltür İnş. Proje Ekibi)

Mescidin inşa kitabesi bulunmadığı için eserin ne zaman yapıldığını kesin olarak söylemek mümkün değildir. Ancak yapım dönemine ilişkin çeşitli kaynaklarda şu bilgilere rastlanmıştır;

- G.ÖNEY kaynak belirtmeden A. Keykubat döneminde yapılmış olabileceğini belirtmiştir⁴¹.
- M. Meinecke bugün hiçbir izi bulunmayan çinilerden bahsederek 1220-30 yıllarında yapılmış olabileceğini belirtmiştir⁴².
- İ.H KONYALI 1476-77 tarihli belgelerde yapının adının geçtiğini tespit etmiştir⁴³.
- O.Nuri DÜLGERLER yapıyı Beylikler Dönemi'ne tarihlendirmektedir⁴⁴.
- Bahçedeki mezar taşlarında 1337 ve 1352-52 yıllarının yazıldığı görülmektedir. Camii avlularındaki mezarların camii yapımı bittikten sonra oluştuğu bilindiğine göre bu tarihlerden önce yapılmış olabileceği tahmin edilmektedir⁴⁵.
- Yapım tekniği, kullanılan malzemeler ve kubbe geçişleri ile pencere sistemleri ele alındığında Akşehir'de 13.-14. yy'da inşa edilen yapılarla da benzerlik gösterdiği belirtilmektedir⁴⁶.

⁴¹ ÖNEY, G., **Türk Çini Sanatı**,.....,s.22

⁴² MEINECKE, M., "Tus'lu Mimar Osman Oğlu Mehmed Oğlu Mehmed ve Konya'da 13. Yy da Bir Çini Atölyesi", **Türk Etnografya Dergisi**, **XI**, 1968, s. 81-93

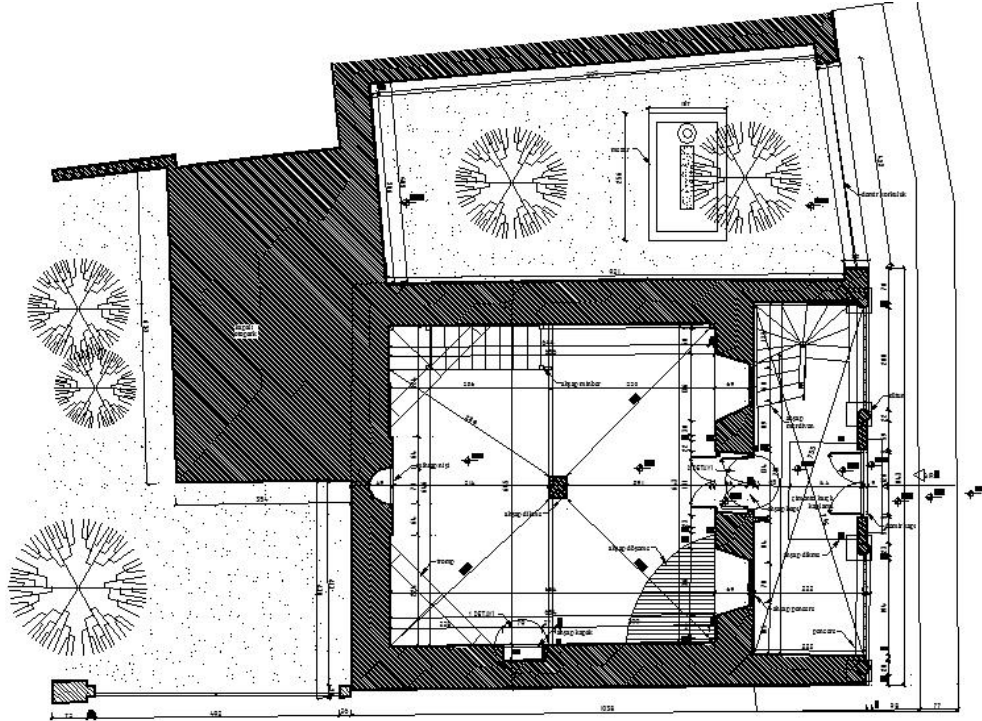
⁴³ KONYALI, İ.H. , **Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir** , İstanbul,1945, s.343-344

⁴⁴ DÜLGERLER, O.N., **Karamanoğulları Dönemi Mimarisi**, Ankara, 2006, s.83-84

⁴⁵ DEMİRALP, Y., **Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları**, Ankara, 1996, s. 41

⁴⁶ DEMİRALP, Y., **a.g.e**, Ankara, 1996, s. 41

3.1.1.2 Mimari Özellikleri

Çizim 2- Kileci Mescidi planı (Kùltür İnş. Proje Ekibi)

Eser ilk yapıldığında, kuzey cephesinin önünde yer alan üç bölmeli son cemaat yeri ve üzeri kubbe ile örtölü kare şekilli bir harimden oluşan plan şemasına sahipken, tarihini bilmediğimiz bir depremde büyük hasar gördüğü, daha sonra bugünkü şeklini aldığı söylenmektedir⁴⁷.

Kare bir harim ve sonradan kapatılmış bir son cemaat yerinden oluşan yapının üzeri kırma çatı ile örtölüdür. Kuzey cepheden açılan metal bir kapı ile son cemaat yerine, oradan da ahşap iki kapı ile harime girilmektedir. Harim; yaklaşık 6.50 x 6.50m ölçülerinde kare bir mekândır. Mihrap duvarındaki köşelerde bulunan ve kubbeye geçiş elemanları olarak bilinen sivri tromplardan harimin üzerinin kubbe ile örtölü olduğı bilinmektedir⁴⁸. Ancak bugün mekânın üzeri ahşap bir sistem ile örtölüdür. Harim ortasında bulunan direğin üzerindeki kiriş vasıtasıyla yeni yapılan

⁴⁷ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 38

⁴⁸ KONYALI, İ.H. , *Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir*, İstanbul, 1945, s.343

üst örtünün taşınması desteklenmiştir. İçeriden mekânın üzeri kontrplak ile kapatıldığı için üst örtü görülememektedir.

Yapının güney ve batı duvarları sağırdır. Güney duvarından harime çıkıntı yapan ve özelliği bulunmayan bir mihrap nişi vardır. Yarım daire kesitli mihrap nişi yuvarlak bir kemer ile kapatılmıştır. Batı duvarı sağır bırakılmıştır. Bu duvara yaslanmış, sonradan buraya eklendiği anlaşılan minber tarihi ve sanatsal bir değer taşımamaktadır. Ahşaptan yapılmış olan minberin üzeri yağlı boya ile boyanmıştır.

Resim 1- Kileci Mescidi Güney Cephesi (Kültür İnş)

Resim 2- Kileci Mescidi Yoldan Görünüm (Kültür İnş)

Mescidin doğu duvarında iki pencere açıklığı bulunmaktadır. Bunlardan küçük olanı harim bölümünde, diğeri ise kapatılan ön hazırlık bölümünde, sonradan açılan, ikinci bir kat olarak inşa edilmiş mahfile açılmaktadır.

Resim 3- Kileci Mescidi Doğu Cephesi (Kültür İnş)

Harime açılan pencere sivri kemerli küçük bir açıklıktır ve sivri kemerli bir girinti içindedir. Bu pencerenin altında, dikdörtgen şekilli ikinci bir pencereden de söz edilmektedir⁴⁹. Ancak bugün burada harime bakan bir dolap nişi bulunmaktadır. Dolap nişini kapatan ahşap kepenk kanatların süslemesi düz yüzeyli derin oyma tekniği ile yapılmıştır⁵⁰. Her iki kapaktaki süsleme örnekleri bazı ufak farklılıklarla birbirinin benzeridir. Sağ kanadın sonradan baş aşağı yerleştirilmiş olduğu görülmektedir. Kanatlardaki süslemeler, yukarıdan aşağıya sıralanan üçer pano içinde verilmiştir. Üst panolarda dini yazılar vardır. Ancak sağ kanattaki panoda yer alan yazı sonradan kazınarak silinmiştir. Orta panolarda ise, elips şekilli birer çerçeve bulunur. Bu çerçeveler içindeki bitkisel örnekler arasına çift başlı kartal figürü yerleştirilmiştir. Geriye kalan alanlar her iki kanatta da farklı şekilde bezenmiştir. Sağ kanadın üst kesimi, kıvrım dallar oluşturan rumilerle doldurulmuştur. Altta ise, bitkisel örnekler arasında iki madalyon vardır. Bunların içi, birinde bitkisel örneklerle, diğesinde kolları iki paralel hattan meydana gelen altı kollu yıldız ile

⁴⁹ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 38

⁵⁰ SAMUR, T., *Akşehir'deki Türk Mimari Eserler*, Konya, 1996, s. 40

doldurulmuştur. Sol kanattaki orta panonun üst kesiminde, rumilerin oluşturduğu kıvrım da örneklerinin arasında, simetrik olarak yerleştirilmiş iki ejder başı seçilmektedir. Altta kıvrım dal örnekleri arasında iki ejder figürü yer alır. Her iki kanadın ve ortadaki kanatların birleşim yerindeki üzeri bitkisel örneklerle bezeli ahşap parçanın alt ve üst kısımlarına sonradan parçalar eklendiği görülmektedir. Bazı kaynaklarda kanatların buraya ait olmadıkları, başka bir yerden getirilerek yapılan eklemelerle buraya yerleştirildikleri söylenmektedir⁵¹. Kanatların durumu bu bilgiyi doğrular niteliktedir.

Resim 4- Kileci Mescidi Dolap Nişi Kapağı (Kültür İnş)

⁵¹ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 40

Yapının kuzey cephesinde iki tane pencere bulunmaktadır. Harime giriş kapısının sağında ve solunda bulunan pencereler fevkani şekilde düzenlenmiştir. Harime giriş iç ve dış olmak üzere iki kapıdan sağlanmaktadır. Bunlardan ilki sonradan yapıldığı anlaşılan çift kanatlı, sade ahşap kapıdır.

Resim 5- Kileci Mescidi İç Kısımındaki Ahşap Kapı (Kültür İnş)

Diğeri ise mermer sövelerle çevrili bir açıklıktır. Bu açıklığı düz yüzeyli derin oyma tekniği ile bezenmiş iki kanatlı kapı kapatır. Ahşap kapı kanatlarında süslemede yazı ve bitkisel karakterli örnekler esas alınmıştır⁵². Süslemeye geçilmeden önce her iki kanadın da yukarıdan aşağıya üç dikdörtgen şekilli panoya ayrıldığı görülür. Yatay dikdörtgen şekilli üst panolarda dini yazılar vardır. Orta panolarda ise, rumi ve palmetlerden oluşan karmaşık bir süslemeye yer verilmiştir. Alt panoda da yine rumi ve palmetlerden oluşan bir süsleme bulunur. Ahşap kapı

⁵² SAMUR, T., **Akşehir'deki Türk Mimari Eserler**, Konya, 1996, s.40

kanatlarının üst kesimlerine eklemeler yapılarak büyütüldüğü anlaşılmaktadır. Bu eklemelerden, kanatların başka bir yapıdan buraya getirildikleri veya onarımda giriş açıklığının biraz yükseltildiği sonucu çıkarılabilir⁵³. Ahşap kanatların, genişlik olarak giriş açıklığına uygun olmaları, açıklığın onarım sırasında yükseltilmiş olabileceği olasılığını arttırmaktadır.

Resim 6- Kileci Mescidi Orijinal Giriş Kapısı (Kültür İnş)

Kuzey cephede ahşap tavan ile örtülü ön hazırlık bölümü vardır. Bu bölümün doğu ve batı ucu duvar, kuzey kanadı da camekân ile kapatılmıştır. 4 adet sütunun taşındığı ön hazırlık bölümünün üst örtü sistemiyle ilgili bugün hiçbir iz bulunmamaktadır. Sütunların arası camekân ile kapatılmış ve camekânın ortasından demir bir kapı açılarak bu mekâna giriş sağlanmıştır. Birbirinden farklı şekil ve bezemeye sahip devşirme sütun başlıklarının; kaynaklarda büyük olasılıkla Bizans

⁵³ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 39

dönemine ait olduğu belirtilmektedir⁵⁴. Sütunların üst kısımları kareye yakın kesitlerde devam ettirilmiştir. Üzeri sıvalı olduğu için malzemesi görülmemektedir. Ancak ölçü ve kare kesitli olması itibariyle tuğla olabileceği düşünülmektedir. Bu direklerin saçak seviyesinde birbirine betonarme kirişle bağlandığı tahmin edilmektedir.

Resim 7- Kileci Mescidi Son Cemaat Mahalli (Kültür İnş)

Ön hazırlık bölümü iki kat halinde düzenlenmiştir. Batı tarafında ahşap merdivenle kadınlar mahfili olarak kullanılan üst kata çıkılmaktadır. Buradan harime bir kapı açılmaktadır. Harimin kuzey duvarına yaslanmış kadınlar mahfili ahşap direklerle taşınmaktadır.

⁵⁴ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 38

Resim 8- Kileci Mescidi Son Cemaat Yeri Üst Bölüm (Kültür İnş)

Yapının iç ve dış duvarları tamamen sıvalıdır.

Mescidin batı tarafında haziresi bulunmaktadır. Burada çevresi moloz taşlarla örülü bir mezar bulunmaktadır. Bu mezarın ayak ve başucundaki mezar taşlarına kazınmış kitabelerde farklı tarihler yer alır.

Resim 9- Kileci Mescidi Bahçe Kısımındaki Hazire Bölümü (Kültür İnş)

3.1.1.3 Yapı Malzemesi

Mescit duvarlarının tamamı sıvalı olduğu için yapı malzemesi görülememektedir. İ.H. KONYALI mescidin gayri İslami mimari eserlerin taş enkazından istifade edilerek yapıldığını söylemektedir⁵⁵. Tahsin SAMUR ise mescidin büyük blok taş temeller üzerine oturtulduğunu ve beden duvarlarının yukarı kısımlarının yer yer tuğla ve moloz taşlarla örüldüğünü söylemektedir⁵⁶.

Sıva raspası yapılarak mescidin yapı malzemesi ve yapım tekniği hakkında detaylı bilgi edinilebilir.

3.1.1.4 Yapım Tekniği

Mescidin beden duvarları yığma tekniğinde yapılmıştır. Alt kısımlarda moloz taş, üst kısımlarda ise tuğla kullanıldığı tahmin edilmektedir. Duvarlar sıvalı olduğu için malzemesi ve yapım tekniği görülememektedir. İ.H. KONYALI mescidin gayri İslami mimari eserlerin taş enkazından istifade edilerek yapıldığını söylemektedir⁵⁷.

Tarihi belli olmayan bir depremde mescidin kubbesi yıkılmış ve üzeri ahşap bir çatı ile kapatılmıştır. Güneydoğu ve güneybatı köşelerinde bulunan tromplardan mescidin üzerinin kubbe ile örtülü olduğu anlaşılmaktadır⁵⁸.

3.1.1.5 Süsleme Özellikleri

Yapıda süsleme olarak harime giriş kapısı ve doğu duvarındaki dolap kapağı dikkati çekmektedir.

Giriş kapısı 128 cm genişliğinde ve çift kanatlıdır. Kapı kanatları üçer bölüm halinde düzenlenmiş ve ikisi de birbirinin simetriği olarak işlenmiştir. Dışarıdan 5 cm genişliğinde zencerek motifini hatırlatan bir örgü bordürü ile çevrelenmiştir. Bunu içerden düz ve sade bir şerit takip etmektedir. Kanatların yukarısında 0.20 x 0.40 m ölçüsünde iki yazı pano işlenmiştir. Bunlardan sağ kanattakinde Cin Suresi'nden alınmış yazı vardır. Yazının okunuşu şöyledir;

“ Ve inne'l Mesâci Deli'l-lahi” (Mescitler Allah'ındır)

⁵⁵ KONYALI, İ.H. , *Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir*, İstanbul,1945, s.343-344

⁵⁶ SAMUR, T., *Akşehir'deki Türk Mimari Eserler*, Konya, 1996, s.38-42

⁵⁷ KONYALI, İ.H. , *a.g.e*, İstanbul,1945, s.343-344

⁵⁸ SAMUR, T., *a.g.e*, Konya, 1996, s.38

Sol tarafta ise;

“ Felâ-tedü mallahi eheden “ (Allah’tan başkasından istemeyiniz)⁵⁹

Resim 10- Kileci Mescidi Yazının Olduğu Pano (Kültür İnş)

Yazıların aşağısında 0.35 x 0.96 m ölçüsünde rumi ve palmet karışımı büyük iki pano yer almaktadır. Bu pano merkezden çıkarak, uçları kıvrık rumi ve palmet motiflerle tezyin edilmiş girift bir kompozisyonla meydana gelmektedir. Özellikle ilk bakışta Selçuklu Dönemi ahşap örneklerinden daha hareketli oluşu ile ayrılmaktadır. Bu itibarla kanatların Selçuklu sonrası olma ihtimalini vermektedir⁶⁰. Kızılca mescidi kapısı ile de işçilik bakımından benzerlik göstermektedir. Bu dikdörtgen panoların aşağısında 0.22 x 0.45 m ölçüsünde süslü iki yüzey yer almaktadır. Kenarları ucu kıvrık rumi ve palmetlerle işlenen yüzeyin ortasında iki ruminin yerleştiriliş biçimleri, tıpkı stilize edilmiş çift başlı kuş modelini hatırlatmaktadır. Özellikle ruminin kıvrık yaprakları ile belirlenmiş gözleri dikkat çekmektedir. Kalp biçiminde şekillenmiş gövde bu düşünceleri kuvvetlendirmektedir. Öyle ustalıklarla işlenmiş ki, kanatlar ve ayaklar rumi yaprakları ile tasvir edilmiş izlenimini vermektedir⁶¹.

⁵⁹ SAMUR, T., **Akşehir'deki Türk Mimari Eserler**, Konya, 1996, s. 38

⁶⁰ SAMUR, T., **a.g.e**, Konya, 1996, s. 38

⁶¹ SAMUR, T., **a.g.e**, Konya, 1996, s. 39

Resim 11- Kileci Mescidi Orijinal Kapı Sağ Kanadı (Kültür İnş)

Kapının sol kanadında sağ kenarı boyunca bir pervaz sabitleştirilmiştir. Üç boğumdan meydana gelen bu kısmın ortası yuvarlak, aşağı ve yukarı kısımları ise iki dilimli bir rozeti andırmaktadır. Bunlar arasında ve dışında kalan yüzeylerde ince rumi ve palmet motifleriyle tezyin edilmiştir. Her kanat arkadan iki kuşağa, dövme çivilerle sabitleştirilmiştir. Kanatlar siyaha yakın koyu yeşil renk boya ile boyalıdır.

Resim 12- Kileci Mescidi Orijinal Kapı Sol Kanadı (Kültür İnş)

Doğu duvarındaki dolap nişinin kapağı ahşap işlemeli ve iki kanatlıdır. Kanatlar 0.36 x 0.96 m ölçülerinde olup düz satırlı derin oyma tekniğinde üç bölüm halinde süslenmiştir⁶².

Resim 13- Kileci Mescidi Dolap Nişinin Kapağı (Kültür İnş)

⁶² DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 38

Bunlardan sol kanadın yukarısında 0.14 x 0.30 m ölçüsündeki yüzeyin içinde Selçuklu sülüsü ile bir satırlık yazı işlenmiştir. Yazının okunuşu şöyledir;

“ Men câe bil haseneti felehu aşru emsâliha” (Kim bir iyilik işlerse ona on kat sevap vardır)⁶³

Resim 14- Kileci Mescidi Yazının Olduğu Pano (Kültür İnş)

Bu panonun aşağısında 0.27 x 0.55 m ölçüsünde büyük orta pano yer almaktadır. Bu kısım uçları kıvrık rumi ve palmet motifleriyle tezyin edilmiştir. Panonun ortasında sağ kanatta olduğu gibi, şeritle işlenmiş uçları sivri iki oval panolar yer almaktadır. Bunların ortasında anka kuşu olarak geçen kulaklı çift başlı motiflerin (başka bir kaynak da horoz olduğu kabul edilen) işlendiği görülür. Sol taraftaki kanatta sağdan, farklı olarak, oval panonun aşağı ve yukarı uçlarının iki taraflarında olmak üzere dört ejder başı işlenmiştir. Sağ kanadın sadece aşağısında bu mitolojik yaratıkların yerine iki yuvarlak rozet işlenmiştir. Büyük panonun aşağısında yer alan dikdörtgen biçimli aşağı kısmında rumi ve palmet motifleriyle işlenmiştir. Bu yüzey aynı şekilde sağ kanatta da simetrik olarak tekrar edilmiştir.

⁶³ SAMUR, T., **Akşehir'deki Türk Mimari Eserler**, Konya, 1996, s.40

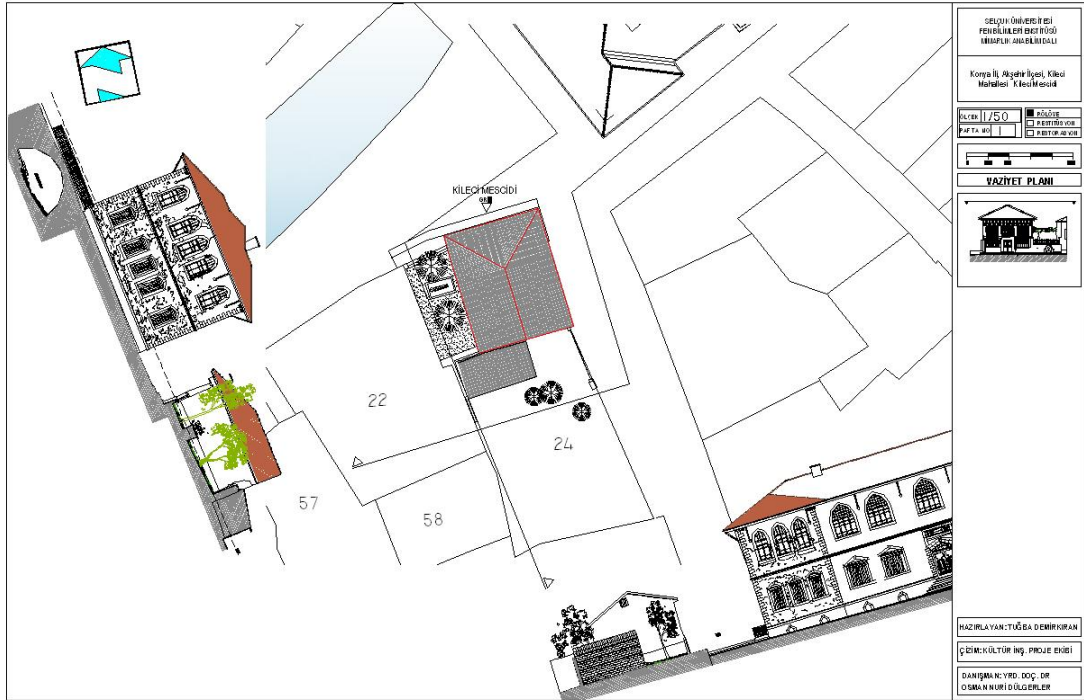
Ancak bu kanadın her nedense sonradan yerinden sökülüp ve şimdiki yerine ters olarak sabitleştirilmesi ile sağ kanadın yukarısında yer alan sonradan kazınmış yazılı kısmı altta, horoz başı yukarı gelmiştir. Sol kanada sağ kenarı boyunca, üzeri rumi ve palmet motifleriyle işlenmiş bir pervaz sabitleştirilmiştir. Her iki kanat da arkadan, ikişer dövme çivilerle tutturulmuştur⁶⁴.

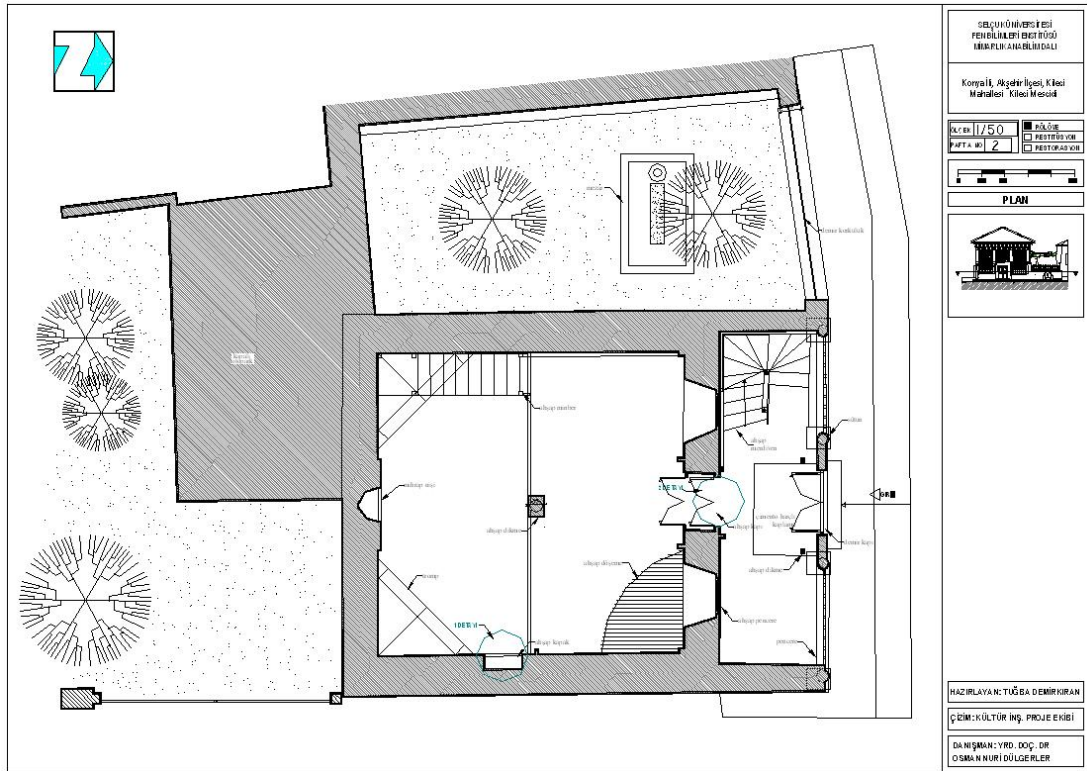
Resim 15- Kileci Mescidi Süslemenin Olduğu Orta Pano (Kültür İnş)

⁶⁴ SAMUR, T., **Akşehir'deki Türk Mimari Eserler**, Konya, 1996, s.41-42

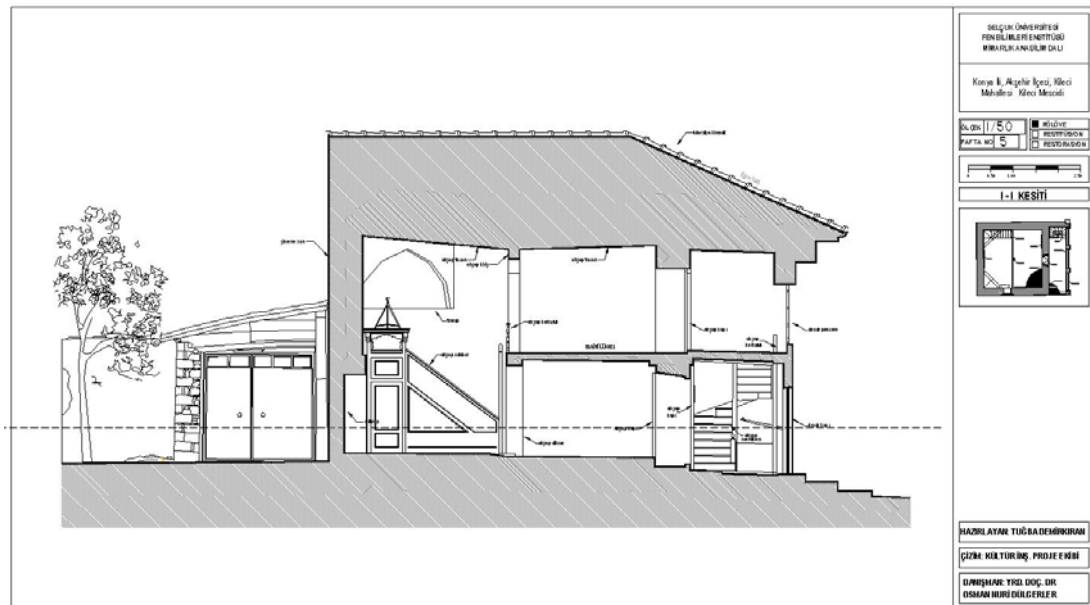
3.1.1.6 Rölöve Çizimleri

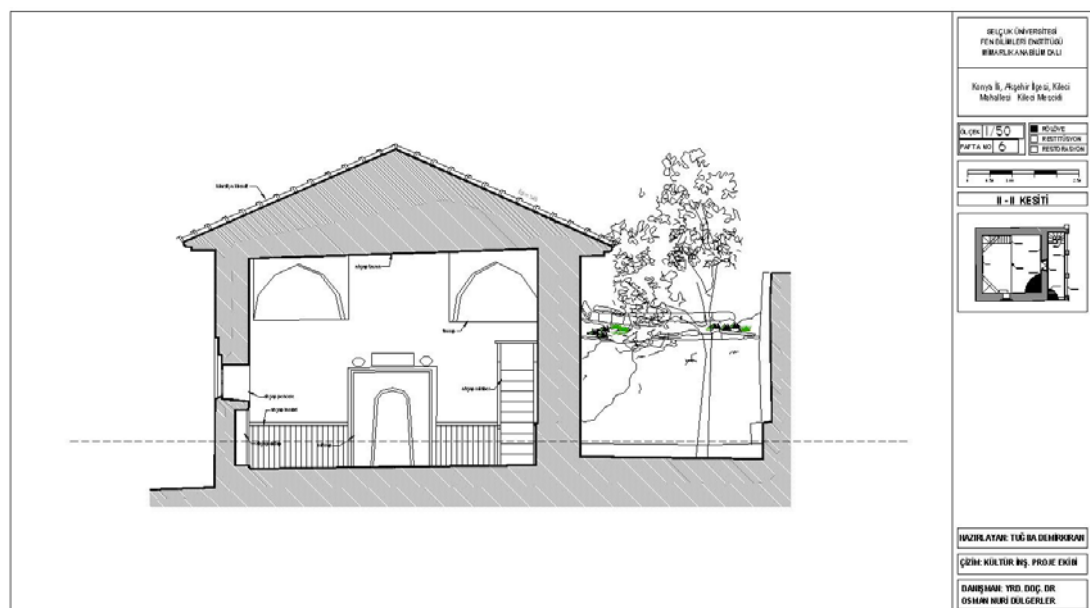
Çizim 3- Kileci Mescidi Vaziyet Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

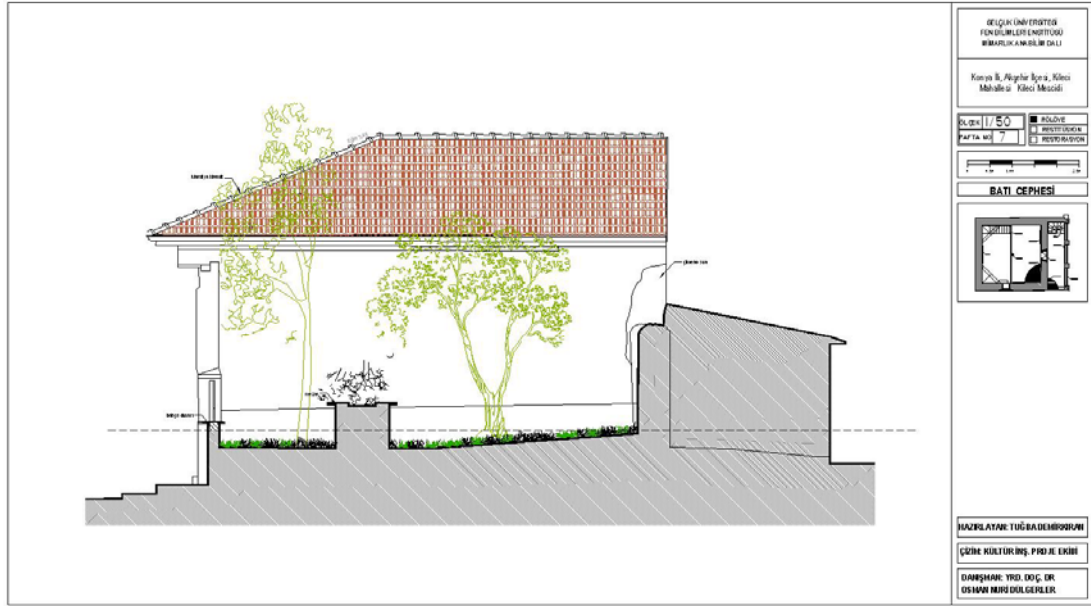

Çizim 4- Kileci Mescidi Plan (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 7- Kileci Mescidi I. Kesit (Kültür İnş. Proje Ekibi)

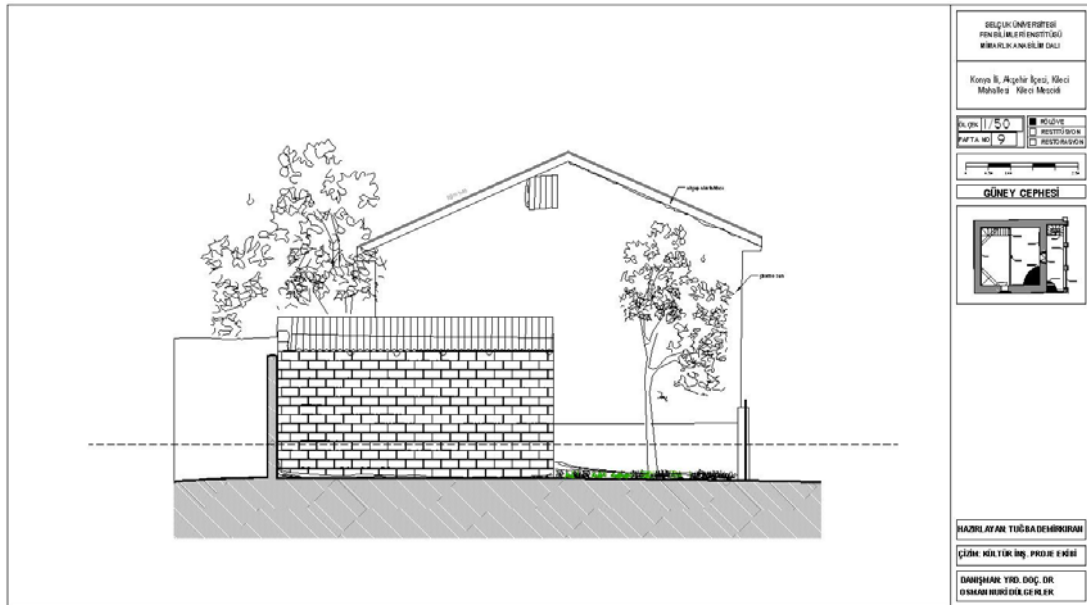

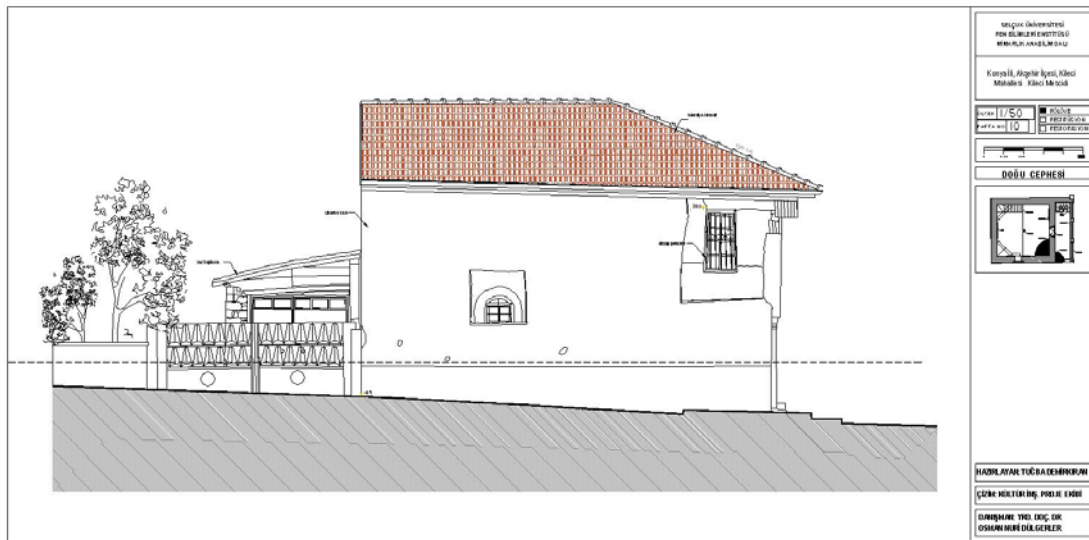
Çizim 9- Kileci Mescidi Batı Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

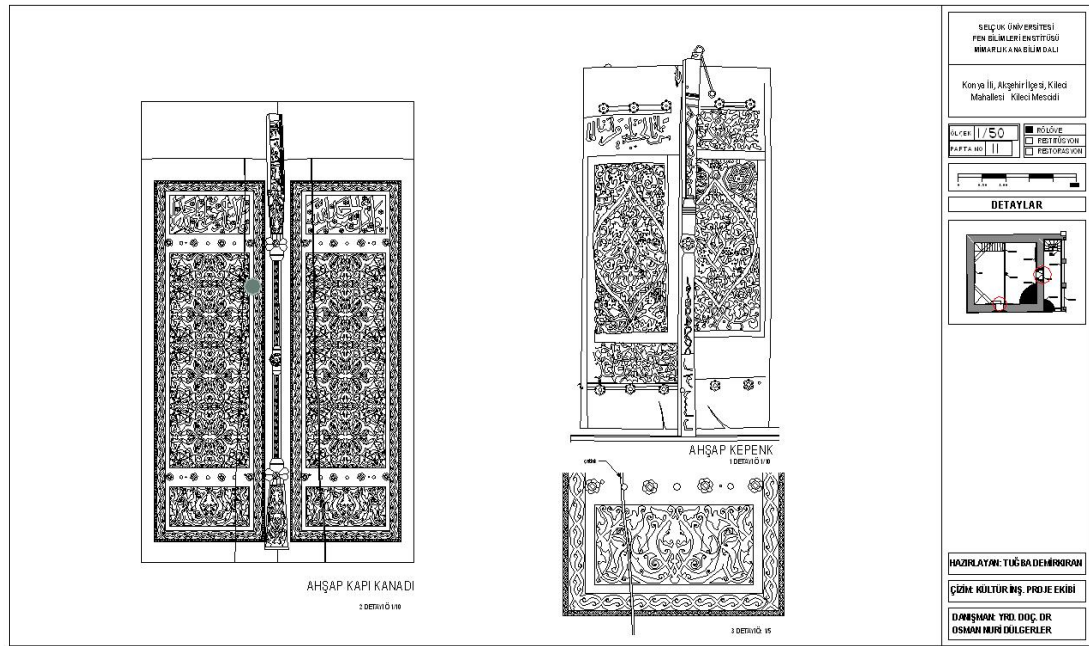
Çizim 10- Kileci Mescidi Kuzey Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 11- Kileci Mescidi Güney Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 12- Kileci Mescidi Doğu Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 13- Kileci Mescidi Detay Çizimleri (Kùltür İnş. Proje Ekibi)

3.1.2 RESTİTÜSYON

3.1.2.1 Restitüsyon Çalışması

Konya ili, Akşehir İlçesi, Kileci Mahallesi, Bayram Sokakta yer alan yapının inşa kitabesi bulunmadığı için ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Ancak çeşitli kaynaklarda mescidin yapım dönemine ilişkin verilen bilgiler yapının mevcut durumu anlatılırken verilmiştir.

Binanın özgün yapı elemanlarının gerek plan gerekse cephe düzeni olarak müdahaleler gördüğü ve değişikliklere uğradığı görülmektedir.

Mescidin ana plan şeması ve taşıyıcı sistemi ile üst örtü sistemi açıkça kendini belli etmekte ve yıkılan kubbeye geçişte, mihrap duvarı üzerinde, iki adet sivri tromp görülmektedir. Bu da üst örtü sisteminin nasıl olacağı konusunda kesin bir kanıt oluşturmaktadır⁶⁵. Ancak kubbedeki tuğla örgünün örme sistemi hakkında bir kanıt yoktur.

Yapıda görülen en büyük olumsuzluk ön hazırlık bölümünün bugün aldığı durumdur. Mevcut sütunlar ve devşirme sütun başlıkları ile belirli bir yüksekliğe kadar çıkan kare duvarlar bu mekânın her iki yönde de sivri tonozların taşıdığı bir üst örtüsü olduğu izlenimini vermektedir. Çeşitli kaynaklarda buradaki üst örtünün

⁶⁵ KONYALI, İ.H. , **Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir**, İstanbul,1945, s.343

manastır tonozu, çapraz tonoz veya kubbe ile örtülmüş olabileceği belirtilmektedir⁶⁶. Taş medrese mescidi ön hazırlık bölümü üst örtüsünde kullanılan sistemin burada da kullanılmış olabileceğini düşünmekteyiz. Manastır tonozunun ortada bir ayna ile birlikte kullanıldığı biçimde (aynalı tonoz) gerek yükseklik, gerekse açıklık oranları düşünülerek uygulanabilecek en olumlu çözüm olarak görülmektedir. Yapının kuzey cephesinde yapılacak sıva raspası ile özgün izlere ulaşılabilir ve böylece daha sağlıklı sonuçlar çıkarılabilir düşüncesindeyiz.

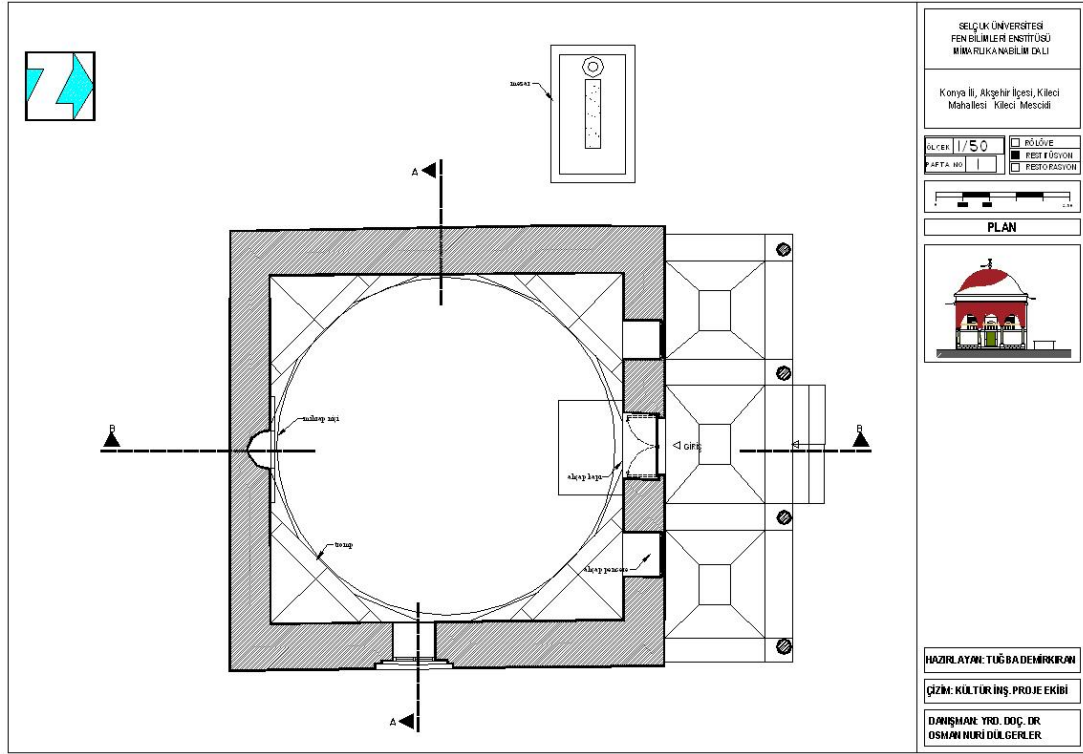
Yapının iç ve dış duvarları tamamen sıvalı olduğu için yapı malzemesi ve örgü tekniği hakkında bilgi sahibi olmak güçtür. Yapılacak sıva raspası ile yapının hangi malzemelerle ve hangi teknikte yapıldığı ortaya çıkabilir. Yapının diğer Akşehir mescitlerinde görülen üstte kemerli tuğla söveli ve çini alınlıklı, altta taş veya tuğla söveli dikdörtgen pencere sisteminin bu yapıda da uygulanmış olabileceği düşünülmektedir⁶⁷. Yapılacak sıva raspası ile pencere izleri ve varsa tuğla ile yapılmış motiflerin veya çini süslemenin ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Yapının mevcut mihrabının müdahaleler gördüğü ve özelliğini kaybettiği anlaşılmaktadır. Bu durumda mihrap özellik arz etmemekle birlikte, yapılacak sıva raspası ile bezeme çıkma ihtimali de göz ardı edilmemelidir.

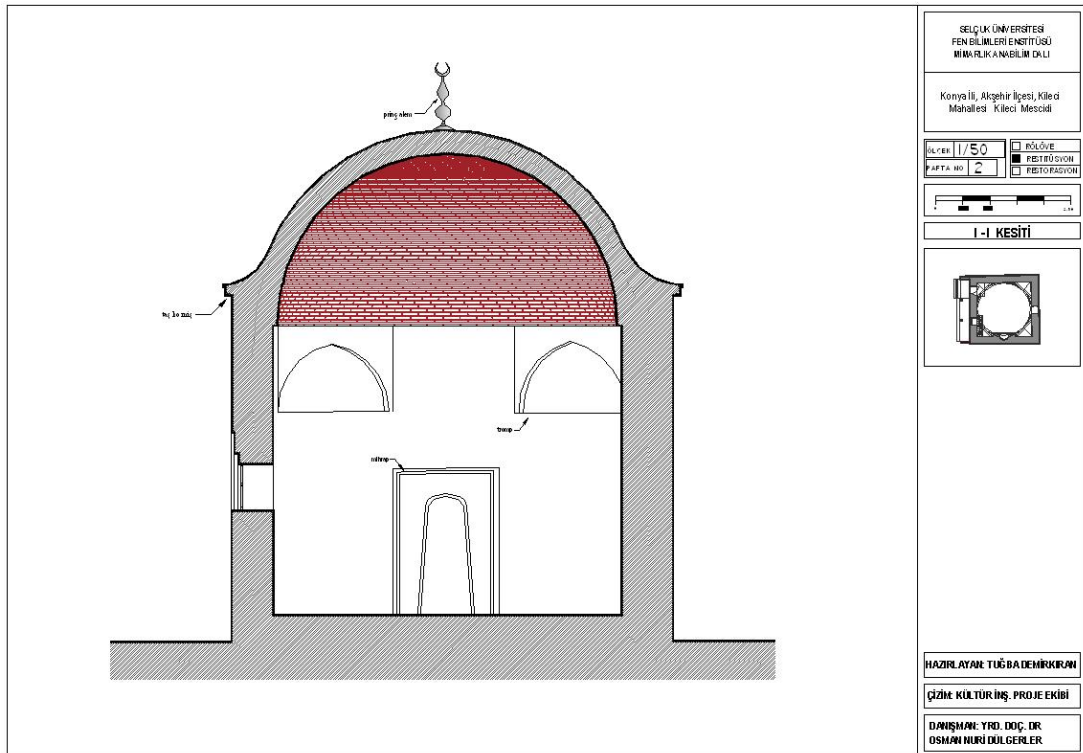
⁶⁶ DEMİRALP, Y., **a.g.e.**, Ankara, 1996, s. 38

⁶⁷ SAMUR, T., **Akşehir'deki Türk Mimari Eserler**, Konya, 1996, s.40

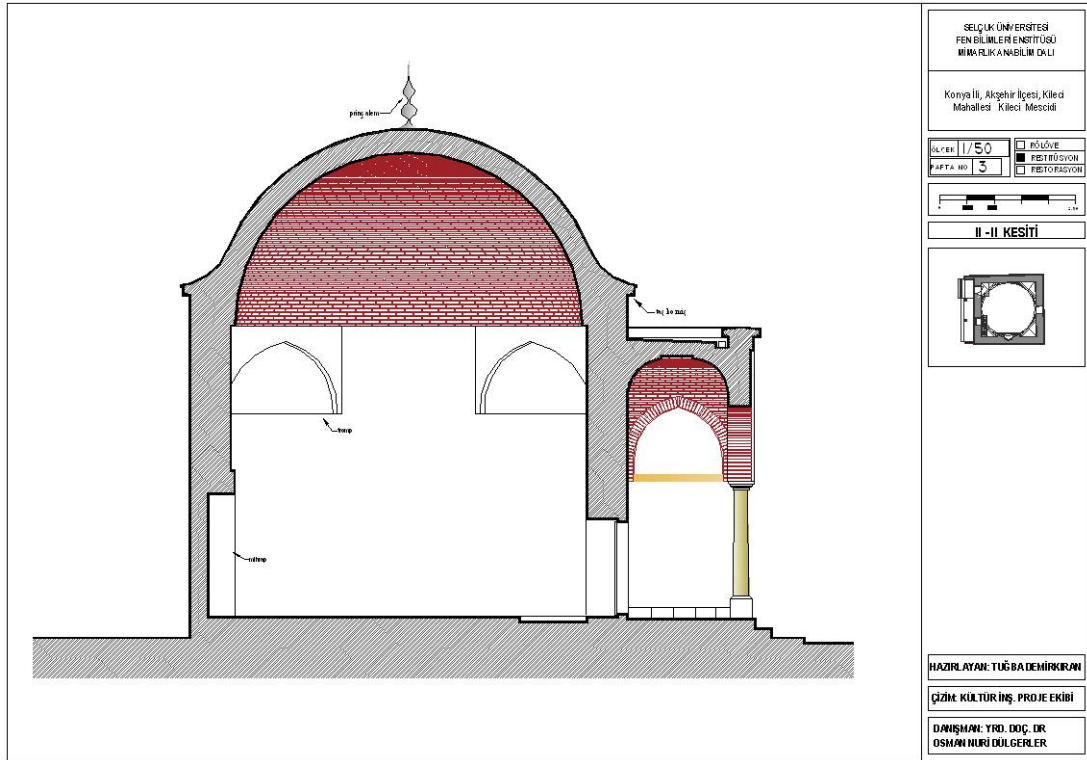
3.1.2.2 Restitüsyon Çizimleri

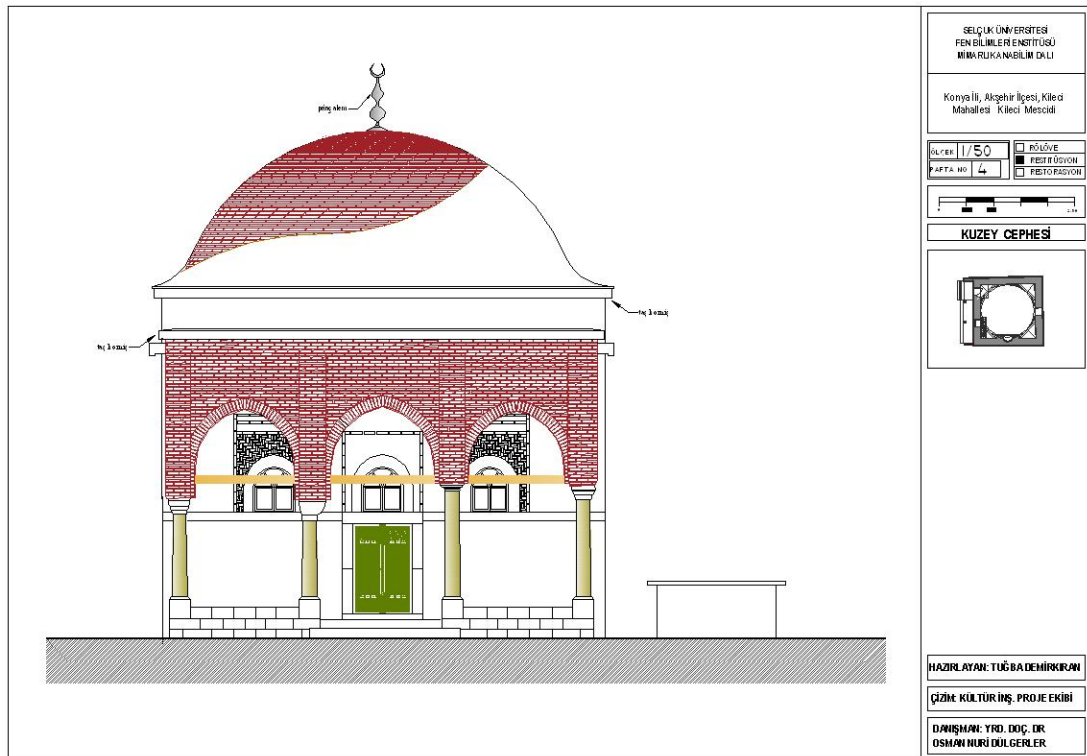
Çizim 14- Kileci Mescidi Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

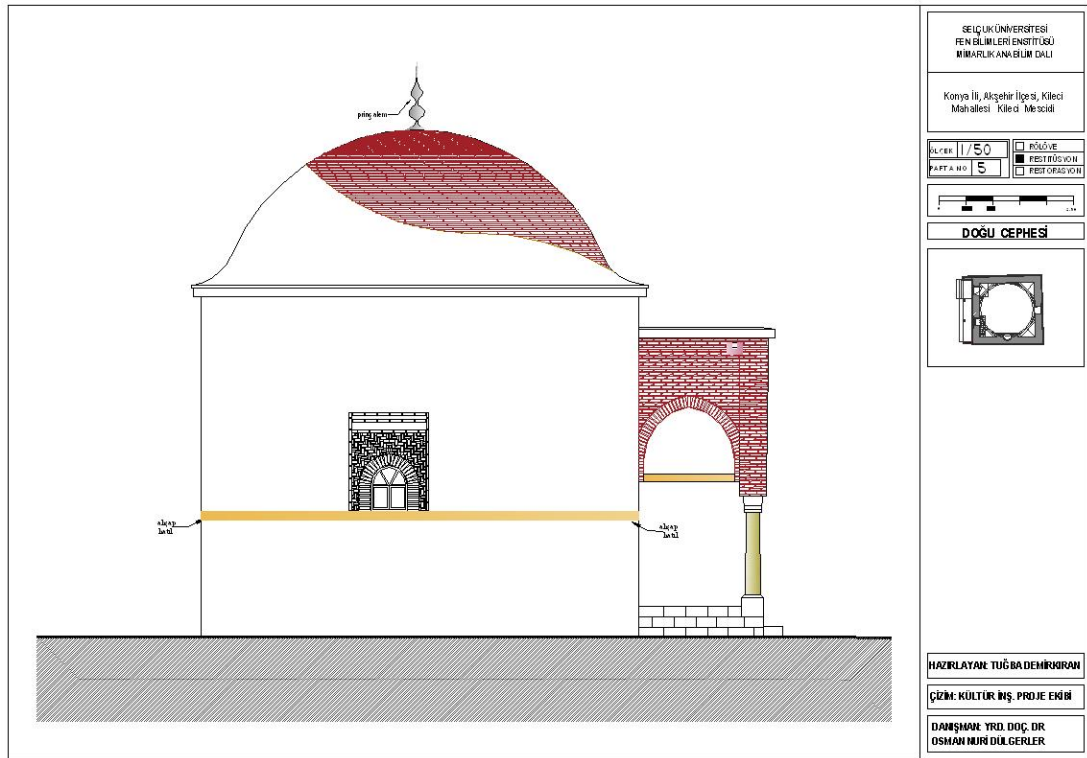
Çizim 15- Kileci Mescidi I. Kesit (Kültür İnş. Proje Ekibi)

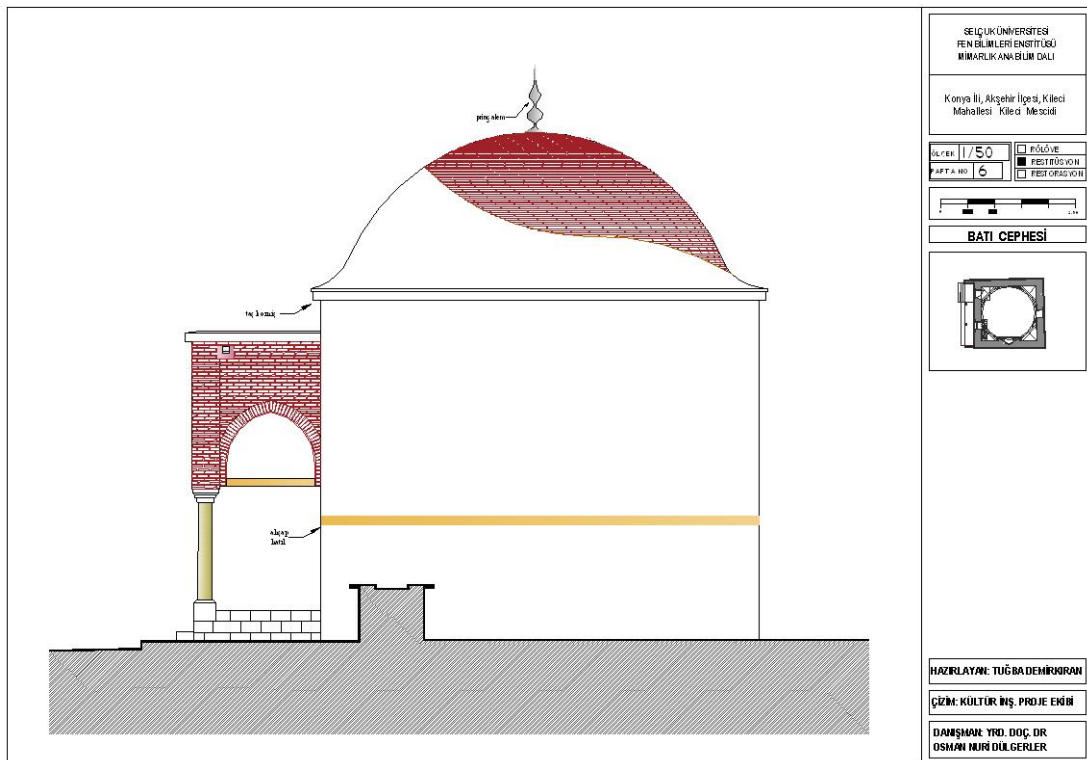
Çizim 16- Kileci Mescidi II. Kesit (Kültür İnş. Proje Ekibi)

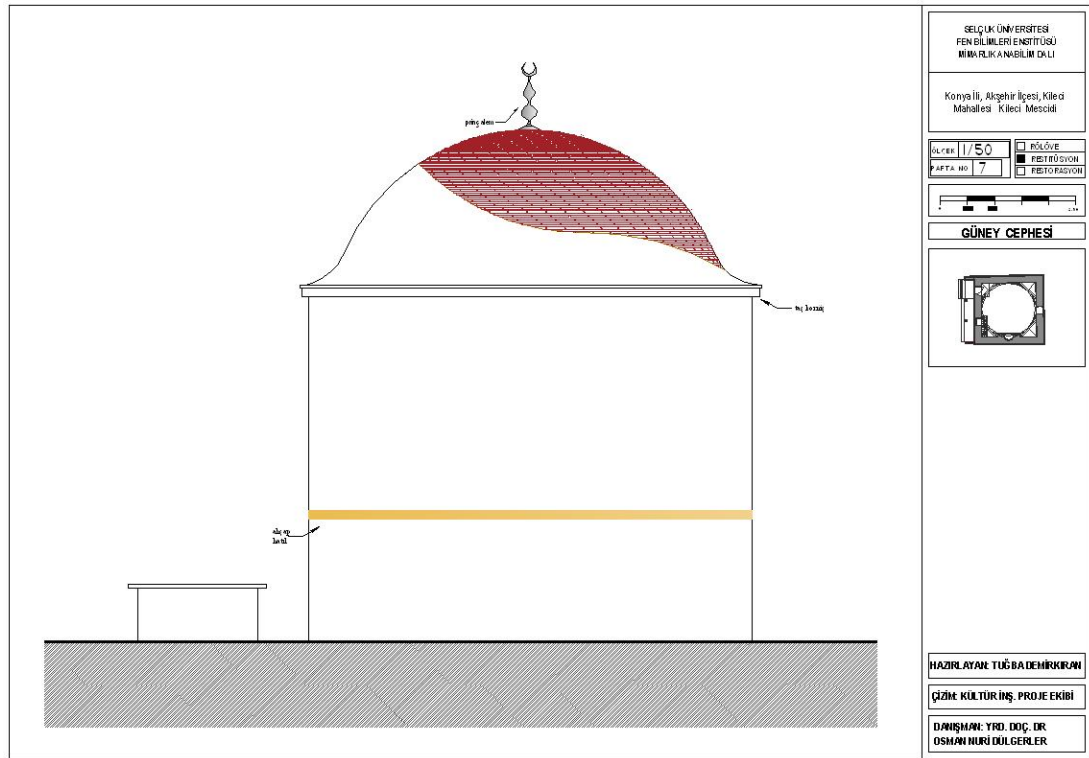
Çizim 17- Kileci Mescidi Kuzey Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 18- Kileci Mescidi Doğu Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 19- Kileci Mescidi Batı Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 20- Kileci Mescidi Güney Cephesi (Kültür İnş. Proje Eki

3.1.3 RESTORASYON

3.1.3.1 Restorasyon Projesinin Amacı ve Yaklaşımı

Önceki bölümlerde tanımlanan Kileci Mescidi halen ayakta olup mescit olarak kullanılmaktadır. Yapı zamanla bazı eklere ve değişikliklere maruz kalmıştır. Restorasyon projesinin amacı yapıyı gereksiz eklerinden arındırıp, özgün karakterine kavuşturarak korumak, yapıya değer katan ve kullanım zorunluluğu olan muhdesleri ihya ederek gelecek nesillere aktarabilmektir.

Restorasyon projesinin genel yaklaşımı korumaya yönelik olup yapının mevcut durumunun sağlamlaştırılması, eklerinden arındırılarak, izlerinin ortaya çıkartılması ve gerekli, muhdeslerin ihyasını kapsamaktadır. Bu amaçla mescidin sorunları ve bu sorunlara getirilen çözüm önerileri tablo halinde aşağıda verilmiştir.

3.1.3.2 Tespitler ve Çözüm Önerileri Tablosu

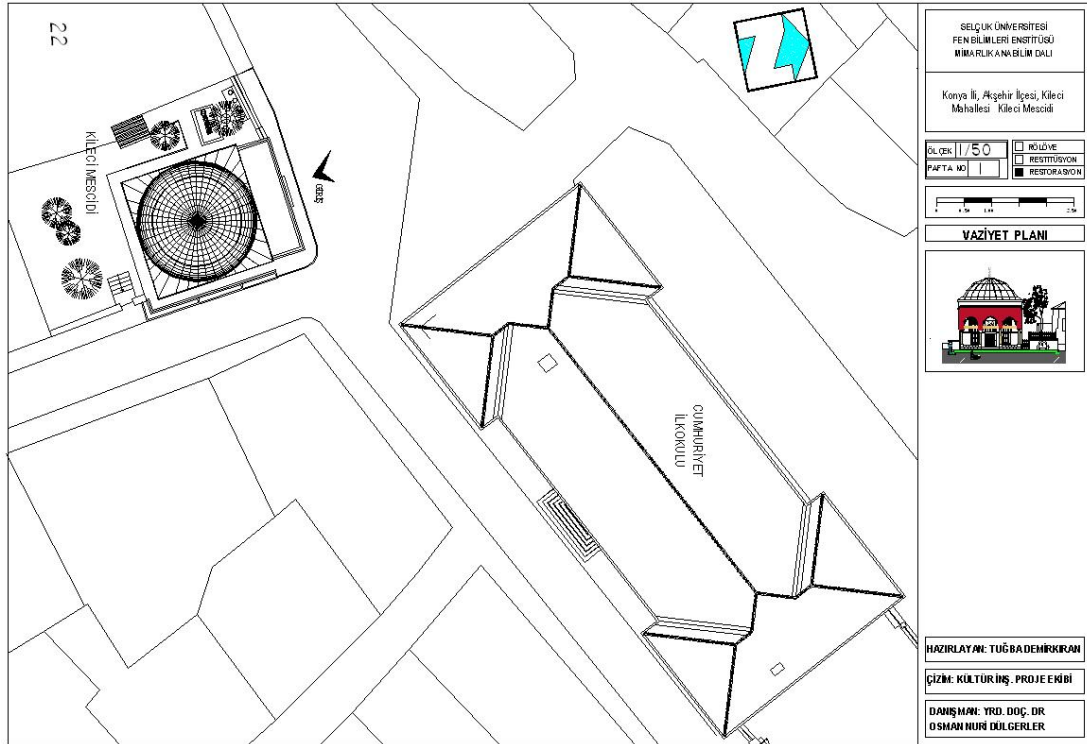
TESPİTLER	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
Yapının mevcut durumunda önemli bir strüktürel sorun, çökme, yıkılma, dökülme gibi sorunlar yoktur.	
Mihrap duvarındaki köşelerde bulunan sivri tromplardan harim üzerinin kubbe ile örtülü olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bugün yapının üzeri piramidal bir çatı ile örtülüdür. İçerden tavanı ise kontrplak malzeme ile kaplıdır.	Yapının üzerinin kubbe ile örtülü olduğu mevcut izlerden bellidir. Bu nedenle üzerindeki piramidal çatının kaldırılması gerekmektedir. Mihrap duvarında köşelerde bulunan sivri trompların korunarak, kuzey duvar köşelerine de gerekli tromplar yapılarak harim üzeri tuğla kubbe ile örtülmelidir. Kubbenin örgü tekniği bilgi sahibi olmadığımız için düz örgü tekniğiyle örülmesi daha uygun olacaktır.
Harim ortasında bulunan direklerle mekânın üzerini kapatan sistem taşımaktadır.	Mevcut üst örtü kaldırılacağından örtüyü taşıyan direk de kaldırılacaktır.
Harimin kuzey duvarına sonradan ahşap bir kadınlar mahfili eklenmiştir.	Mescidin boyutları kadınlar mahfili uygulaması için yeterli görülmediğinden mahfil kaldırılmalıdır.
Kadınlar mahfilinin alt kısmı kontrplak malzeme ile kapatılmış ve açık renk yağlı boya ile boyanmıştır.	Kadınlar mahfili kaldırılıp kuzey duvarı eklentilerden arındırılmalıdır.
Duvarların üst kısmı sıvalıdır ve üzeri yağlı boya ile boyanmıştır.	Duvarlardaki mevcut sıva kaldırılıp, kubbe eteğine ve tromplara kadar

	horasan sıva ve üzerinin kireç badana yapılması uygundur.
Duvarların alt kısmı belirli bir yüksekliğe kadar ahşap lambri ile kaplıdır.	Duvarların altı kısımlarındaki ahşap lambri uygulaması kaldırılmalıdır.
Mescidin mihrabının değişikliğe uğradığı sanılmaktadır. Üzeri yağlı boya ile boyanan mihrabın malzemesi görünmemektedir.	Yapılacak sıva raspası ile ortaya çıkacak izlere göre mihrapta yapılacak müdahaleler belirlenmelidir.
Sonradan yapıldığı anlaşılan, sanat tarihi özelliği taşımayan minber ahşap malzemedен yapılmıştır.	Basit bir malzemedен yapıldığı anlaşılan minberin yerine yeni bir ahşap minber yapılmasını uygundur.
Harimin kuzey duvarındaki kapı açıklığının iç kısmına sonradan çift kanatlı ahşap doğrama kapı ilavesi yapılmıştır.	Kapının kaldırılarak tek kapı ile mekâna giriş sağlanmalıdır.
Mescidin doğu duvarındaki pencere kapatılmış, içerde dolap nişi haline getirilmiştir.	Yapılacak sıva raspasında burada bir pencere izi çıkması durumunda pencerenin açılması ve dolap nişi kapağının müzeye taşınması gereklidir.
Mescidin ön hazırlık bölümünün değişikliğe uğradığı görülmektedir. Doğu ve batı tarafları duvar ile kuzey tarafı ise camekân ile kapatılmıştır. İki kat halinde düzenlenen mekânın üst katına batı duvarındaki ahşap merdivenle çıkılmaktadır. Üst örtünün	Kapatılan ön hazırlık bölümünün çizimlerde belirtildiği şekilde açılması öngörülmektedir. Yanlardaki duvarlar ve ön taraftaki camekân kaldırılarak sütunlar ortaya çıkarılmalıdır. Mekânın üst örtüsü hakkında detaylı bilgiye

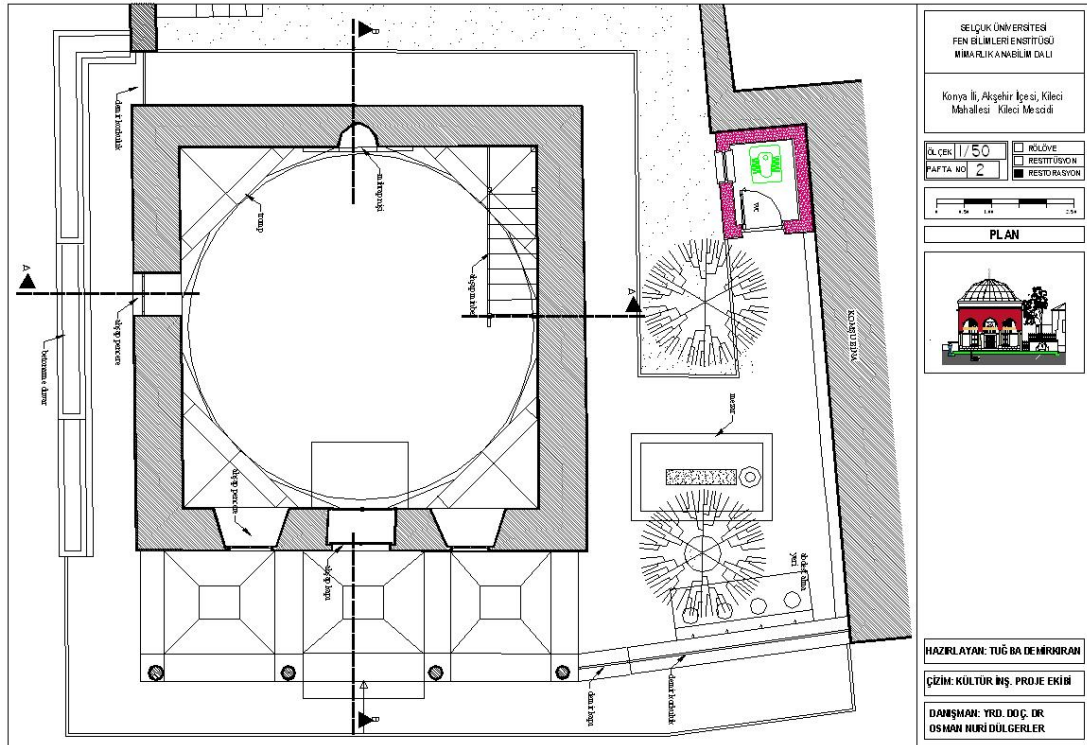
de tamamen deðiřtiđi görülmektedir. Ancak �st örtünün ilk hali hakkında bilgi sahibi olabileceğimiz herhangi bir iz bulunmaktadır.	sahip olamadığımız için sıva raspasının yapılmasından sonra kesin sonuç elde edilebilir. �izimde �neri olarak mekânın üzerinin aynalı tonoz ile kapatılmış şekli verilmiştir. Malzeme olarak da bilgi sahibi olmamakla birlikte tuğla olduğunu tahmin etmekteyiz.
Yapının kuzey cephesindeki ön hazırlık bölümünde 4 adet sütun bulunmaktadır. Her biri farklı olan sütun başlıkları içerden ve dışarıdan farklı renklere boyanmıştır.	�zerindeki boyların kazınarak sütunlar açığa çıkarılmalıdır.
Sütunların �st kısımları kareye yakın kesitlerde devam ettirilmiştir. �zeri sıvalı olduğu için malzemesi görülememektedir.	Yapılacak sıva raspası ile malzeme ve teknik açısından daha net bilgiler elde edilecektir.
Yapının içeride döşeme kotu değişmiştir.	�� mekânın kotunun çizimlerde belirtilen gabaride, ahşap döşeme olarak yenilenmesi uygundur.
Dış duvarların tamamı sıvalı olduğu için duvar örgüsü hakkında bilgi sahibi olmak zordur.	Mescidin özellikle dış duvarlarında sıva raspası yapılması gereklidir. Böylece malzeme ve duvar örgü tekniği hakkında detaylı bilgi elde edilebilir. Bu bilgiler mevcut olmadığı için çizimlerde duvarlar sıvalı olarak gösterilmiştir. Edinilecek bilgiler ışığında sıva mı yoksa derz mi yapılacağının kararlaştırılması daha uygun

	olacaktır.
Yapının kuzey ve doğu cepheleri yola, güney cephesi özel bir araziye, batı cephesi ise hazireye bakmaktadır.	Yapı çevresinde kamulaştırma yapılarak çevresinin açılması gereklidir. Yola bakan cephelerde ise zemin kotunun düşürülerek duvarlarla yoldan ayrılması uygundur.
Yapının güney duvarına bitişik başka bir yapı bulunmaktadır.	Çevresinde bitişik yapılaşmalar kaldırılarak binanın etrafının tamamen açılması gereklidir.
Yapının batısında bir hazire bulunmaktadır ancak duvarla çevrili ve yoldan daha yüksek bir kotta bulunan bu alana geçiş yoktur.	Hazire bölümünün çizimlerdeki vaziyet planında gösterildiği gibi düzenlenerek bu kısımda kullanılması gereklidir.
Mescidin wc- lavabo ve abdest alma yeri gibi yardımcı mekânları yoktur.	Mescit için gerekli olan wc tek kabin olarak düşünülmüş ve hazirenin köşesine yerleştirilmiştir. Hazirenin kuzey duvarına ise abdest alma yeri düzenlenmiştir.

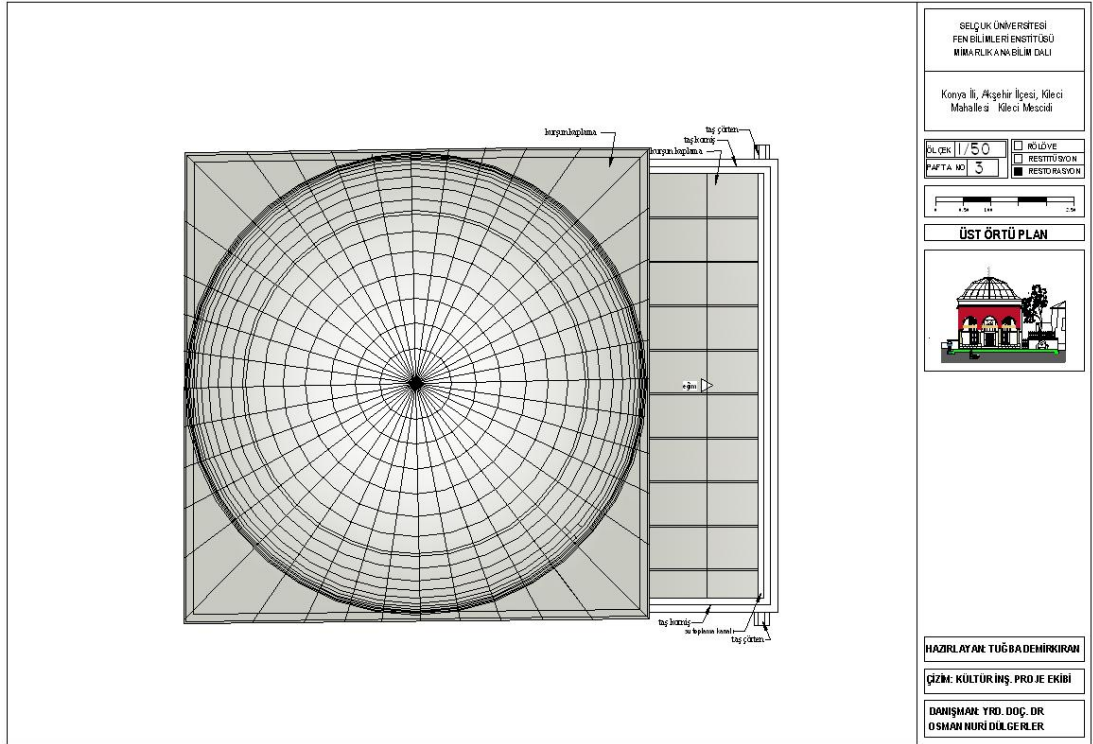
3.1.3.3 Restorasyon Çizimleri

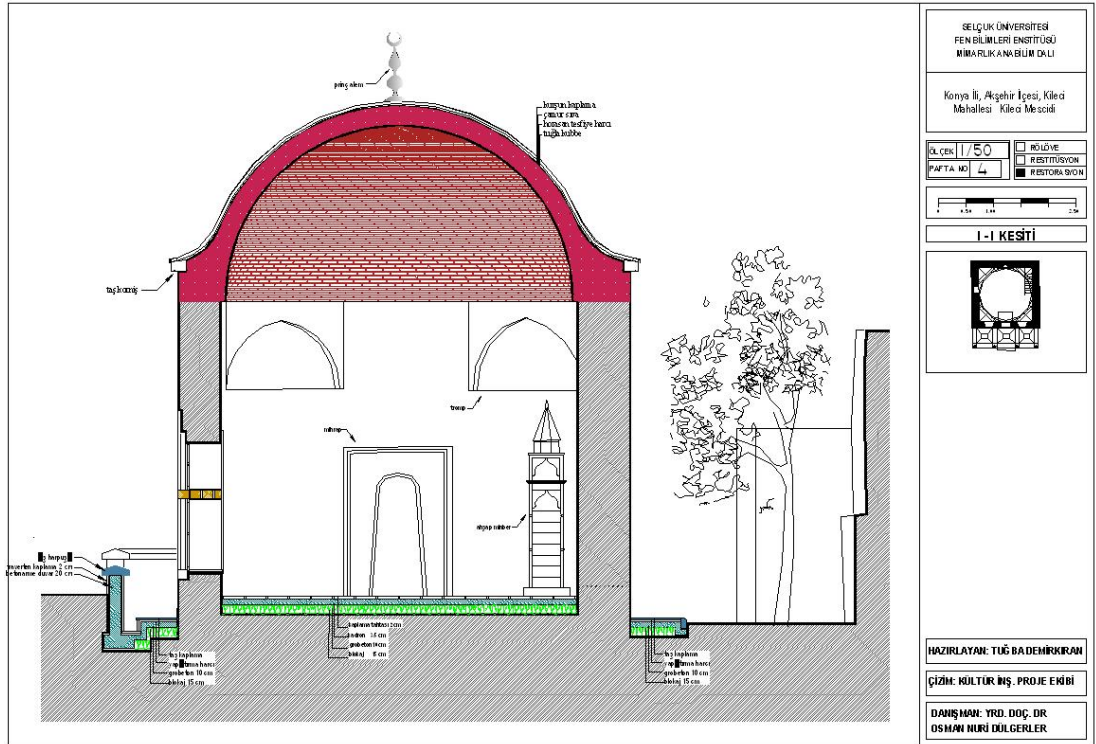
Çizim 21- Kileci Mescidi Vaziyet Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

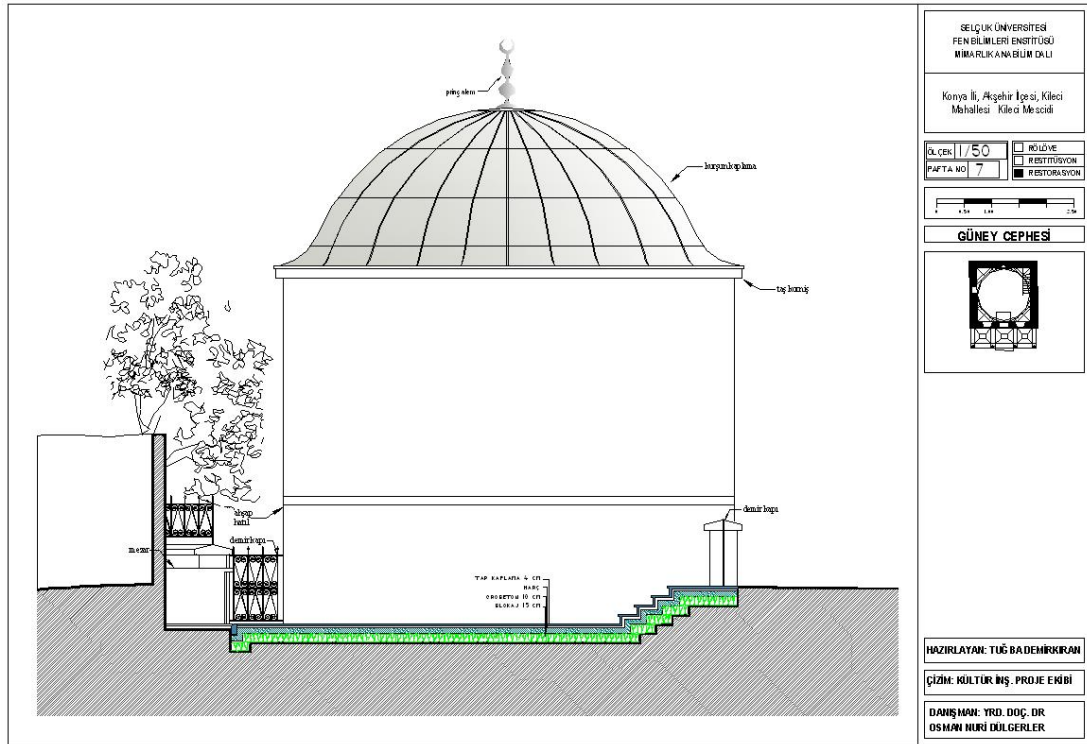
Çizim 22- Kileci Mescidi Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

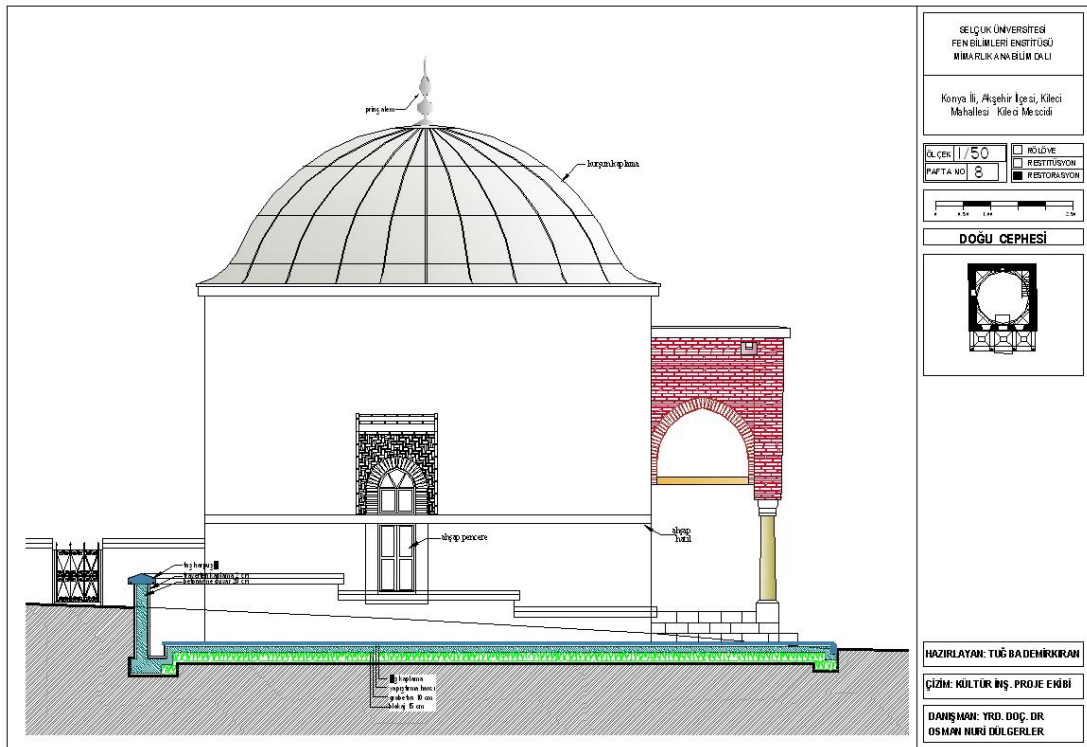
Çizim 23- Kileci Mescidi Üst Örtü Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

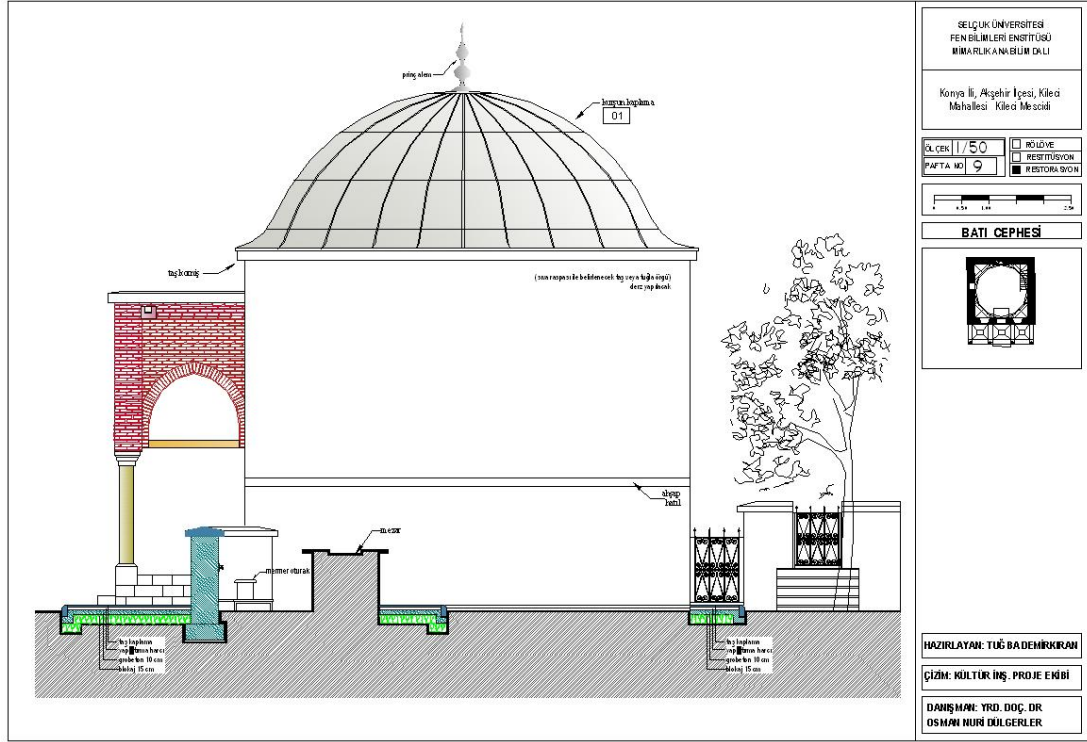
Çizim 24- Kileci Mescidi I. Kesit (Kültür İnş. Proje Ekibi)

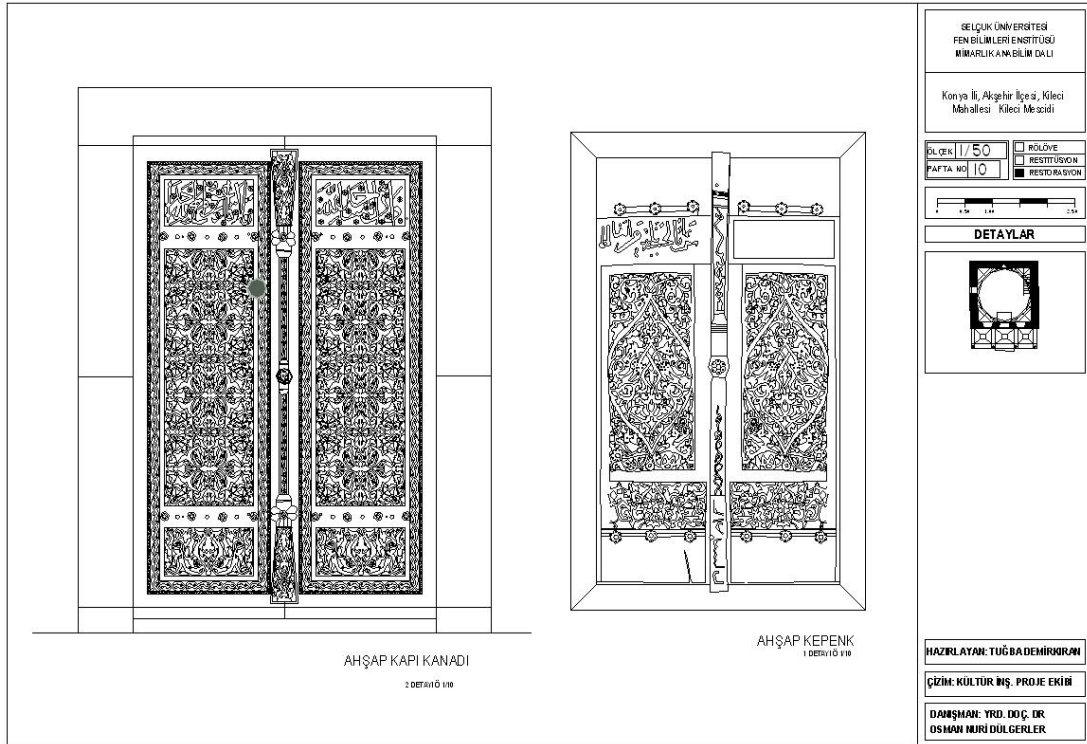
Çizim 27- Kileci Mescidi Güney Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 28- Kileci Mescidi Doğu Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 29- Kileci Mescidi Batı Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

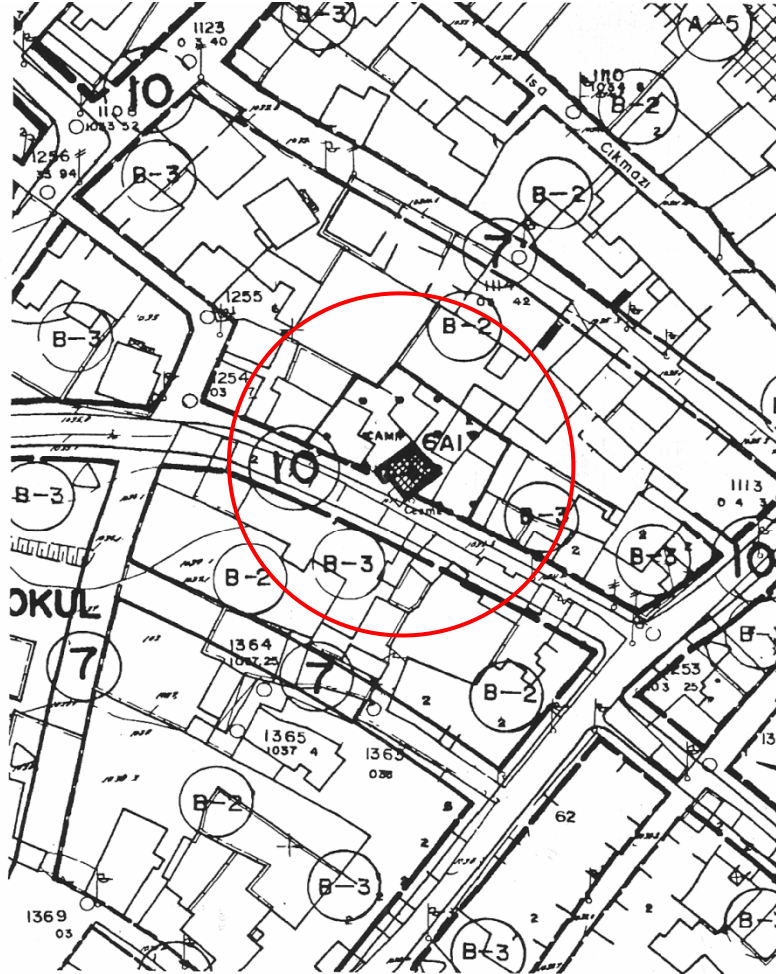
Çizim 30- Kileci Mescidi Detay Çizimleri (Kültür İnş. Proje Ekibi)

3.2 ALTUNKALEM MESCİDİ

3.2.1 MEVCUT DURUM TESPİTİ

3.2.1.1 Yapının Yeri, Yapım Yeri ve Bugünkü Durumu

Konya ili, Akşehir İlçesi, Altunkalem Mahallesi, Mescit Sokakta yer alan yapı ayakta olup halen mescit olarak kullanılmaktadır.

Altunkalem Mescidi

Çizim 31- Altunkalem mescidi şehir planındaki yeri

Batı duvarında yer alan kitabesine göre yapı I. Alâeddin Keykubat zamanında Hacı İsfendiyarzade Eminüddün Yusuf tarafından H.620 (M.1223) yılında yaptırılmıştır⁶⁸.

Resim 16- Altunkalem Mescidi Kitabe Taşı (Kültür İnş)

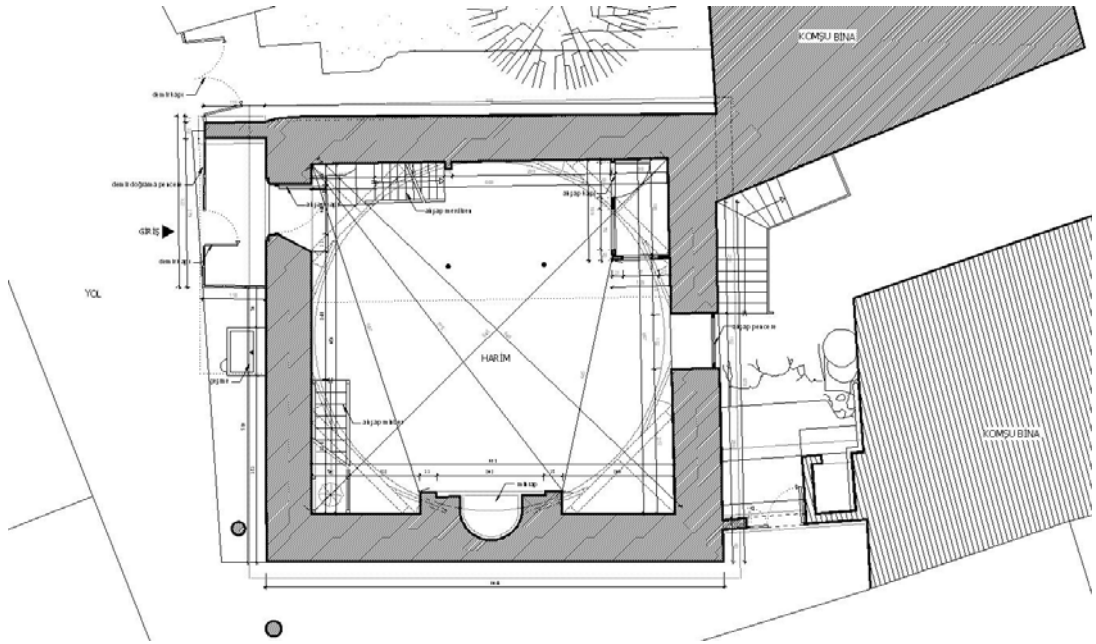
Giriş cephesinde iki pencere arasında, kendisinden daha yüksek bir niş içine yerleştirilmiş kitabe taşı, eni ve boyu 0.40x0.60 m ölçüsünde olup, mermer bir taş üzerine 9 satırlık Arapça metin olarak işlenmiştir. Güçlkle okunabilen yazıların tercümesi şöyledir:

” Bu mescidin imar edilmesi 620 yıl Cuma del ahire ayında Emir’ül Mü’minin burhanı büyük Sultan Keyhüsrevzade Keykubad’ın hükümdarlığı günlerinde, tanrının rahmetine muhtaç yoksul Hacı İsfendiyar zade Eminuddin Yusuf’un elinde tamamlanmıştır”⁶⁹.

⁶⁸ SAMUR, T., **Akşehir’deki Türk Mimari Eserler**, Konya, 1996, s.19

⁶⁹ DEMİRALP, Y., **Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları**, Ankara, 1996, s. 19

3.2.1.2 Mimari Özellikleri

Çizim 32- Altunkalem Mescidi Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Yaklaşık 6.70 x 6.80 m ölçülerinde tek harimden oluşan yapının üzeri sivri bir kubbe ile örtülüdür. Mescidin girişi batı cephesinden, kuzey köşeye yakın açılan bir kapı ile verilmiştir. Kuzey duvarın uzantısı olan duvara yaslanmış camekân yapılarak mescide girişte rüzgârlık oluşturulmuştur. Harimin kuzey ve güney duvarları sağır olup güney duvarında mihrap bulunmaktadır. Yarım daire planlı mihrap kible duvarının ortasına oyulmuş, cephe yüzeyinden 0.25 m dışarıya taşıntı yapmaktadır. Mihrap nişinin dört sıra mukarnaslı bir kavsaraya sahip olduğu çeşitli kaynaklarda yazılmış⁷⁰ olsa da bugün bu mukarnasları görmek mümkün değildir. Müdahaleler gördüğü anlaşılan mihrabın üzeri sıvalı olduğu için süsleme detayları hakkında bilgi sahibi olmamakla birlikte sıva altında kalan mukarnasların da sırlı olduğu tahmin edilmektedir⁷¹.

⁷⁰ SAMUR, T., **Akşehir'deki Türk Mimari Eserler**, Konya, 1996, s.22

⁷¹ SAMUR, T., **a.g.e**, Konya, 1996, s.22

Resim 17- Altunkalem Mescidi Mihrap Görünüşü (Kültür İnş)

Yapının kible duvarına yaslanmış olan minberi sonradan eklenmiş olup ahşap malzemedен yapılmış ve üzeri boyanmıştır. Tarihi ve sanatsal bir değer taşımamaktadır⁷². Harimin kuzey duvarı sıvalı olup bu kanada sonradan demir direklerle taşınan kadınlar mahfili eklenmiştir. Mahfile mescidin giriş kapısının hemen karşısında bulunan ahşap merdivenle çıkılmaktadır.

Resim 18- Altunkalem Mescidi Minber Görünüşü (Kültür İnş)

⁷² SAMUR, T., **Akşehir'deki Türk Mimari Eserler**, Konya, 1996, s.22

Resim 19- Altunkalem Mescidi Kadınlar Mahfili Görünüşü (Kültür İnş)

Yapının doğu ve batı cephelerinde açılan toplam 4 adet penceresi bulunmaktadır. Doğu cephesindeki pencereler üst üste yerleştirilmiştir. Bunlardan alttaki dikdörtgen şekilli, üstteki ise ahşap malzemedan içlik ve dışlığı bulunan sivri kemerli bir açıklıktır⁷³. Dikdörtgen pencerenin hemen altında hava boşluğu olduğu sandığımız bir delik görülmektedir. Yapım amacının bir mezar katına mı yoksa döşeme boşluğunu havalandırma amacına mı yönelik olduğu bilinmemektedir. Doğu cephesinde bulunan pencerelerden yukarıdaki mazgal pencereyi içten ve dıştan kapatan ahşap kafesli içlik ve dışlıkların kullanıldığı görülmektedir. Kaynaklarda bu pencerenin iç kısmında işlemeli orijinal bir çerçeve olduğu yazmaktadır⁷⁴. Fakat günümüzde bu çerçeve yerinde bulunmamaktadır. İşçilik bakımından 12.yy ‘ a ait olduğu tahmin edilen bu çerçevenin Anadolu’nun Selçuklu taş, alçı, çini gibi malzemelerin yanı sıra ahşap işçiliklerin de kullanılan önemli örneklerinden olduğu belirtilmektedir⁷⁵.

⁷³ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 17

⁷⁴ SAMUR, T., *Akşehir’deki Türk Mimari Eserler*, Konya, 1996, s.19

⁷⁵ SAMUR, T., *a.g.e*, Konya, 1996, s.19

Batı duvarında ise üstte iki adet pencere bulunmaktadır. Diğer mescitlerde bulunan altta dikdörtgen üstte sivri kemerli pencere sisteminin burada da mevcut olduğu ve sonradan kapatıldığı tahmin edilmektedir⁷⁶.

Resim 20- Altunkalem Mescidi Doğu Cephesi (Kültür İnş)

Harim duvarlarının yukarı köşelerinde sivri köşe trompları ve bunların üzerine yerleştirilen tromplarla önce sekizgen sonra 16 kenarlı bir kaide üzerine sivri bir kubbe oturtulmuştur⁷⁷. Kubbe üzerinde iki adet kemerli pencere bulunmaktadır. Kaynaklarda 1980'li yıllarda mahalle halkı tarafından yapılan onarım sırasında açıldığı belirtilmiştir⁷⁸. Üzeri sıvalı olduğu için kubbenin malzemesi ve yapım tekniği görülmemekle birlikte, tuğla ile örülü olduğu bilinmektedir⁷⁹.

⁷⁶ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 18

⁷⁷ SAMUR, T., *Akşehir'deki Türk Mimari Eserler*, Konya, 1996, s.22

⁷⁸ SAMUR, T., *a.g.e*, Konya, 1996, s.19

⁷⁹ KONYALI, İ.H. , *Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir* , İstanbul,1945, s.304

Resim 21- Altunkalem Mescidi Kubbeye Geçiş Elemanları (Kültür İnş)

Yapının içi sıvalı olup açık yeşil ve beyaz renklerle boyanmıştır. Dıştan ise mescidin batı duvarı haricindeki duvarları sıvalıdır. Kuzey ve güney duvarları sağırlı olup, güney cephesi yola, kuzey cephesi ise özel bir araziye bakmaktadır. Özel bir araziye bakan doğu cephesi ise beton sıvalı olup iki adet penceresi mevcuttur. Üstteki pencere sivri kemerli, onun altındaki pencere ise dikdörtgen bir açıklıktır.

Mescidin batı duvarı tuğla ile örülmüş ve bugün üzeri boyalıdır. Bu cephede giriş kapısı ve dikdörtgen iki sathi niş içinde sivri kemerli iki pencere bulunmaktadır. Kuzeybatı köşe metal bir camekân üstüne ile kapatılmış ve burada bir rüzgârlık oluşturulmuştur. Camekânın üstüne ahşap kirişlemeler yapılmış ve kirişlemelerin üzeri sac kaplama ile kapatılmıştır. Camekândan sonra yapının asıl giriş kapısına ulaşılmaktadır. Giriş kapısı basit ahşap kapı niteliğinde olup, kapı boşluğunun iki yanında ve eşikte Bizans kornişli söveleri vardır⁸⁰. Bu sövelerin yukarısı profilli bir lento ile örtülüdür. Lentonun yanında ise bir adet işlemeli devşirme taş bulunmaktadır.

⁸⁰ KONYALI, İ.H. , **Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir**, İstanbul,1945, s.304

Resim 22- Altunkalem Mescidi Kapının Yanındaki Devşirme Taşlar (Kültür İnş)

Resim 23- Altunkalem Mescidi Batı Cephesi (Kültür İnş)

Bu cephede birisi kapı üzerinde olmak üzere iki adet sivri kemerli pencere bulunmaktadır. Pencereleler dikdörtgen birer niş içerisine yerleştirilmiştir. Giriş kapısı üzerinde yer alan pencere nişinin kemer köşelerinde birbirine geçmeli motifler görülebilmektedir. Ancak üzeri boyalı olduğu için çini olup olmadığı belli değildir. Diğer pencerenin üzerindeki niş ve giriş kapsı üzerindeki pencere nişinin üst kısmı sıva ile kapatılmıştır. Akşehir mescitlerinde görülen üstte sivri kemerli altta dikdörtgen pencere sisteminin burada da uygulanmış olabileceği tahmin edilmektedir⁸¹. Yine bu cephede ve iki pencere arasında, kendisinden daha yüksek bir içine yerleştirilmiş, kitabe taşı yer almaktadır. Kitabe taşına 9 satırlık Arapça kitabe işlenmiştir⁸². Bu cephede sonradan yapılmış hiçbir özelliği olmayan çeşme bulunmaktadır.

Resim 24- Altunkalem Mescidi Batı Cephesindeki Camekân (Kültür İnş)

⁸¹ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 18

⁸² KONYALI, İ.H. , *Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir*, İstanbul, 1945, s.304

Yapının batı cephesi önünde vaktiyle bir ön hazırlık bölümünün olduğunu hatırlatan, giriş holünün bulunduğu tarafta cephe saçığına kadar uzanan tuğla duvar bulunmaktadır⁸³. Konya'daki Hoca Hasan mescidi giriş cephesindeki ön hazırlık bölümünün bugünkü şemaları bakımından mescidin giriş cephesindeki uzantının açıklanabilmesi için dikkate alınması gereken örneklerdir⁸⁴. Bu eserin giriş cephesinin bir köşesinde minare kaidesi, diğer köşesinde de bir duvar uzantısı vardır. Arada kalan mekân ahşap örtü ile kapatılarak ön hazırlık bölümü şeklini almıştır. Altunkalem mescidinin de buna benzer bir durum olabileceği tahmin edilmektedir.

Resim 25- Konya Hoca Hasan Mescidi

⁸³ KONYALI, İ.H. , *Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir*, İstanbul,1945, s.304-305

⁸⁴ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 18-19

3.2.1.3 Yapı Malzemesi

Sıvasız olan batı duvarından anlaşıldığı üzere mescidin yapımında tuğla ve moloz taş birlikte kullanılmıştır. Beden duvarlarının alt kısımlarında belli bir seviyeye kadar moloz taş kullanıldığı, kalan kısımların ise tuğla ile örüldüğü görülmektedir. Batı cephesindeki sivri kemerli pencerelerde tuğla ile örülmüştür. Fakat doğu cephesi sıvalı olduğu için o cephedeki pencerelerin tuğla ile örülüp örülmediği görülmemektedir.

Mescidin üç cephesi sıvalı olduğundan batı cephesi dışındaki cephelerde kullanılan yapı malzemesi görülememektedir. Diğer cephelerin de alt kısımlarında moloz taş, üst kısımlarında tuğla kullanılmış olabileceğini sanmaktayız. İ. H KONYALI mescidin alt kısımlarının devşirme büyük taşlarla yapıldığını belirtmektedir⁸⁵.

Kubbe içten ve dıştan sıvalı olduğu için kullanılan malzemenin ne olduğu bilinmemektedir. Ancak kaynaklarda kubbe ve kubbeye geçiş elemanlarının tuğla ile örülmüş olabileceği söylenmektedir⁸⁶.

3.2.1.4 Yapım Tekniği

Mescidin beden duvarları yığma tekniğinde yapılmıştır. Alt kısımlarda moloz taş, üst kısımlarda ise tuğla kullanıldığı tahmin edilmektedir⁸⁷. Duvarlar sıvalı olduğu için batı cephesi dışındaki duvarların malzemesi ve yapım tekniği görülememektedir. İ. H. Konyalı mescidin alt kısmının eski ve gayri İslami taşlarla yapıldığını söylemektedir⁸⁸.

1980'li yıllarda mahalle halkı tarafından yapılan onarımda kubbe beton harç ile sıvanarak kubbe eteğine iki tane yuvarlak kemerli pencere açılmıştır⁸⁹. Kubbe içten ve dıştan sıvalı olduğu için yapım tekniği ve malzemesi görülememektedir. Kaynaklarda kubbenin tuğla ile yapılmış olabileceği yazmaktadır.

⁸⁵ KONYALI, İ.H. , **Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir**, İstanbul,1945, s.304

⁸⁶ KONYALI, İ.H. , **a.g.e**, İstanbul,1945, s.304

⁸⁷ DEMİRALP, Y., **Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları**, Ankara, 1996, s. 16

⁸⁸ KONYALI, İ.H. , **a.g.e**, İstanbul,1945, s.304

⁸⁹ DEMİRALP, Y., **a.g.e**, Ankara, 1996, s. 16

Kubbeye geçişte 2.70 m açıklığında ve 1.10 m yüksekliğinde basık ve sivri tromplar kullanılmıştır. Üçlü tromp kuruluşunu tamamlayan küçük tromplar 1.20 m açıklığında ve 0.40 m yüksekliğindedir⁹⁰.

3.2.1.5 Süsleme Özellikleri

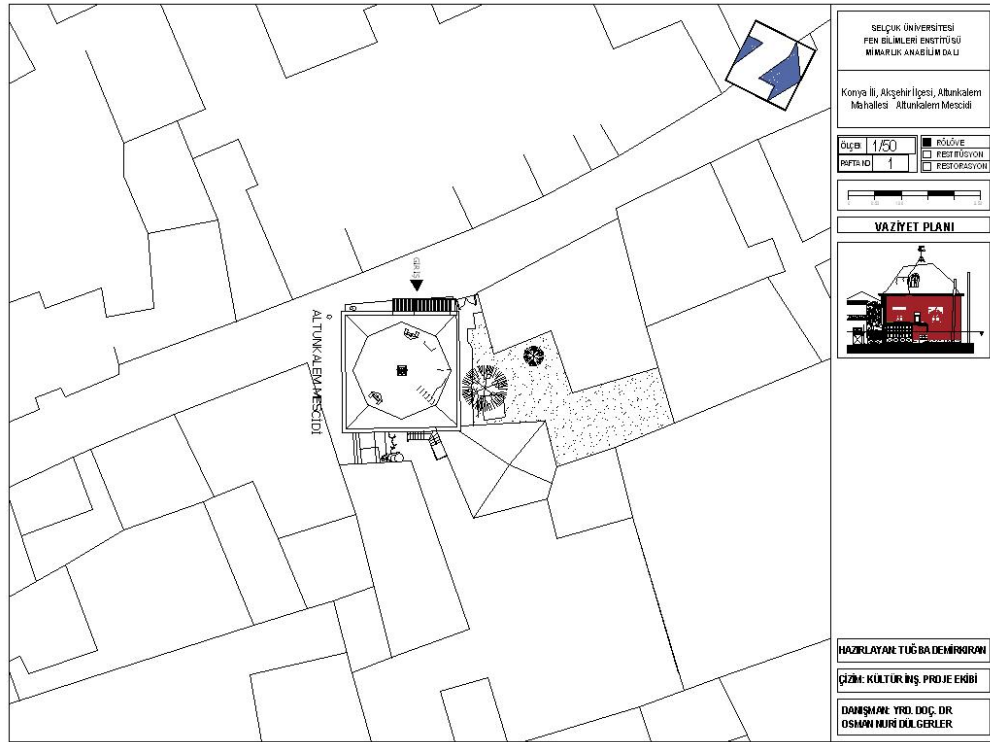
Mescit içerden ve dışarıdan oldukça sade bir görünüme sahiptir. İçerden duvarlar sıvalı ve boyalıdır. Mescidin mihrabı duvardan 0.25 m lik bir çıkıntı yapar⁹¹. Yapılacak araştırma kazısıyla mihrapta çini tezyinat çıkabileceğini tahmin etmekteyiz.

Mescidin batı cephesi dışındaki duvarları sıvalı olduğu için bu cephelerde süsleme olup olmadığı belli değildir. Batı cephesinde sivri kemerli pencerelerin üzerlerinde dikdörtgen niş bulunmaktadır. Bunlardan kuzey tarafında olan pencerenin üzerinde birtakım süslemeler göze çarpmakta fakat üzeri boyalı olduğu için süsleme ve çini olup olmadığı görülememektedir. Güney tarafındaki pencerenin nişi ise tamamen sıvalıdır.

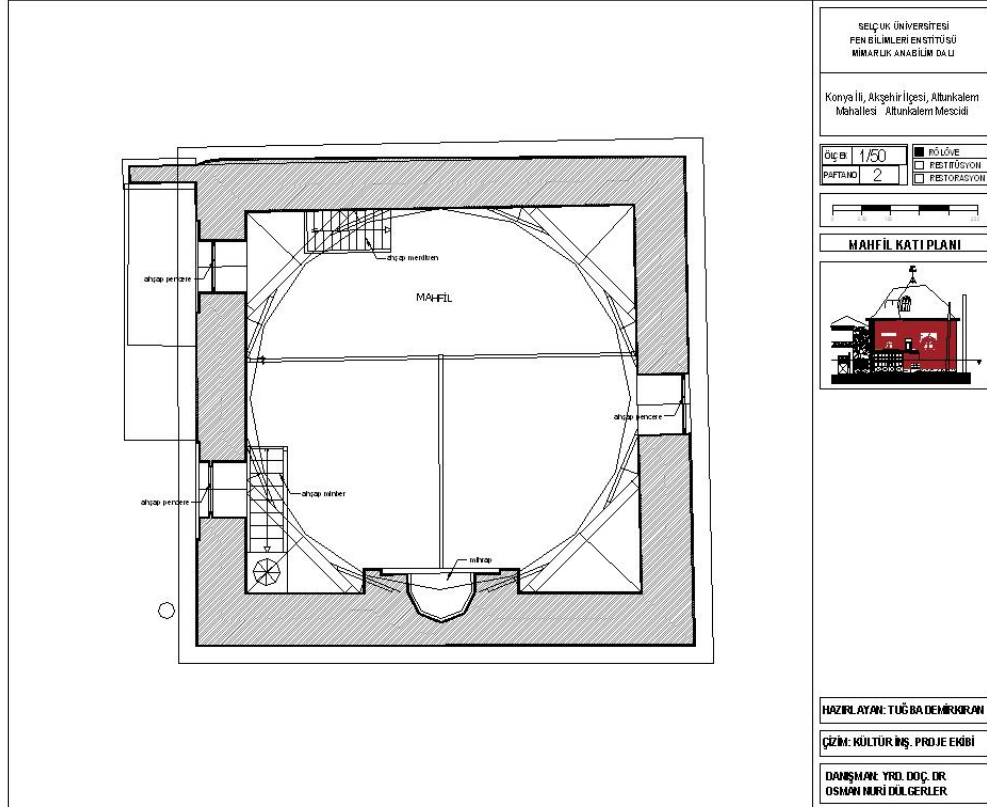
⁹⁰ OKÇUOĞLU, T., *Anadolu Selçuklu Mescitlerinde Kubbeye Geçiş Alanının Değerlendirilmesi*, İstanbul, 1995, s.53 (Yüksek Lisans Tezi)

⁹¹ SAMUR, T., *Akşehir'deki Türk Mimari Eserler*, Konya, 1996, s.22

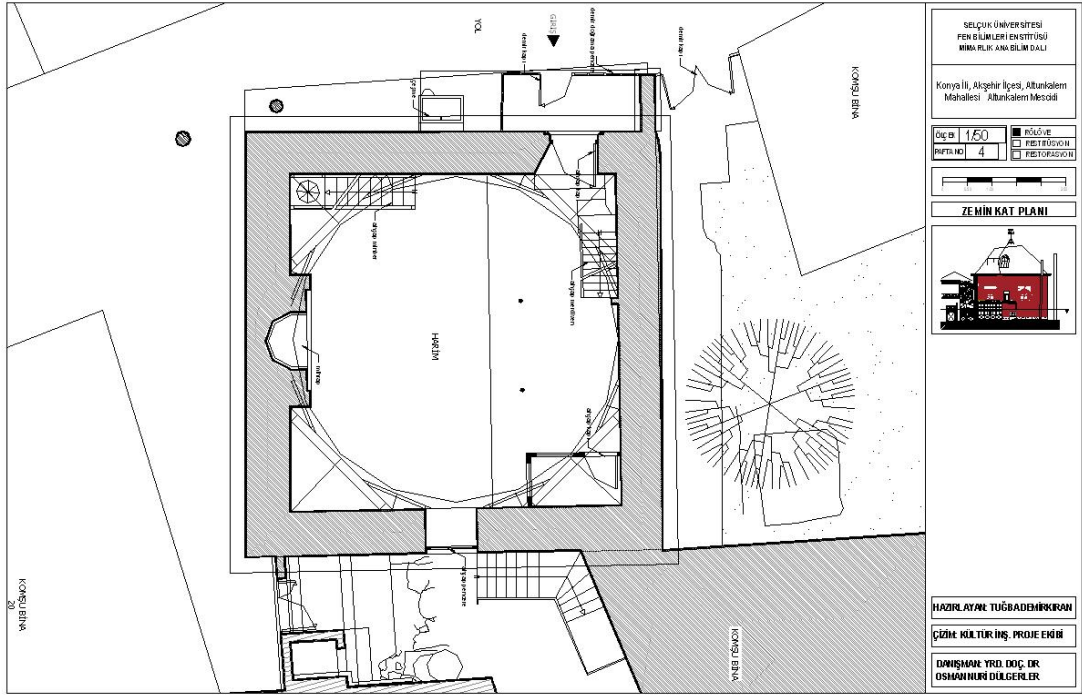
3.2.1.6 Rölöve Çizimleri

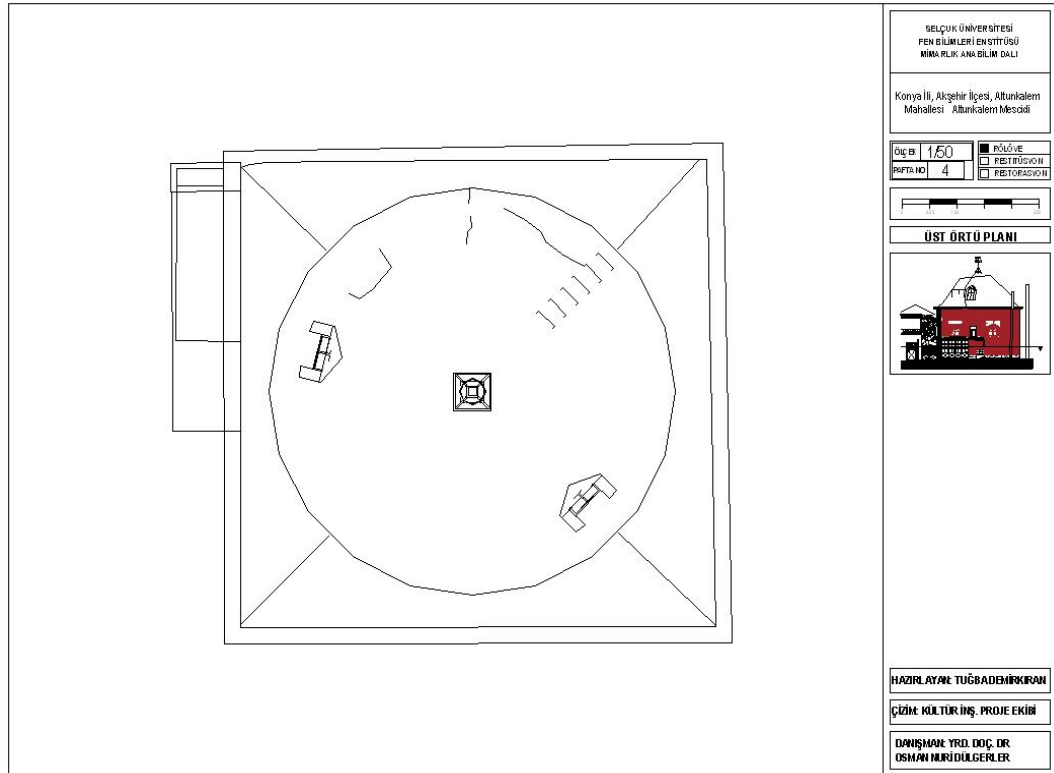
Çizim 33- Altunkalem Mescidi Vaziyet Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

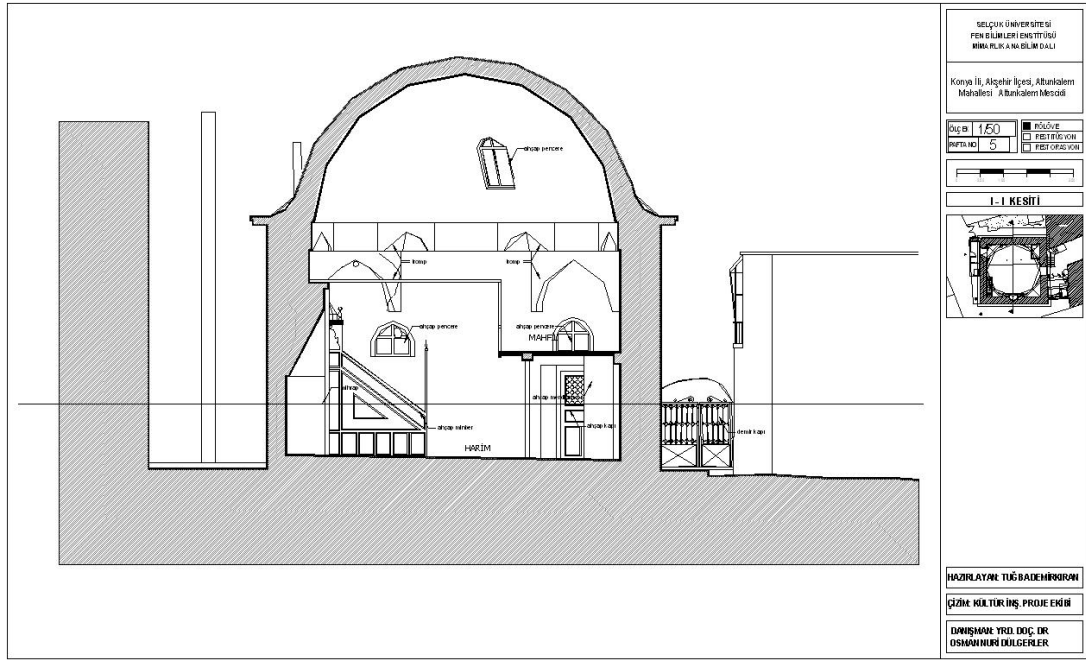
Çizim 34- Altunkalem Mescidi Plan (Kültür İnş. Proje Ekibi)

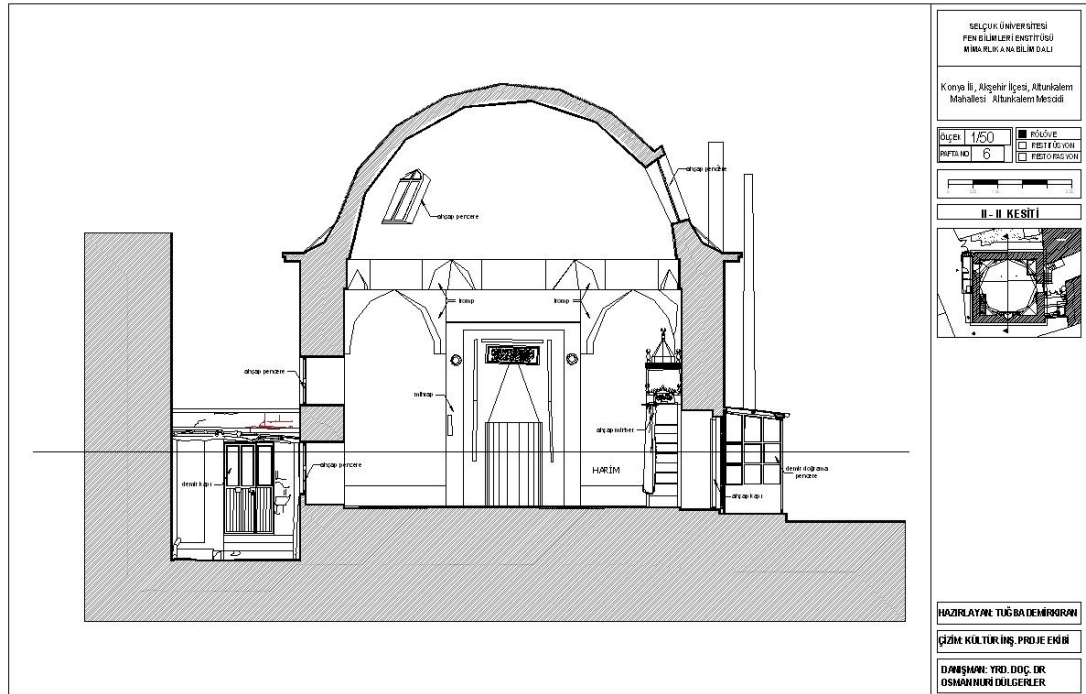
Çizim 35- Altunkalem Mescidi Mahfil Katı Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

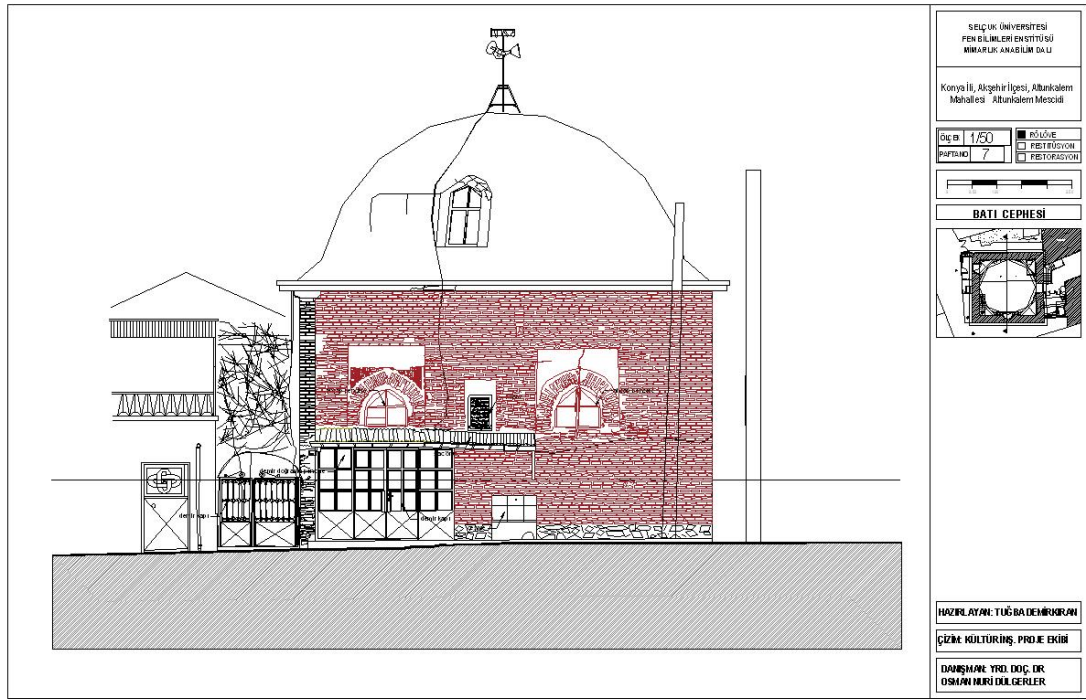
Çizim 36- Altunkalem Mescidi Üst Örtü Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

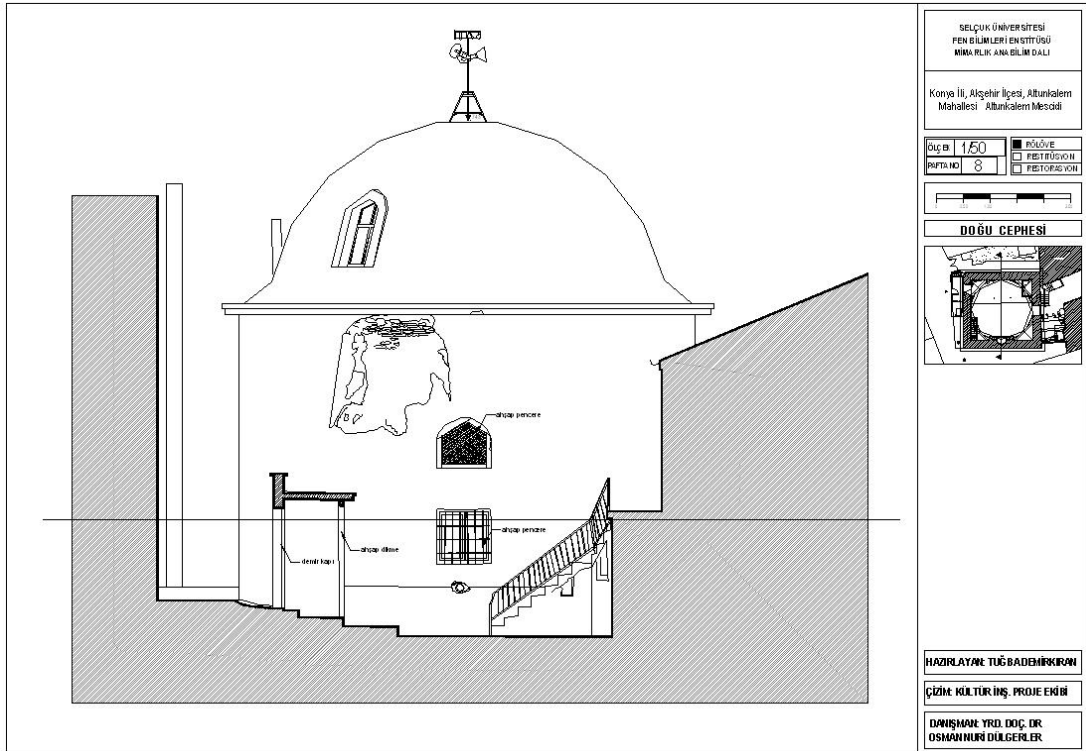
Çizim 37- Altunkalem Mescidi I. Kesit (Kültür İnş. Proje Ekibi)

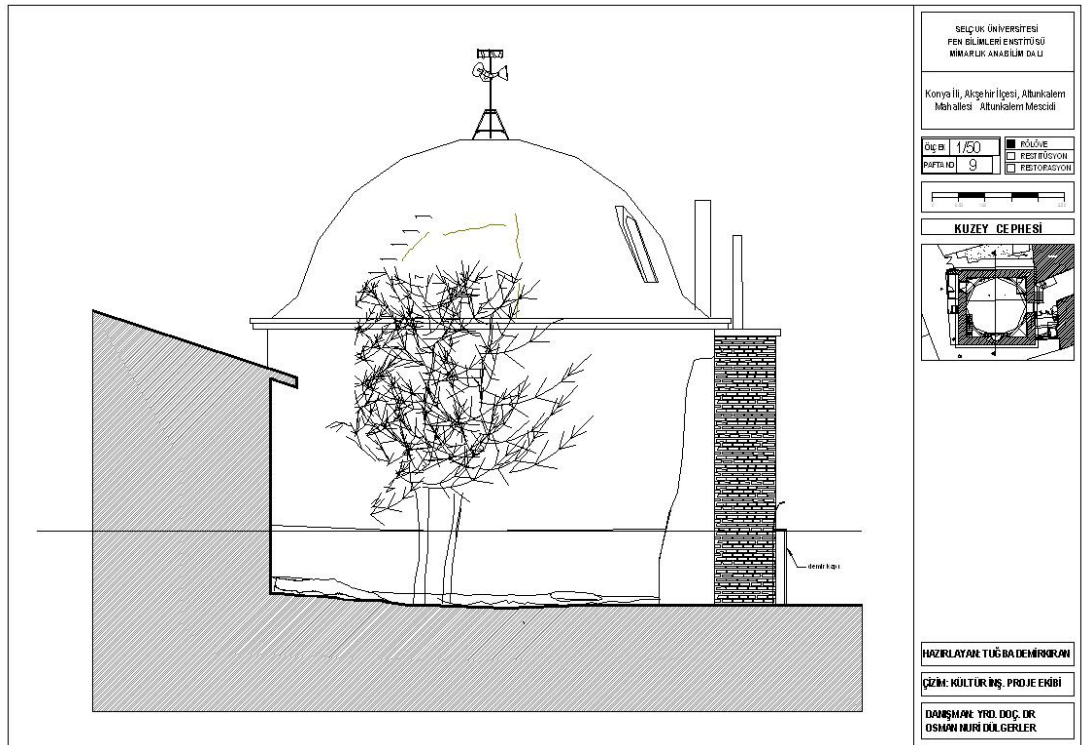
Çizim 38- Altunkalem Mescidi II. Kesit (Kültür İnş. Proje Ekibi)

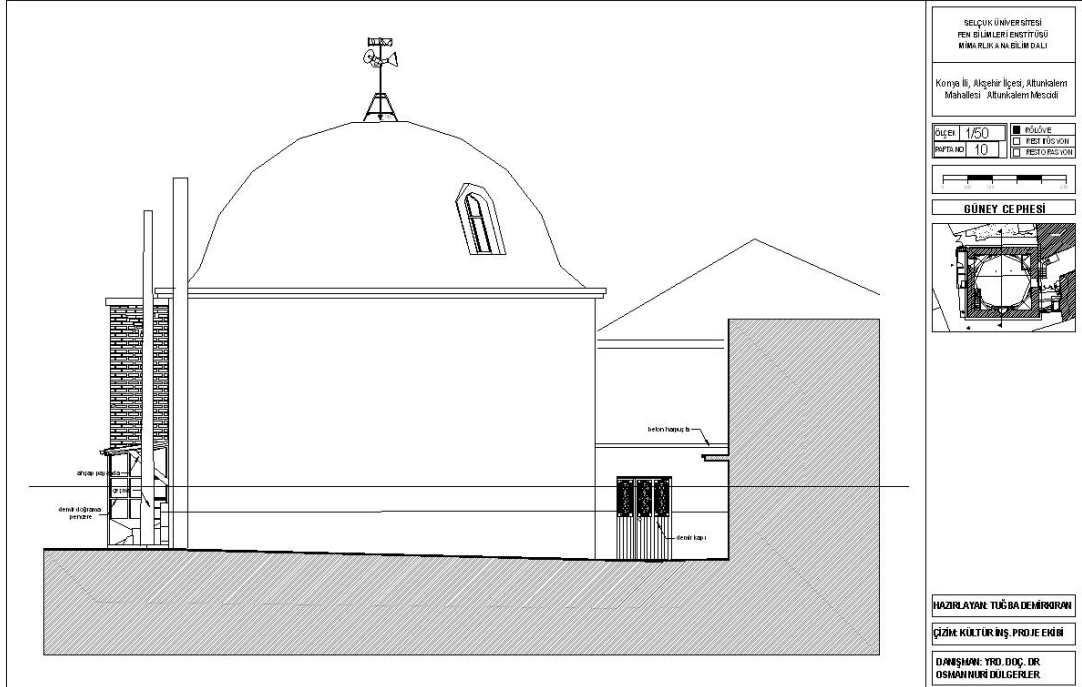
Çizim 39- Altunkalem Mescidi Batı Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 40- Altunkalem Mescidi Doğu Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 41- Altunkalem Mescidi Kuzey Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 42- Altunkalem Mescidi Güney Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

3.2.2 RESTİTÜSYON

3.2.2.1 Altunkalem Mescidi Restitüsyon Çalışması

Altunkalem Mescidi; Konya ili, Akşehir ilçesi, Altunkalem mescidi ve Mescit sokakta bulunmaktadır.

Binanın özgün yapı elemanlarının gerek plan gerekse cephe düzeni olarak müdahaleler gördüğü ve değişikliğe uğradığı görülmektedir.

Kitabesi bulunan mescidin yapım tarihi ve banisi tam olarak bellidir. I. Alâeddin Keykubat zamanında İsfendiyarzade Eminüd'din Yusuf tarafından H. 620 (M 1223) yılında yaptırılmıştır⁹².

Tek kare harimden oluşan mescidin önünde vaktiyle bir ön hazırlık bölümünün olduğu tahmin edilmektedir⁹³. Kuzey duvarının uzantısı olan duvar, batı cephesinde saçağa kadar uzanmaktadır. İ. H. Konyalı bu uzantının ön hazırlık bölümünden kalan bir parça olduğunu düşünmektedir⁹⁴. Burada kubbeli ve tonozlu bir ön hazırlık bölümü olabileceğini söylemek zordur. Büyük olasılıkla ilk yapıda, batı cephenin güney köşesinde de kuzeydekine benzer bir uzantı mevcuttu ve kubbe eteğine kadar yükselen bu uzantıların arasında kalan bölüm kapatılarak tuğla malzemeli cephenin korunması ve giriş cephesinin vurgulanması düşünülmüş olmalıdır. Konya Hoca Hasan mescidinde görülen sön hazırlık bölümünün bir benzerinin burada uygulanmış olabileceği düşünülmektedir⁹⁵. Hoca Hasan mescit girişinin sağ kısmında buradakine benzer bir duvar, sol tarafında ise bir minare bulunmaktadır. Arada kalan kısım ahşap direklerle taşınan sundurma bir çatı ile kapatılmıştır. Altunkalem mescidinde minare olma ihtimali çok düşüktür. Yalnız diğer tarafta da duvar olduğu, orada kalan kısmını ise ahşap örtü sistemi ile kapatılmış olabileceği düşünülmektedir⁹⁶.

Mescidin ana plan şeması ve taşıyıcı sistemi ile üst örtü sistemi kendini açıkça belli etmekte ve kubbe üst örtüsü ile özelliğini korumaktadır. Kubbe, içte sıvayla, dışta da betonla kaplanmış olmasına tuğladan yapıldığı düşünülmektedir. Kaynaklarda kubbenin tuğla ile örülü olduğu yazmaktadır⁹⁷, ancak kubbenin örgü

⁹² KONYALI, İ.H. , **Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir**, İstanbul,1945, s.304

⁹³ DEMİRALP, Y., **Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları**, Ankara, 1996, s. 17

⁹⁴ KONYALI, İ.H. , **a.g.e**, İstanbul,1945, s.304-405

⁹⁵ DEMİRALP, Y., **a.g.e**, Ankara, 1996, s. 17

⁹⁶ DEMİRALP, Y., **a.g.e**, Ankara, 1996, s. 17

⁹⁷ KONYALI, İ.H. , **a.g.e**, İstanbul,1945, s.304-405

düzeni ve kubbede süsleme bulunup bulunmadığına dair bilgi mevcut değildir. Yapılacak olan sıva raspaı sonucunda bu bilgilerin elde edileceğini düşünmekteyiz. Yapının, Ferruḫşah Mescidi, Güdük Minare Mescidi, Küçük Ayasofya Mescidi'ndeki gibi tuğla ve moloz taı örgülü olduğu dökülen yerlerinden ve n cepheden anlaıılmaktadır. Bu nedenle mevcut sıvaların da sökülerek orijinal haline dnıtırlmesi gerekmektedir.

Yapının pencerelerinin de değiıikliğe uğradığı görülmektedir. Akıehir'deki 13.-14. yy mescitlerinin çoğunda görülen altta dikdörtgen pencere ıtte sivri kemerli pencere sisteminin burada da uygulandığı grlmektedir⁹⁸. Doğu cephesinde bu sistemin kullanıldığı görülmektedir ancak batı cephesindeki sivri kemerin altındaki dikdörtgen pencerenin kapatıldığı gözlemlenmektedir. Ferruḫşah, Güdük Minare ve Küçük Ayasofya mescitlerinde görülen sivri kemer alınlığındaki süsleme tarzının burada da olduğu sanılmaktadır⁹⁹. Sivri kemerlerin bulunduğu dikdörtgen niılerin içi sıva ile kapatılmıı ve süslemeler yok edilmiıtır. Giriı kapısı üzerindeki sivri kemerli pencerenin üzerinde havari süslemeler dikkati çekmektedir ancak üzeri boyalı olduğu için ini olup olmadığı görülememektedir. Yekta Demiralp'in Akıehir ve Köylerindeki Türk Anıtları adlı eserinde pencere üzerindeki süsleme detayları verilmiıtır. Kaynaklardaki izime göre pencerenin kemer kıelerindeki süslemelerin blok tuğla üzerine kaplama tekniğinde yapılmııtır. Bu kesimlerde gamalı haç kollarının kırık çizgiler ieklinde uzatılmasıyla labirenti andırır bir süsleme meydana getirilmiıtır. Bu süslemelerin hemen üstünde, özel kesilmiı tuğlaların oluıturduğu dairelerin birbirine geçmelerle bağlanması sonucu oluımuı bir kuıak bulunur. Bu kuıağın üzerinde de baklava ve daire iekilli tuğla parçalarının dnııml olarak yerleıtirilmesi ile oluıan bir şerit vardır¹⁰⁰.

Yapının mevcut mihrabının müdahaleler grdĞı ve özelliğini kaybettiği anlaıılmaktadır. Kaynaklarda mihrabın 4 sıra mukarnalı bir kavsaraya sahip olduğu yazmaktadır¹⁰¹. Ancak bugün mukarnalar görülememektedir. Yapılacak araıtırma kazısı ve sıva raspaı ile Taı Medrese Mescidi, Güdük Minare Mescidi ve Ulu Camii mihrabında görülen ini bezeme çıkma ihtimali göz ardı edilmemelidir

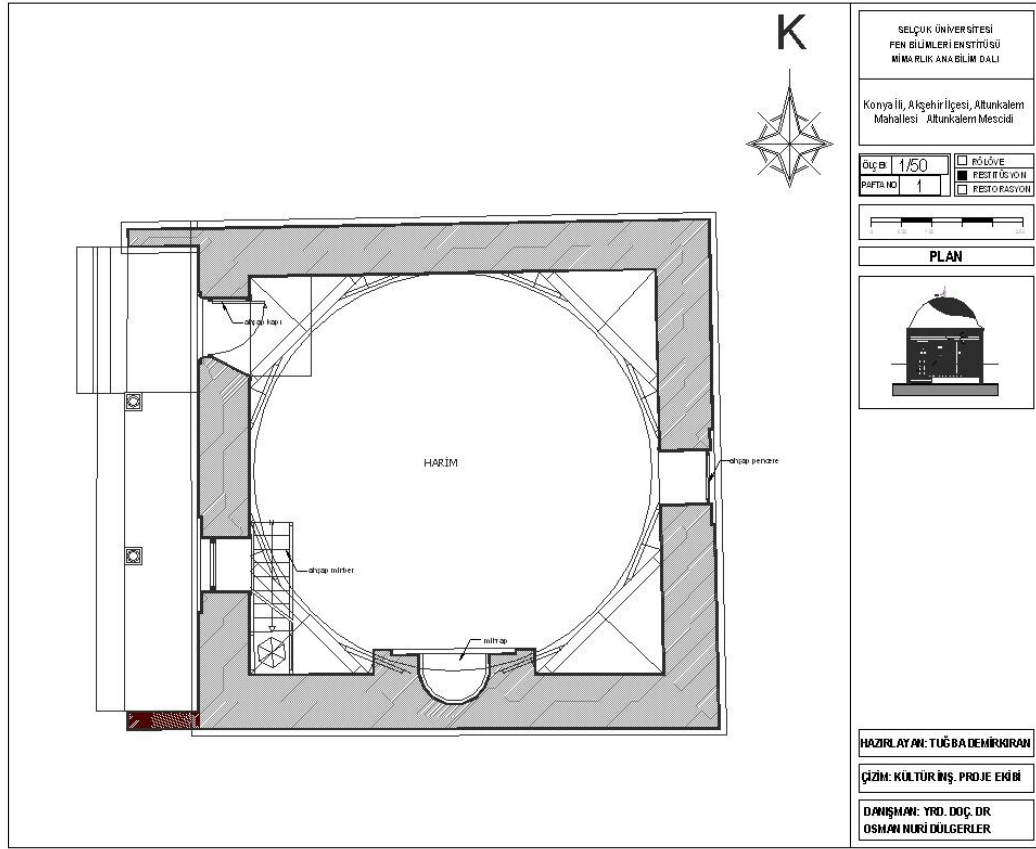
⁹⁸ DEMİRALP, Y., *Akıehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 16-17

⁹⁹ DEMİRALP, Y., *a.g.e.*, Ankara, 1996, s. 16-17

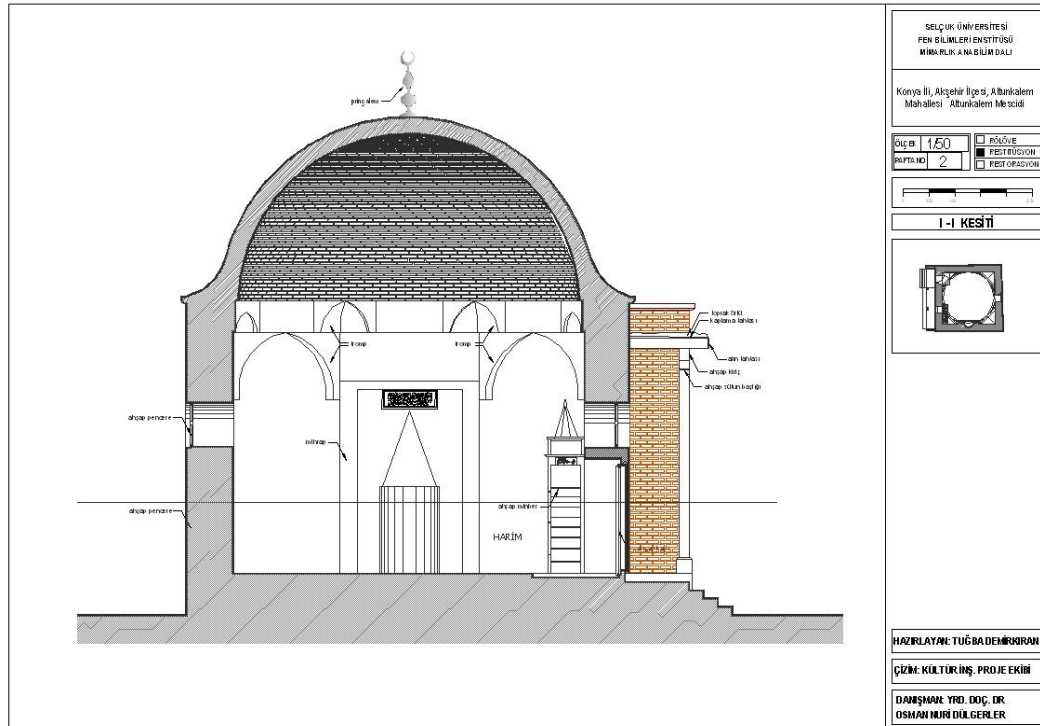
¹⁰⁰ DEMİRALP, Y., *a.g.e.*, Ankara, 1996, s. 16-17

¹⁰¹ SAMUR, T., *Akıehir'deki Trk Mimari Eserler*, Konya, 1996, s.22

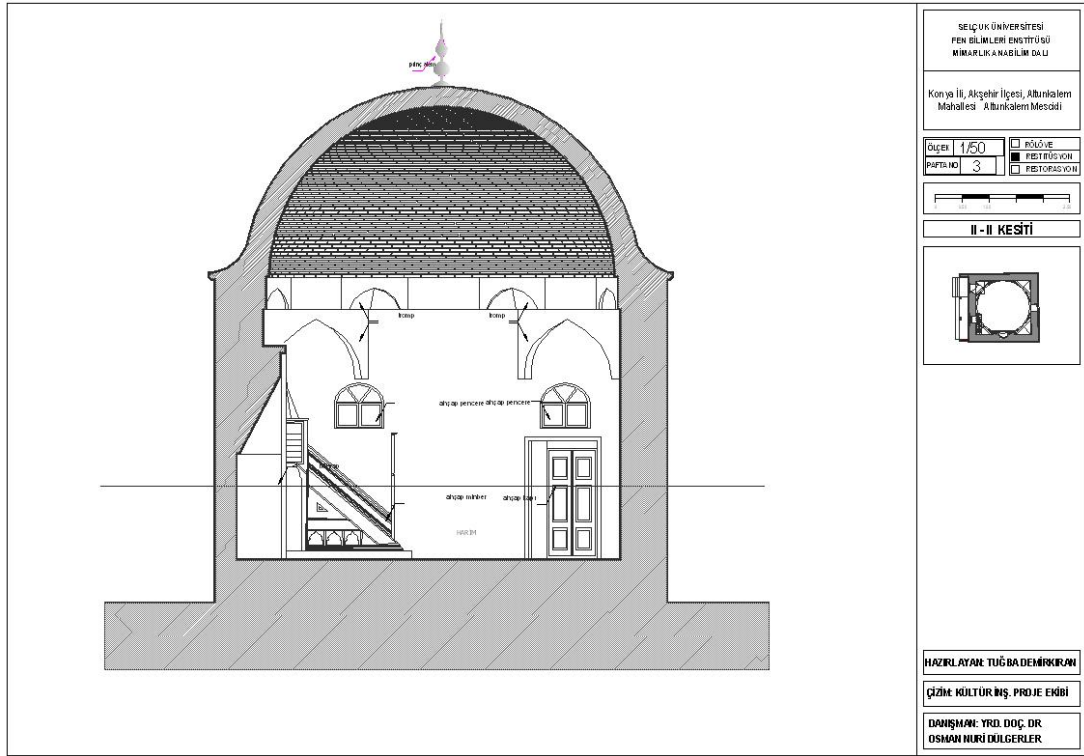
3.2.2.2 Restitüsyon Çizimleri

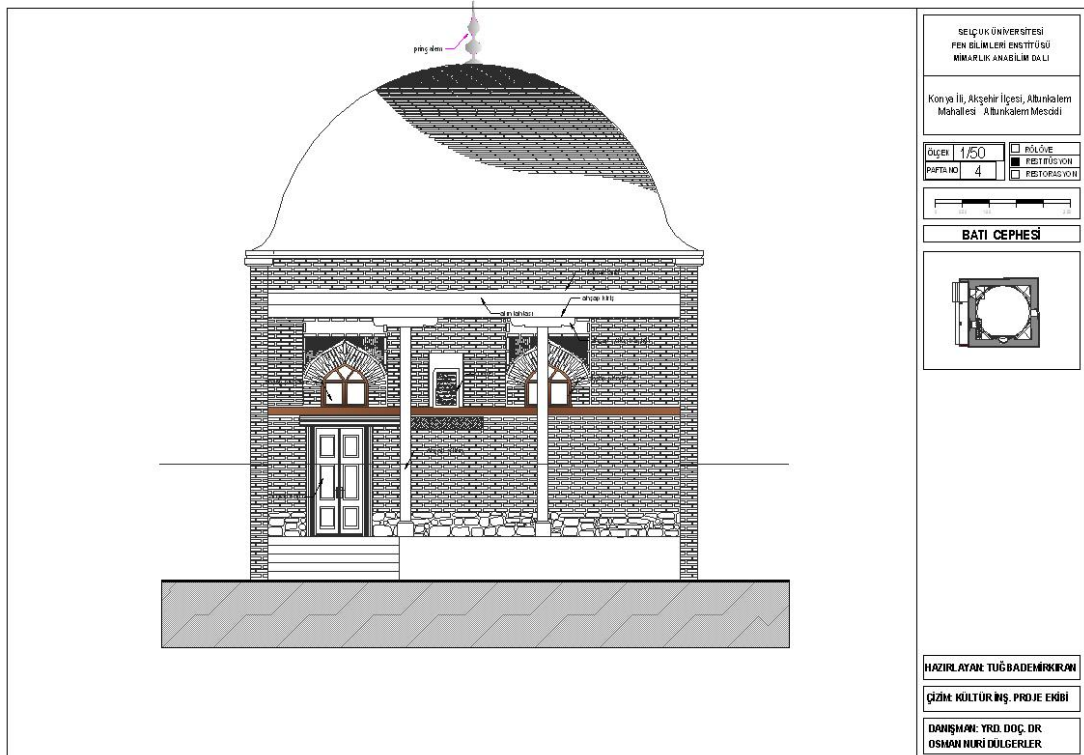
Çizim 43- Altunkalem Mescidi Plan (Kültür İnş. Proje Ekibi)

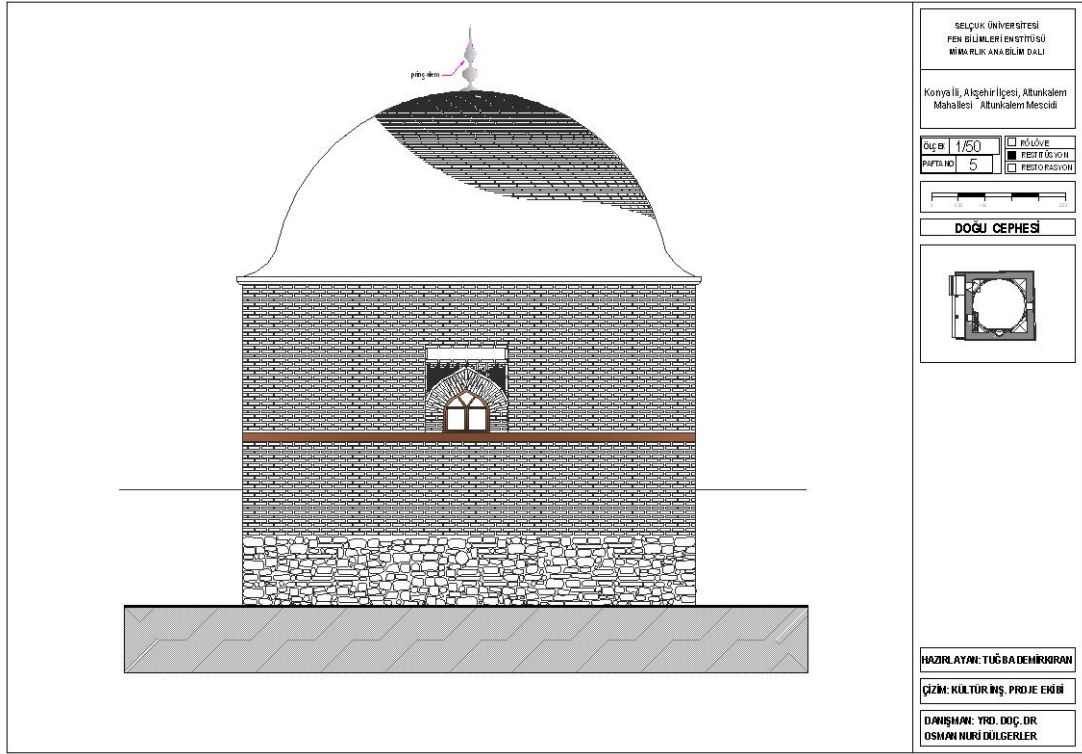
Çizim 44- Altunkalem Mescidi I. Kesit (Kültür İnş. Proje Ekibi)

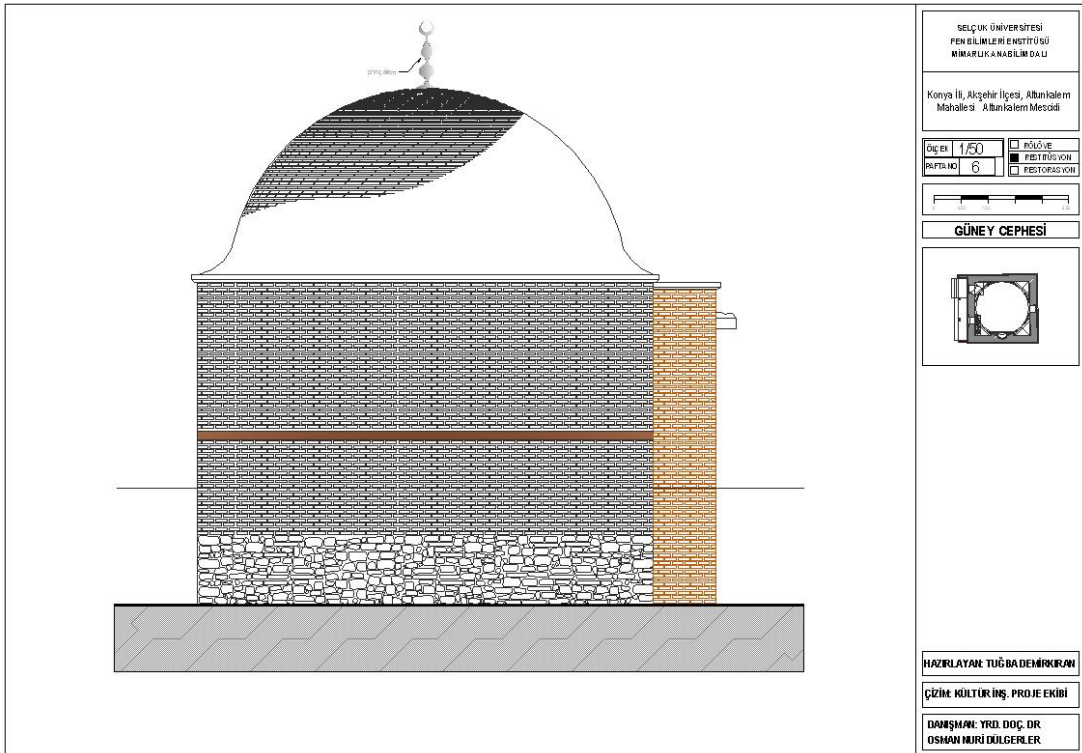
Çizim 45- Altunkalem Mescidi II. Kesit (Kültür İnş. Proje Ekibi)

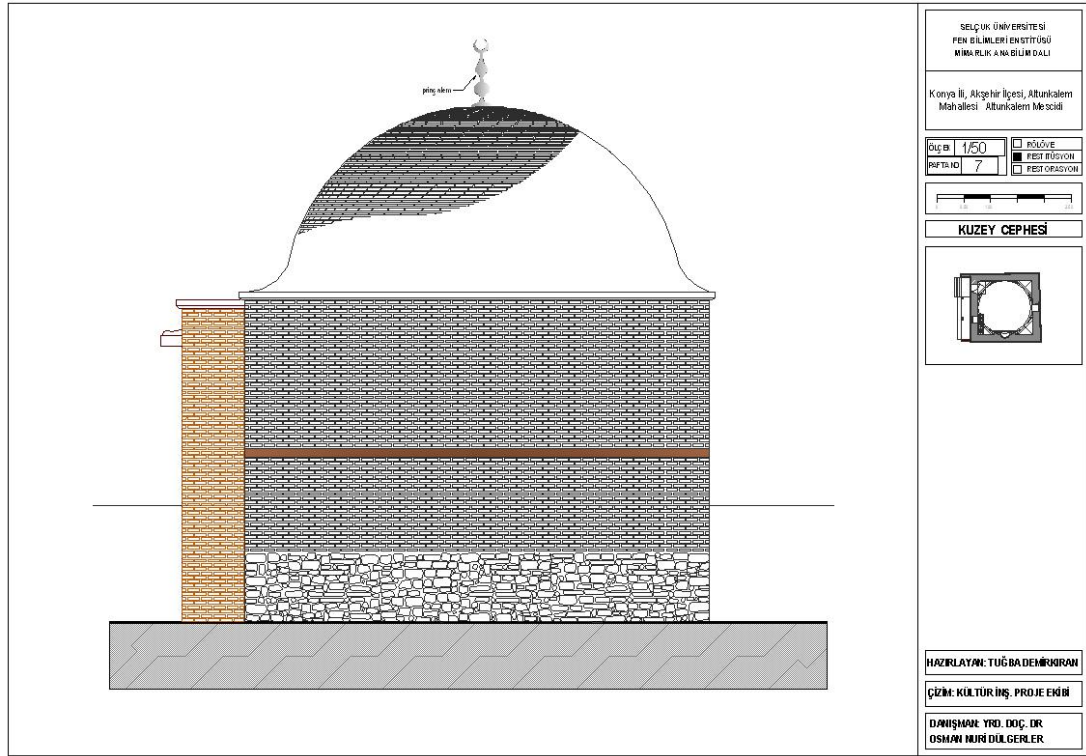
Çizim 46- Altunkalem Mescidi Batı Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 47- Altunkalem Mescidi Doğu Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 48- Altunkalem Mescidi Güney Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 49- Altunkalem Mescidi Kuzey Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

3.2.3 RESTORASYON

3.2.3.1 Restorasyon Projesinin Amacı ve Yaklaşımı

Önceki bölümlerde tanımlanan Altunkalem Mescidi halen ayakta olup mescit olarak kullanılmaktadır. Yapı zamanla bazı eklere ve değişikliklere maruz kalmıştır. Restorasyon projesinin amacı yapıyı gereksiz eklerinden arındırıp, özgün karakterine kavuşturarak korumak, yapıya değer katan ve kullanım zorunluluğu olan muhdesleri ihya ederek gelecek nesillere aktarabilmektir.

Restorasyon projesinin genel yaklaşımı korumaya yönelik olup yapının mevcut durumunun sağlamlaştırılması, eklerinden arındırılarak, izlerinin ortaya çıkartılması ve gerekli, muhdeslerin ihyasını kapsamaktadır. Bu amaçla mescidin sorunları ve bu sorunlara getirilen çözüm önerileri tablo halinde aşağıda verilmiştir.

3.2.3.2 Tespitler ve Çözüm Önerileri Tablosu

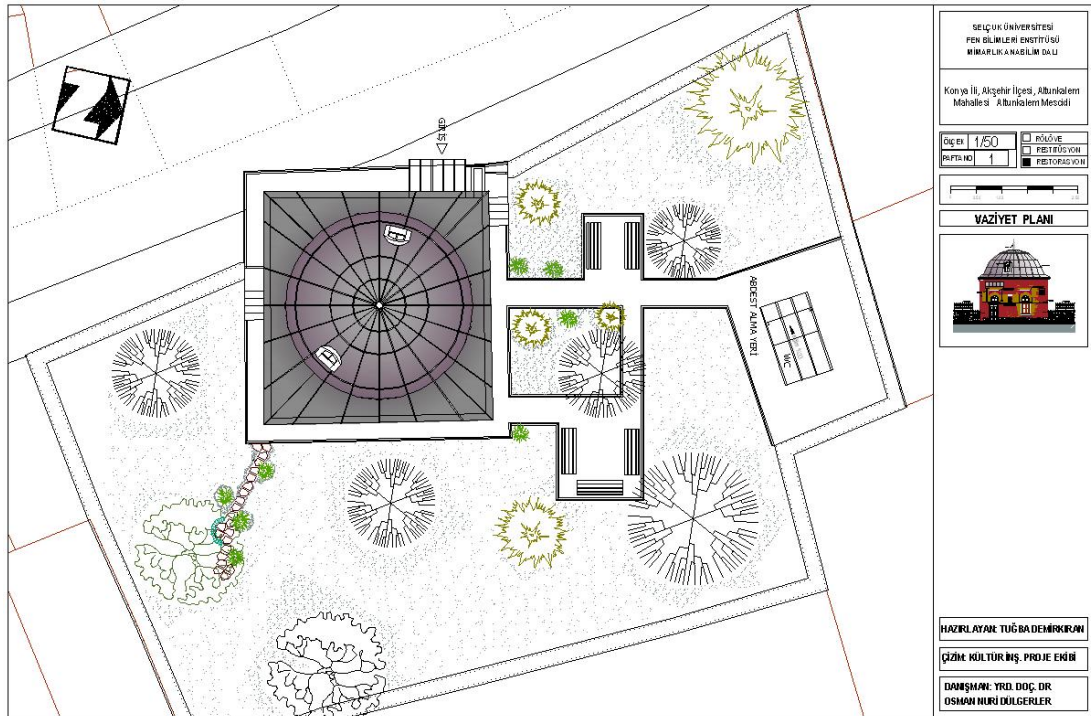
TESPİTLER	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
Yapının mevcut durumunda önemli bir strüktürel sorun, çökme, yıkılma, dökülme gibi sorun yoktur.	
Pencerelerde yer yer eskime ve bozulmalar vardır.	Mevcut pencerelerin çizimlerde önerildiği gibi düzenlenmesi ve ahşap çift camlı olarak yeniden yapılması gereklidir.
Mescidin kuzey duvarına sonradan metal direklerle taşınan ahşap bir kadınlar mahfili eklenmiştir.	Mescidin boyutları kadınlar mahfili uygulaması için yeterli görülmediğinden mahfil kaldırılmalıdır.
Güney duvarına yaslanmış olan minber sunta malzeme ile sonradan yapılmıştır.	Basit bir malzemeden yapıldığı anlaşılan minberin yerine yeni bir ahşap minber yapılmalıdır.
Mescidin girişine sonradan metal bir camekân eklenmiştir. Rüzgârlık olarak kullanılan bu mekân mescidin cephesini bozmaktadır.	Sonradan eklendiği bilinen bu kısmın kaldırılarak giriş kapısı üzerine ahşap sundurma yapılarak girişin belirlenmesi ve korunması sağlanmalıdır.
Mescidin üzerini örten kubbe içerden ve dışarıdan beton ile sıvanmıştır. Bu nedenle kubbenin örgü tekniği bilinmemektedir. Ancak tuğla ile yapıldığı tahmin edilmektedir.	Kubbenin dış yüzündeki çimento sıvanın raspası yapılarak kurşun malzeme ile kaplanması önerilmektedir. İç kısmında ise sıva raspası yapılarak kubbenin ve kubbeye geçiş elemanlarının derz yapılması uygundur.
Yapının iç mekân kotunun değişmiştir.	İç mekânın kotunun çizimlerde belirtilen gabaride, ahşap döşeme

	olarak yenilenmesi uygundur.
Mescidin içi tamamen beton sıvalı ve boyalıdır.	Duvarlardaki mevcut sıva kaldırılarak, kubbe eteğine ve tromplara kadar horasan sıva yapılması ve üzerinin kireç badana yapılması uygundur.
Dıştan mescidin doğu, kuzey ve güney cepheleri beton sıva ile kapatıldığı için örgü tekniği ve malzeme kullanımı hakkında bilgi sahibi olmak güçleşmiştir.	Mescidin özellikle dış duvarlarında sıva raspası yapılması gereklidir. Böylece malzeme ve duvar örgü tekniği hakkında detaylı bilgi elde edilecektir. Bu bilgiler mevcut olmadığı çizimlerde duvarlar sıvalı olarak gösterilmiştir. Edinilecek bilgiler ışığında sıva mı yoksa derz mi yapılacağının kararlaştırılması daha uygun olacaktır.
Mescidin batı duvarı ise sıvanmamış, pembe renk boya ile boyanmıştır.	Batı duvarındaki boyanın kaldırılarak horasan harç ile derz yapılması, bozulan tuğlaların değiştirilmesi gereklidir.
Batı cephesindeki pencereler değişikliğe uğramış ve süslemeler sıva ve boya ile kapatılmıştır.	Pencerelerin etrafındaki sıvaların kaldırılarak altında süsleme olup olmadığı tespit edilmeli ve yapılacak düzenleme buna göre belirlenmelidir.
Mescidin dış duvarlarında yer yer rutubetlenme vardır.	Zeminden gelen ve gelebilecek olan rutubete karşı bina dış duvar yüzeyleri temel kotuna kadar çizimlerde belirtildiği şekilde düşürülmeli ve drenaj çalışması yapılmalıdır.

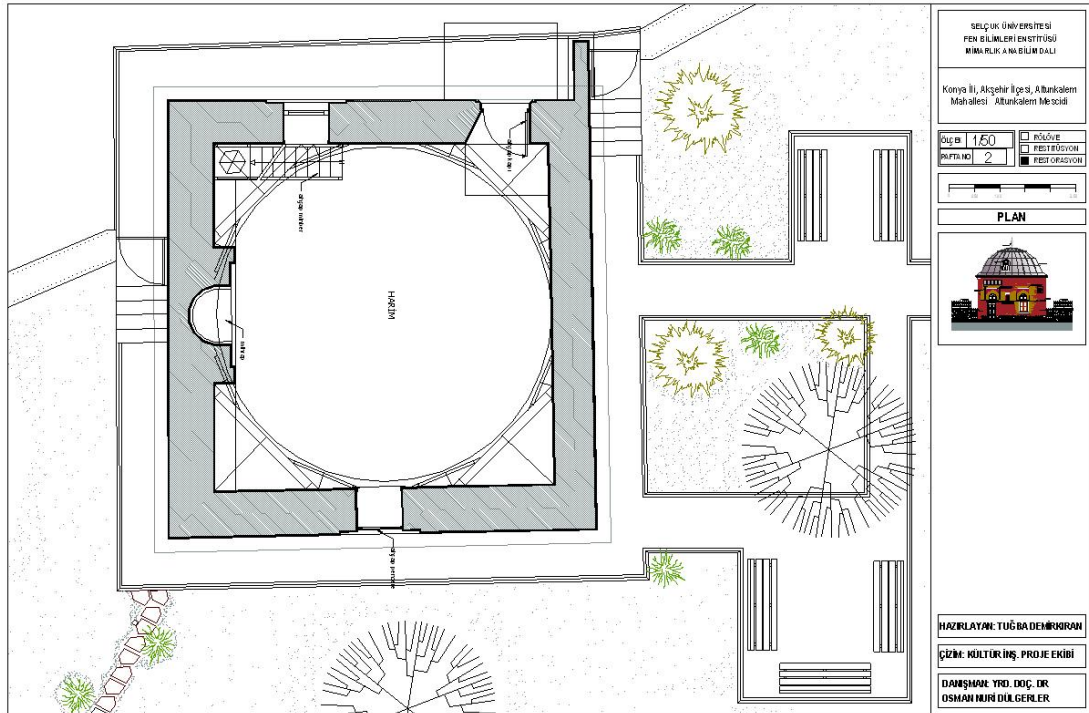
Mihrap sıvalı olduğu için süslemeye sahip olup olmadığı görülememektedir. Ancak kavsaraya sahip olduğu için mukarnaslı olabileceği tahmin edilmektedir.	Yapılacak sıva raspası ile ortaya çıkacak izlere göre mihrapta yapılacak müdahaleler belirlenmelidir.
Kadınlar mahfilinin alt kısmı kontrplak malzeme ile kapatılmış ve beyaz renk yağlı boya ile boyanmıştır.	Kadınlar mahfili kaldırılıp kuzey duvarı eklentilerden arındırılmalıdır.
Yapının kuzey ve doğu cepheleri özel araziye bakmaktadır.	Yapı çevresinde kamulaştırma yapılarak çevresinin açılması gereklidir. Yola bakan cephelerde ise zemin kotunun düşürülerek duvarlarla yoldan ayrılması uygundur.
Mescidin wc – lavabo ve abdest alma yeri gibi yardımcı mekânları bulunmamaktadır.	Mescit için gerekli olan wc tek kabin olarak düşünülmüş ve bahçe içerisine yerleştirilmesi, wc'nin bitişiğine ise abdest alma yeri düzenlenmesi düşünülmüştür.
Batı duvarında sonradan yapıldığı anlaşılan bir çeşme bulunmaktadır.	Batı duvarındaki bitin eklentiler kaldırılmalıdır.
Mescidin doğu duvarında pencerenin altında ne amaçla açıldığı belli olmayan yuvarlak bir delik bulunmaktadır.	Yapılacak olan kazı ve raspa çalışmaları sonucunda buradaki deliğin ne amaçla yapıldığı tespit edilebilir.
Yapının pencerelerinde değişiklikler yapıldığı gözlemlenmiştir.	Mescidin pencerelerinin diğer Akşehir mescitlerinde olduğu gibi altta dikdörtgen üstte sivri kemerli pencere sistemine sahip olduğu tahmin edilmektedir. Yapılacak olan

	raspa ve kazı çalışmaları sonucunda pencere düzenlemeleri ortaya çıkacaktır.
--	--

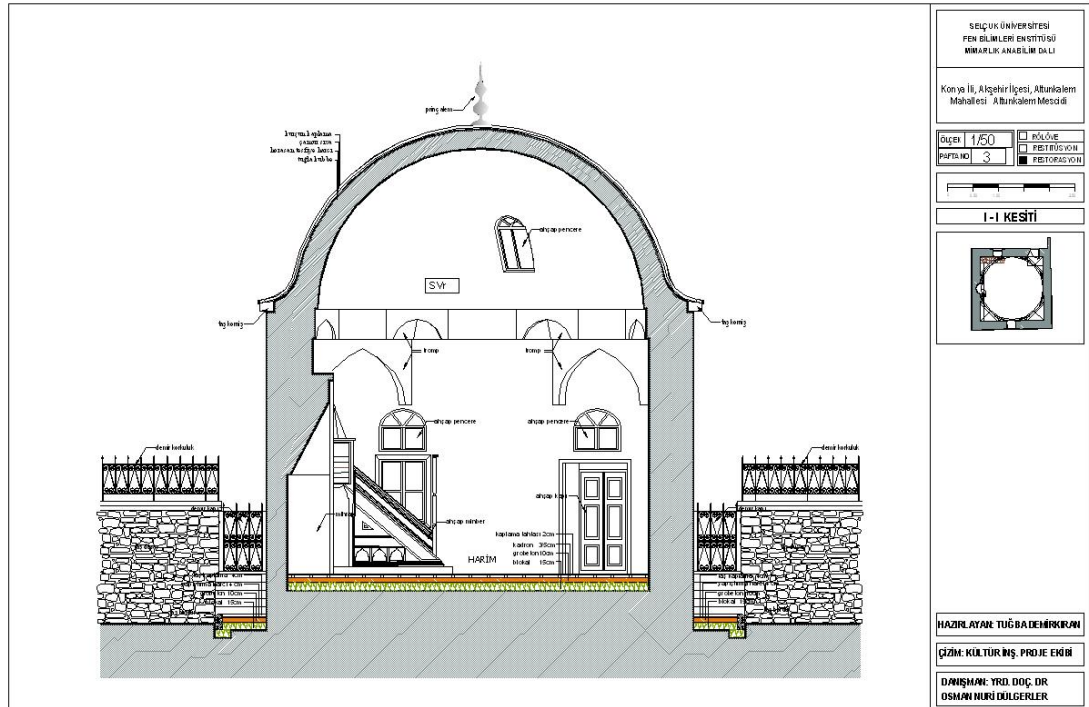
3.2.3.3 Restorasyon Çizimleri

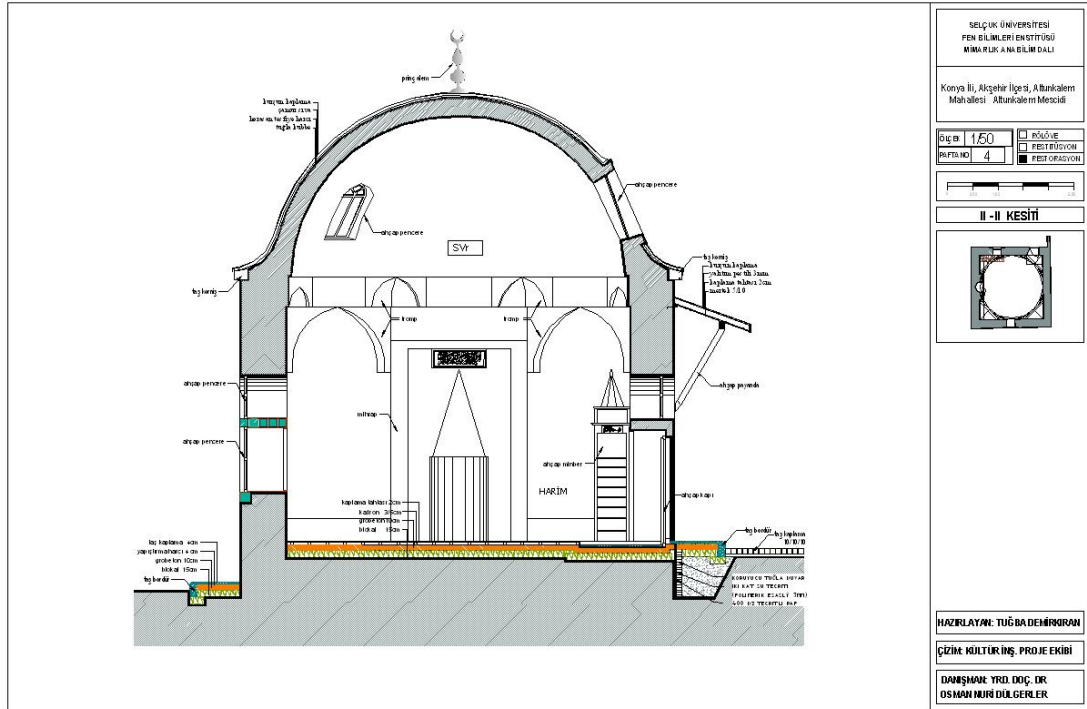
Çizim 50- Altunkalem Mescidi Vaziyet Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 51- Altunkalem Mescidi Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

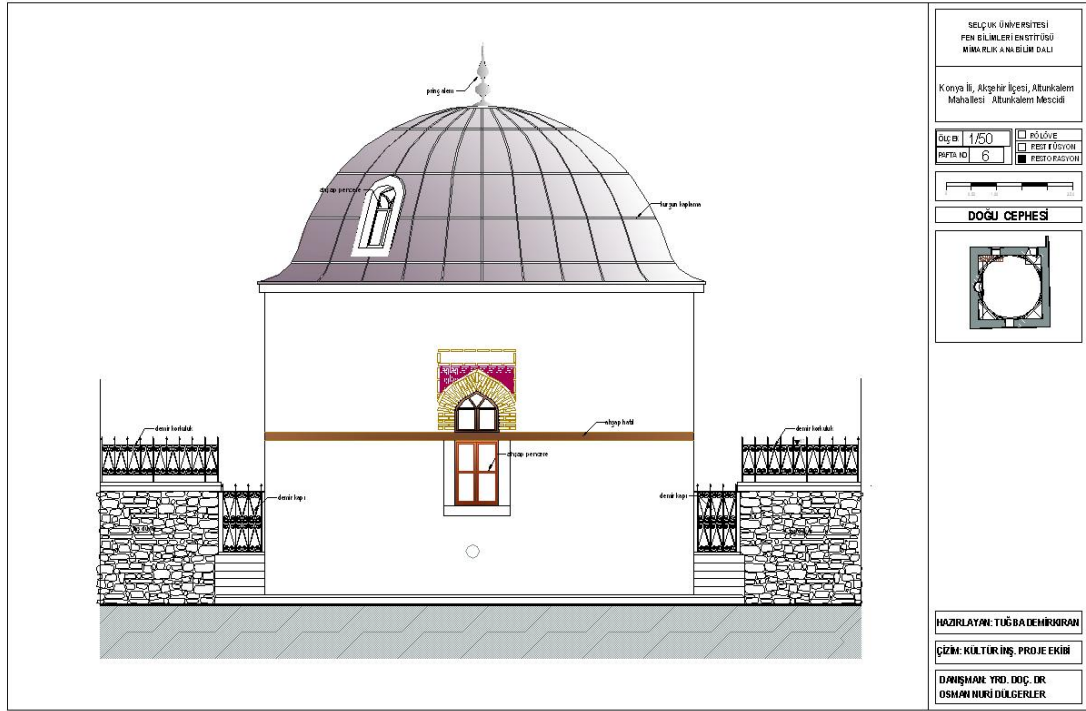
Çizim 52- Altunkalem Mescidi Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

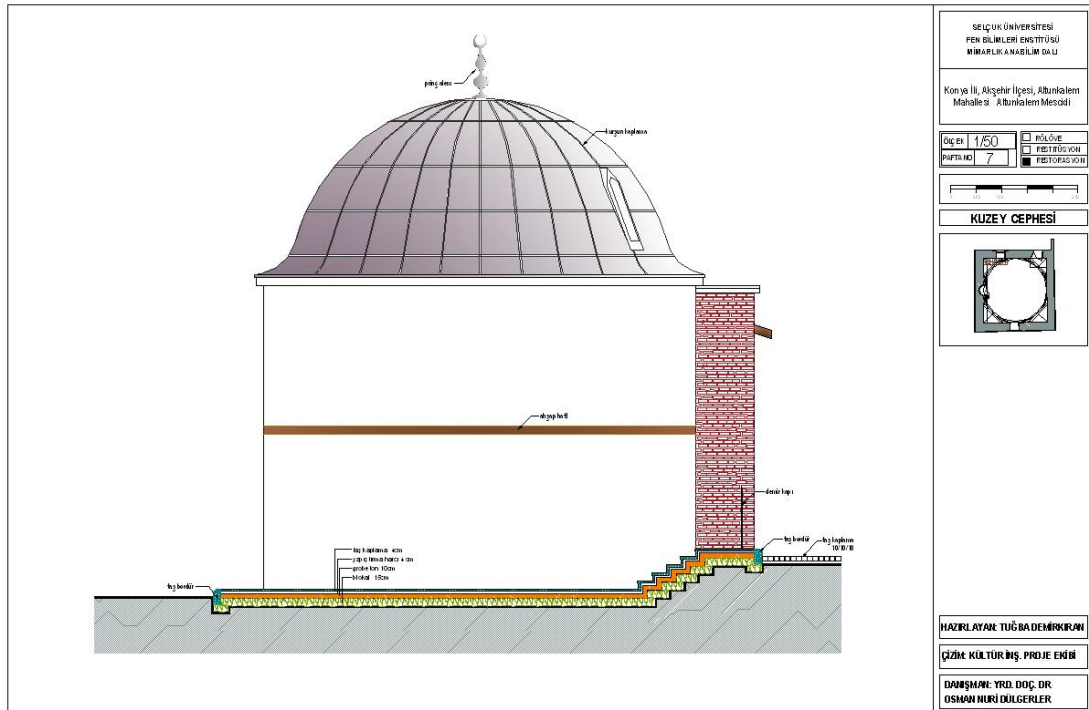
Çizim 53- Altunkalem Mescidi I. Kesit (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 54- Altunkalem Mescidi II. Kesit (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 55- Altunkalem Mescidi Doğu Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

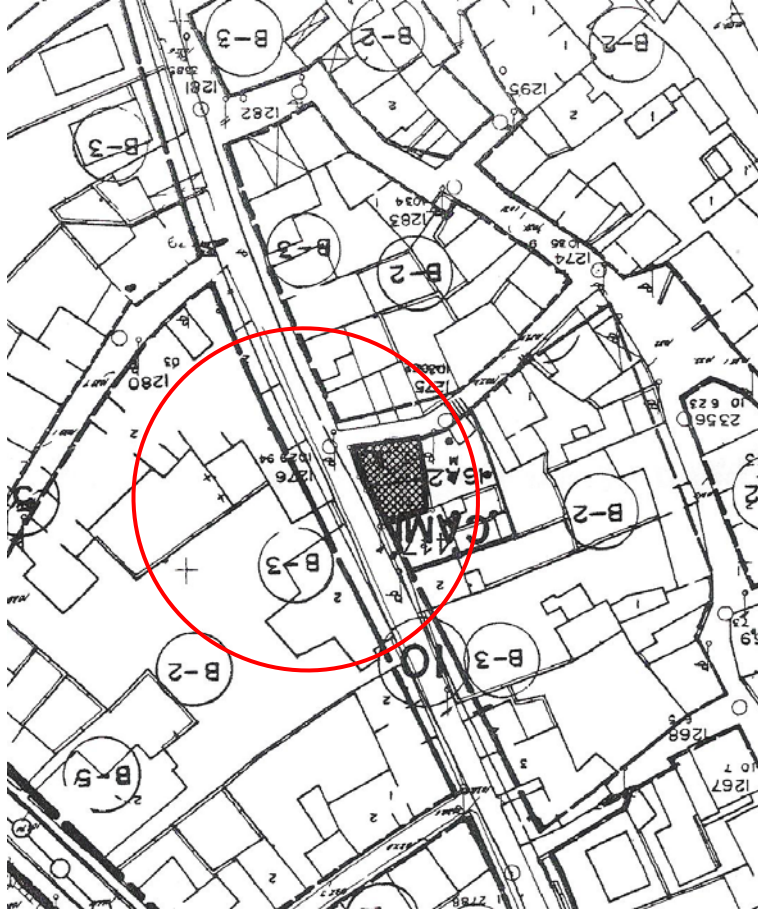
Çizim 56- Altunkalem Mescidi Kuzey Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

3.3 HACI HAMZA MESCİDİ

3.3.1 KAZI ÖNCESİ DURUM TESPİTİ

3.3.1.1 Yapının Yeri, Yapım Yeri ve Bugünkü Durumu

Konya ili Akşehir ilçesi, eski Hacı Hazma, yeni adıyla Yıldırım mahallesinde bulunmaktadır.

Çizim 58- Hacı Hamza Mescidinin Şehir Planındaki Yeri

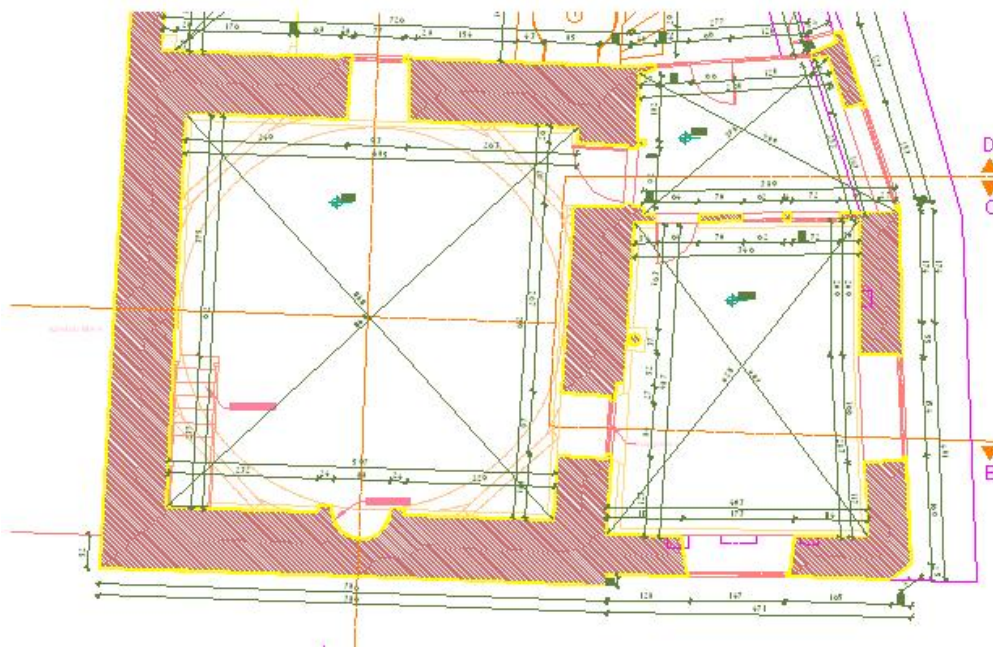
Yapının kitabesi bulunmadığı için tam bir tarihlendirme yapılamamaktadır. İ. H. KONYALI Fatih dönemi (1476–1477) ilyazıcı defterinde yapının adına rastlamıştır¹⁰². Banisi Hacı Hamza olarak geçmektedir. III. Murat'ın Karaman ili defterlerinde de “Kaskap Hamza” ismine rastlanılmıştır. Bugünkü adı Hacı Hatıp Ali Mescidi olarak geçmektedir. Buna göre mescit bu tarihlerden önce inşa edilmiştir¹⁰³.

¹⁰² KONYALI, İ.H. , *Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir* , İstanbul,1945, s.316

¹⁰³ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 42

Mimari özellikleri ve Akşehir'deki Selçuklu dönemine ait mescitlerle benzerliği göz önünde bulundurulduğunda 13. yy Selçuklu dönemi yapısı olduğu anlaşılmaktadır¹⁰⁴. Konyalı kitabında mescidin avlusunda bir yatır olduğundan söz etmektedir¹⁰⁵. Zaman içinde pek çok tamirat ve ilaveler geçirdiği görülmekte olan yapı sıva raspa ve araştırma kazıları yapılmış ancak restorasyonu halen tamamlanmamıştır. Bu nedenle geçici olarak kullanılamamaktadır.

3.3.1.2 Mimari Özellikleri

Çizim 59- Hacı Hamza Mescidinin Planı (Kültür İnş Proje Ekibi)

Kare planlı, tek kubbeli bir Selçuklu mescididir¹⁰⁶. Yapının beden duvarları moloz taştan, kubbesi ise tuğladan örülmüştür¹⁰⁷. Kare planlı mescide sonradan bir minare ve ön hazırlık bölümü eklenmiştir.

¹⁰⁴ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 42

¹⁰⁵ KONYALI, İ.H. , *Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir*, İstanbul, 1945, s.316

¹⁰⁶ SAMUR, T., *Akşehir'deki Türk Mimari Eserler*, Konya, 1996, s.46

¹⁰⁷ KONYALI, İ.H. , *a.g.e.*, İstanbul, 1945, s.316

Resim 26- Hacı Hamza Mescidi Genel Görünüş (Kültür İnş)

Minare yapının kuzey-doğu köşesine yapılmıştır. Moloz taştan küçük bir kaide üzerinde silindirik ahşap gövdenin yükseldiği minare, tek şerefelidir. Sonradan minarenin tamamı saca kaplanmıştır.

Resim 27- Hacı Hamza Mescidi Ahşap Minare İçerden Görünüşü (Kültür İnş)

Resim 28- Hacı Hamza Mescidi Minare Dıştan Görünüşü (Kültür İnş)

Dar bir sokak köşesinde bulunan yapı, batısında ve kuzeyinde evler arasında sıkışmış durumdadır. Yapı sonradan avlu duvarıyla kapatılmıştır. Avluya 2 basamaklı bir merdivenle İki kanatlı ahşap kapıdan girilmektedir. Kapının önünde kiremit örtülü, ahşap direkli bir sundurma bulunmaktadır.

Avlunun içine abdest alma yeri, tuvalet, ayakkabılık ve depo gibi birimler inşa edilmiştir. Zemin taş döşelidir.

Mescidin batı duvarıyla birleştirilmiş avlu duvarına; 3 ahşap direkli, üzeri kiremitle örtülü bir sundurma yapılmıştır. Duvar yüzeyine iki küçük niş açılmıştır. Bu sundurmanın kuzeyi duvarla kapatılarak küçük bir depo haline getirilmiştir.

Resim 29- Hacı Hamza Mescidi Mescit Avlusundaki Sundurma ve Depo (Kültür İnş)

Avlunun doğu duvarı, girişin hemen sağına ayakkabılık konmuş ve yan tarafı abdest alma yeri olarak düzenlenmiştir. Abdestliğin soluna ise küçük bir tuvalet yapılmıştır. Bu bölümlerin üzeri ondülin denilen plastik levhalarla örtülmüştür.

Resim 30- Hacı Hamza Mescidi Mescit Avlusundaki Wc ve Abdest Alma Yeri
(Kültür İnş)

Avlu kapısının solunda içinde ayakkabılığın bulunduğu camekânlı bir mekân bulunmaktadır. Bu mekân solundaki bir kapıyla sonradan inşa edilmiş son cemaat mahalline ve harime açılmaktadır ve dikdörtgen formlu bir pencereyle aydınlatılmıştır.

Resim 31- Hacı Hamza Mescidi Giriş ve Ayakkabılık Bölümü (Kültür İnş)

Resim 32- Hacı Hamza Mescidi Bahçeye ve Mescide Giriş Kapıları (Kültür İnş)

Mescidin orijinal ön hazırlık bölümü zamanla yok olmuş ve yerine kadınlar bölümü olarak da kullanılan ön hazırlık bölümü yapılmıştır. Ön hazırlık bölümü dikdörtgen planlı bir alandır ve dış duvarın güney-doğu köşesi pahlanmıştır. Mekân doğuda ve güneyde dikdörtgen formlu bir pencereyle aydınlatılmaktadır ve üzeri kırma çatıyla örtülerek kiremitle kaplanmıştır. Tavanı ahşap kaplamadır ve yağlı boya ile boyanmıştır. Duvarlar belli bir seviyeye kadar ahşap lambrilerle çevrilmiştir.

Resim 33- Hacı Hamza Mescidi Son Cemaat Bölümündeki Pencere (Kültür İnş)

Mescidin orijinalinde ön hazırlık bölümü olduğunu güney-doğu köşedeki kemer izinden anlamaktayız. Profilli taş kemer konsolu üzerinde iki sıra tuğladan, ön hazırlık bölümünün tuğla kemerle örtüldüğünü düşünmekteyiz.

Yapının güney cephesinde dikkatimizi çeken bir husus duvarın üst kısımlarındaki taş örgünün farklılığıdır. Muhtemelen kubbe yükseltilmiştir. Ayrıca duvarın güney-batı köşesinde, yıkılan bazı yerler tuğlayla örülerek tamir edilmiştir. Batı cephe başka bir yapıyla bitişik olduğundan dolayı burası hakkında bir şey söylemek mümkün olmamaktadır.

Resim 34- Hacı Hamza Mescidi Yapının Güney Cephesi (Kültür İnş)

Mescide giriş kapısı camekânlı bölümün solunda, yapının kuzey-doğu köşesindedir.

Kapı üzerinde sivri kaş kemerli küçük bir pencere açıklığı görülmektedir. Bu açıklığa yuvarlak kemerli pencere monte edilmiştir. Pencere üzerinde dikdörtgen şeklinde bir girinti görülmektedir. Akşehir mescitlerinin çoğunda (Kızılca Mescit, Kileci Mescidi, Güdük Minare, Altunkalem Mescidi) görülen tuğla ve çini süsleme olabilir¹⁰⁸. Doğuda duvarda girişin yanındaki pencere üzerinde de aynı izlere rastlanır.

¹⁰⁸ SAMUR, T., *Akşehir'deki Türk Mimari Eserler*, Konya, 1996, s.46

Resim 35- Hacı Hamza Mescidi Harim Giriş Kapısı (Kültür İnş)

Kare planlı mescidin üzeri; içten basık bir kubbeye örtülüdür. Kubbeye geçiş elemanı olarak köşelerde sivri tromp kullanılmıştır. Trompların köşelerini hareketlendirmek ve açıklığı sıfırlamak amacıyla minik trompçükler yapılmıştır¹⁰⁹. Kubbenin dışı sonradan yapılmış kırma çatıyla kaplanarak üzeri kiremitle örtülmüştür. Tüm duvarlar sıvanmış ve beyaz badanayla boyanmıştır bu nedenle kubbedeki örgü sistemi hakkında bir şey söylemek mümkün olmamaktadır. Kuzeyde ve doğuda dikkörtgen formlu birer pencereyle aydınlatılan mescidin duvarları belli bir seviyeye kadar ahşap lambrilerle kaplanmıştır. Yapının orijinal olmayan mihrap ve minberinin bu kaplamalarla aynı malzemedan ve aynı zamanda yapıldığı görülmektedir.

¹⁰⁹ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 41

Resim 36- Hacı Hamza Mescidi Mihrap ve Minber (Kültür İnş)

Mihrap nişi yarım yuvarlaktır ve duvardan dışarı çıkıntı yapmamaktadır. Orijinal mihrap hakkında hiçbir bilgi ve ize sahip değiliz. Mescidin bugünkü ahşap mihrabında dikkati çeken hiçbir süsleme özelliği görülmez.

Mihrabın hemen sağında minberi bulunmaktadır. Sivri külahlı ahşap minbere 6 basamakla çıkılır. Minberin korkuluk ve aynalığında hiçbir süsleme görülmemektedir.

Mescidin duvarlarında sonradan yapıldığını düşünülen kalem işi süsleme görülmektedir¹¹⁰. Kalem işleri eski renklerini kaybetmiştir. Trompların köşelerinde, tromp aralarında ve mihrap üstünde yuvarlak madalyonlar içine yazı süsleme yapılmıştır. Etrafı sarı renkle papatya yapraklarıyla çevrili madalyonların ortası mavidir. Mavi zemin üzerinde beyaz renkli sülüs yazı dikkati çekmektedir. Bazı madalyonlar içinde müsenna yazı kullanılmıştır. Madalyonlar içinde “Allah, Muhammed, Ali, Osman; Hüseyin, Hasan...” ibareleri dikkatimizi çekmektedir. Zeminde kalan boşluklar da geliş güzel bir şekilde, buğday başağına benzeyen küçük yapraklı dallarla doldurulmuştur. Mihrap üzerindeki süslemede farklı bir düzenleme söz konusudur. Mihrap üstünde açık sarı renkte yarım dairevi bir alan boyanmıştır. Bu alan içine yanlarda küçük, ortadaki daha büyük olarak yapılmış üç madalyon görülür.

¹¹⁰ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 41-42

Madalyonlardan sağdakinin içinde “Allah” , soldakinde ise “ Muhammed” yazılmıştır. İki madalyon arasında siyah renkle bir ayet yazılmış bir ayet yerleştirilmiştir. Ortadaki büyük rozet içinde 8 kollu yıldız motifi vardır bunun etrafında yazıyla çevrilmiştir. Yanlardaki madalyonlar üzerinde büyüklü küçüklü stilize selvi motifleri tezyin edilmiştir.

Resim 37- Hacı Hamza Mescidi Harim Duvarlarındaki Rozet İşlemeleri (Kültür İnş)

Resim 38- Hacı Hamza Mescidi Mihrap Üzerindeki Süsleme (Kültür İnş)

3.3.1.3 Yapı Malzemesi

Mescidin içi tamamen sıvalıdır. Dış duvarlarında ise sadece kuzey ve güney duvarları sıvasız olduğu için yapı malzemesi hakkında detaylı bilgiye sahip değiliz. Ancak sıvalı olmayan duvarlardan anlaşıldığı kadarıyla mescit moloz taşlarla örülmüştür. Yer yer tuğla ile tamirat yapılmış olabileceği tahmin edilmektedir¹¹¹.

Harimin üzerini örten kubbe sıvalı olduğu için malzemesi görülememektedir. Ancak Akşehir'deki benzer mescitler göz önünde bulundurulduğunda kubbenin tuğla ile örülü olduğu sanılmaktadır¹¹².

¹¹¹ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 41-42

¹¹² SAMUR, T., *Akşehir'deki Türk Mimari Eserler*, Konya, 1996, s.46

3.3.1.4 Yapım Tekniği

Mescidin batı duvarı başka bir yapıya bitişik, doğu duvarı ise sıvalıdır. Sıvasız olan kuzey ve güney duvarlarından anlaşıldığı kadarıyla mescit moloz taşlarla yığma tekniğinde yapılmıştır.

Harim; duvarların yukarı köşelerinde sivri tromplar ve bunların yukarısında yer alan küçük köşelikler yardımı ile meydana gelen sekiz kenarlı bir plan üzerine oturtulmuş kubbe ile örtülüdür¹¹³. Kubbenin üzeri sıvalı olduğu için yapım tekniği belli değildir ancak yatay derz tekniğinde örülü olduğu tahmin edilmektedir¹¹⁴ mescidin üzeri ahşap kırma bir çatı ile örtülüdür.

3.3.1.5 Süsleme Özellikleri

Yapıda süsleme olarak harim duvarlarında bulunan rozetler dikkati çekmektedir. Geç dönemde yapıldığı anlaşılan bu rozetlerin içinde dini içerikli yazılar bulunmaktadır. Mavi, sarı ve siyah renklerin ağırlıklı olarak kullanıldığı rozetler sivri trompların iç kısımlarına ve iki sivri tromp arasındaki boşluğa yerleştirilmiştir. Harim duvarında iki tromp arasına bir büyük iki küçük rozetten oluşan bir kompozisyon oluşturulmuştur.

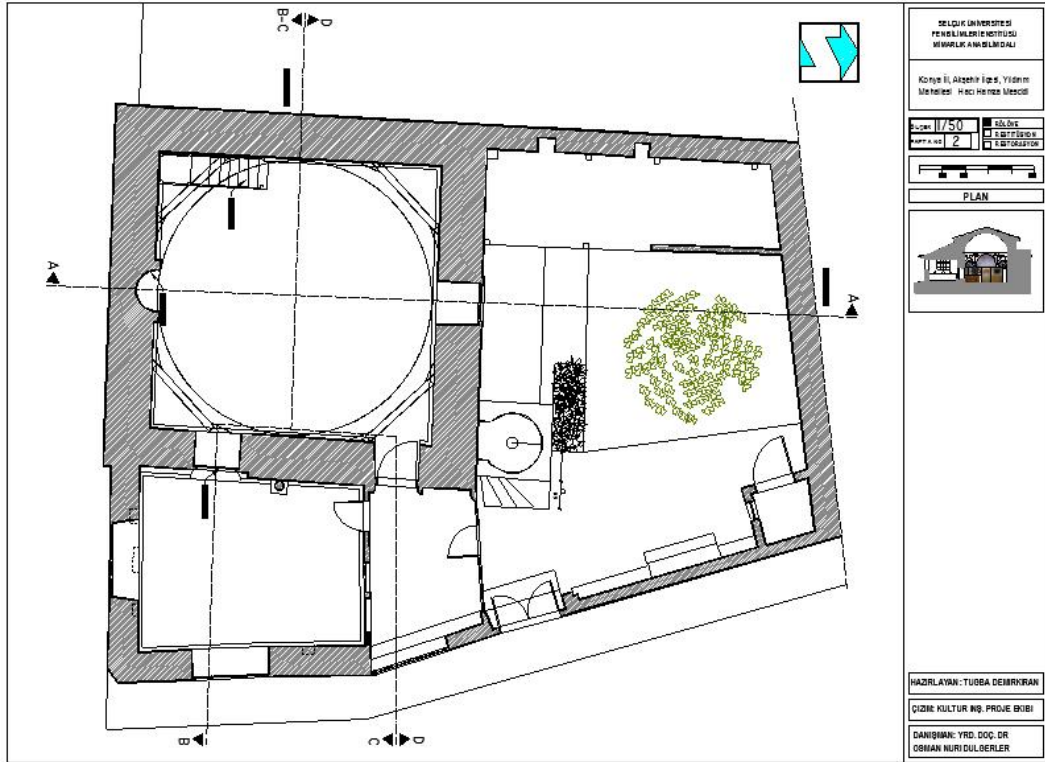
¹¹³ OKÇUOĞLU, T., *Anadolu Selçuklu Mescitlerinde Kubbeye Geçiş Alanının Değerlendirilmesi*, İstanbul, 1995, s.45-47-53-54-58-59-60-64-66 (Yüksek Lisans Tezi)

¹¹⁴ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 41-42

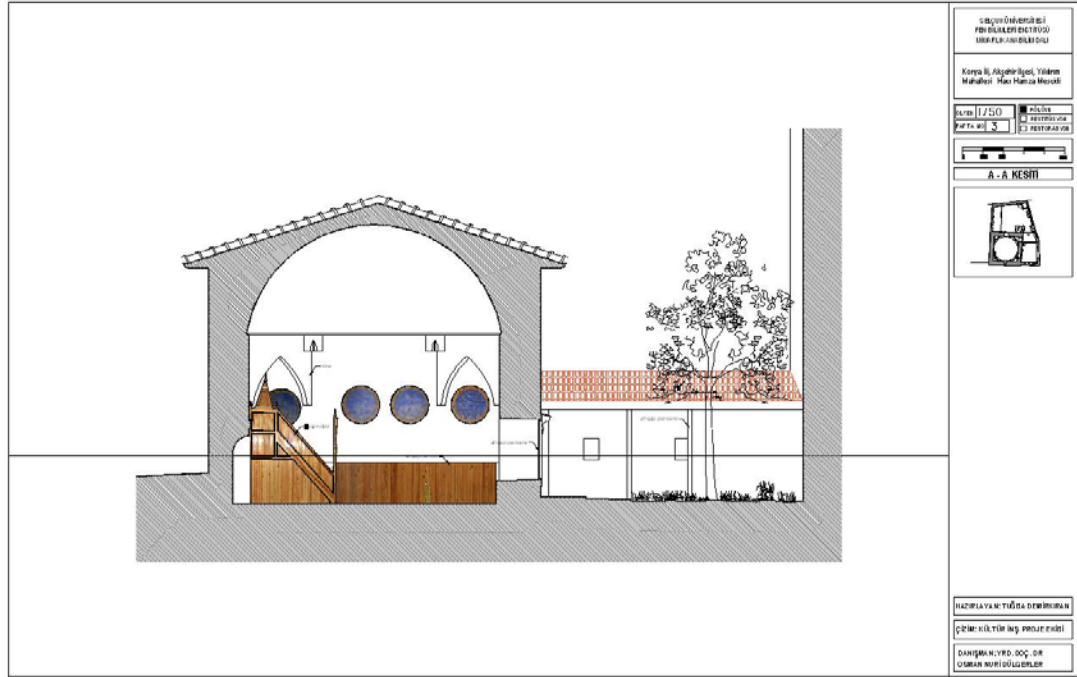
3.3.1.6 Rölöve Çizimleri

Çizim 60- Hacı Hamza Mescidi Vaziyet Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

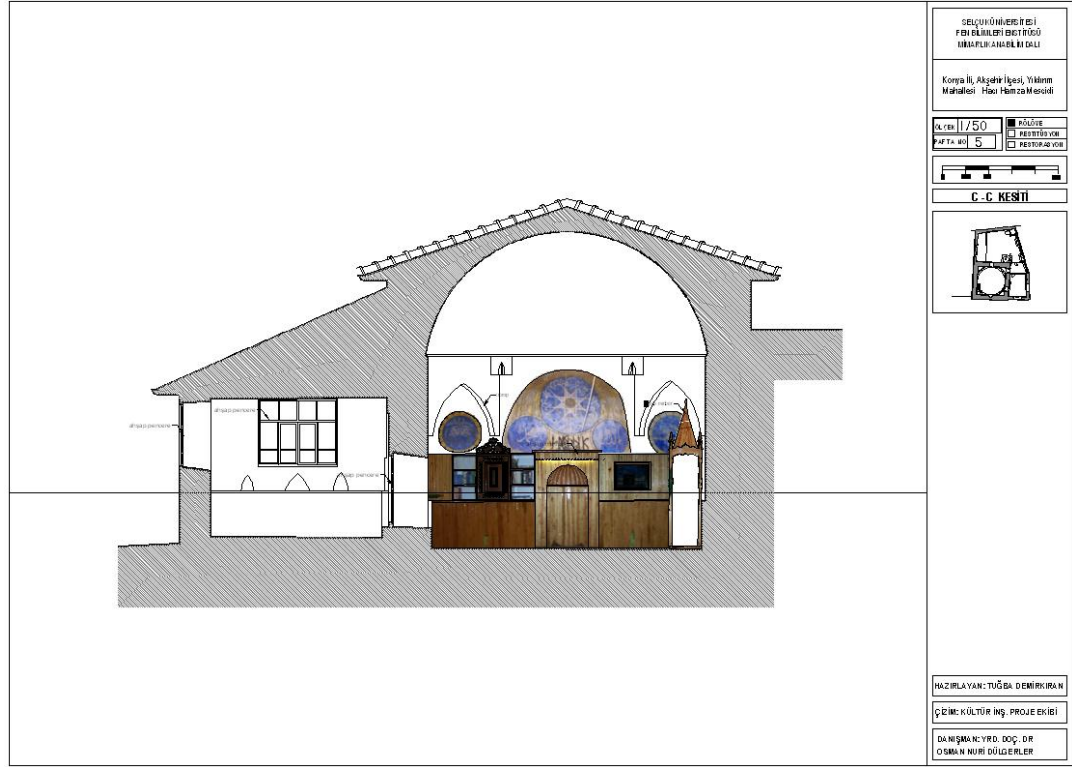
Çizim 61- Hacı Hamza Mescidi Plan (Kültür İnş. Proje Ekibi)

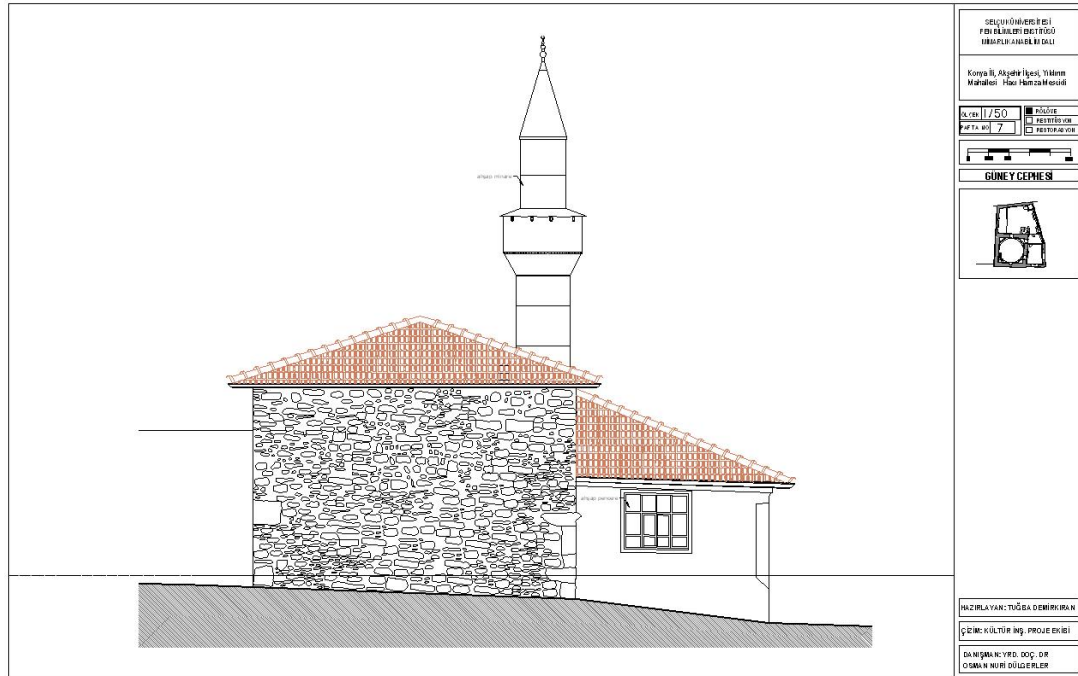
Çizim 62- Hacı Hamza Mescidi A-A Kesiti (Kültür İnş. Proje Ekibi)

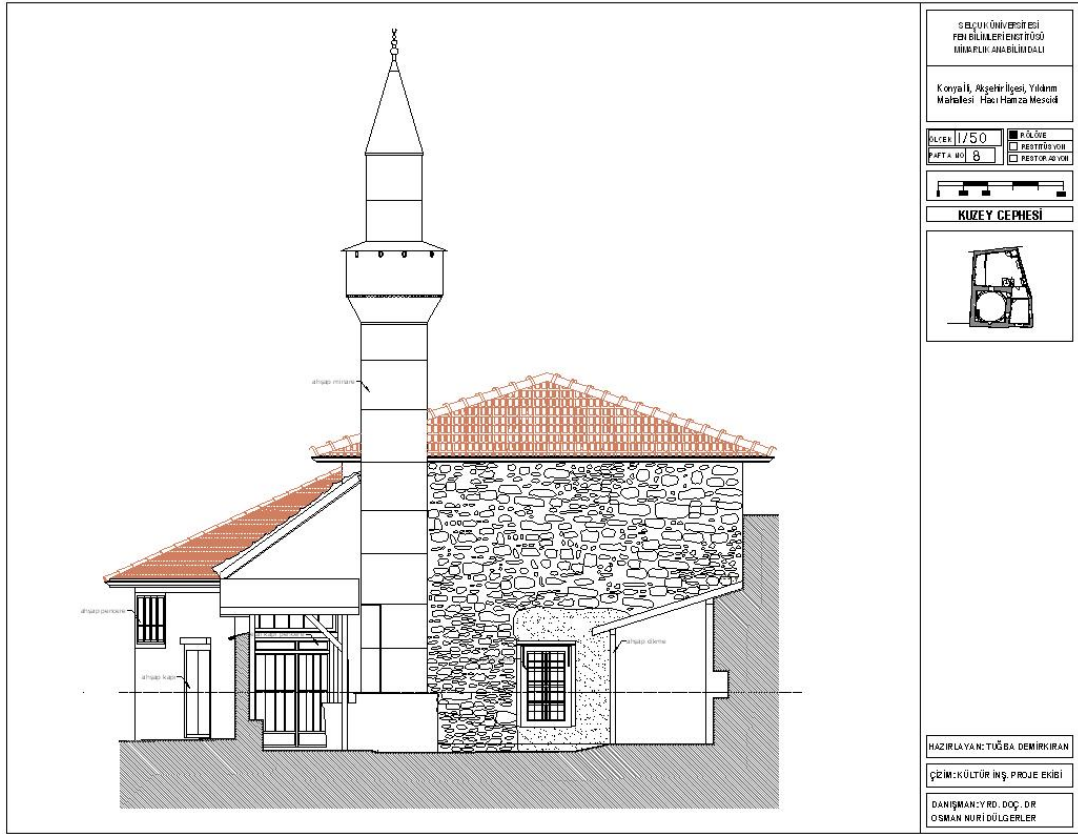
Çizim 63- Hacı Hamza Mescidi B-B Kesiti (Kültür İnş. Proje Ekibi)

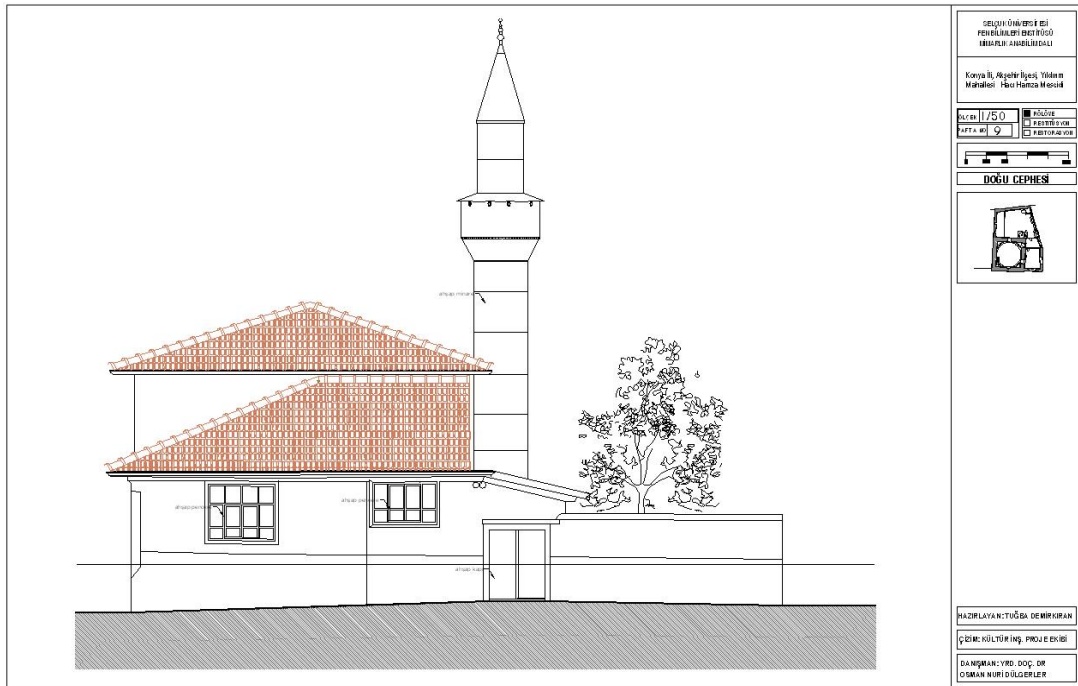
Çizim 64- Hacı Hamza Mescidi C-C Kesiti (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 65- Hacı Hamza Mescidi Güney Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 66- Hacı Hamza Mescidi Kuzey Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 67- Hacı Hamza Mescidi Doğu Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

3.3.2 KAZI SONRASI DURUM TESPİTİ

2008 yılında yapılan kazı çalışmalarında mescidin etrafı açılmış ve mescidin ilk haline ilişkin bazı bulgulara ulaşılmıştır.

Mescidin doğu cephesinde bulunan ön hazırlık bölümü sonradan eklenmiş olduğu için kaldırılmıştır. Ön hazırlık bölümünün zemin kotu düşürülerek burada orijinal bir ön hazırlık bölümü temel izi olup olmadığı araştırılmıştır.

Resim 39- Hacı Hamza Mescidi Kazı Sonrası Doğu Cephe (Kültür İnş)

Doğu cephesinde yapılan sıva raspasında bulunan izlerden burada açık bir ön hazırlık bölümü olduğu anlaşılmaktadır. Bu cephenin alt kısımları büyük blok taşlarla örülmüştür. Üst kısımlarda ise tuğla ve küçük moloz taşlar kullanılmıştır.

Doğu cephede bir kapı ve bir pencere açılığı bulunmaktadır. Diğer Akşehir mescitlerinde görülen altta dikdörtgen, üstte sivri kemerli pencere sisteminin burada da uygulandığı görülmektedir. Alt kısımlardaki büyük blok taşların durumundan, alttaki pencerelerin sonradan açıldığı tahmin edilmektedir. Sivri kemerli pencerelerin tuğla ile örüldüğü görülmektedir. Sivri kemerin etrafındaki dikdörtgen niş tuğla ile örülmüştür.

Resim 40- Hacı Hamza Mescidi Doğu Cephesindeki Pencere Düzeni (Kültür İnş)

Pencerelerin üst kısmında üç adet kemer izi bulunmaktadır. Kemerlerin iç kısımlarının tuğla ile örüldüğü görülmektedir. Ortadaki kemer izinin içinde tuğla ile örülmüş bir kemerli niş bulunmaktadır. Ancak bu izin içerde denk geldiği yerde herhangi bir iz bulunmamaktadır. Bu nedenle bu izin bir pencereye ait olmadığını, kitabe nişi olabileceğini düşünmekteyiz.

Resim 41- Hacı Hamza Mescidi Doğu Cephesindeki Kitabe Nişi (Kültür İnş)

Mescidin içerisinde yapılan sıva raspası ile kubbenin ve kubbeye geçiş elemanlarının örgü malzemesi ve tekniği ortaya çıkarılmıştır. Kubbenin ve kubbeye geçiş elemanlarının tuğla ile düz örgü tekniğinde örüldüğü görülmektedir.

Resim 42- Hacı Hamza Mescidi Kubbeye Geçiş Elemanları ve Kubbe (Kültür İnş)

Harim içerisinde güney duvarda bulunan mihrabın üzerindeki ahşap malzeme kaldırıldığında altındaki beton malzeme ile yapılmış mihrap ortaya çıkmıştır. Hiçbir özelliği bulunmayan bu mihrabın kaldırılarak altında orijinal bir mihrap olu olmadığı kontrol edilmiştir. zerindeki beton malzeme kaldırıldığında mihrap nişinin içerisine istiflenmiş alçı parçaları bulunmuştur. Bitkisel ve geometrik motiflere sahip bu parçaların buradan çıkarılan bir mihraba mı olduğu yoksa başka yerden mi buraya getirildiği bilinmemektedir. Burada tuğla bir kemer izine rastlanmıştır. Orijinal mihrabın bu kemer olduğunu tahmin etmekteyiz.

Resim 43- Hacı Hamza Mescidi Mihrap Arkasında Bulunan Alçı Süsleme Parçaları (Kültür İnş)

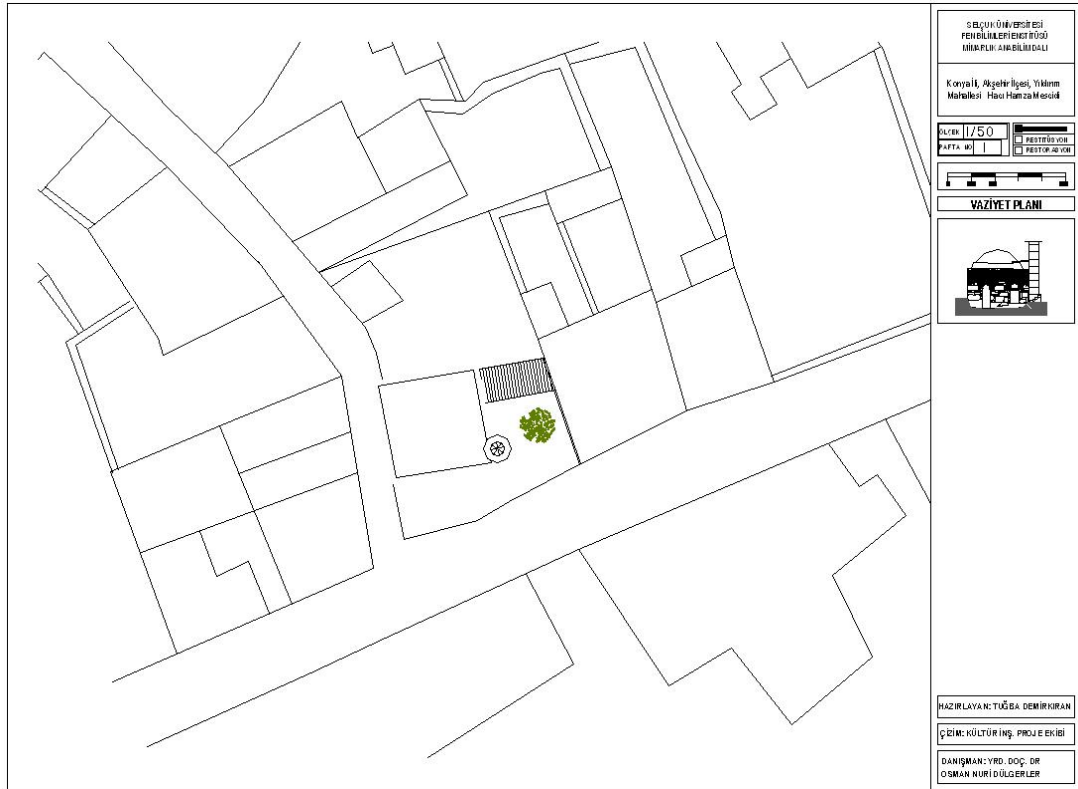

Resim 44- Hacı Hamza Mescidi Mihrap Arkasında Bulunan Alçı Süsleme Parçaları
(Kültür İnş)

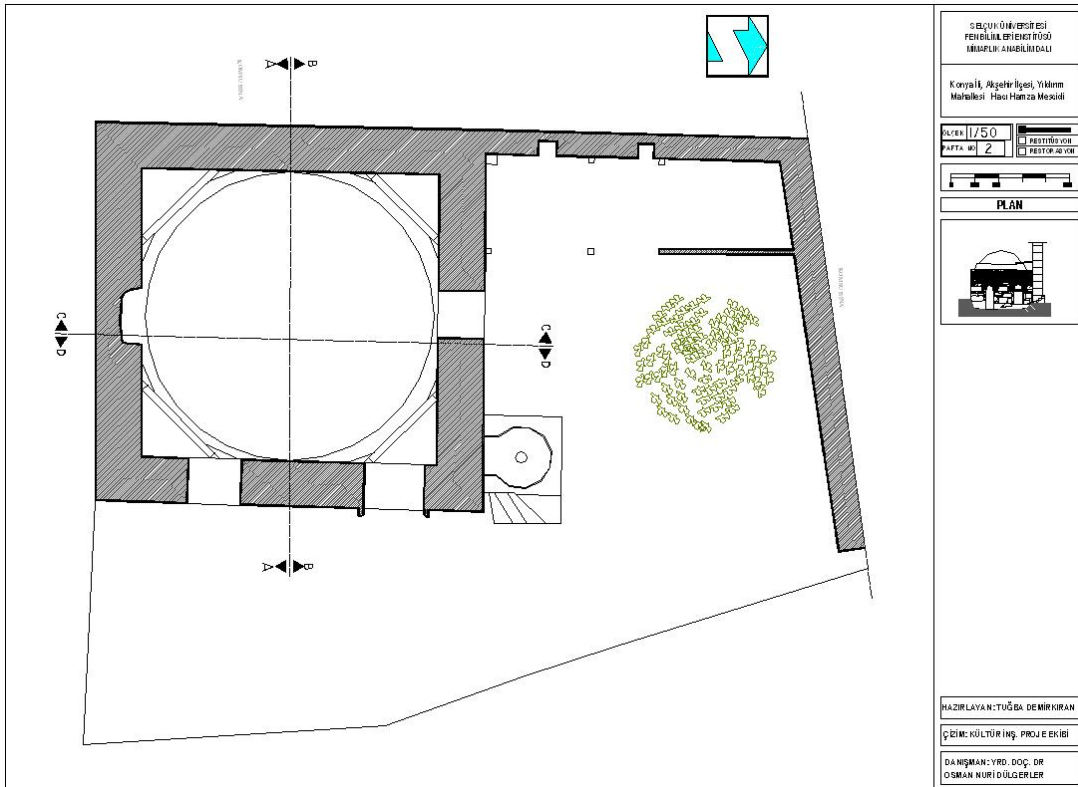

Resim 45- Hacı Hamza Mescidi Mihrap Arkasında Bulunan Alçı Süsleme Parçalar
(Kültür İnş)

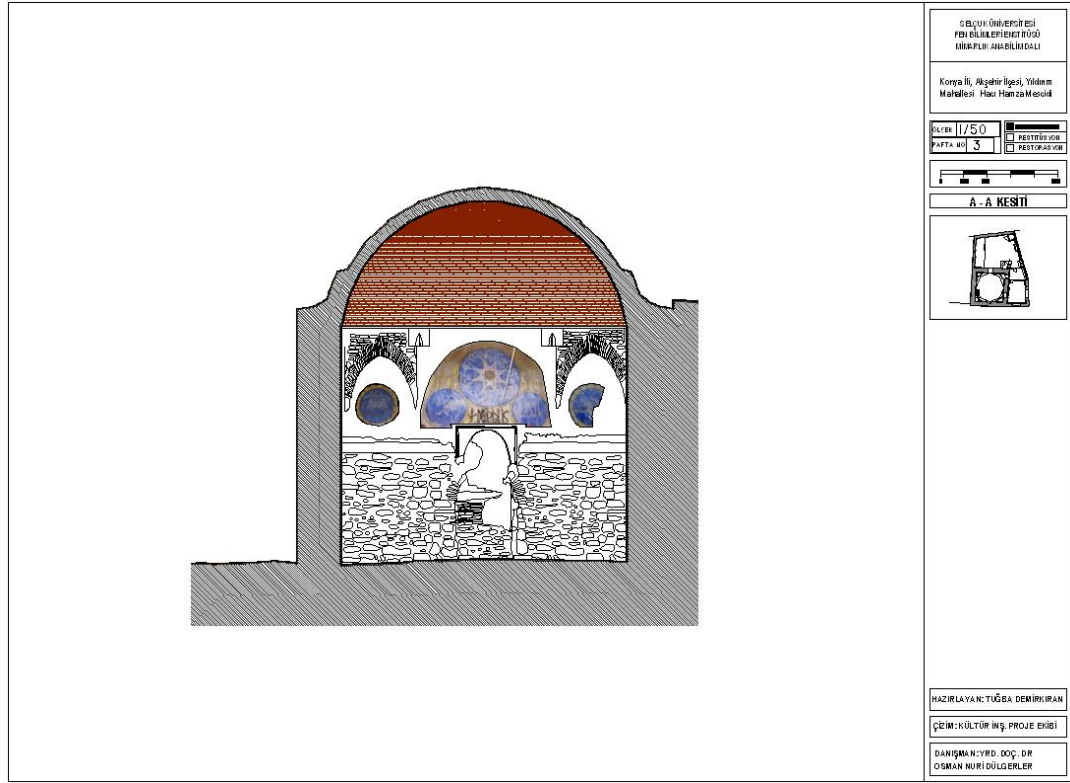
3.3.2.1 Kazı Sonrası Rölöve Çizimleri

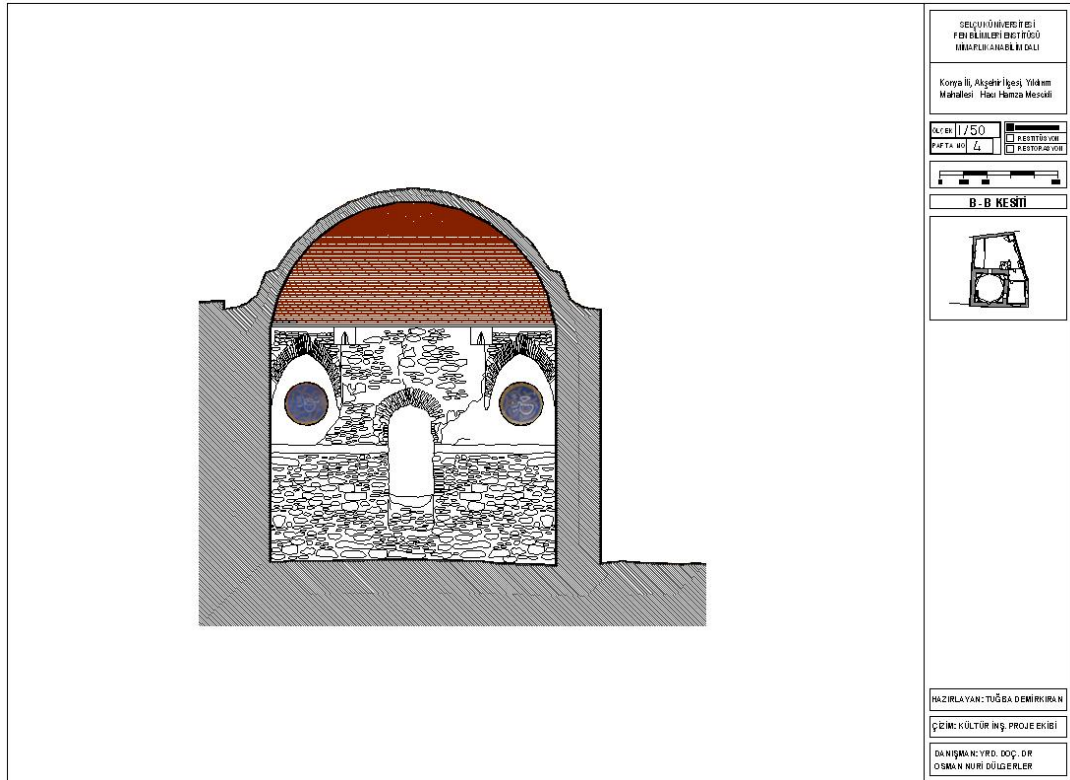
Çizim 68- Hacı Hamza Mescidi Kazı Sonrası Vaziyet Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

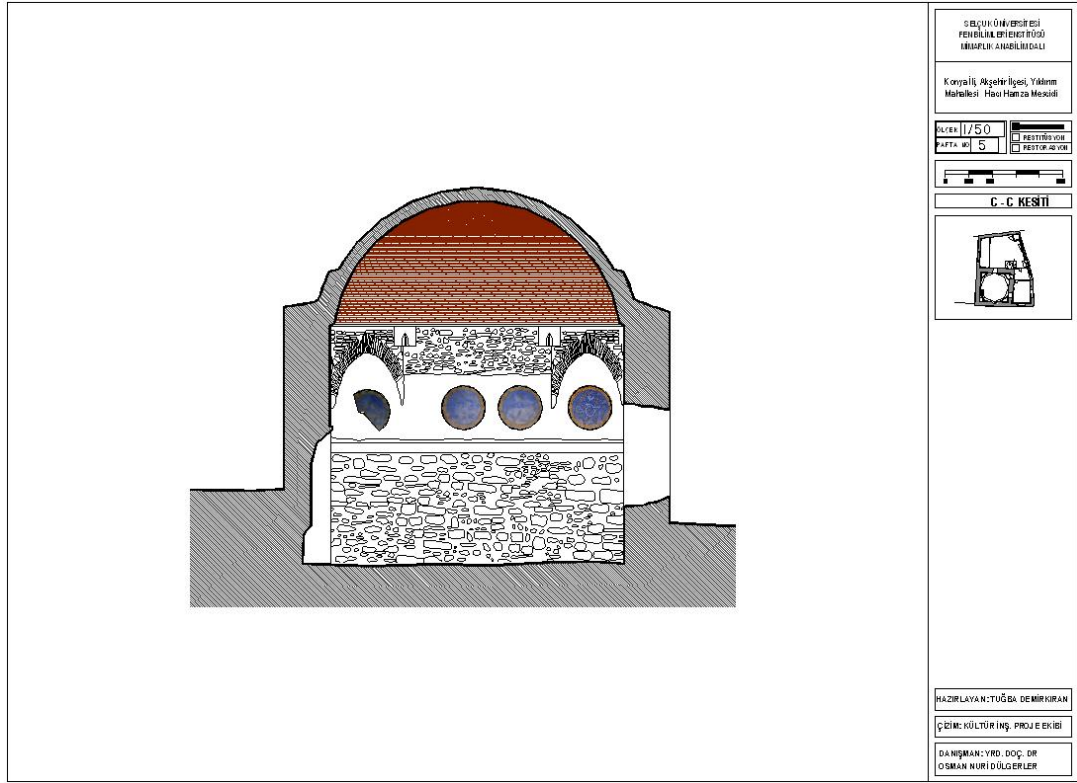
Çizim 69- Hacı Hamza Mescidi Kazı Sonrası Plan (Kültür İnş. Proje Ekibi)

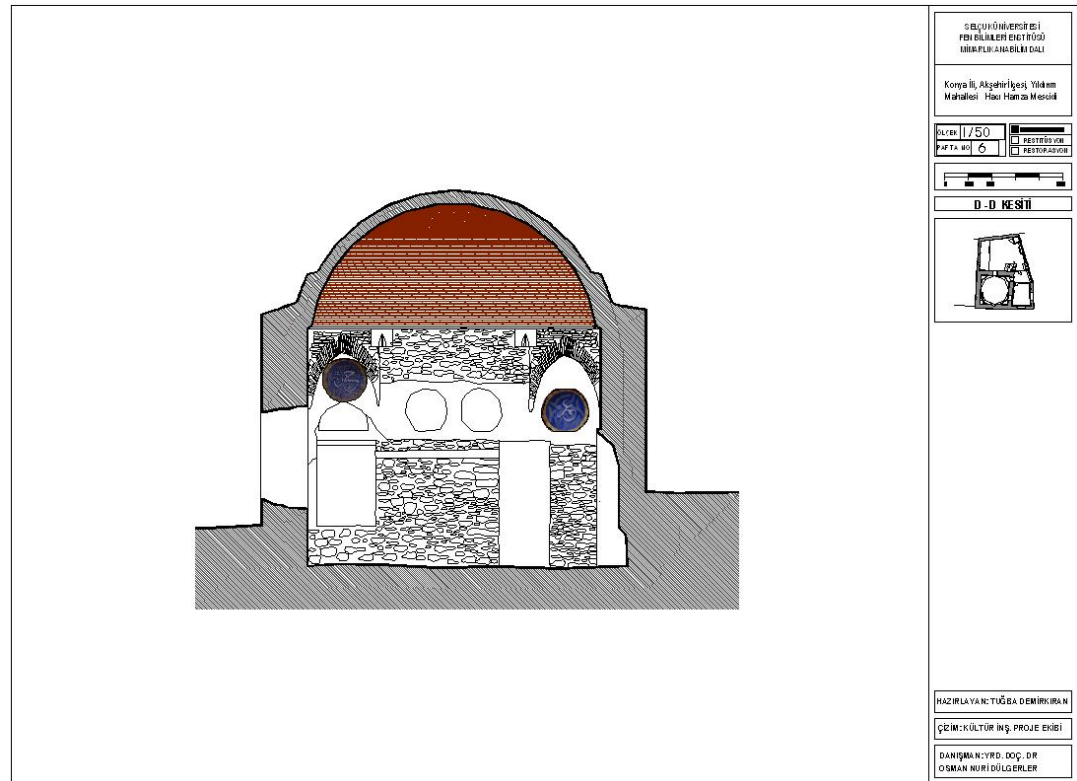
Çizim 70- Hacı Hamza Mescidi Kazı Sonrası A-A Kesiti (Kültür İnş. Proje Ekibi)

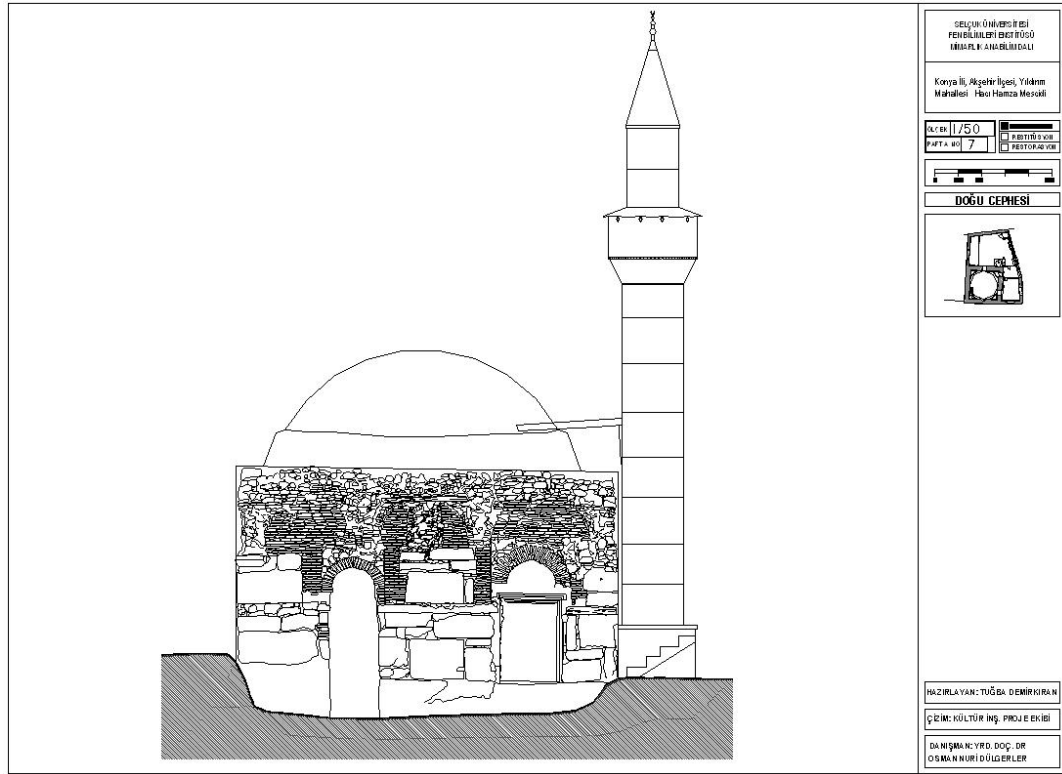
Çizim 71- Hacı Hamza Mescidi Kazı Sonrası B-B Kesiti (Kültür İnş. Proje Ekibi)

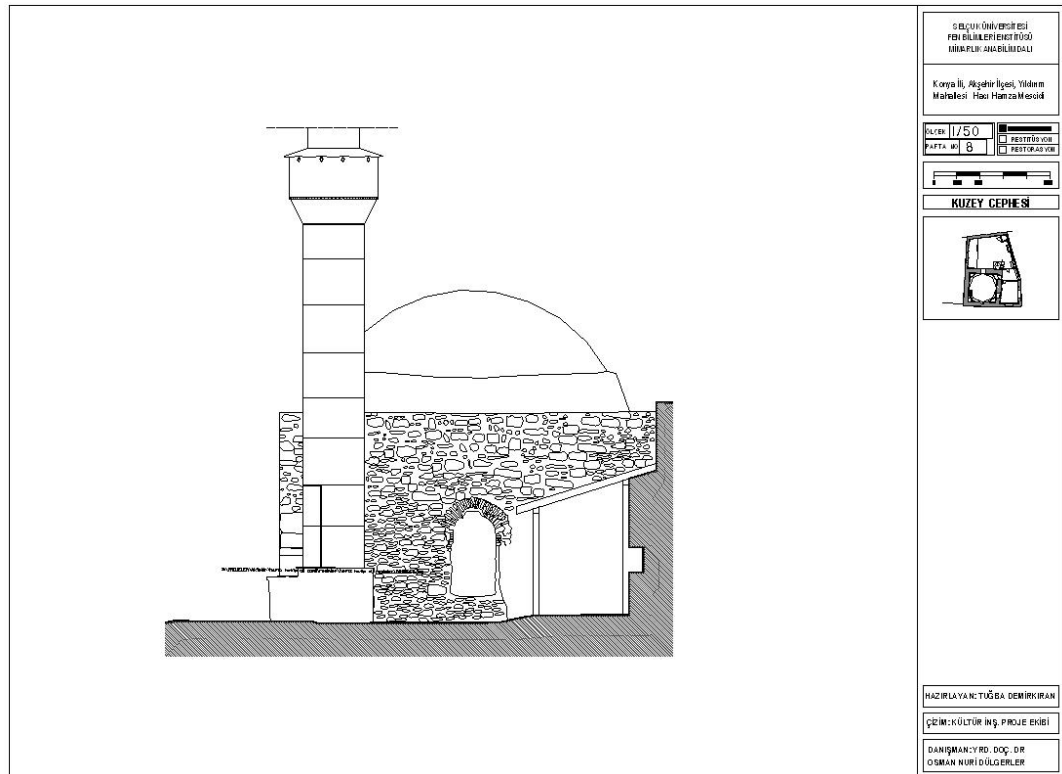
Çizim 72- Hacı Hamza Mescidi Kazı Sonrası C-C Kesiti (Kültür İnş. Proje Ekibi)

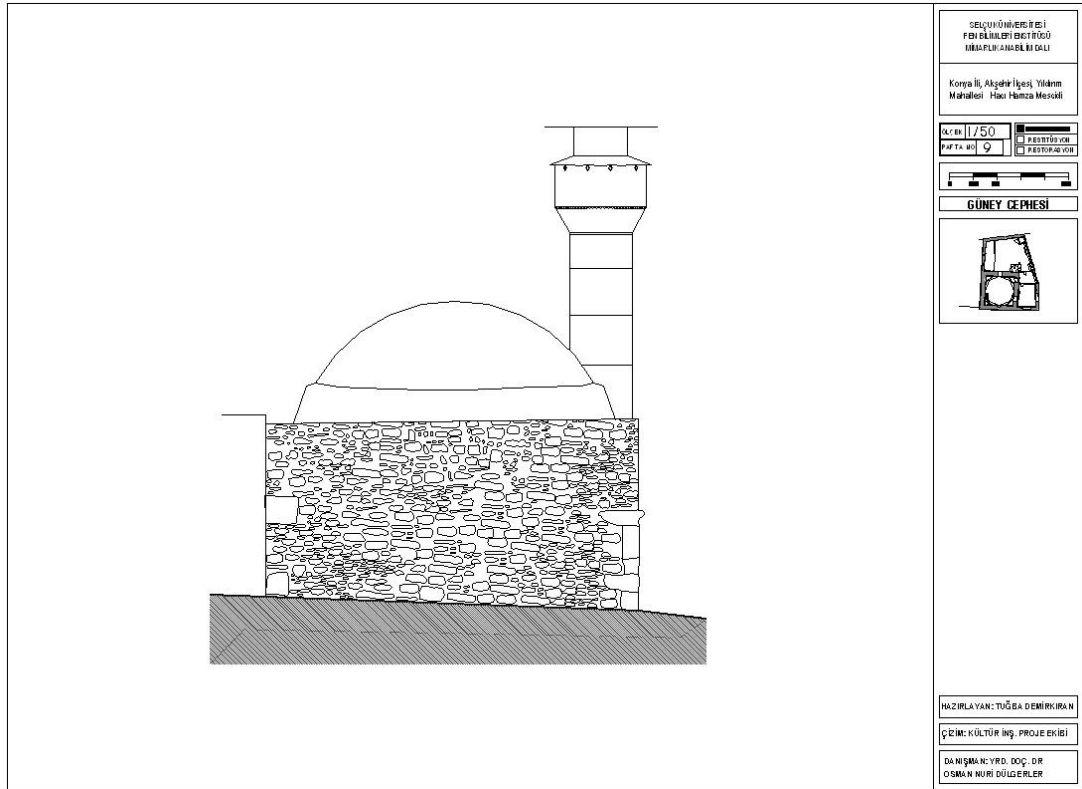
Çizim 73- Hacı Hamza Mescidi Kazı Sonrası D-D Kesiti (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 74- Hacı Hamza Mescidi Kazı Sonrası Doğu Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 75- Hacı Hamza Mescidi Kazı Sonrası Kuzey Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 76- Hacı Hamza Mescidi Kazı Sonrası Güney Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

3.3.3 RESTİTÜSYON

3.3.3.1 Hacı Hamza Mescidi Restitüsyon Çalışması

Hacı Hamza mescidi Konya ili, Akşehir ilçesi, eski Hacı Hamza, yeni adıyla Yıldırım mahallesinde bulunmaktadır.

Mescidin yapım tarihi, kitabesi olmadığı için kesin olarak bilinmemektedir. Yapı hakkında bilgi veren İ. H. Konyalı¹¹⁵, A. Meriç ve Y. Anılır¹¹⁶ adlı araştırmacılar, kaynak göstermeden, yapının Selçuklular zamanında inşa edildiğini belirtmişlerdir. Ancak İ.H. Konyalı H.881 / M. 1476-77 tarihli ilyazıcı defterinde yapının adına rastladığını belirtmektedir. Bu belgeye göre Hacı Hamza mescidinin 1476-77 tarihinden önce inşa edildiği ortaya çıkmaktadır¹¹⁷. Yapının, tarihlemeye yararlanılacak başka özelliklere sahip olmayışı ve tek kubbeli mescitlerin 13 yy başından, Osmanlı'nın sonuna kadar inşa edilmiş olması nedeniyle, mescidi kısa bir

¹¹⁵ KONYALI, İ.H. , *Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir* , İstanbul,1945, s.316

¹¹⁶ ANILIR, Y., *Akşehir Tarihi ve Tarihi Eserleri*, Konya, 1991,s.27-41

¹¹⁷ KONYALI, İ.H. , *Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir* , İstanbul,1945, s.316

zaman dilimine tarihleyebilmemiz mümkün görünmemektedir. Sonuç olarak mescit 13 veya 14 yy da inşa edilmiş olmalıdır¹¹⁸.

Mescit günümüzde restorasyon çalışması kapsamında kazı çalışmaları yapılmış bir durumdadır ve bu nedenle geçici olarak kullanıma kapatılmıştır.

Yapının güney ve doğu cepheleri yola, kuzey cephesi bahçeye bakmaktadır. Batı cephesi ise başka bir yapının duvarına bitişiktir.

Çeşitli dönemlerde yapılan onarımlar sırasında binanın özgün yapı elemanlarının gerek plan gerekse cephe düzeni olarak müdahaleler gördüğü ve değişikliklere uğradığı görülmektedir¹¹⁹.

Mescidin ana plan şeması ve taşıyıcı sistemi ile üst örtü sistemi açıkça kendini belli etmekte ve kubbe üst örtüsü ile özelliğini korumaktadır. Kubbenin iç yüzeyindeki sıvanın kaldırılmasıyla kubbe örgüsünün düz olduğu ve süslemeye sahip olmadığı görülmüştür.

Kubbenin kırma çatıyla örtülmüş ve kiremitle kaplanmış olmasından dolayı mescit eski görünümünü kaybetmiştir. Yapının kazı çalışmaları sayesinde kubbe eklerden arındırılarak ortaya çıkarılmıştır. Bu sayede kubbenin dıştan kademeli olarak yapıldığı görülmektedir.

Kaynaklarda yapı hakkında detaylı bilgiye rastlanamamaktadır. Son zamanlarda Akşehir’le ilgili yapılan çalışmalarda bu yapıya da yer verilmiş fakat orijinal durumundan bahsedilmemiştir. Yapılan kazı ve sıva raspa çalışmalarıyla birtakım verilere ulaşılmış ancak kesin bilgiler elde edilememiştir.

Ön hazırlık bölümünün orijinal olmadığını ve sonradan yapıldığını görmekteyiz. Güneydoğu köşedeki mevcut izlerden tuğla kemerli bir üst örtüye sahip olduğu sanılmaktadır. Mescidin doğu cephesinde yapılan sıva raspa ile cephedeki üç adet tuğla tonoz izi ortaya çıkmıştır. Tonoz içine denk gelen kısımların tuğla ile üst kısımların küçük moloz taşlarla örüldüğü görülmektedir. Duvar da çift yönlü kemer izine rastlanmaktadır. Bu da ön hazırlık bölümünün çapraz tonoz ile örülmüş olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir.

Mescidin giriş kapısı üzerinde dikdörtgen bir niş içerisinde sivri kemerli bir pencere bulunmaktadır. Doğru cephesindeki diğer pencerenin üst kısmında da bu sistemin uygulandığı kazı çalışmasıyla ortaya çıkarılmıştır. Bu pencere üzerindeki

¹¹⁸ DEMİRALP, Y., **Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları**, Ankara, 1996, s. 42

¹¹⁹ DEMİRALP, Y., **a.g.e**, Ankara, 1996, s.41- 42

dikdörtgen niş içerisinde insutu halinde birkaç çini parçasına rastlanmıştır. Yapılan bütünleme denemesinde bu çini motifinin Konya'daki Hoca Hasan Mescidi'nde ön hazırlık bölümünde bulunan çini motifle benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır

Resim 46- Hacı Hamza Mescidi Pencere Nişinde Bulunan Çini Parçası (Kültür İnş)

Resim 47- Konya Hoca Hasan Mescidindeki Çini Motifi (Kültür İnş)

Yapının kuzey cephesinde de altta dikdörtgen, üstte sivri kemerli pencere sisteminin uygulandığı görülmektedir.

Batı duvarı bitişiğinde başka bir binanın duvarı bulunmaktadır. Bu nedenle dışarıdan duvarda pencere izi olup olmadığı görülememektedir. Ancak içerde yapılan sıva rasasında herhangi bir pencere izine rastlanmamıştır.

Güneybatı köşede tahribata uğrayan taşların yerinin tuğla malzeme ile örüldüğü görülmektedir.

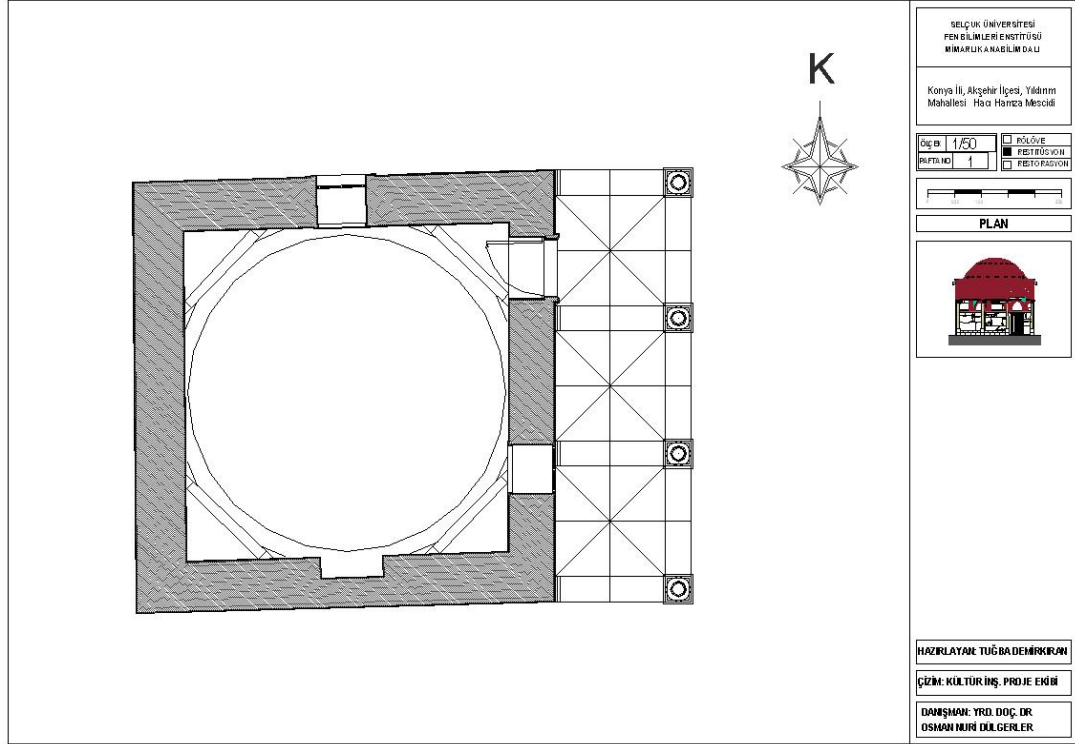
Yapının mevcut mihrabının orijinal olmadığı anlaşılmaktadır¹²⁰. Araştırma kazısı sırasında ahşap mihrap altında başka bir mihrap çıkmıştır. Çimento harç ile yapılan mihrap kazıldığında ise mihrap nişi arkasına istiflenmiş alçı parçalarına rastlanmıştır. Bitkisel ve geometrik süslemelere sahip olan bu parçaların mescide ait olup olmadığı bilinmemektedir.

Yapının kuzeydoğu köşesinde bulunan minaresi orijinal değildir. Sonraki dönemlerde yapıldığı düşünülmektedir. Ahşaptan yapılmış tek şerefeli minarenin yüzeyi koruma amacıyla saçla kaplanarak çirkin bir görüntü meydana getirilmiştir.

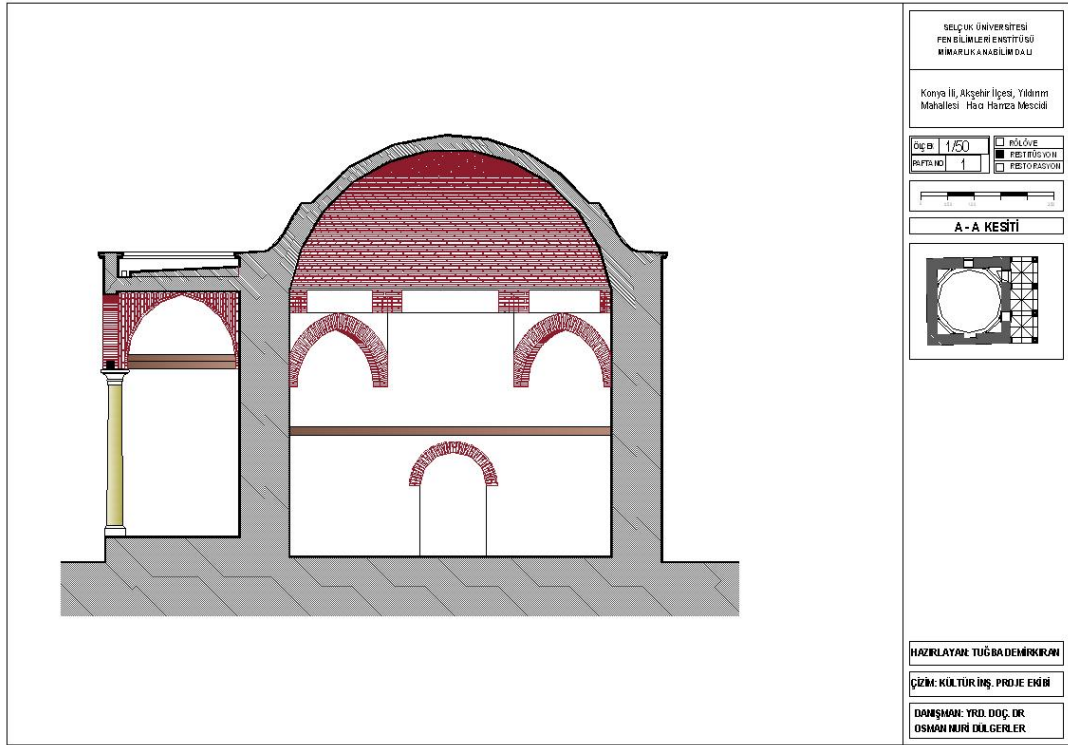
¹²⁰ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 41-42

Mescidin yapımında büyük blok taş, moloz taş ve tuğlanın birlikte kullanıldığı görülmektedir. Doğu cephesinde altta büyük blok taş ve devşirme taşlar, üst kısımlarda ise tuğla ve küçük moloz taşlar kullanılmıştır.

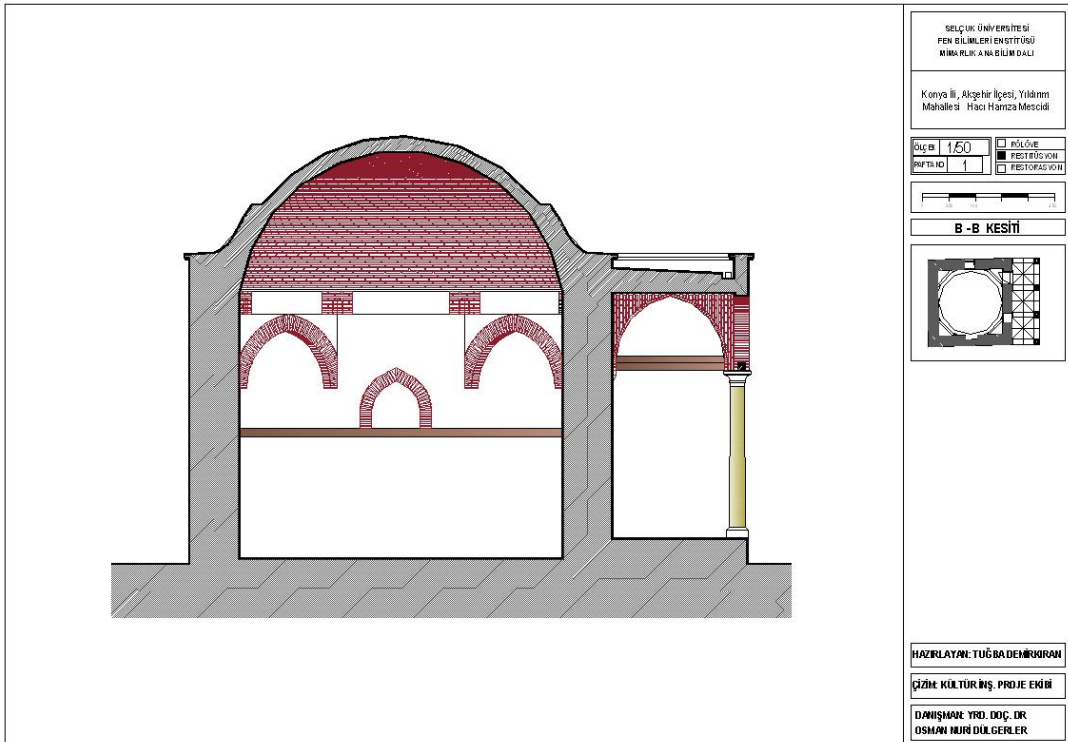
3.3.3.2 Restitüsyon Çizimleri

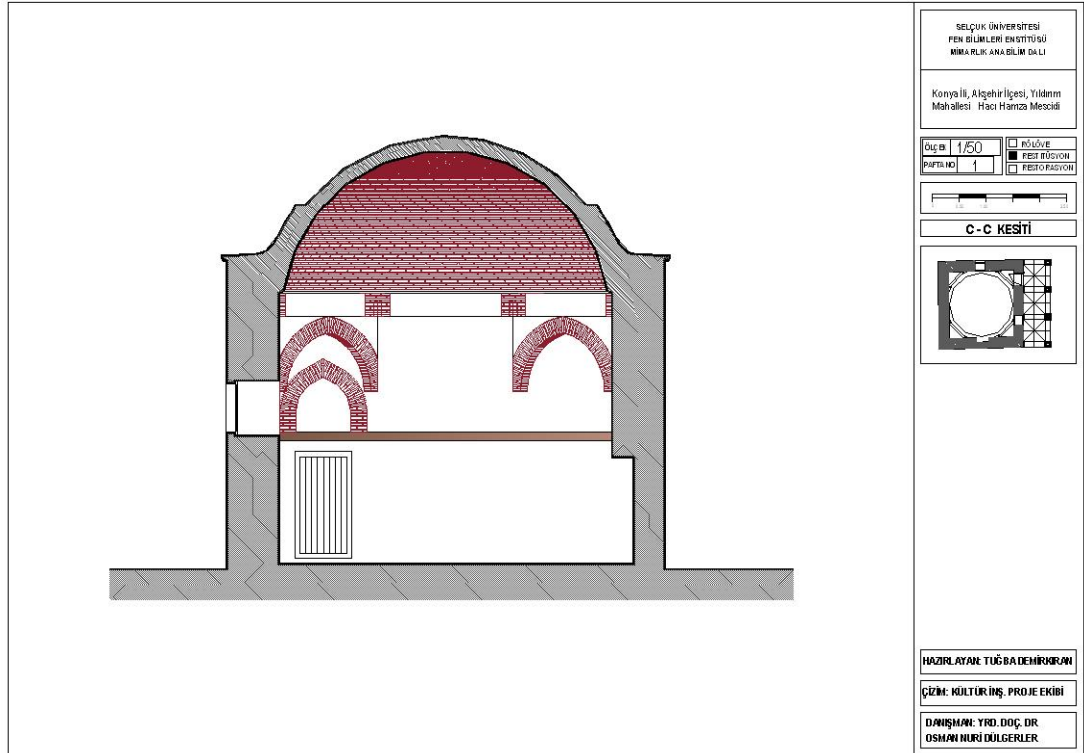
Çizim 77- Hacı Hamza Mescidi Restitüsyon Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

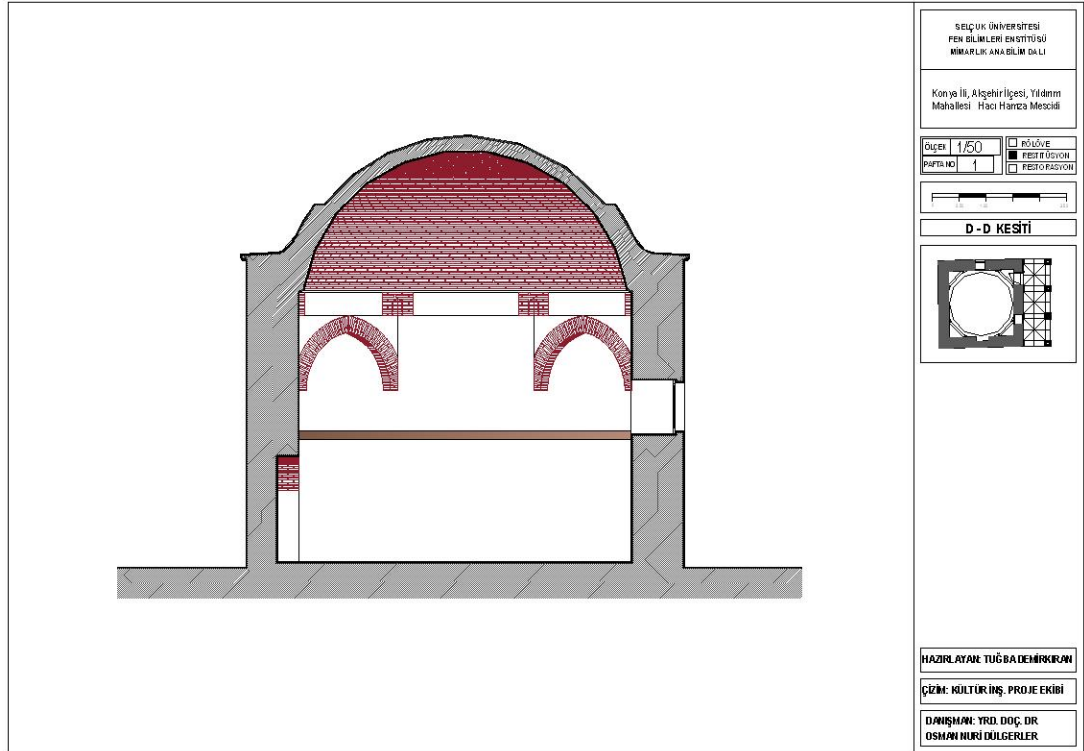
Çizim 78- Hacı Hamza Mescidi A-A Kesiti (Kültür İnş. Proje Ekibi)

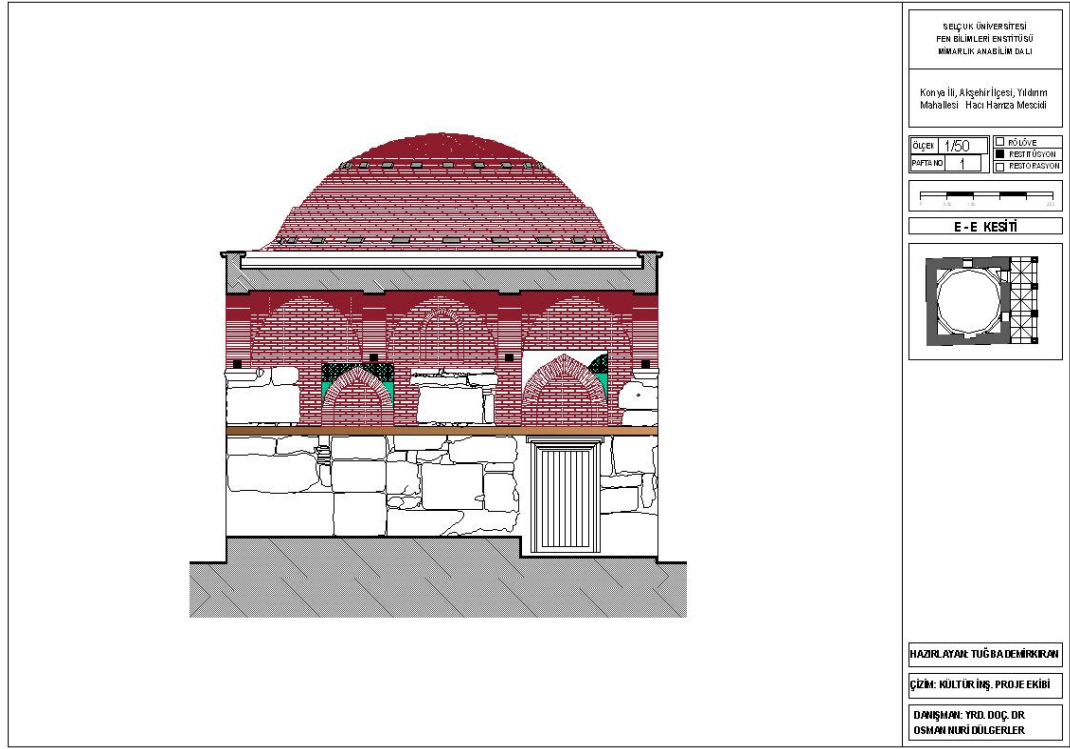
Çizim 79- Hacı Hamza Mescidi B-B Kesiti (Kültür İnş. Proje Ekibi)

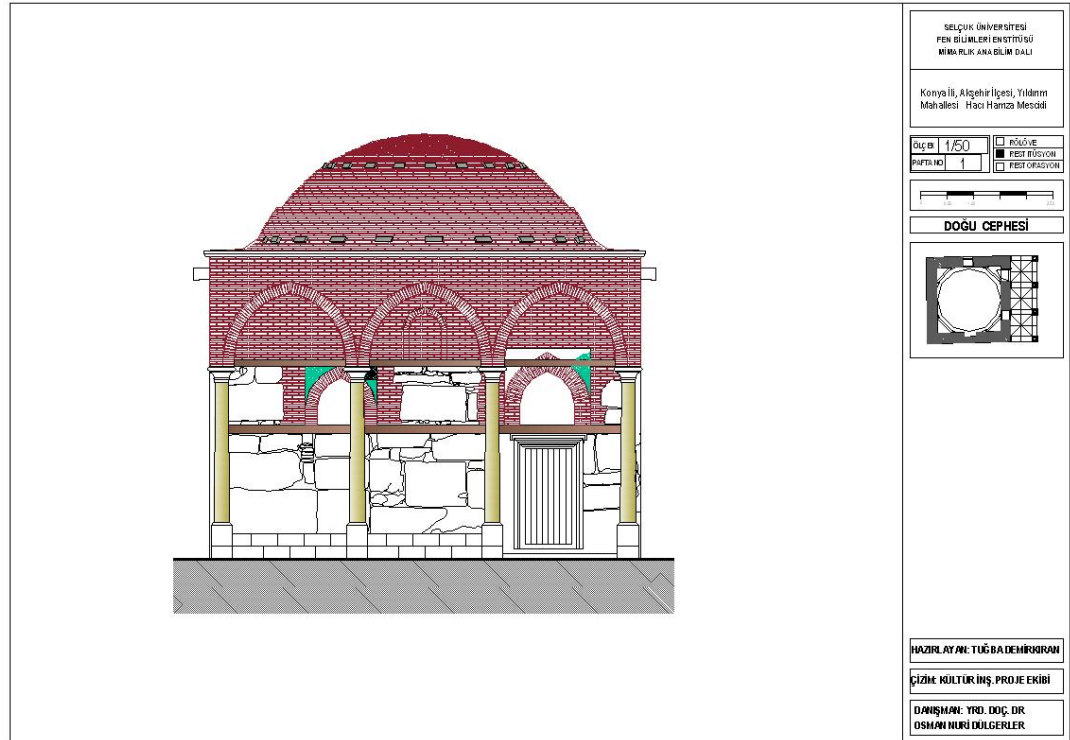
Çizim 80- Hacı Hamza Mescidi C-C Kesiti (Kültür İnş. Proje Ekibi)

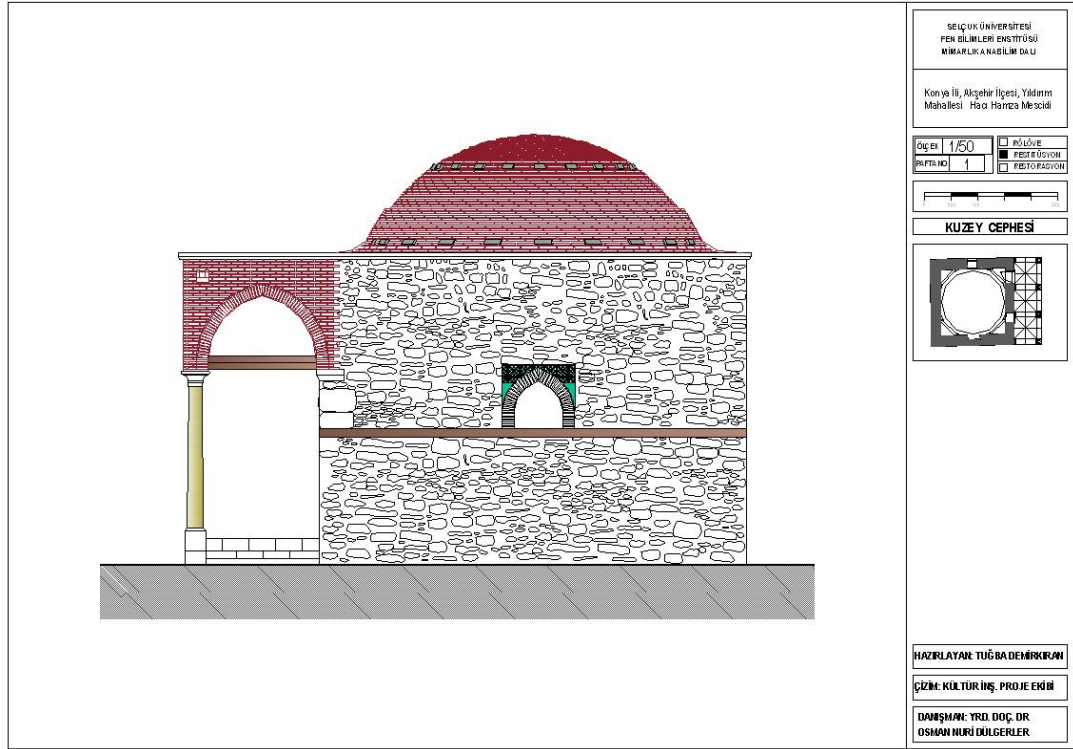
Çizim 81- Hacı Hamza Mescidi D-D Kesiti (Kültür İnş. Proje Ekibi)

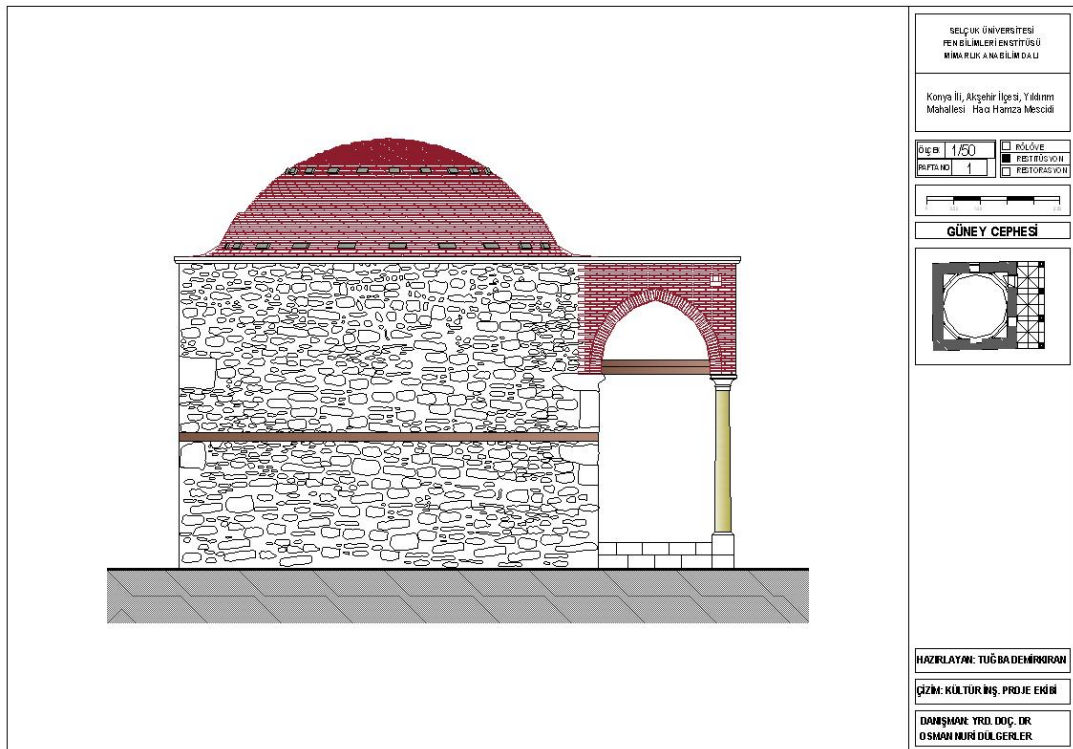
Çizim 82- Hacı Hamza Mescidi E-E Kesiti (Kültür İnş. Proje Ekibi)

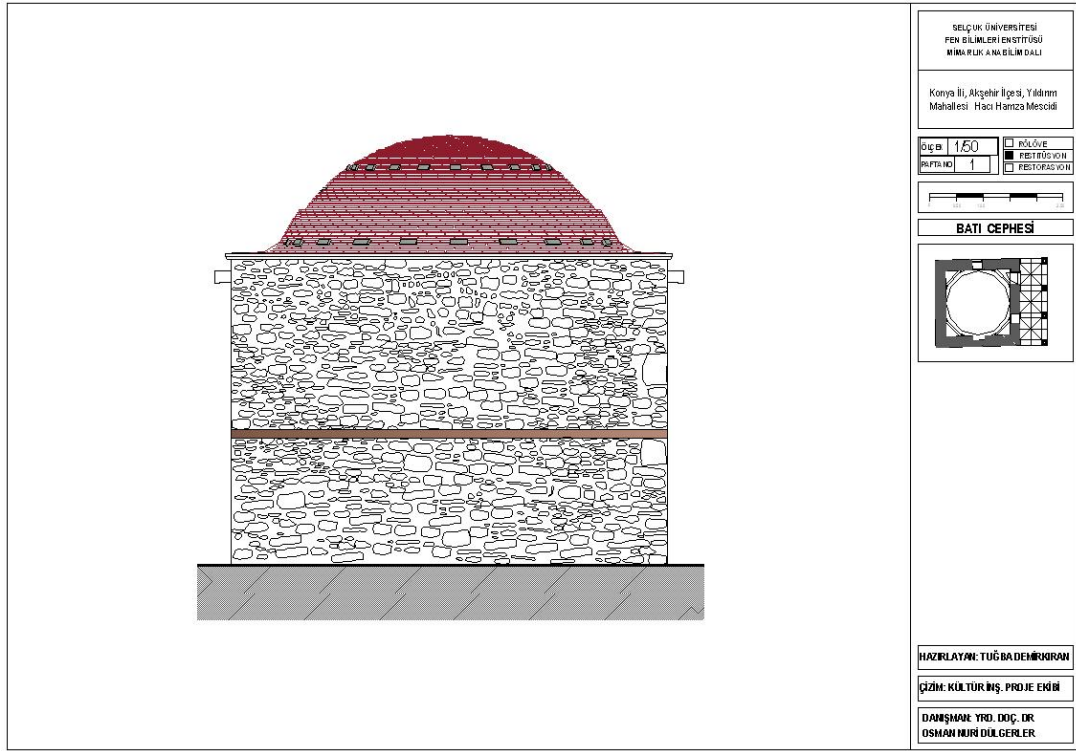
Çizim 83- Hacı Hamza Mescidi Doğu Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 84- Hacı Hamza Mescidi Kuzey Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 85- Hacı Hamza Mescidi Güney Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 86- Hacı Hamza Mescidi Batı Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

3.3.4 RESTORASYON

3.3.4.1 Restorasyon Projesinin Amacı ve Yaklaşımı

Önceki bölümlerde tanımlanan Hacı Hamza Mescidi şu anda kazı çalışması yapılmış ancak restorasyon çalışması tamamlanmadığı için kullanımda değildir. Yapı zamanla bazı eklere ve değişikliklere maruz kalmıştır. Restorasyon projesinin amacı yapıyı gereksiz eklerinden arındırıp, özgün karakterine kavuşturarak korumak, yapıya değer katan ve kullanım zorunluluğu olan muhdesleri ihya ederek gelecek nesillere aktarabilmektir.

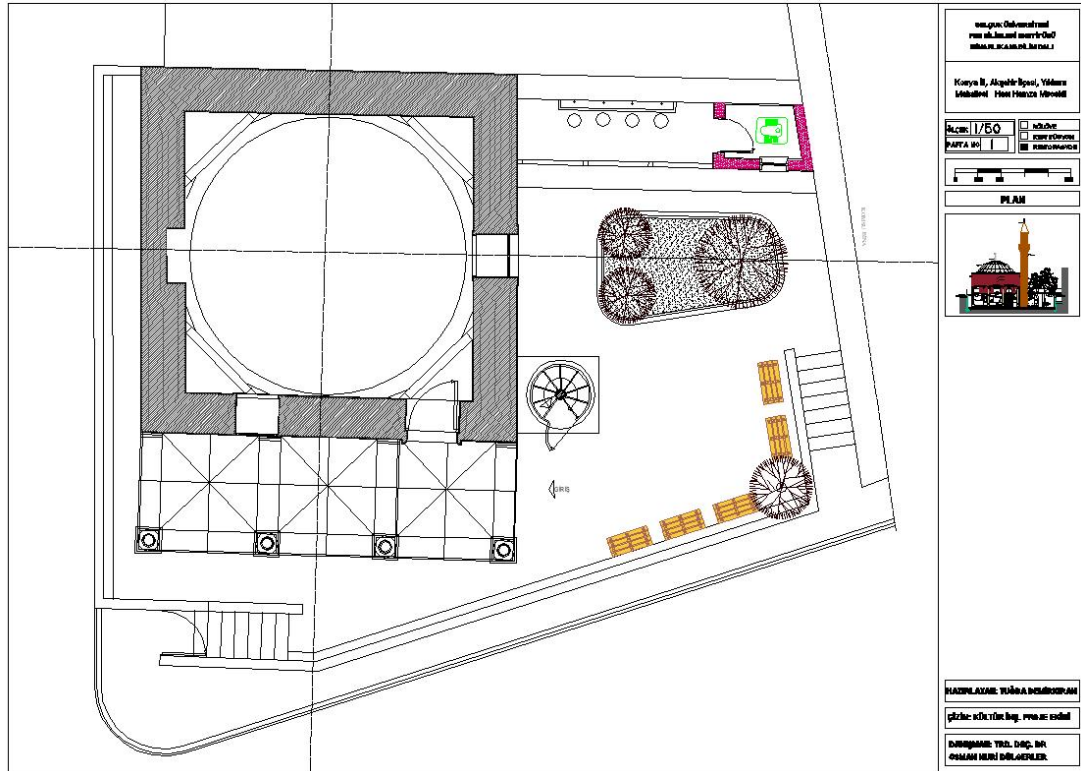
Restorasyon projesinin genel yaklaşımı korumaya yönelik olup yapının mevcut durumunun sağlamlaştırılması, eklerinden arındırılarak, izlerinin ortaya çıkartılması ve gerekli, muhdeslerin ihyasını kapsamaktadır. Bu amaçla mescidin sorunları ve bu sorunlara getirilen çözüm önerileri tablo halinde aşağıda verilmiştir.

3.3.4.2 Tespitler ve Çözüm Önerileri Tablosu

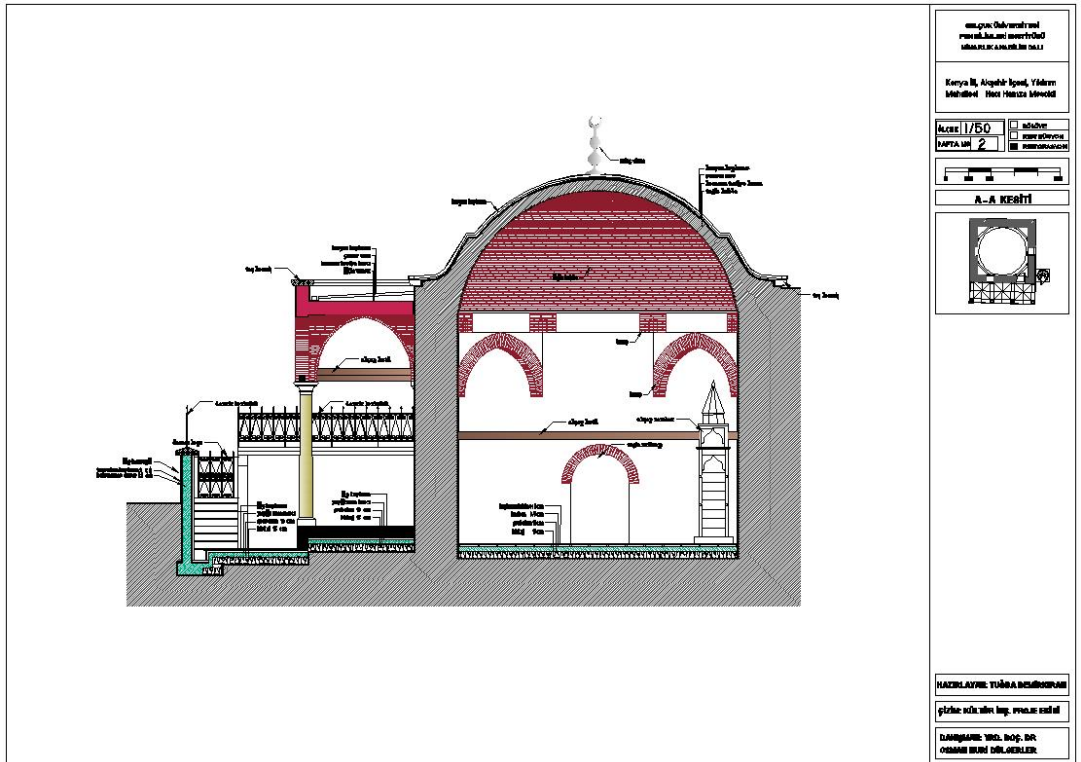
TESPİTLER	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
Yapının mevcut durumunda önemli bir strüktürel sorun, çökme, yıkılma, dökülme gibi sorun yoktur	
Mescidin doğu cephesinde sonradan bir ön hazırlık bölümü eklenmiştir.	Sonradan eklenen ön hazırlık bölümünün kaldırılarak burada orijinal bir ön hazırlık bölümü olup olmadığı araştırılmalıdır. Bulunan izlere göre ön hazırlık bölümü yeniden düzenlenmelidir.
Mescidin üzeri ve ön hazırlık bölümünün üzeri ahşap kırma çatı ile örtülmüştür.	Mescidin üzerindeki çatı kaldırılarak kubbe ortaya çıkarılmalıdır. Daha sonra kubbenin üzerinin kurşun malzeme ile kaplanması uygundur.
Kubbenin iç yüzeyi sıvanmıştır. Bu nedenle örgü tekniği ve malzemesi görülememektedir.	Kubbe iç yüzeyinin sıvası kaldırılarak derz çalışması yapılmalıdır.
Mescidin iç duvarları tamamen sıvalıdır. Duvarlarda kalem işi rozetler bulunmaktadır.	Harim duvarlarının kalem işi rozetler korunarak mevcut sıvası kaldırılmalı ve kubbe eteğine kadar horasan sıva ile yeniden sıvanmalıdır.
Sonradan yapıldığı anlaşılan, sanat tarihi özelliği taşımayan minber ahşap malzemedan yapılmıştır.	Mevcut minberin yerine ahşap yeni bir minber yapılmalıdır.
Mescidin mihrabı değişikliğe uğramıştır.	Yapılacak sıva raspası ile ortaya çıkacak izlere göre mihrapta yapılacak müdahaleler belirlenmelidir.
Mescidin etrafında şahıslara ait araziler ve yapılar vardır.	Yapı etrafındaki yapılaşmalarda kamulaştırma yoluna gidilerek mescit

	etrafının açılmalı ve drenaj çalışması yapılmalıdır.
Yapının pencerelerinde değişiklikler, bozulmalar ve eskimeler vardır.	Mevcut pencereler projede belirtilen şekil ve ölçülerinde yeniden ahşap malzeme ile yapılmalıdır.
Kuzeydoğu köşede sonradan ahşap bir minare yapılmıştır. Minarenin üzeri sac la kaplıdır.	Minarenin kaideden itibaren ahşap malzeme ile yeniden yapılması gereklidir.
Yapıdaki ahşap elemanlarda bozulmalar ve çürümeler vardır.	Duvarlardaki çürüyen ve özelliğini kaybetmiş ahşap hatılların yenileri ile değiştirilmesi gereklidir.
Mescidin harim kotu değişmiştir.	İç mekân kotu projedeki gabaride, ahşap döşeme olarak yenilenmelidir.
Doğu cephesindeki kapı ve pencere üzerinde birer dikdörtgen niş vardır. Ancak üzeri sıvalı olduğu için nişin ne amaçlı olduğu bilinmemektedir.	Niş üzerindeki sıvaların kaldırılarak burada pencere olup olmadığı ve süslemeye sahip olup olmadığı kontrol edilmelidir.
Kuzey duvarındaki dikdörtgen pencerenin üzerindeki sivri kemerli pencereler kapatılmıştır.	Kapatılan pencerenin açılarak diğer Akşehir mescitlerinde görülen düzenleme burada da uygulanmalıdır.
Bahçenin kuzeydoğu köşesinde tek kabinlik bir wc vardır.	Wc kabininin batı duvarına taşınması uygundur.
Abdest alma yeri bahçe duvarına yaslanmıştır.	Abdest alma yerinin bahçenin batı duvarına taşınması uygundur.
Yapının duvarlarında yer yer rutubetlenme ve nemlenme vardır.	Yapı tarafının düşürülerek drenaj çalışması yapılarak zeminden gelen suyun engellenmesi gereklidir.

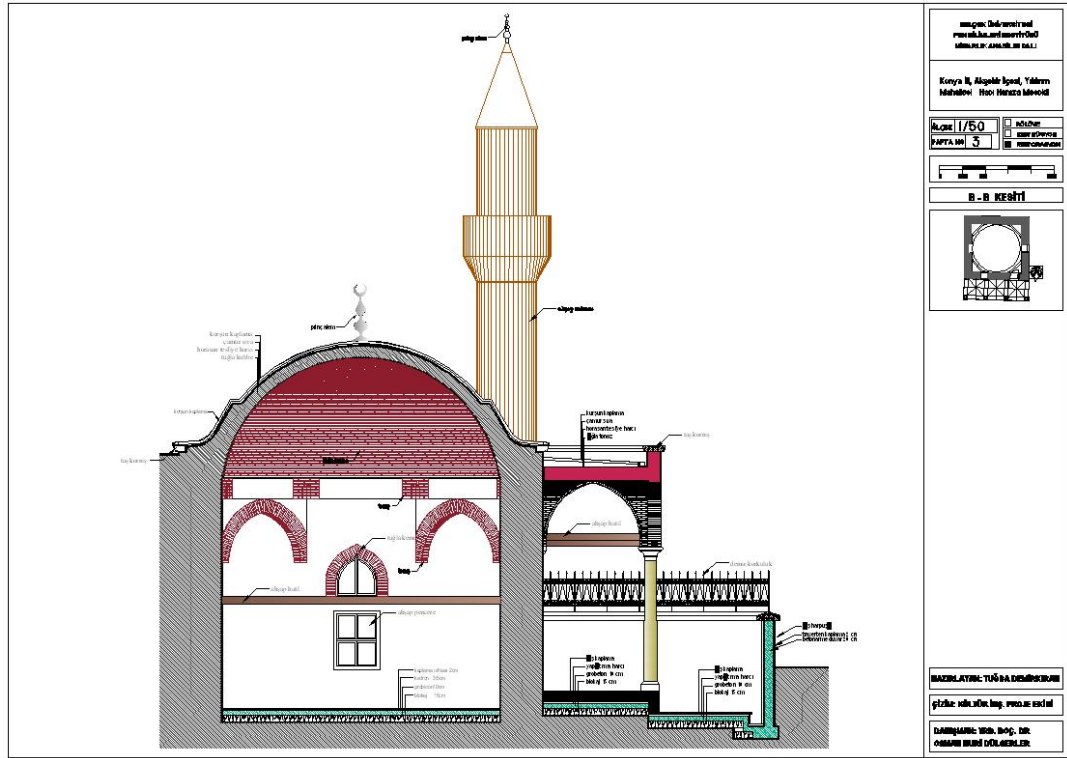
3.3.4.3 Restorasyon Çizimleri

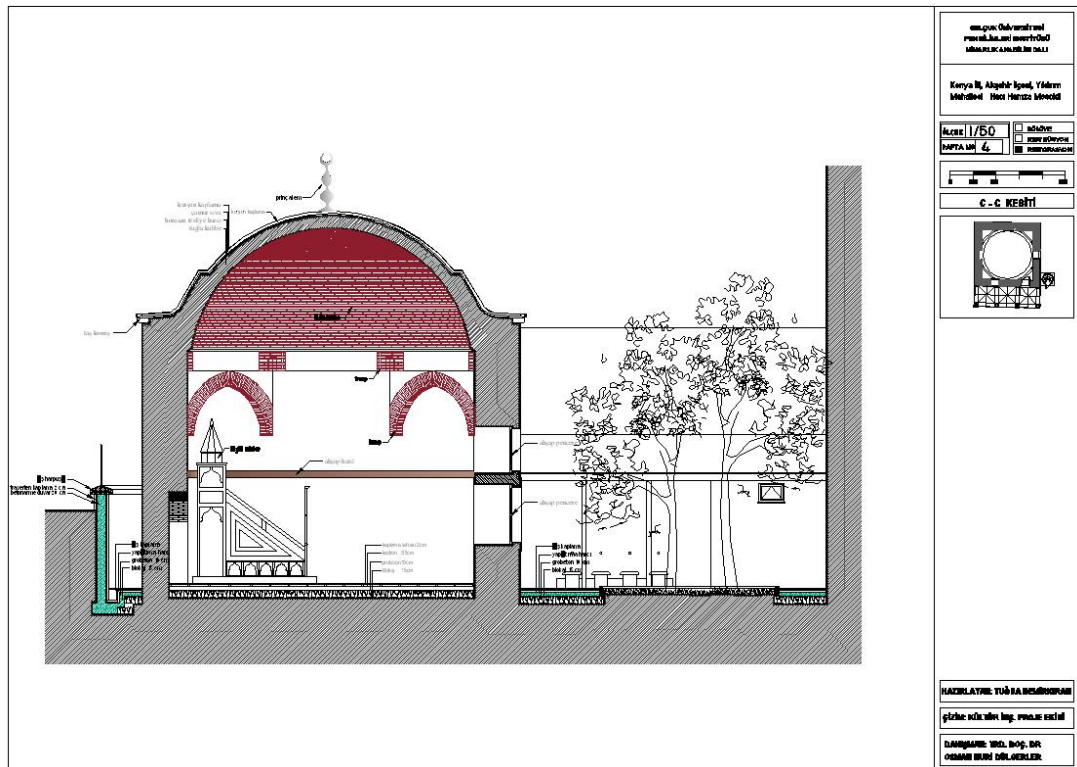
Çizim 87- Hacı Hamza Mescidi Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

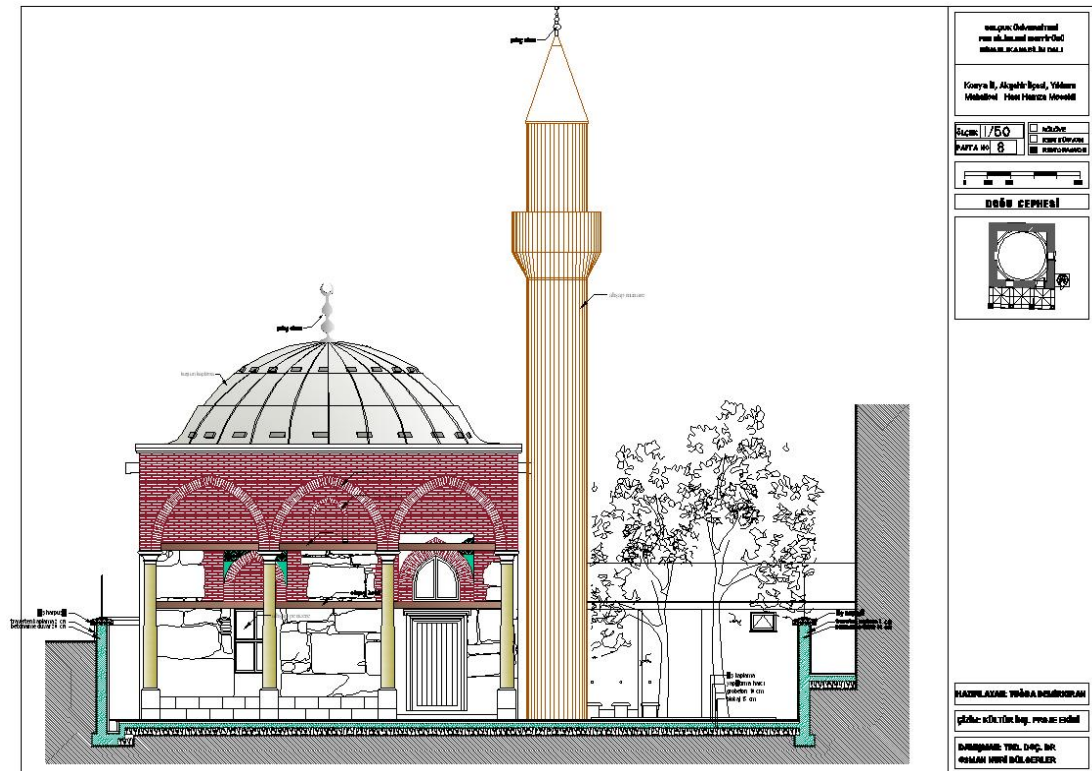
Çizim 88- Hacı Hamza Mescidi A-A Kesiti (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 89- Hacı Hamza Mescidi B-B Kesiti (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 90- Hacı Hamza Mescidi C-C Kesiti (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 95- Hac1 Hamza Mescidi Doğu Cephesi (K1lt1r 1nř. Proje Ekibi)

3.4 KIZILCA MESCİDİ

3.4.1 KAZI ÖNCESİ DURUM TESPİTİ

3.4.1.1 Yapının Yeri, Yapım Yeri ve Bugünkü Durumu

Konya ili, Akşehir İlçesi, Kızılca mahallesi ve İbre sokakta bulunan eser iyi durumda olup halen mescit olarak kullanılmaktadır.

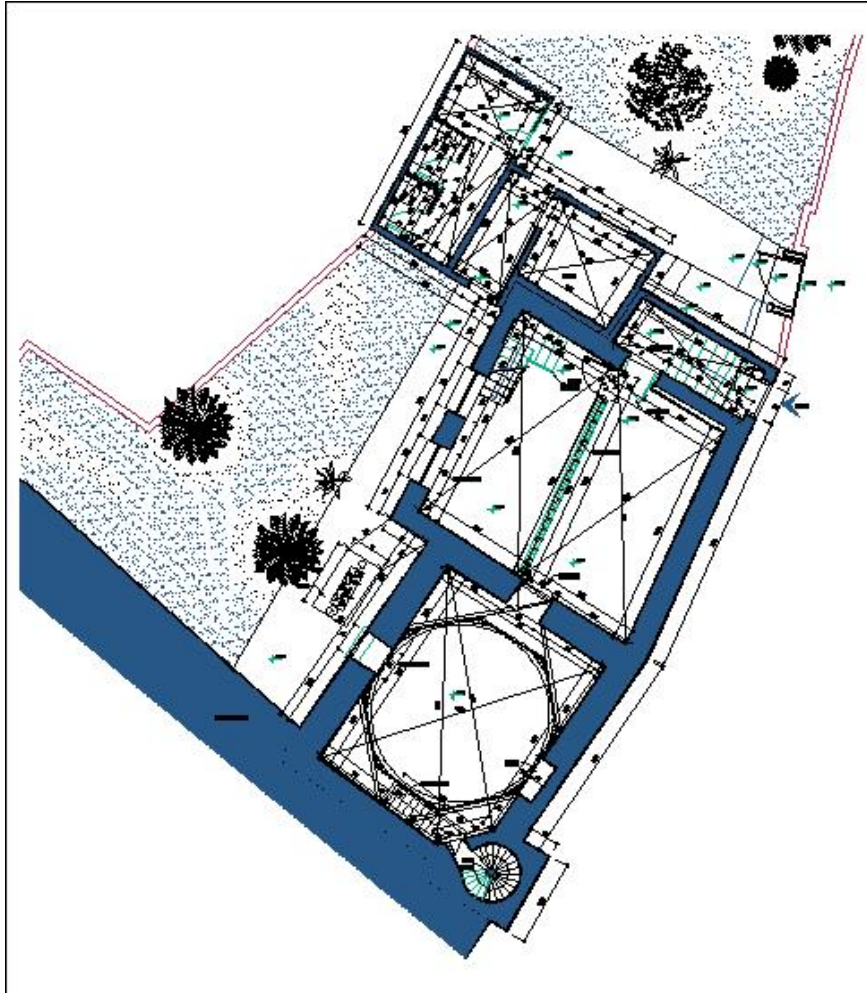

Çizim 96- Kızılca Mescidi Genel Yerleşim Durumu (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Mescidin inşa kitabesi bulunmadığı için eserin ne zaman yapıldığını kesin olarak söylemek mümkün değildir. Yapının plan, malzeme ve geçiş unsurları bakımından 13. yy da inşa edilmiş Akşehir mescitleri ile benzerlikleri vardır. Bu bilgilere dayanarak yapıyı 13. – 14. yy gibi geniş bir zaman dilimine tarihlemek mümkün olacaktır¹²¹.

¹²¹ SAMUR, T., Akşehir'deki Türk Mimari Eserler, Konya, 1996, s.43

3.4.1.2 Mimari Özellikleri

Çizim 97- Kızılca Mescidi Planı (Kùltür İnş. Proje Ekibi)

Mescit; harim, ön hazırlık bölümü, giriş ve yardımcı mekânlardan oluşmaktadır. Ön hazırlık bölümü ve yardımcı mekânların yapıya sonradan eklendiği anlaşılmaktadır. Harim 6.40 m X 5.15 m ölçülerinde dikdörtgen bir mekândır. Batı duvarında giriş kapısı, kuzey duvarında bir pencere, güney duvarında ise mihrap nişi ve mihrabın üzerinde bir pencere bulunmaktadır. Yapının güneydoğu köşesinde minaresi bulunmaktadır.

Harime giriş batı duvarının ortasındaki açıklıktan sağlanmaktadır. Bu açıklığın yukarısı, yanlarda yivli ve profilli sövelerin desteklediği bitkisel kabartmalı şpolien lento ile örtülmüştür¹²². Bu açıklığı şu anda tek kanatlı sonradan eklenmiş

¹²² KONYALI, İ.H. , *Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir* , İstanbul,1945, s.342

kapı kapatmakta, kaynaklarda bahsedilen orijinal işlemeli tek kanatlı kapısı bulunmamaktadır¹²³.

Resim 46- Kızılca Mescidi Güney Cephesi (Kültür İnş)

Resim 47- Kızılca Mescidi Harime Giriş Kapısı (Kültür İnş)

¹²³ SAMUR, T., Akşehir'deki Türk Mimari Eserler, Konya, 1996, s.43

Güney duvarında bulunan ve hiçbir özelliği olmayan mihrap dikdörtgen kesitli bir niş şeklindedir. Hacmin kible duvarına oyulmuş 50 cm derinliğinde 1 m genişliğindeki mihrap sonradan yenilenmiştir.

Resim 48- Kızılca Mescidi Mihrap Görünüşü (Kùltür İnş)

Kuzey cephenin orta kesiminde iki pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Bu açıklıklardan alttaki dar, fakat uzun bir açıklıktır. Üstteki ise kubbe kasnağı üzerinde bulunan, çok küçük boyutlu bir açıklıktır. Güney cephede ise dikdörtgen bir niş içinde dikdörtgen şekilli bir pencere vardır.

Resim 49- Kızılca Mescidi Kuzey Cephesindeki Pencere Düzeni (Kültür İnş)

Yapının duvarlarının yukarı köşelerinde sivri köşe trompları ve bunların üzerine yerleştirilen kirpi saçağını hatırlatan küçük nişçiklerle önce sekizgen sonra on altı kenarlı bir kaide üzerine yayvan bir kubbe oturtulmuştur. Doğu – batı doğrultusundaki mescidin kubbe yuvarlağına geçiş sivri kemerli trompların yanı sıra doğu ve batı duvarlarında tromplar arasında yer alan, harime doğru kavisli dolgularla sağlanmıştır.

Resim 50- Kızılca Mescidi Kubbeye Geçiş Elemanları ve Kubbe (Kültür İnş)

Mescidin ön hazırlık bölümü sonradan eklenmiş kareye yakın dikdörtgen planlı bir mekândır. Mekânın kuzey tarafı ahşap camekân ile bölünerek bu bölüm kadınlar için ayrılmıştır. Bu bölümde kuzey duvarına bitişik ahşap bir merdivenle çıkılan bir mahfil bulunmaktadır.

Resim 51- Kızılca Mescidi Kadınlar Mahfili (Kültür İnş)

Son cemaat mahallinin kuzey duvarında alt katta iki ve üst katta iki olmak üzere toplam 4 pencere bulunmaktadır. Güney duvarında ise 2 adet pencere bulunmaktadır.

Sonradan eklenen, son cemaat yerinin güneydoğu ucunda bulunan bir kapıdan 14 basamaklı bir merdivenle son cemaat mahalline inilmektedir.

Resim 52- Kızılca Mescidine İnen Merdivenler (Kültür İnş)

Mescidin zeri sonradan piramidal bir çatı ile örtülmüştür. Sokağa göre oldukça çukurda kalan mescidin doğu ve batısında şahıslara ait araziler bulunmaktadır. Kuzeyde içinde bir mezarın bulunduğu küçük avlu yer almaktadır. Yapının kuzeybatısında wc – lavabo, depo ve abdest alma yeri gibi yardımcı mekânları bulunmaktadır.

Resim 53- Arka bahçedeki Depo, wc Gibi Mekânlar (Kültür İnş)

Mescidin harim duvarlarının çeşitli kesimlerine sıva üzerine boya ile içinde dini içerikli yazılar bulunan madalyonlar resmedilmiştir. Bu kalem işlerinin tümünün yakın dönemde gerçekleştirildiği düşünülmektedir.

Resim 54- Kızılca Mescidi Harim Duvarlarındaki Rozetler (Kültür İnş)

3.4.1.3 Yapı Malzemesi

Duvarların dış yüzü sıvalı olduğu için yapının inşaatında hangi malzemenin kullanıldığını görmek mümkün değildir.

Yapının beden duvarlarının diğer mescitlerde görüldüğü gibi taş ve tuğla ile örüldüğü tahmin edilmektedir¹²⁴. Yapılacak sıva raspası çalışması ile mescidin yapımında kullanılan malzemeler hakkında daha detaylı bilgi edinilecektir.

Mescidin kubbesinin içten üzeri sıvalı olmadığı için yapı malzemesinin tuğla oluşu görülmektedir¹²⁵. Ancak kubbenin üzeri boyalı olduğu için tuğla üzerinde süsleme veya çini olup olmadığı görülememektedir.

Vaktiyle yapının güneybatı köşesinde tuğla bir minaresinin bulunduğu kalıntılardan anlaşılmaktadır. Kürsüye kadar yıkılan yapının blok taş temeller üzerinde yükselen gövdesinin Akşehir Selçuklu yapılarında olduğu gibi, tuğla olduğu

¹²⁴ KONYALI, İ.H. , *Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir* , İstanbul,1945, s.342

¹²⁵ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 35

düşünülmektedir¹²⁶. Gövdesi kaideye kadar yıkılmış bulunan eserin harimin güneybatı köşesinde bir giriş kapısı bulunmaktadır. Bu açıklıktan ahşap iskeletle yenilenmiş ve saçla kaplanmış kısa ve bodur gövdeye çıkılmaktadır.

3.4.1.4 Yapım Tekniği

Yapının harim duvarlarının yığma tekniğinde yapıldığı tahmin edilmektedir¹²⁷. Üzeri sıvalı olduğu için kullanılan malzeme bilinmemektedir.

Duvarların yukarı köşelerinde sivri tromplar ve bunların yukarısında yer alan küçük köşelikler yardımı ile meydana gelen 16 kenarlı bir plan üzerine oturtulmuş, sağır bir kubbe ile örtülüdür. İçi kubbe eteğine paralel kuşaklar oluşturan balık kılıcı şeklinde tuğla ile örgülüdür¹²⁸. Tuğla kubbenin üzeri sonradan piramidal ahşap bir çatı ile örtülmüştür.

3.4.1.5 Süsleme Özellikleri

Yapıda süsleme olarak harim duvarlarında bulunan rozetler dikkati çekmektedir. Bu kalem işi süslemelerin geç dönem ekleri olduğu düşünülmektedir¹²⁹.

Yapının diğer bir süsleme ögesi olarak giriş kapısı üzerindeki lento bulunmaktadır. Bizans mimarisine ait olan bu devşirme lento, hafif kabartma zencerek motiflerin içerisine yüksek kabartma olarak gülbezek motifleri işlenerek oluşturulmuştur¹³⁰.

Bugün yerinde mevcut olmayan ahşap işlemeli kapı, mescidin asıl süsleme özelliği arz eden ögesidir. Kaynaklarda bu kapı çizimleriyle birlikte detaylı olarak anlatılmıştır¹³¹. Bugün müzeye kaldırılmış olan ahşap kapı kanadının bezemesi, yüzey yukarıdan aşağı üç panoya ayrıldıktan sonra yapılmıştır. Düz yüzeyli derin oyma tekniğinde kazınmış bitkisel, geometrik ve yazı karakterli örneklerle süslenmiştir. Üstteki pano, enine, dikdörtgen şekillidir ve ortasında “ (Allah) izzetini ve geleceğini sürekli kılsın “ anlamındaki dua cümlesi yer almaktadır. Bunu iki yandan, Rumilerin meydana getirdiği kıvrım dal şeklinde bitkisel süsleme

¹²⁶ SAMUR, T., *Akşehir'deki Türk Mimari Eserler*, Konya, 1996, s.44

¹²⁷ KONYALI, İ.H. , *a.g.e* , İstanbul,1945, s.342

¹²⁸ OKÇUOĞLU, T.,*Anadolu Selçuklu Mescitlerinde Kubbeye Geçiş Alanının Değerlendirilmesi*, İstanbul, 1995, s.45-47-53-54-58-59-60-64-66 (Yüksek Lisans Tezi)

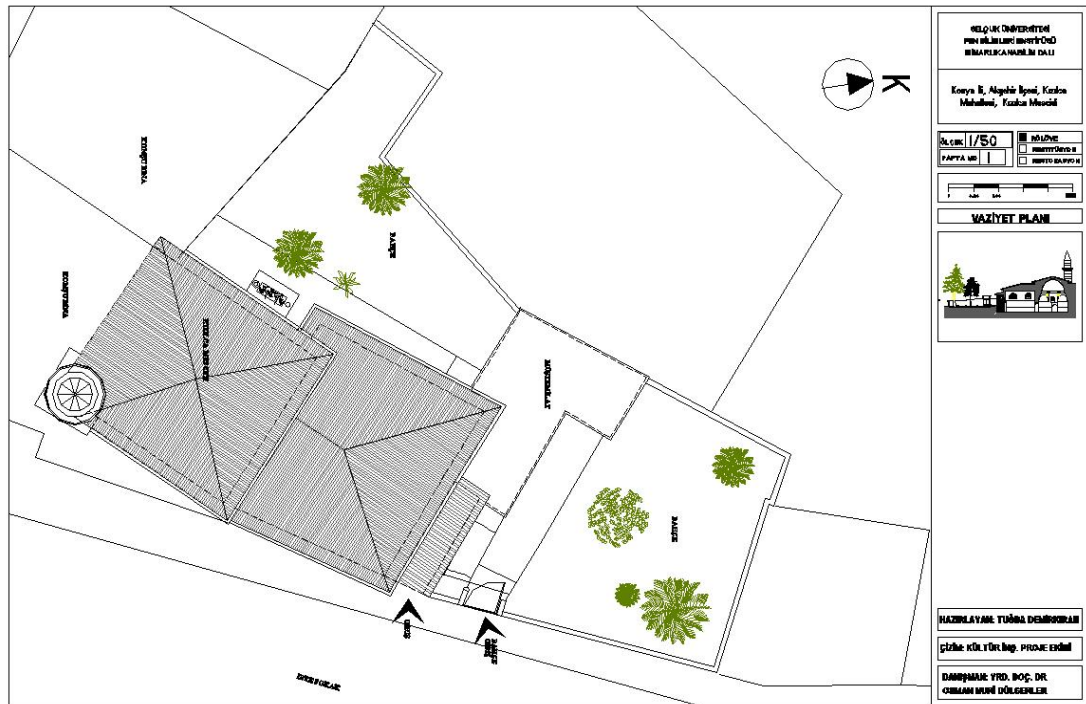
¹²⁹ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 135

¹³⁰ SAMUR, T., *Akşehir'deki Türk Mimari Eserler*, Konya, 1996, s.43

¹³¹ DEMİRALP, Y., *a.g.e*, Ankara, 1996, s. 135

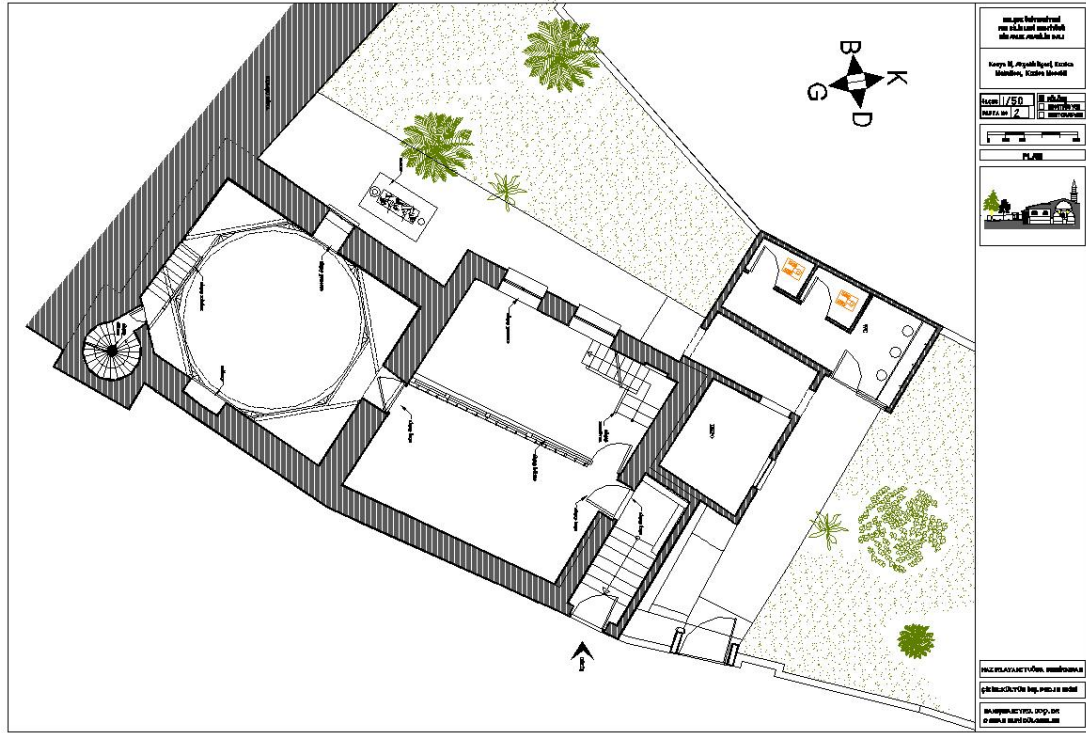
kuşatmaktadır. Orta pano, kareye yakın dikdörtgen şekillidir. Ortaya yerleştirilmiş büyük bir madalyonun içinde, kaytanların oluşturduğu farklı büyüklükteki altıgenler, beş ve sekiz kollu yıldızlar vardır. Ayrıca, her bir geometrik motifin ortasında, daire şekilli birer kabartma bulunur. Madalyonun çevresindeki alan ise, palmet ve Rumilerin meydana getirdiği kıvrım dal örnekleri ile doldurulmuştur. Alt panoda, tamamen geometrik karakterde bir süsleme göze çarpar. Bu kesimde, birbirine paralel devam eden iki kaytanın oluşturduğu dörtgenler, altıgenler, sivri kollu yıldızlar ile baklava ve “ V “ şekilli geometrik örnekler vardır¹³².

3.4.1.6 Rölöve Çizimleri

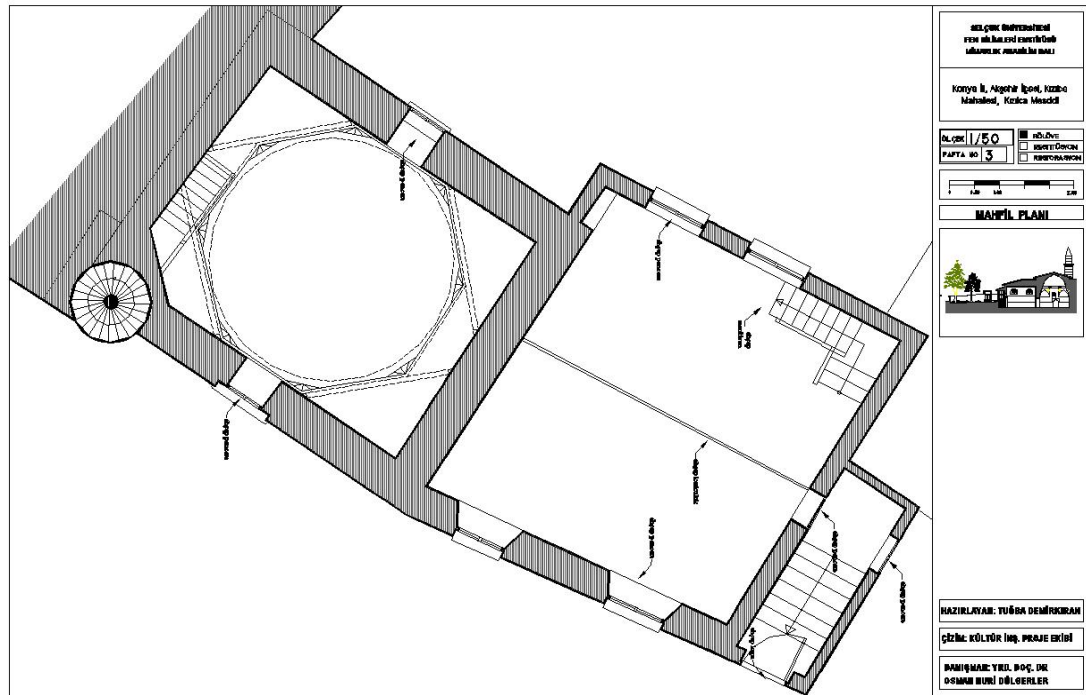

Çizim 98- Kızılca Mescidi Vaziyet Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

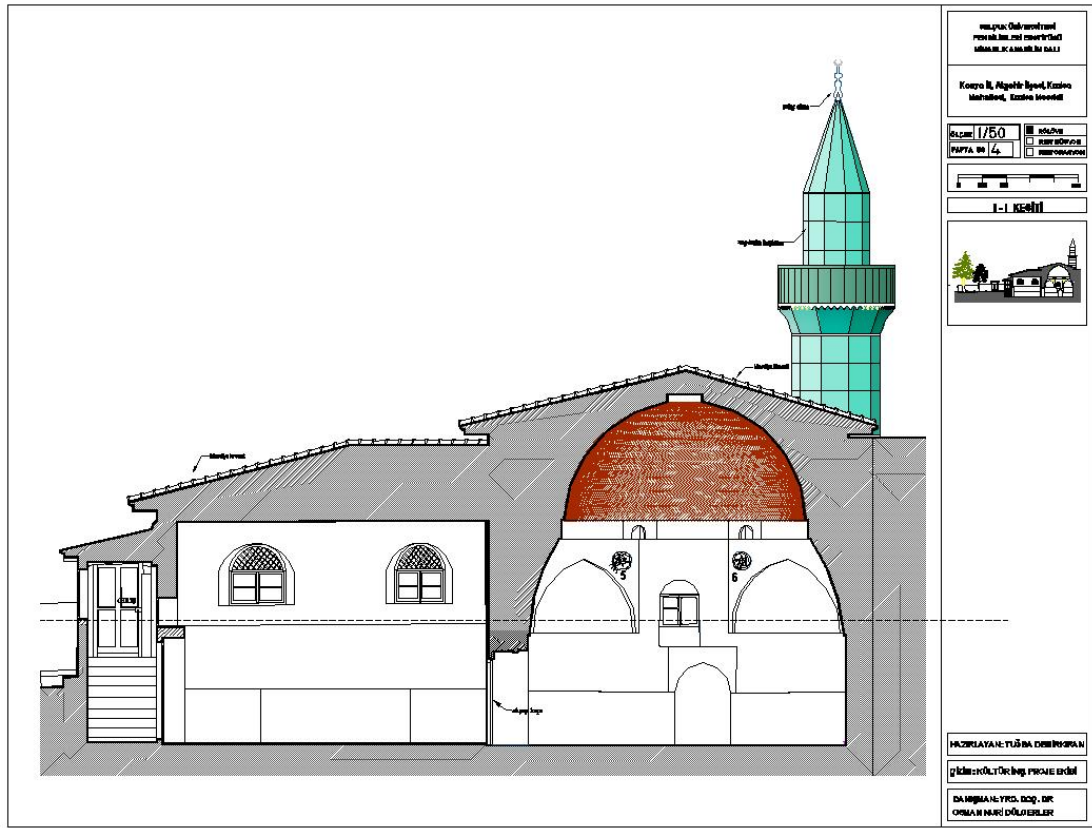
¹³² DEMİRALP, Y., a.g.e, Ankara, 1996, s. 135-136

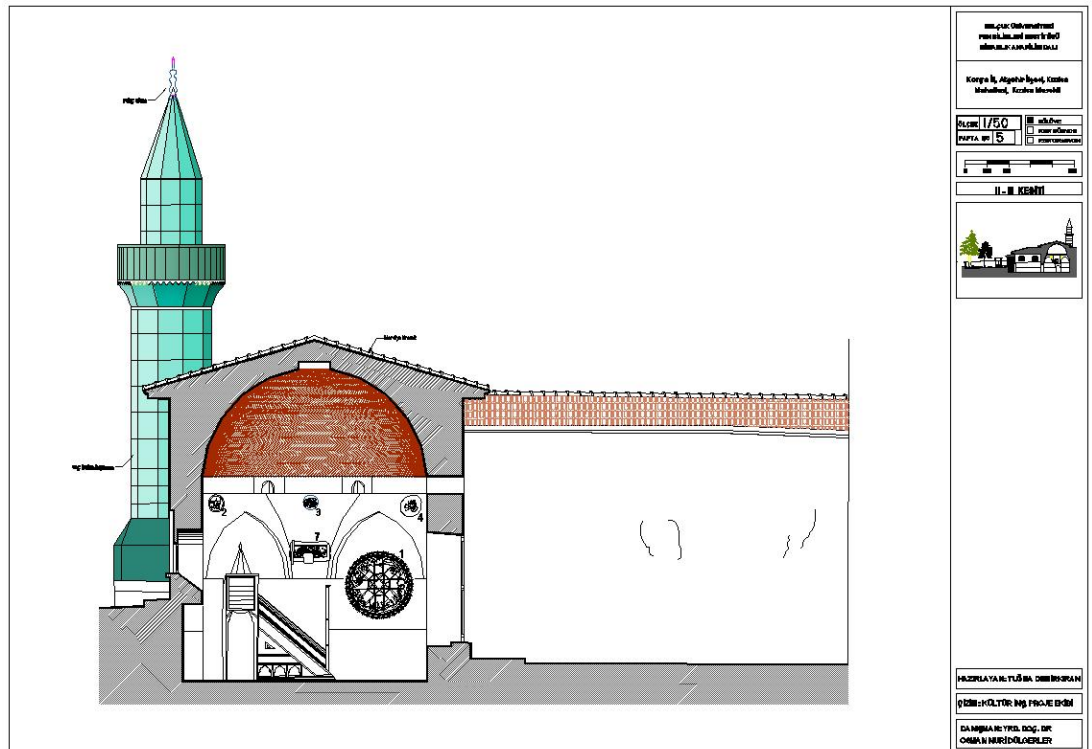
Çizim 99- Kızılca Mescidi Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

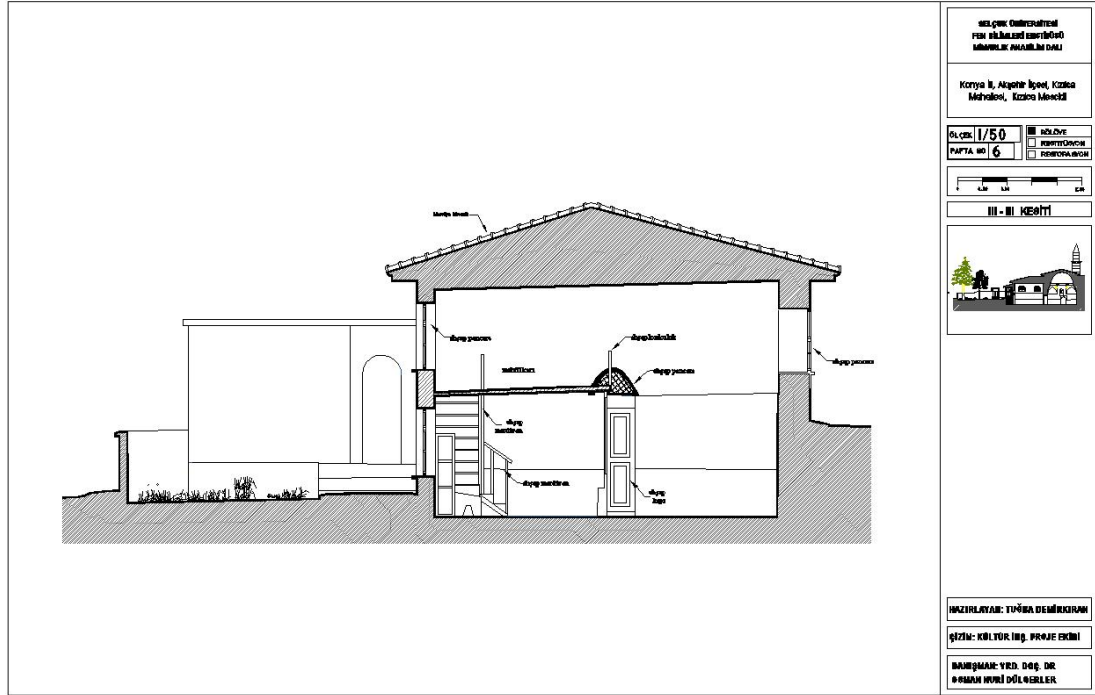
Çizim 100- Kızılca Mescidi Mahfil Katı Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

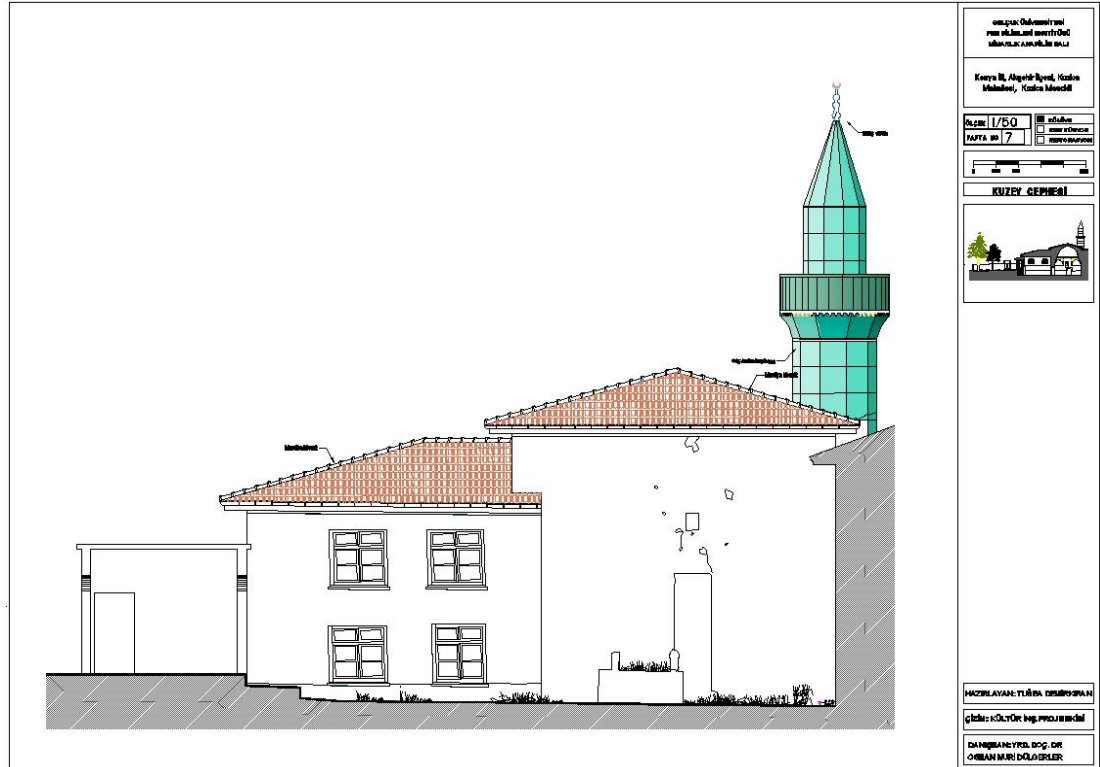
Çizim 101- Kızılca Mescidi Mahfil I. Kesit (Kültür İnş. Proje Ekibi)

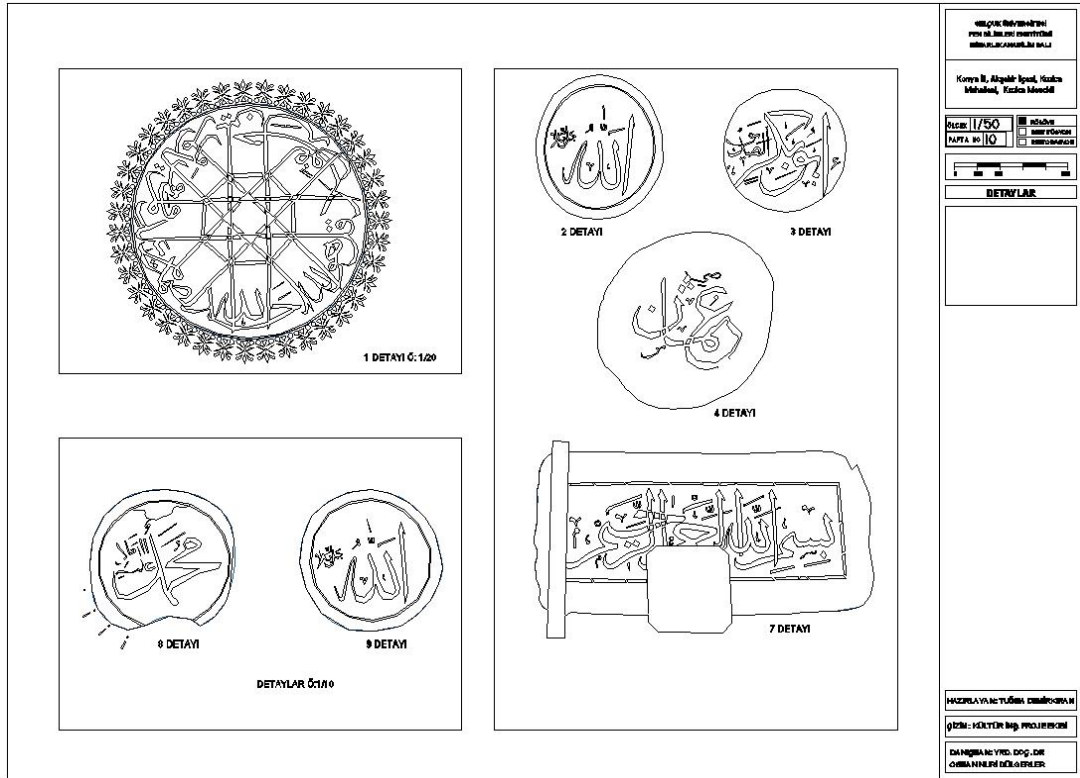
Çizim 102- Kızılca Mescidi Mahfil II. Kesit (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 103- Kızılca Mescidi Mahfil III. Kesit (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 104- Kızılca Mescidi Mahfil Kuzey Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 107- Kızılca Mescidi Mahfil Detay Çizimleri (Kùltür İnş. Proje Ekibi)

3.4.2 KAZI SONRASI DURUM TESPİTİ

Yapılan kazı çalışmalarında mescidin orijinal durumuna ilişkin birtakım bulgular elde edilmiştir. Bunlardan en belirgin olanı ön hazırlık bölümünün muhdes olduğudur. Bu bölümün kaldırılmasıyla giriş cephesinde herhangi bir ön hazırlık bölümü izine rastlanmamıştır.

Resim 55- Kızılca Mescidi Kazı Sonrası Doğu Cephe (Kültür İnş)

Harim duvarlarında yapılan sıva raspası ile duvarların devşirme büyük blok taşlar, tuğla ve moloz taşlarla örüldüğü ortaya çıkarılmıştır. Alt kısımlarda büyük devşirme taşlar, üst kısımlarda tuğla kullanılmıştır. En üst kısımlarda ise küçük moloz taşlar kullanılmıştır.

Giriş kapısının üzerinde devşirme taş lento bulunmaktadır. Minarenin kaidesinin tuğla ile örüldüğü görülmektedir.

Mihrap üzerindeki pencerenin dikdörtgen niş içerisinde sivri kemerli bir açıklık olduğu ortaya çıkarılmıştır. Ancak niş içerisinde herhangi bir süslemeye rastlanmamıştır.

Resim 56- Kızılca Mescidi Kazı Sonrası Doğu Cephe (Kültür İnş)

Resim 57- Kızılca Mescidi Kazı Sonrası Güney Cephe (Kültür İnş)

Güneybatı köşede yer alan minarenin kaidesinin tuğla ile örüldüğü görülmektedir. Mescidin güney duvarında yer alan izlerden minarenin tuğla örgüsünün şu anki bulunduğu yerde bitmediği anlaşılmaktadır. Minare kaidesinin daha yüksek olduğu ve şu an ahşap olan minare gövdesinin tuğla ile yapılmış olabileceği tahmin edilmektedir.

Kubbe üzerindeki çatının kaldırılmasıyla kubbe örgüsü açığa çıkmıştır. Balıksırtı tekniğinde örülen kubbenin üzerinde taş âlem bulunmaktadır.

Resim 58- Kızılca Mescidi Kazı Sonrası Pencere Düzeni (Kültür İnş)

Resim 59- Kızılca Mescidi Kazı Sonrası Giriş Kapısı (Kültür İnş)

3.4.3 RESTİTÜSYON

3.4.3.1 Kızılca Mescidi Restitüsyon Çalışması

Kızılca mescidi; Konya ili, Akşehir ilçesi, Kızılca mahallesi ve İbre sokakta bulunmaktadır.

Mescidin yapım tarihi kitabesi olmadığı için kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Akşehir'deki diğer mescitlerle yapılan karşılaştırmalı çalışmalardan 13. – 14. yy da yapılmış olabileceği tahmin edilmektedir¹³³. Buna ek olarak H. 881 (M 1476) tarihli Fatih döneminde tanzim edilen vakıf defterlerinde adının geçtiği söylenebilir¹³⁴.

Mescidin güneyinde yol, doğu ve batısında şahıslara ait araziler, kuzeyinde ise bir mezarın bulunduğu küçük avlu yer almaktadır. Mescit yola göre oldukça

¹³³ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 35

¹³⁴ KONYALI, İ.H. , *Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir* , İstanbul,1945, s.342

çukurda kalmaktadır. Mescidin güneybatı köşesinde bitişik iki katlı bir ev bulunmaktadır.

Mescidin plan olarak tek harimden meydana geldiğini düşünmekteyiz. Yapının rölöve tespitlerinden ve yazılı kaynaklardan edinilen bilgilerden yapının ön hazırlık bölümünün ve yardımcı mekânlarının sonradan eklendiği bilinmektedir¹³⁵.

Caminin ana plan şeması ve taşıyıcı sistemi açıkça kendini belli etmekte ve kubbe üst örtüsü ile özelliğini korumaktadır. Kubbenin balıksırtı örgüsü yüzündeki boyanın, kullanılan sırlı tuğla veya çini süslemeyi gizlediği kaynaklarda belirtilmektedir¹³⁶.

Yapının mevcut sıva kaplaması altında yapılacak araştırmalar ile ortaya çıkabilecek duvar örgüsünün diğer Akşehir mescitlerinde olduğu gibi tuğla veya moloz taş örgülü olabileceği düşünülmektedir¹³⁷.

Ana kütleinin doluluk boşluk oranları değerlendirildiğinde, mevcut pencerelere yapılan çeşitli müdahaleler görülmektedir. Kileci, Kızılca, Ferruḡşah, Güdük Minare, Küçük Ayasofya, Altunkalem mescitlerinde uygulanan üstte kemerli tuğla söveli ve çini alınlıklı, altta taş veya tuğla söveli dikdörtgen pencere sisteminin bu yapıda da uygulandığı anlařılmaktadır¹³⁸. Ancak tuğla alındaki tuğla motiflerinin ve varsa çini süslemenin yapılacak itinalı sıva raspaşı sonucu ortaya çıkarılabileceği düşünülmektedir.

Akşehir'deki mescitlerin çoğunda görülen altta dikdörtgen, üstte sivri kemer pencere düzeninin orijinal olmadığı, alttaki dikdörtgen pencerelerin sonradan açıldığı tahmin edilmektedir.

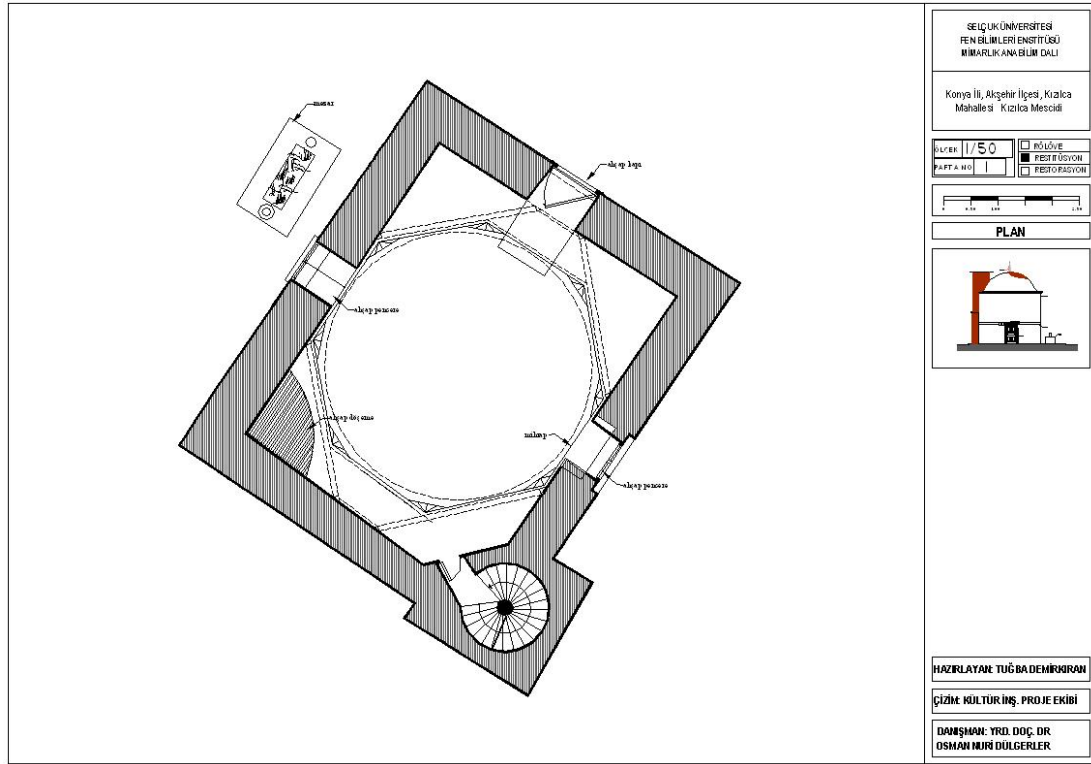
¹³⁵ SAMUR, T., **Akşehir'deki Türk Mimari Eserler**, Konya, 1996, s.43

¹³⁶ SAMUR, T., **a.g.e**, Konya, 1996, s.44

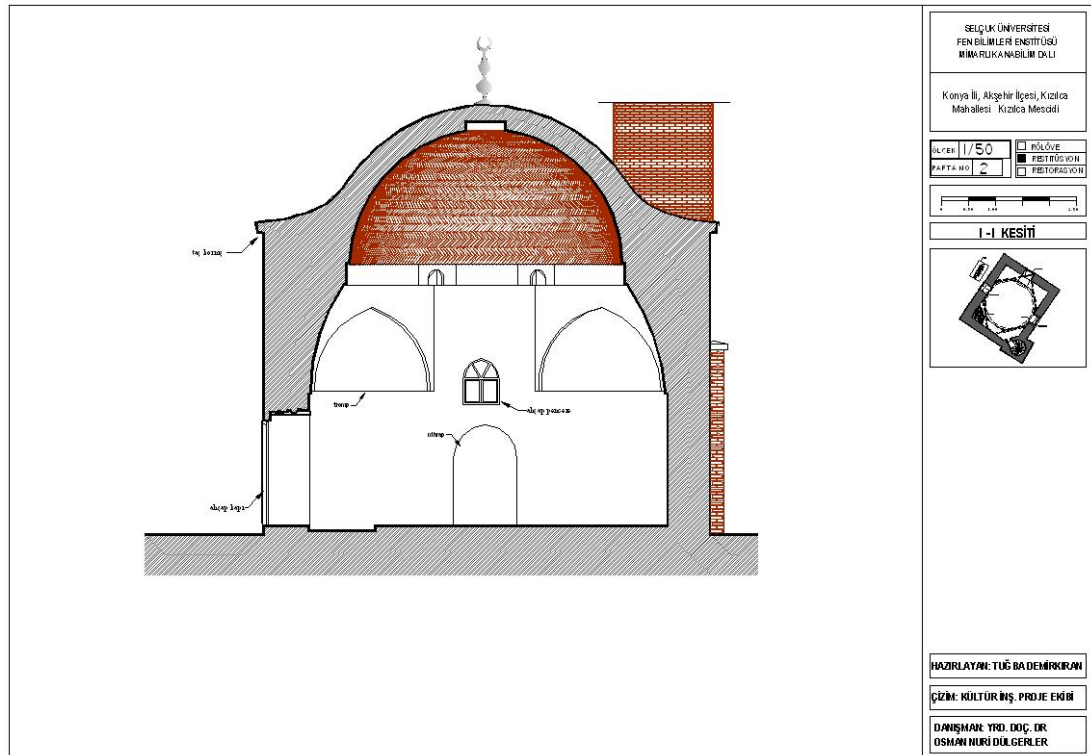
¹³⁷ DEMİRALP, Y., **Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları**, Ankara, 1996, s. 35-36

¹³⁸ DEMİRALP, Y., **a.g.e**, Ankara, 1996, s. 35-36

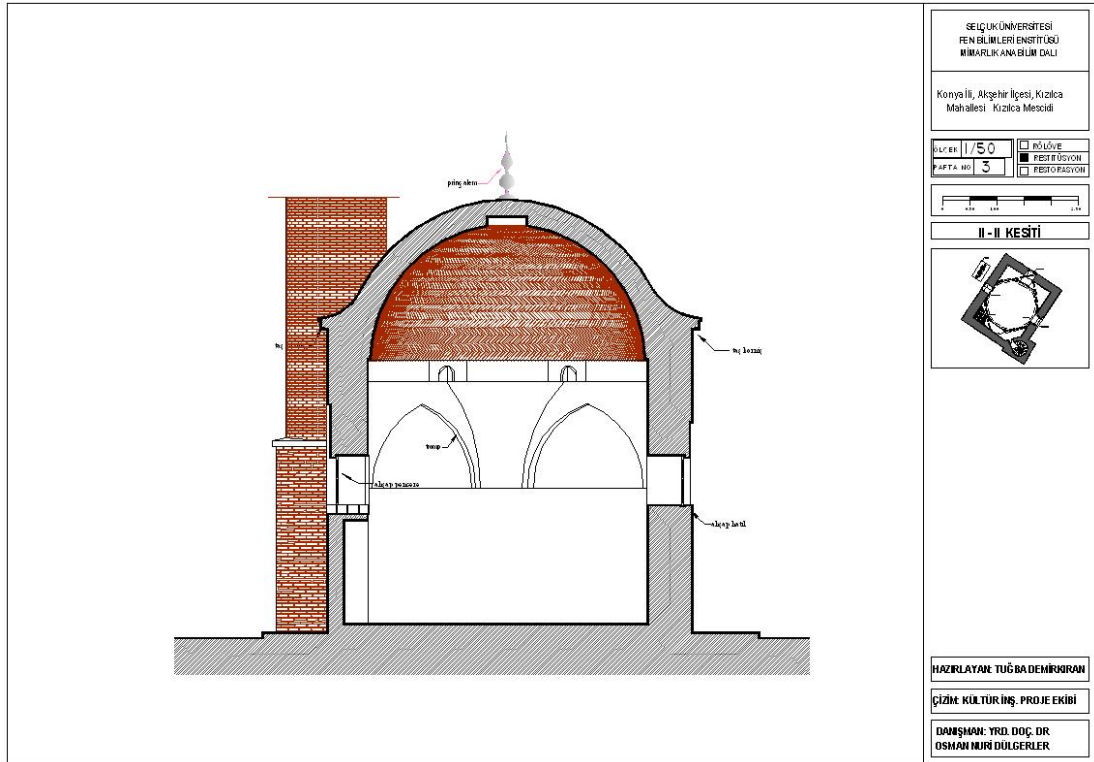
3.4.3.2 Restitüsyon Çizimleri

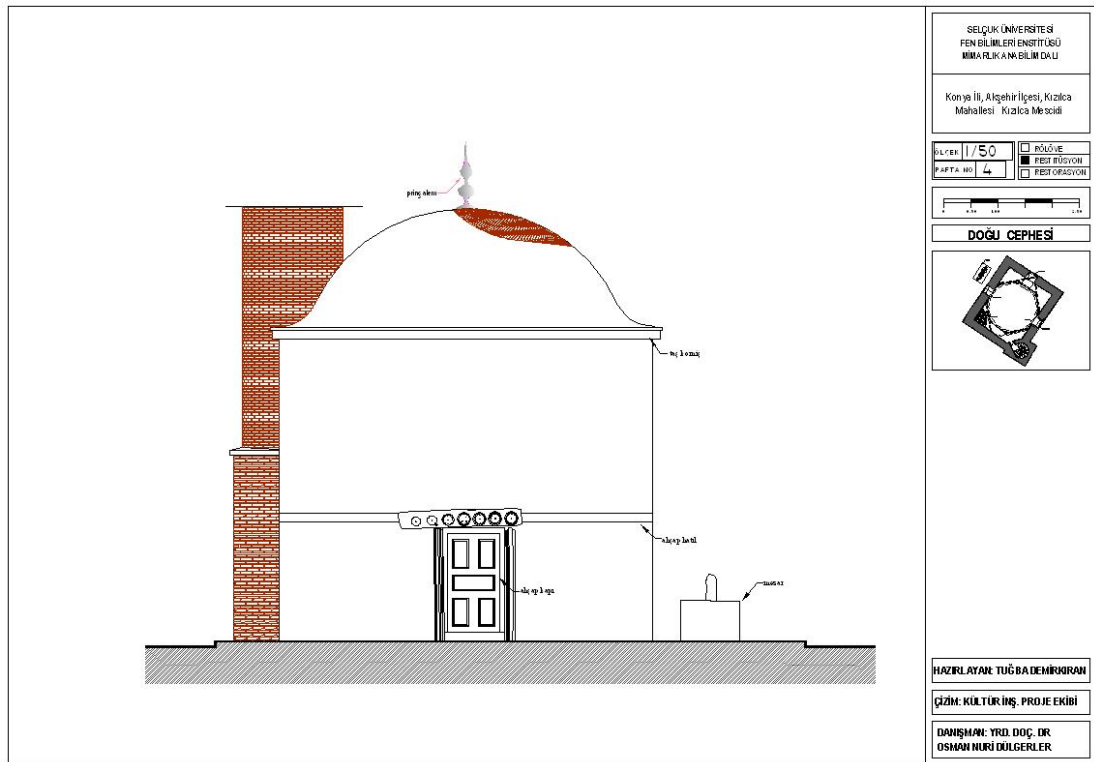
Çizim 108- Kızılca Mescidi Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

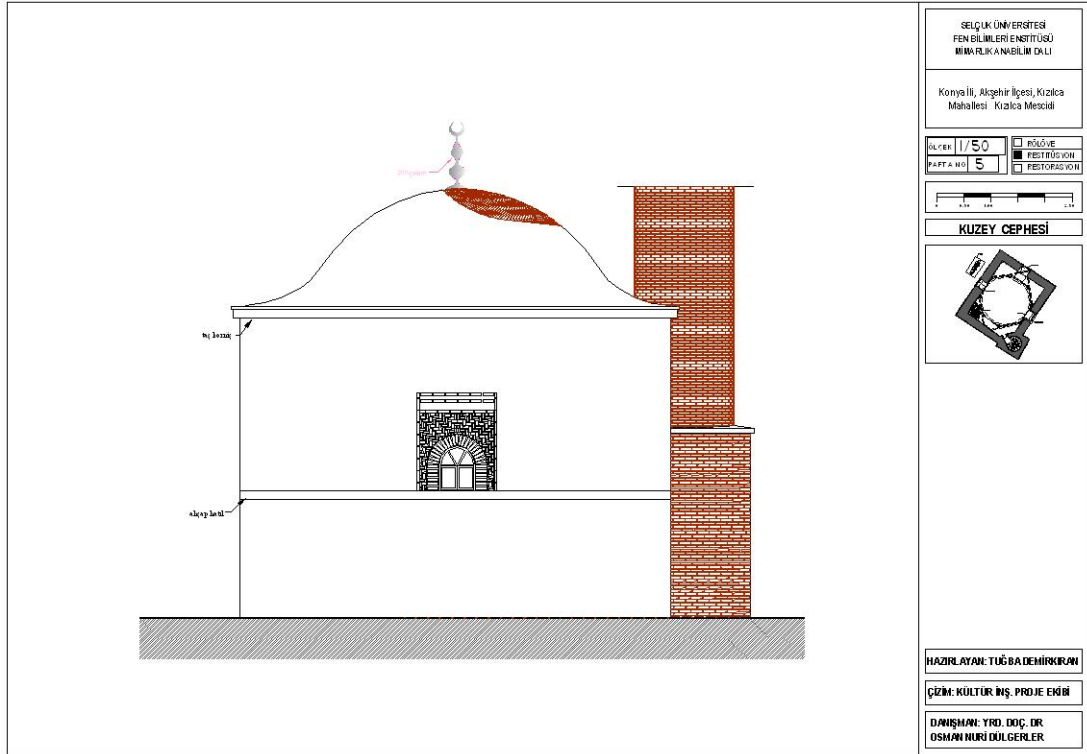
Çizim 109- Kızılca Mescidi I. Kesit (Kültür İnş. Proje Ekibi)

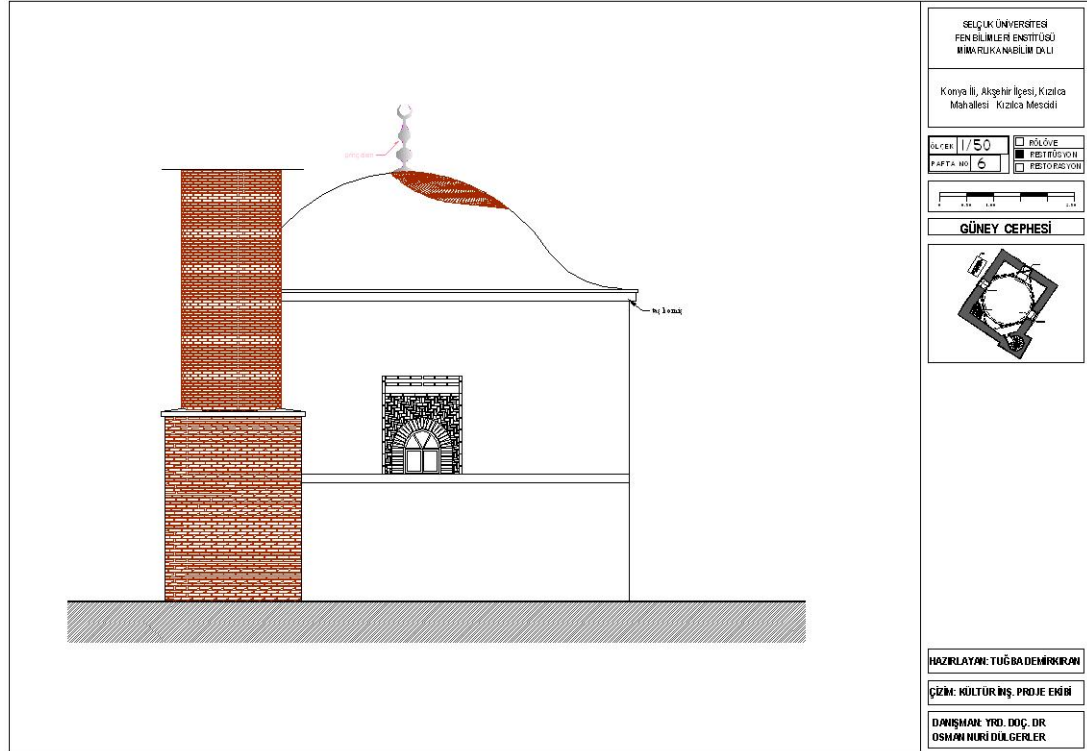
Çizim 110- Kızılca Mescidi II. Kesit (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 111- Kızılca Mescidi Doğu Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 112- Kızılca Mescidi Kuzey Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 113- Kızılca Mescidi Güney Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

3.4.4 RESTORASYON

3.4.4.1 Restorasyon Projesinin Amacı ve Yaklaşımı

Önceki bölümlerde tanımlanan Kızılca Mescidi şu anda kazı çalışması yapılmış ancak restorasyon çalışması tamamlanmadığı için kullanımda değildir. Yapı zamanla bazı eklere ve değişikliklere maruz kalmıştır. Restorasyon projesinin amacı yapıyı gereksiz eklerinden arındırıp, özgün karakterine kavuşturarak korumak, yapıya değer katan ve kullanım zorunluluğu olan muhdesleri ihya ederek gelecek nesillere aktarabilmektir.

Restorasyon projesinin genel yaklaşımı korumaya yönelik olup yapının mevcut durumunun sağlamlaştırılması, eklerinden arındırılarak, izlerinin ortaya çıkartılması ve gerekli, muhdeslerin ihyasını kapsamaktadır. Bu amaçla mescidin sorunları ve bu sorunlara getirilen çözüm önerileri tablo halinde aşağıda verilmiştir.

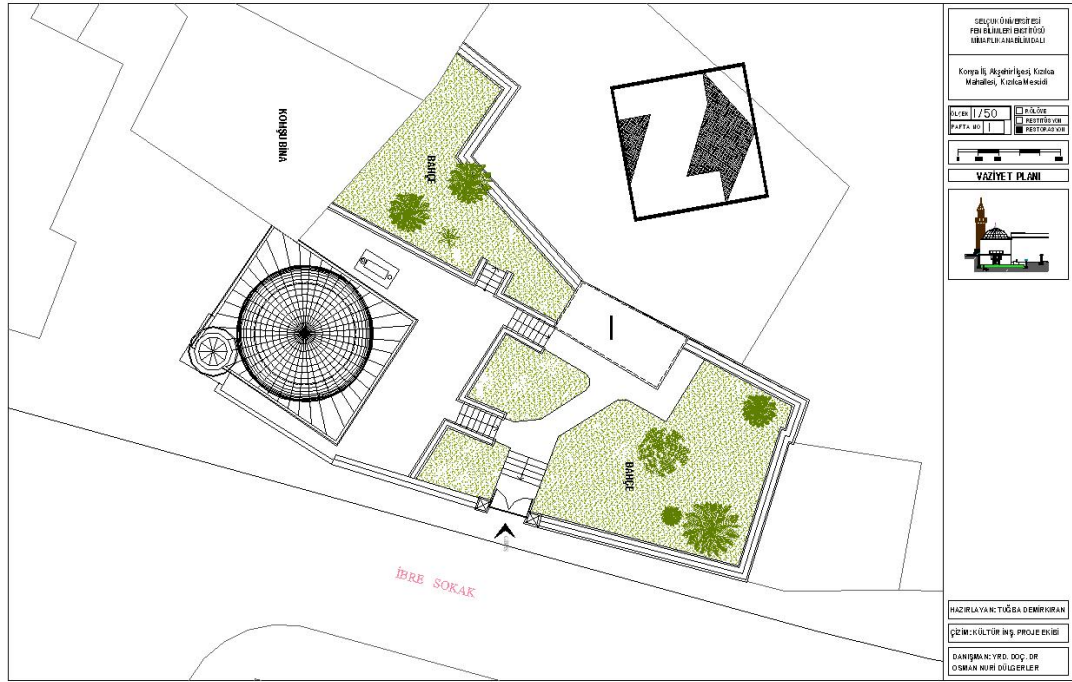
3.4.4.2 Tespitler ve Çözüm Önerileri Tablosu

TESPİTLER	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
Yapının mevcut durumunda önemli bir strüktürel sorun, çökme, yıkılma, dökülme gibi sorun yoktur.	
Mescidin doğu cephesine sonradan dikdörtgen bir ön hazırlık bölümü eklenmiştir.	Yapıya sonradan eklenen ön hazırlık bölümünün kaldırılarak burada orijinal bir ön hazırlık bölümü izi olup olmadığı tespit edilmelidir.
Ön hazırlık bölümünün yanında wc – lavabo gibi yardımcı mekânlar yapılmıştır.	Yardımcı mekânların bulunduğu yerde yeniden düzenlenerek kullanıma sunulması gereklidir.
Mescidin üzeri sonradan ahşap kırma bir çatı ile örtülmüştür.	Mescit üzerindeki ahşap kırma çatının kaldırılarak, kubbenin ortaya çıkarılması gereklidir. Daha sonra kubbenin kurşun kaplanması uygundur.

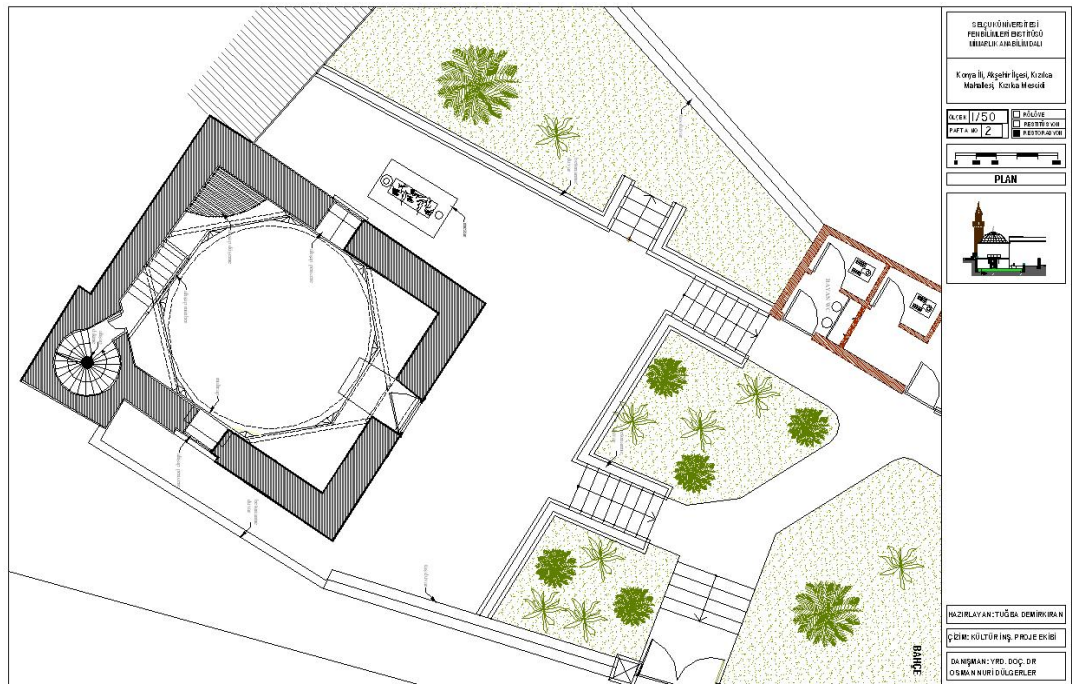
Kubbenin iç yüzeyi sonradan boyanmıştır. Bu nedenle balıksırtı tuğla örgünün sırlı olup olmadığı görülememektedir.	Kubbe iç yüzeyindeki boyanın kaldırılarak altındaki tuğla yüzey ortaya çıkarılmalıdır.
Mescidin dış duvarlarının tamamı sıvalı olduğu için örgü tekniği ve malzeme kullanımı görülmemektedir.	Mescit dış duvarlarının sıvaları kaldırılmalı ve duvar örgüsü derz yapılarak ortaya çıkarılmalıdır.
Mescidin iç duvarları kubbeye kadar sıvalıdır.	Mescit iç duvarlarındaki sıva sökülerek ve kubbe eteğine kadar tekrar horasan harç ile sıvanmalıdır. Kubbeye geçiş elemanları ve kubbe ise derz yapılmalıdır.
Sonradan yapıldığı anlaşılan, sanat tarihi özelliği taşımayan minber ahşap malzemedan yapılmıştır.	Mevcut minberin yerine ahşap yeni bir minber yapılması uygundur.
Mescidin mihrabı değişikliğe uğramıştır.	Yapılacak sıva raspası ile ortaya çıkacak izlere göre mihrapta yapılacak müdahaleler belirlenmelidir.
Mescidin doğu cephesinde yer alan giriş kapısı değiştirilmiş, yerine basit bir kapı yerleştirilmiştir.	Mevcuttaki basit suntalam kapı yerine ahşap bir kapının yapılması uygundur.
Mescidin etrafında şahıslara ait araziler ve yapılar vardır.	Yapı çevresinde kamulaştırma yapılarak yapı ortaya çıkarılmalıdır.
Yapının pencerelerinde bozulmalar ve eskimeler vardır.	Mevcut pencerelerinin projede belirtilen şekil ve ölçülerinde yeniden ahşap malzeme ile yapılması uygundur.
Güneybatı köşede yer alan ahşap gövdeli minarenin üzeri saçla kaplıdır.	Minarenin kaideden itibaren ahşap malzeme ile yeniden yapılması gereklidir.

Mescidin kuzey tarafında bulunan bahçede bir mezar vardır.	Yapının bahçe kotu düşürülerek projede belirtilen şekilde bir bahçe düzenlemesi yapılmalıdır.
Yapı ve bahçe, yol kotundan oldukça düşük bir seviyede kalmıştır.	Yapı etrafının kotu düşürülerek drenaj çalışması yapılmalı ve zeminden gelen su engellenmelidir .
Yapıdaki ahşap elemanlarda bozulmalar ve çürümeler vardır.	Duvarlardaki çürüyen ve özelliğini kaybetmiş ahşap hatılların yenileri ile değiştirilmesi gereklidir.
Mescidin harim kotu değişmiştir.	İç mekân kotu projedeki gabaride, ahşap döşeme olarak yenilenmelidir.

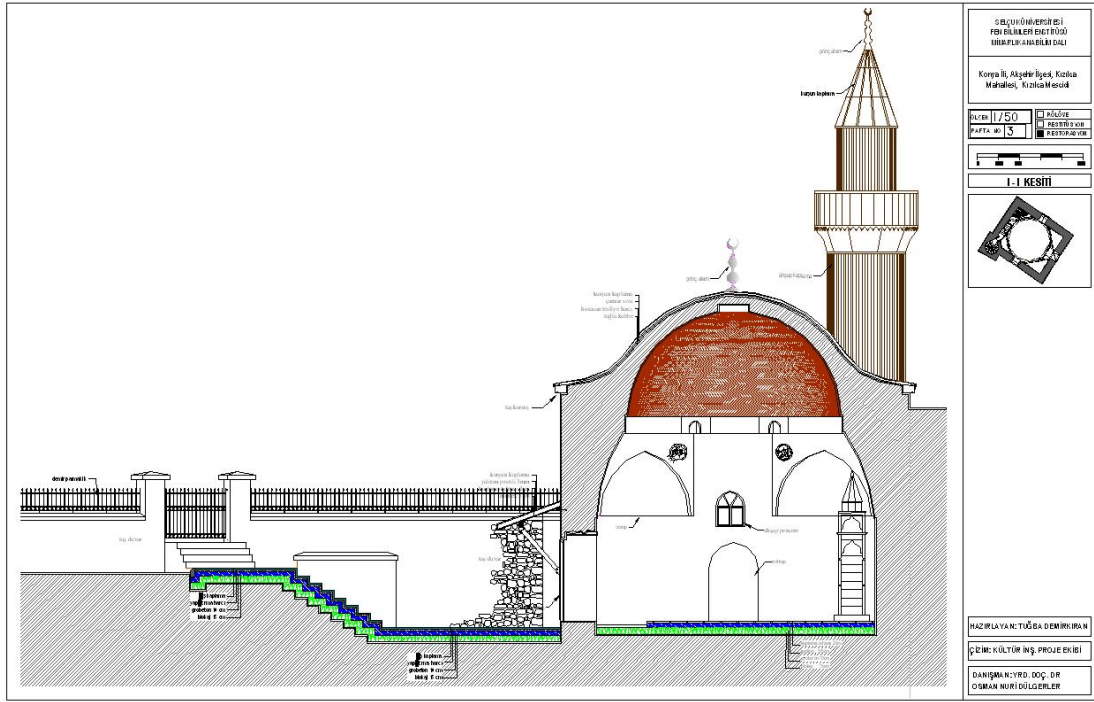
3.4.4.3 Restorasyon Çizimleri

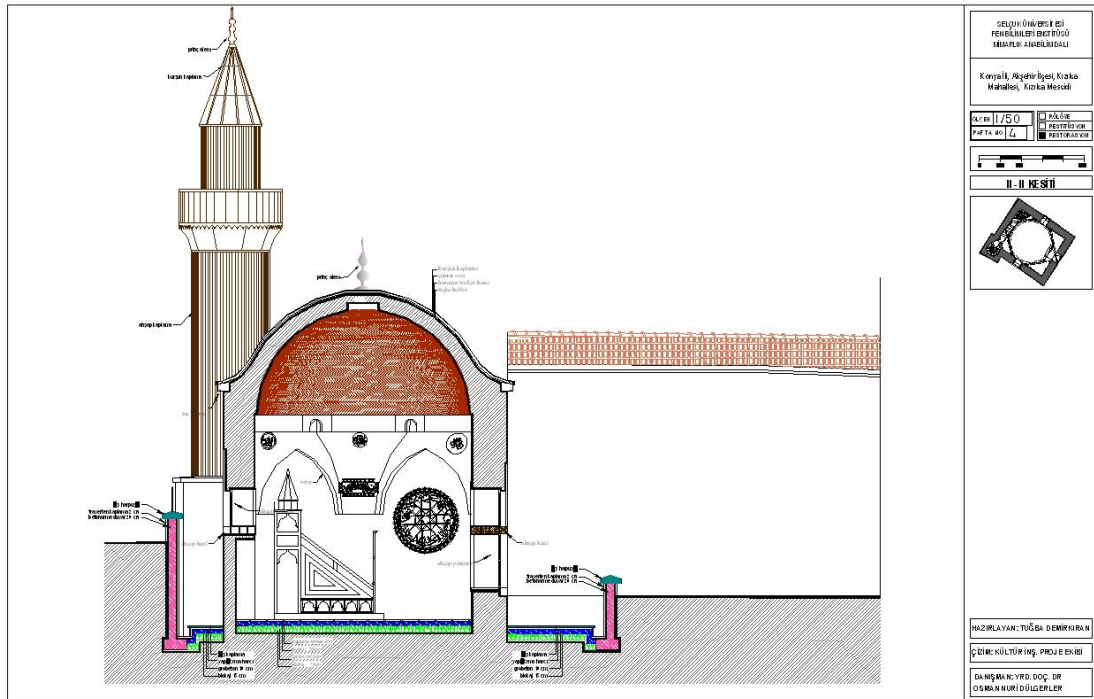
Çizim 114- Kızılca Mescidi Vaziyet Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

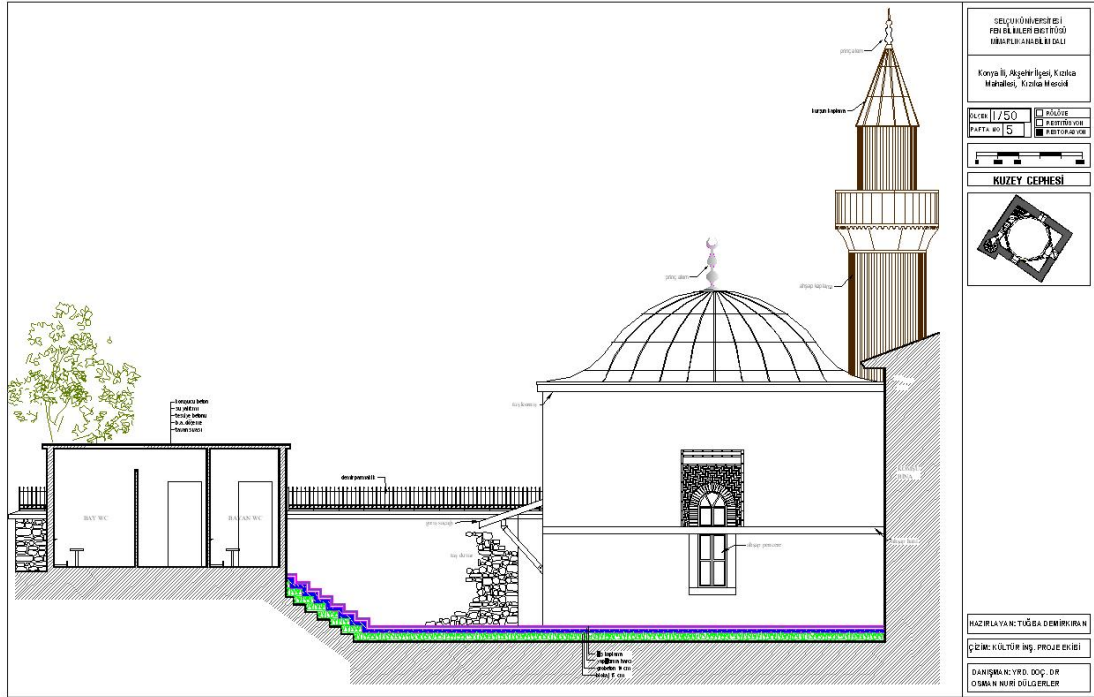
Çizim 115- Kızılca Mescidi Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

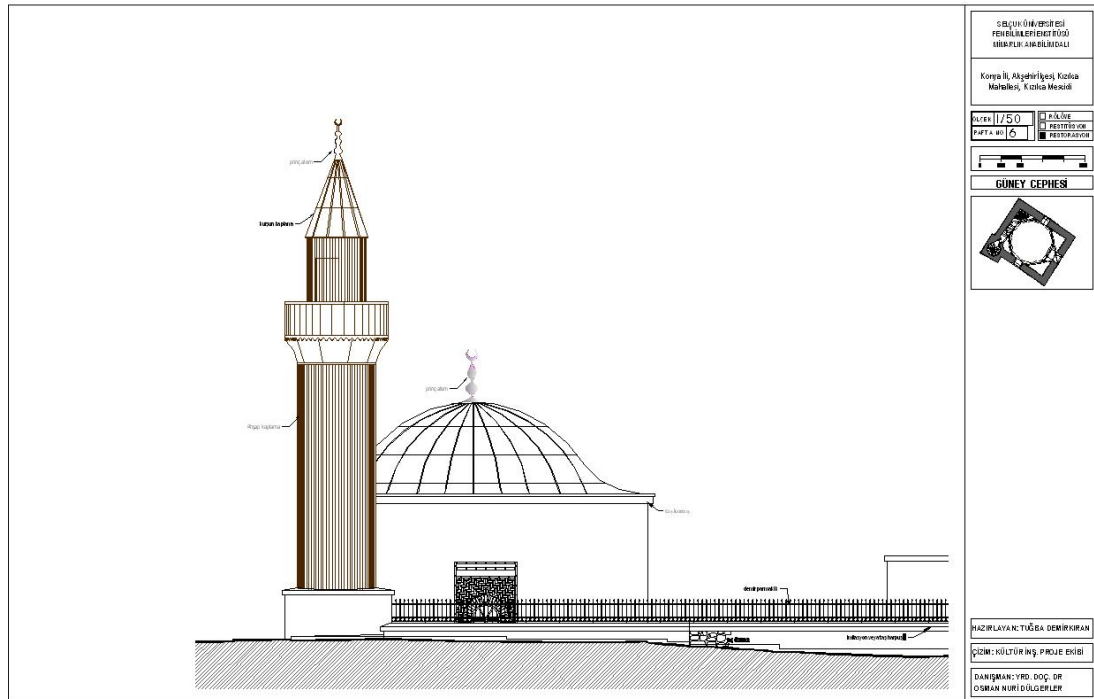
Çizim 116- Kızılca Mescidi I. Kesit (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 117- Kızılca Mescidi II. Kesit (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 118- Kızılca Mescidi Kuzey Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 119- Kızılca Mescidi Güney Cephesi (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 120- Kızılca Mescidi Doğu Cephesi (Kùltür İnş. Proje Ekibi)

5. DEĞERLENDİRME

Selçuklu ve Beylikler dönemi eserlerinin önemli bir bölümünü teşkil eden Akşehir Mescitleri bu bölgede Osmanlı Dönemi Camii mimarisine altlık oluşturmaktadır. Bu mescitlerin bir kısmının günümüze kadar gelebildiği ancak yapılan basit onarım ve köklü restorasyonlarla değişime uğradıkları görülmüştür. SELÇUKLU DÖNEMİ AKŞEHİR MESCİTLERİNİN RESTORASYON SORUNLARININ DÖRT ÖRNEKTE İNCELENMESİ adlı tez çalışmamızda mescitlerin geçirmiş olduğu bu değişimler ve restorasyon sorunları incelenerek restorasyon önerileri yapılmıştır.

Çalışmamızda Akşehir’de bulunan Selçuklu döneminde yapılmış mescitlerden 4 tanesi detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Söz konusu mescitlerin değerlendirmeleri yapılırken Akşehir’de bulunan, ele alınan mescitlerle aynı dönemde yapılmış, benzer özelliklere sahip diğer mescitler de incelenmiş ve mescitlerin genel özelliklerine dair bazı tespitler yapılmıştır.

Mescitler bütün özellikleri dikkate alındığında genellikle, mahallelerin sokak birleşimlerinde inşa edilmiş, oldukça sade yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

İslami dönemde şehirler camii merkezlidir. Önce sosyal kurumlar, çarşılar, ticarethaneler daha sonra evler camiler etrafına kurulmuştur¹³⁹. Geçen yüz yıla kadar Akşehir’in merkezi; hükümet binası, okullar, askeri ve adli binalar Ulu Camii etrafındaydı. Ulu Camii’nin bulunduğu Ahi Celal Mahallesi kentin en eski mahallelerindenidir. Caminin etrafında zamanla yerleşim artmış ve yeni mahalleler kurulmuştur.

Selçuklu döneminde yapılan mescitler genellikle bu yeni kurulan mahallelerde, sokakların birleştiği yerlerde konumlandırılmıştır. Mescitlerin konumlandırılmalarına bakıldığında, yürüme mesafesine göre yerleştirildiği, aralarında birkaç sokak mesafesi bulunduğu anlaşılmaktadır. Ancak mescitlerin bazılarının birbirlerine çok yakın yapıldıkları görülmektedir. Bu yakınlığın yerleşim yoğunluğundan kaynaklandığını düşünmekteyiz.

Yıldırım, Altunkalem, Anıt, Selçuk, Kileci ve Kızılca mahallelerinde bulunan mescitlerden Altunkalem, Kileci ve Kızılca mescitleri mahalle ile aynı ismi

¹³⁹ YASA, A., *Anadolu Selçukluları Döneminde Türk-İslam Şehri Olarak Konya*, Ankara, 1996, s.100 (Doktora Tezi)

Akşehir’de bulunan ancak katalog çalışmasına dahil edilmeyen diğer mescitlerden 3 tanesinde kitabe vardır. Bunlardan Ferruhşah Mescidinin doğu cephesindeki mermer üzerine kazınan 4 satırlık Arapça kitabeye göre mescit Kulu Zade Ferruhşah tarafından H.621 (M.1224) yılında I. Alâeddin Keykubad zamanında yaptırılmıştır¹⁴¹.

Güçük Minare Mescidinin kitabesi mescidin doğu cephesinde pencere üstündeki kendisinden büyük bir niş içerisine yerleştirilmiştir. Yedi satırlık kitabe sülüsü ile yazılmıştır. Kitabeye göre mescit I. Alâeddin Keykubad zamanında, Muhtezib oğlu Abdullah zade Emüniddin Hasan tarafından H.624 (M.1226) yılında yaptırılmıştır¹⁴².

Giriş cephesinde, kapı üzerinde bulunan Küçük Ayasofya Mescidinin 5 satırlık kitabesinde ise mescidin I. Alâeddin Keykubad zamanında, H.633 (M.1235) yılında Ömer zade Şemseddin Hasan adına yaptırıldığı belirtilmektedir¹⁴³.

Diğer mescitlerin yapım yılını ve yaptıranını (banisini) belli eden bir kitabeleri yoktur ancak gerek yapım teknikleri, gerek plan şemaları ve üst örtü teknikleri, gerekse süsleme tarzları itibarıyla bu yapılar Selçuklu dönemine (12.-13. yy) tarihlendirilmektedir¹⁴⁴.

Akşehir’deki Selçuklu döneminde yapılan mescitler genellikle kareye yakın dikdörtgen planlı ve üzeri sağır kubbeyle örtülü tek harimden oluşan yapılardır¹⁴⁵. Hepsi de ayakta ve kullanılır durumda olan mescitler yapıldıkları dönemden günümüze gelene kadar çeşitli değişikliklere maruz kalmışlar ve orijinal plan şemalarından uzaklaştırılmışlardır.

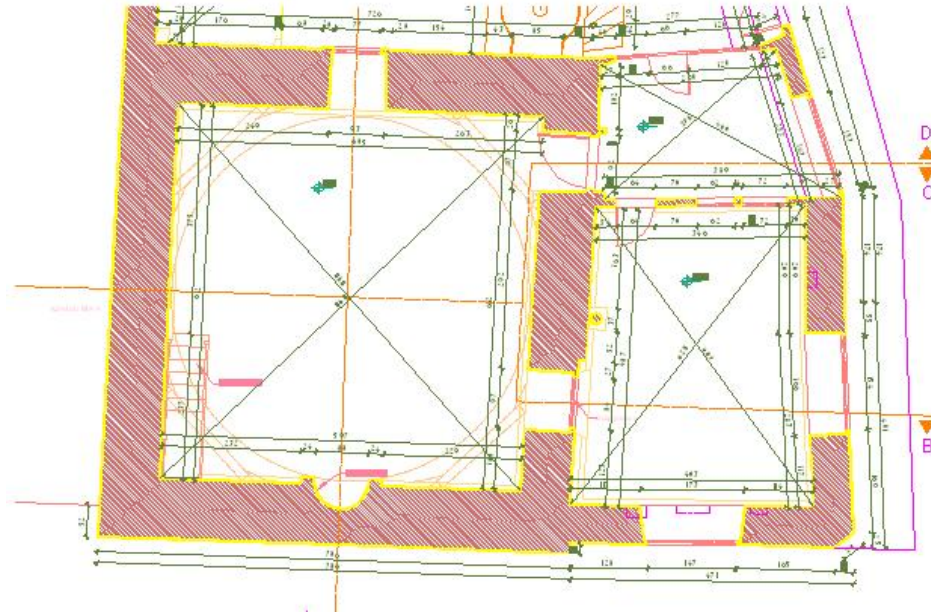
¹⁴¹ DEMİRALP, Y., a.g.e, Ankara, 1996, s.22

¹⁴² DEMİRALP, Y., a.g.e, Ankara, 1996, s.27

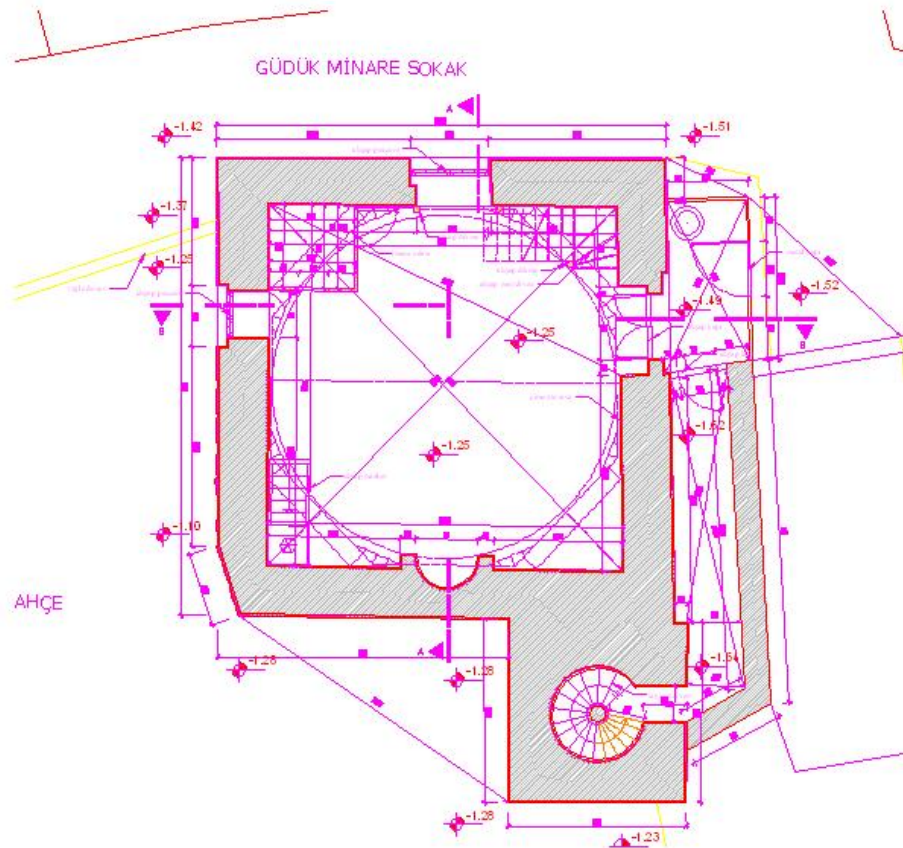
¹⁴³ DEMİRALP, Y., **Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları**, Ankara, 1996, s. 30-31

¹⁴⁴ DEMİRALP, Y., a.g.e, Ankara, 1996, s.16-44

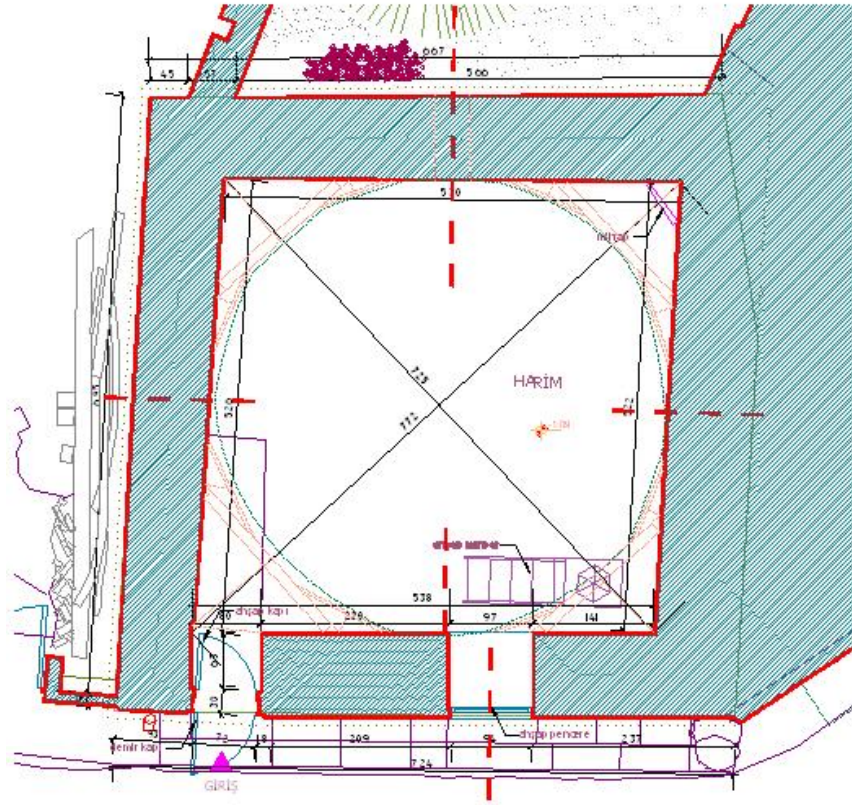
¹⁴⁵ SAMUR, T., **Akşehir’deki Türk Mimari Eserler**, Konya, 1996, s.19-49

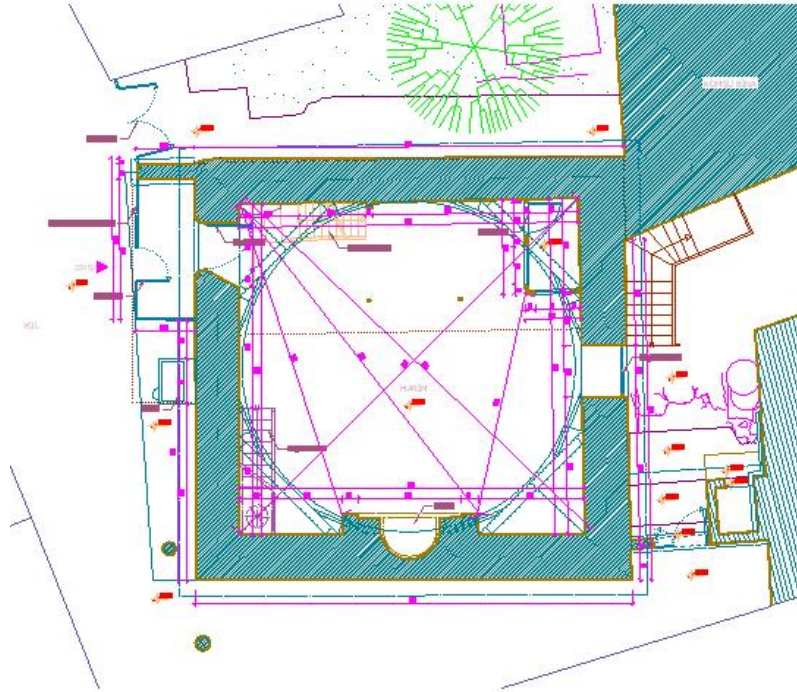
Çizim 122- Hacı Hamza Mescidi Kazı Öncesi Plan (Kültür İnş. Proje Ekibi)

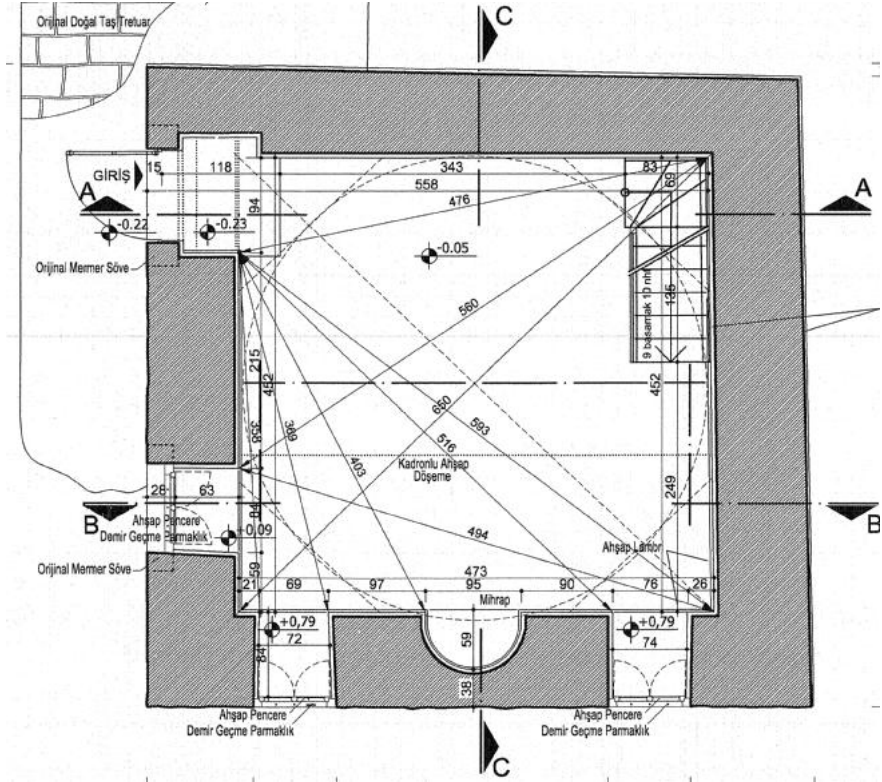
Çizim 123- Gündük Minare Mescidi Restorasyon Öncesi Plan (Kültür İnş. P. E)

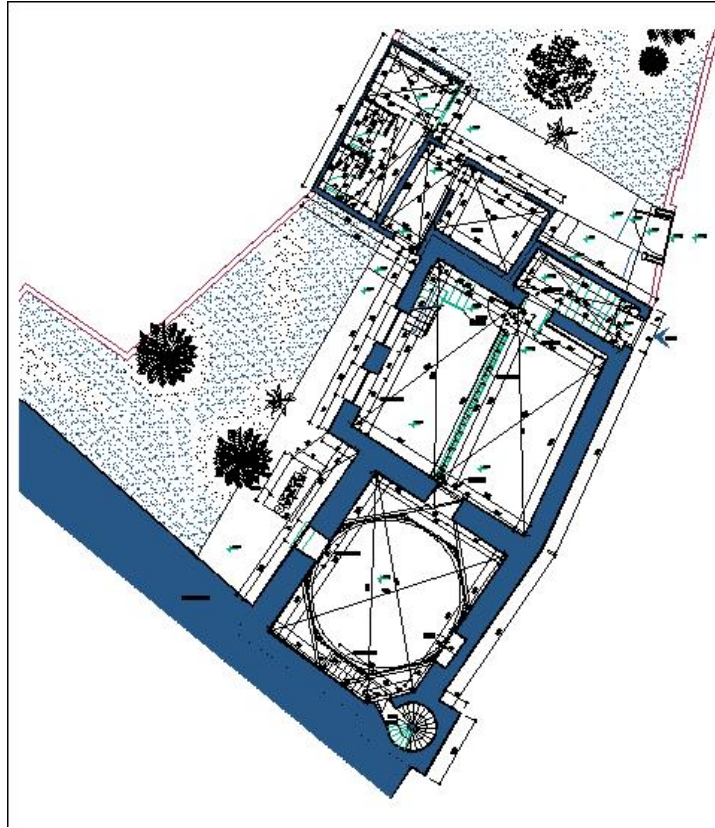
Çizim 126- Kalaycı Mescidi Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 127- Altunkalem Mescidi Planı (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Çizim 128- Ferruḫşah Mescidi Planı (Tuncer DAZKIRLI)

Çizim 129- Kızılca Mescidi Kazı Çalışması Öncesi Plan (Kültür İnş. Proje Ekibi)

Harim; başlangıçta sadece mihrabı olan bir mekân iken, zaman içinde kadınlar mahfili ve minber gibi eklemeler yapılarak değiştirilmiştir.

Mescitlerin iç kısımları sıvanmış ve boyanmıştır. Birçoğunun alt kısımları ahşap lambri ile kaplanmıştır.

Kileci, Hacı Hamza, Kalaycı mescitlerinde ahşap lambri uygulaması görülmektedir. Kızılca Mescidinin bir bölümünde sıva üzerine yağlı boya, bir bölümünde ise ahşap lambri uygulaması görülür. Altunkalem Mescidi'nde ise sıva üzeri yağlı boya uygulaması yapılmıştır.

Küçük Ayasofya, Ferruhşah ve Gündük Minare mescitlerinde ise yenileme öncesi yağlı boya uygulaması var iken yenileme sırasında ahşap lambri uygulamasına gidilmiştir.

Mescitlerin orijinalinde kadınlar mahfili bulunmamaktadır. Ancak mescitlerin çoğunda sonradan ahşap veya demir malzeme ile kadınlar mahfili eklenmiştir. Giriş kapısına yakın yerlerden ahşap merdivenle çıkışı verilen kadınlar mahfili çoğunlukla kuzey duvara yaslanmıştır.

Altunkalem Mescidinde kadınlar mahfili harim içinde kuzey duvara bitişiktir. Mahfile çıkış harimden, kapıya yakın yerden verilmiştir. Kızılca Mescidinde sonradan eklenen ön hazırlık bölümünün yarısına yapılmıştır. Kileci Mescidinde kapatılan ön hazırlık bölümünden ahşap merdivenle harimin kuzey duvarına yaslanmış olan kadınlar mahfilinin çıkışı verilmiştir. Ferruhşah, Gündük Minare, Küçük Ayasofya mescitlerinde yapılan yenileme çalışmaları sonrasında kadınlar mahfili ortadan kaldırılırken Kalaycı ve Taş Minare mescitlerinde bu bölüm hiç bulunmamaktadır. Hacı Hamza Mescidinin doğu cephesine sonradan bir kadınlar bölümü eklenmiştir.

Mescitlerin mihraplarının üzerleri sıva veya ahşap lambri ile kapalı olduğu için mihrap tezyinatı hakkında çok bilgi edinilmemiştir.

Hacı Hamza, Ferruhşah, Küçük Ayasofya mescitlerinde mihrap ahşap lambri kaplanmış dikdörtgen veya dairesel niş şeklindedir. Kileci Mescidinde derin bir niş şeklinde olan mihrap Kızılca Mescidinde derinliği az olan bir niş şeklindedir. Altunkalem Mescidinin mihrabı mukarnaslı sistemi andıran kavsaraya sahiptir¹⁴⁶

¹⁴⁶ DEMİRALP, Y., **Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları**, Ankara, 1996, s. 17

ancak üzeri sıvalı ve boyalı olduğu için mukarnas ve süsleme olup olmadığı bilinmemektedir. Taş Medrese Mescidinin mihrabı sivri kemerli niş içine testere dişi tuğla dekorludur¹⁴⁷. Kalaycı Mescidinin mihrap yönünün yanlış olduğu gerekçesiyle güney duvarında bulunan mihrap nişi kapatılmış ve güneydoğu köşesine dolap kapağını andıran ahşap bir eleman konularak mihrap yönü belirlenmiştir¹⁴⁸.

Restorasyon çalışması sırasında üzeri sıvalı ve boyalı olan Gündük minare Mescidi mihrabının sıvaları kaldırılarak altındaki çini bezemeye ulaşılmıştır. 7 sıra mukarnastan oluştuğu anlaşılan mihraptaki çinilerin çoğu yok olmuştur ancak çok az bir kısmı ortaya çıkarılabilmektedir. Kalan izlerden Sırçalı Medrese, Sahip Ata ve Sırçalı Mescitlerinde bulunan mihrap bezemelerine olan benzerlik dikkati çekmektedir. Dış bordürün yarıya yakın bir bölümü, mukarnaslardan ise ancak 5 tanesi görülebilmektedir.

Mescitlerin minberleri sanat tarihi özelliği taşımamaktadır¹⁴⁹. Ahşap, sunta ve kontrplak gibi malzemelerden yapılan minberlerin çoğu yağlı boya ile boyanmıştır.

Mescitlerin girişleri genellikle doğu veya batı yönlerden verilmiş olmakla birlikte kuzeyden girilen örnekler de bulunmaktadır. Günümüzde sadece Kileci Mescidine kuzeyden girilmektedir ancak kaynaklarda Gündük Minare Mescidinin de girişinin kuzeyde olduğu belirtilmektedir. Kuzeyinde bir ön hazırlık bölümünün bulunduğu ve mescidin girişinin de buradan verildiği kaynaklarda belirtilmekte, yerindeki izlerden de bu anlaşılmaktadır. Ön hazırlık bölümü bilinmeyen bir nedenle yıkılmış, kuzeydeki giriş kapısı pencereye dönüştürülmüş ve giriş doğuda bulunan pencerenin kapıya dönüştürülmesiyle bu pencereden verilmiştir¹⁵⁰.

Altunkalem, Ferruhsah, Kalaycı ve Taş Medrese mescitlerinin girişi batıdan, Taş Medresede güneyden medrese avlusundan, Küçük Ayasofya, Kızılca ve Hacı Hamza mescitlerinin girişleri ise doğudan verilmiştir.

Mescitlerin pencere açıklıkları çeşitli yönlerden verilmekle beraber doğu-batı yönleri çoğunluk arz etmektedir. Güney duvarları mihrap duvarı olduğu için çoğunlukla sağır bırakılmıştır. Fakat Kızılca ve Küçük Ayasofya mescitlerinde güney duvarında da pencere açıklığı bulunduğu görülmektedir. Kuzey duvarında pencere bulunan mescitler de bulunmaktadır. Kileci, Kızılca, Hacı Hamza, Küçük Ayasofya

¹⁴⁷ SAMUR, T., **Akşehir'deki Türk Mimari Eserler**, Konya, 1996, s.80

¹⁴⁸ SAMUR, T., **a.g.e.**, Konya, 1996, s.48

¹⁴⁹ DEMİRALP, Y., **Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları**, Ankara, 1996, s. 19-48

¹⁵⁰ DEMİRALP, Y., **Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları**, Ankara, 1996, s. 23

ve sonradan pencereye dönüştürülmüş olmakla birlikte Gündük Minare mescitleri kuzeyde penceresi bulunan örneklerdir. Altunkalem, Kalaycı ve Taş Medrese mescitlerinde pencereler doğu ve batı yönlerden açılmıştır.

Mescitlerde pencere düzeni günümüzde genellikle, altta dikdörtgen üstte sivri kemerli pencere şeklindedir. Ancak Küçük Ayasofya Mescidinde yapılan sıva raspası sonrasında alttaki dikdörtgen pencerenin muhdes olduğu görülmüştür. Konya Hoca Hasan Mescidi'nde yapılan çalışmalar ışığında Yılmaz ÖNGE bu dönem mescitlerinin günümüz pencere düzenlerinin muhdes olduğunu belirtmiştir. Bu da bize diğer mescitlerin alttaki dikdörtgen pencerelerinin de muhdes olabileceği ihtimalini düşündürmektedir. Genellikle mihrap cephesi sağır tutulmuştur. Sadece Kızılca Mescidi ve Taş Medrese Mescidinde güney cephede tepe penceresi uygulaması görülmektedir.

Kileci ve Gündük Minare mescitlerinde orijinalde ön hazırlık bölümü bulunmakla birlikte¹⁵¹, Gündük Minare Mescidinin ön hazırlık bölümü yıkılmış, Kileci Mescidinininki ise camekân ile kapatılmış üzerine betonarme bir kat yapılmıştır. Taş Medrese Mescidinde orijinal bir ön hazırlık bölümü bulunmaktadır. Kızılca ve Hacı Hamza mescitlerinin ise orijinalde ön hazırlık bölümü olup olmadığı belli değildir ancak bu yapılara kadınlar bölümü ve ön hazırlık bölümü olarak kullanılan muhdes mekânlar eklenmiştir¹⁵².

Mescitlerin sadece 4 tanesinde minare bulunmaktadır. Bunlardan Gündük Minare ve Taş Medrese mescitlerinin minareleri tuğladan yapılmış olup çini süslemeye sahiptirler. Kızılca Mescidinin minaresi tuğla gövdeli ve üzeri saç kaplanmıştır. Hacı Hamza Mescidinin minaresi ise ahşap ve üzeri saç kaplamadır.

Mescitlerin çoğunun kubbeleri dıştan ahşap kırma çatılarla kapatılmıştır. Bu nedenle dışarıdan kubbe algılanmamaktadır. Altunkalem ve Taş minare mescidi dışındaki mescitlerin hepsinde bu uygulama yapılmış ancak son yıllardaki yenileme çalışmaları sırasında gündük Minare, Ferruşah ve Küçük Ayasofya mescitlerinin çatıları kaldırılmıştır. Açığa çıkan kubbelerin üzeri kurşun kaplanmıştır. Kalaycı mescidinin kubbesi ise alaturka kiremitle kaplanmıştır. Kubbedeki kaplama üzerine

¹⁵¹ SAMUR, T., **Akşehir'deki Türk Mimari Eserler**, Konya, 1996, s. 28-38-89

¹⁵² SAMUR, T., **a.g.e.**, Konya, 1996, s.19-49

âlem yerine mahalle halkı tarafından konulan sarık şeklindeki mezar taşı dikkat çekicidir.

Hacı Hamza, Kileci, Kızılca mescitlerinde halen ahşap çatılar durmaktadır.

Mescitlerin bir kısmı sıva ile kapatıldığından yapımda kullanılan malzemeler tespit edilememektedir. Üzeri sıvalı olmayan kısımlardan ve yenileme çalışması yapıp sıvaları kaldırılan mescitlerden anlaşıldığı üzere yapılarda malzeme olarak taş ve tuğla kullanımı yoğunluktadır. Mescitlerin duvarlarında kullanılan taş moloz veya kesme taş şeklindedir. Taş ve tuğlanın yanı sıra devşirme taşlar kullanıldığı da görülmektedir. Duvarlarda taş, tuğla ve devşirme taşlar birlikte kullanılırken, kubbe ve kubbeye geçiş elemanlarında sadece tuğla kullanıldığı görülmektedir¹⁵³.

Bütün mescitlerde görülen devşirme taş kullanımı ön cephelerde yoğunluk göstermektedir. Altunkalem ve Kızılca mescitlerinin giriş kapılarının üstünde ve yanında devşirme lentolar kullanılmış, Taş Medrese Mescidinin ön hazırlık bölümünün ve Kileci mescidinin ön hazırlık bölümünün sütun başlıkları devşirme taşlardan yapılmıştır. Gündük Minare mescidinin kuzey ve doğu cephelerinde, Ferruḡşah mescidinin güney ve batı cephelerinde, Küçük Ayasofya mescidinin ise batı cephesinde devşirme taşların yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir¹⁵⁴.

Altunkalem mescidinin giriş cephesi, Ferruḡşah mescidinin pencere alınlıkları, Gündük Minare ve Kızılca mescitlerinin üst kısımları ve Taş Medrese ve Gündük Minare mescitlerinin minareleri tuğla ile yapılmıştır¹⁵⁵.

Kileci mescidinin tamamı sıvalı olduğu için kullanılan yapı malzemesi görülememekte, Hacı Hamza mescidinin ise sıvalı olmayan duvarlarından görüldüğü kadarıyla yapımında moloz taş kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Mescitlerin duvarları çoğunlukta taş ile yığma tekniğinde örülmüştür. Alt kısımlarda büyük blok taşlar, üst kısımlarda ise daha küçük moloz taşlar kullanılmıştır. Bazı mescitlerin duvarlarında taş ile birlikte tuğla kullanıldığı görülmektedir. Alt kısımlar yine taş ile örülmüş, üst kısımlarda ise taş ile tuğla birlikte kullanılmıştır¹⁵⁶. Gündük Minare ve Kızılca mescitlerinin örgü sisteminden

¹⁵³ DEMİRALP, Y., *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara, 1996, s. 16-44

¹⁵⁴ KONYALI, İ.H. , *Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir* , İstanbul,1945, s.279-355

¹⁵⁵ SAMUR, T., *Akşehir'deki Türk Mimari Eserler*, Konya, 1996, s.19-49

¹⁵⁶ SAMUR, T., *Akşehir'deki Türk Mimari Eserler*, Konya, 1996, s.19-49

duvarların üst kısımlarının tuğla ile örüldüğü, ancak yıkılan yerlerin bir kısmının moloz taşlarla tamir edildiği anlaşılmaktadır¹⁵⁷.

Tuğla kullanımı çoğunlukta pencere kemerlerinde, pencere alınlıklarında ve kubbede kendini göstermektedir.

Yapılardaki devşirme malzemeler ise genellikle kapı ve pencere üzerlerinde lento; yanlarında ise söve olarak kullanılmıştır.

Taş ve tuğla ile örülen duvarların üzerine kubbe doğrudan oturtulmuş, tanbur kullanılmamıştır. Kubbeye geçişlerde sivri tromplar ve Türk üçgenleri kullanılmıştır¹⁵⁸.

Kubbeye geçişte kasnak kullanılmadığı, kubbeye geçiş elemanları yardımıyla kubbe duvarların üstüne oturtulduğu görülmektedir. Konya Erdemşah ve Şekerfuruş mescitlerinde görülen sade tromp uygulaması Ferruhşah Mescidi ve Kileci Mescidinde görülmektedir. Altunkalem Mescidi, Güdük Minare Mescidi, Kalaycı Mescidi, Kızılca Mescidi ve Hacı Hamza Mescidinde üçlü tromp uygulaması Konya Taş Medrese, Başerabey, Tercüman, Hoca Hasan, Zenburi, Abdulaziz, İç Karaaslan ve Cemel Ali mescitlerinde de uygulanmıştır. Küçük Ayasofya Mescidi ve Taş Medrese Mescidinde ise üçgenler kuşağının kullanılması kubbeye geçiş elemanlarında çeşitlilik olduğunu göstermektedir¹⁵⁹.

Kubbeler tuğla ile örülmüştür ancak mescitlerin bazılarında kubbe sıvalı olduğu için örgü tekniği bilinmemektedir. Altunkalem, Kalaycı ve Hacı Hamza mescidinde kubbeler sıvalı olduklarından örgü tekniği görülememektedir. Güdük Minare, Ferruhşah ve Taş Medrese mescitlerinin kubbeleri düz örgü, Kızılca mescidinin kubbesi ise balıksırtı örgü tekniğindedir. Küçük Ayasofya mescidinin kubbesi sırlı ve sırsız tuğlaların değişik şekilde istif edilmesiyle merkezden kenara doğru genişleyen yıldızları hatırlatan bir tuğla dekoruna sahiptir¹⁶⁰.

Süslemelerde çini ve kalem işi ağırlıktadır. Çiniler sır üstü çini mozaik tekniğiyle karşımıza çıkmaktadır. Ahşap süsleme elemanlarında ise düz yüzeyli derin oyma tekniği kullanılmıştır¹⁶¹.

¹⁵⁷ DEMİRALP, Y., **Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları**, Ankara, 1996, s. 16-44

¹⁵⁸ OKÇUOĞLU, T., **Anadolu Selçuklu Mescitlerinde Kubbeye Geçiş Alanının Değerlendirilmesi**, İstanbul, 1995, s.45-47-53-54-58-59-60-64-66 (Yüksek Lisans Tezi)

¹⁵⁹ OKÇUOĞLU, T., **Anadolu Selçuklu Mescitlerinde Kubbeye Geçiş Alanının Değerlendirilmesi**, İstanbul, 1995, s.45-47-53-54-58-59-60-64-66 (Yüksek Lisans Tezi)

¹⁶⁰ DEMİRALP, Y., **a.g.e**, Ankara, 1996, s. 29

¹⁶¹ DEMİRALP, Y., **a.g.e**, Ankara, 1996, s. 16-44

Mescitlerin çoğunda, özellikle giriş cephelerindeki pencerelerde tuğla ve çini süslemelere rastlanmaktadır. Tuğla ile örülen sivri kemerli pencereler dikdörtgen bir niş ile çevrilmiş ve pencerelerin yukarısına gelen bölümde tuğla ve çinilerle çeşitli düzenlemelerde süslemeler yapılmıştır. Ferruhşah, Güdük Minare mescitlerindeki pencere süslemeleri bu teknikte yapılmıştır.

Küçük Ayasofya mescidinde ise pencerelerin yerleştirildiği nişler daha kısa tutulmuş ve köşeler çinilerle doldurulmuştur.

Hacı Hamza, Kileci ve Altunkalem mescitlerinin pencerelerinde bu alınlıklar fark edilmekte ancak üzerleri sıvalı olduğu için çini bezeme olup olmadığı anlaşılmamaktadır. Kızılca mescidinin pencere kenarlarında niş bulunmakta ama çini bezeme görülmemektedir¹⁶².

Mescitlerin içerisinde süsleme olarak duvarlardaki dini içerikli yazılar görülmektedir. Hacı Hamza ve Kızılca mescitlerinin harim duvarlarında rozetler içerisinde dini içerikli yazılar bulunmaktadır.

Mescitlerdeki bir diğer süsleme ögesi ise bazıları bugün mevcut olmayan kapı kanatlarıdır. Kileci, Kızılca ve Ferruhşah mescitlerinin kapıları ahşap süsleme sanatının değerli örneklerindendir¹⁶³. Bitkisel ve geometrik motiflere sahip olan kapılardan sadece Kileci mescidinin kapısı yerindedir. Diğerleri sökülüştür.

Taş medrese ve Güdük Minare mescitlerinin minarelerinde de tuğla ve çini süslemeler görülmektedir.

¹⁶² SAMUR, T., **Akşehir'deki Türk Mimari Eserler**, Konya, 1996, s.19-49

DEMİRALP, Y., **Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları**, Ankara, 1996, s. 16-44

¹⁶³ DEMİRALP, Y., **Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları**, Ankara, 1996, s. 16-44

SAMUR, T., **Akşehir'deki Türk Mimari Eserler**, Konya, 1996, s.19-49

KONYALI, İ.H. , **Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir**, İstanbul,1945, s.279-355

6. SONUÇ

- Mescitler günümüze gelene kadar birçok değişime uğramışlardır. Bilinçsiz yapılan eklemeler, çıkarmalar, gelişi güzel tamiratlar nedeniyle orijinal hallerinden oldukça uzaklaşmışlardır. Son yıllarda yapılan onarım çalışmalarıyla bu eklerden arındırılmaya çalışılması olumlu bir çaba olmakla birlikte onarımlarda yapılacak ufak bir hatanın da geri dönüşümü olmadığı unutulmaması gerekir.
- Kileci Mescidi'nde henüz restorasyon tamamlanmadığı için uygulama sorunlarına değinilmemiştir. Mescit hakkında projelerine bakarak birtakım yanlış tespitler yapıldığını söylemek mümkündür. Başlıca sorun proje aşamasında rölöve projesi sonrasında kazı çalışması yapılmadan restitüsyon ve restorasyon projelerinin hazırlanmamasıdır. Eldeki mevcut verilere dayanarak mescidin ön hazırlık bölümü üzerine restorasyon önerileri yapılmıştır ancak herhangi bir kazı çalışması olmadan yapılan bu önerinin bilimsel açıdan sağlıklı olduğu düşünülmemektedir.
- Altunkalem Mescidi'nde yukarıda bahsedildiği gibi kazı çalışması yapılmadan önerilen restorasyon projesinde, kaynaklarda mukarnaslı olduğu belirtilen mihrabın mevcut şekliyle projeye aktarılmasının sağlıklı bir çözüm olmadığı kanısındayız. Rölöve çalışmasından sonra mihrap üzerinde bir araştırma çalışması yapıp ortaya çıkan bulgular kayda geçirilerek, gerekirse bütünleme çalışması yapılmalıdır. Geçmiş yıllarda Gündük Minare Mescidi restorasyon projesinde kazı çalışması yapılmadan mevcut duruma göre restorasyon projeleri onaylanmıştır. Daha sonra restorasyon çalışmaları esnasında mihrap üzerinde ortaya çıkarılan çiniler, kayıt altına alınmadan ve üzerinde herhangi bir bütünleme çalışması yapılmadan olduğu gibi bırakılmıştır. Altunkalem mescidinde de bu durumun tekrar edilmemesi için rölöve çalışmasından sonra bir kazı çalışması yapılması gerektiğini düşünmekteyiz.
- Hacı Hamza Mescidi'nde ise, olması gerektiği gibi rölöve projesi sonrasında kazı çalışması yapılmış, bu esnada ortaya çıkan bulgular ışığında restitüsyon ve restorasyon projeleri çizilmiştir. Yapılan kazı çalışması ile mescidin medhal bölümü, kubbe örgü tekniği ve malzemesi, mescidin yapım tekniği ve

malzemesi ve mescidin süsleme özelliklerine ilişkin bulgular elde edilmiştir. Ancak mihrap arkasında ortaya çıkan alçı parçalar tam olarak birleştirilemediği için bu parçalar restorasyon projesinde dikkate alınmamıştır. Mihrap üzerindeki tuğla kemer izine dayanarak, yıl tespiti yapılmadan, projede mihrap, tuğla basık kemer olarak önerilmiştir.

- Kızılca Mescidi'nde de Kileci ve Altunkalem Mescidi'nde olduğu gibi rölöve çalışmasından sonra araştırma kazısı yapılmadan restitüsyon ve restorasyon projeleri çizilerek gerekli mercilerce onaylanmıştır. Bu nedenle mescidin güneybatı köşesinde bulunan minare kaidesinin nereye kadar devam ettiği tahmin edilemediği için restorasyon projesinde mevcut ahşap gövdeli minare tekrar önerilmiştir. Restorasyon çalışması başladıktan sonraki yapılan kazı çalışmalarında minare kaidesinin mescidin üst kısımlarına kadar geldiği ve burada tuğla bir minarenin olabileceği ihtimali ortaya çıkmıştır.

Genel olarak mescitlerin durumları incelendiğinde 2 temel başlık altında sorunlar ortaya çıkmaktadır.

1. Birinci sorun **proje** aşamasıdır. Projelendirme sırasında rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri aynı anda istenmektedir ve çoğu zaman araştırma kazısı yapılmamaktadır. Bu durum işveren kurumun uygulamadaki tutumundan kaynaklanmaktadır. İhaleye açılarak yada doğrudan teminle verilen bu tip proje işlerinin öncelikle sadece rölöve ve kazı çalışmaları olarak verilmesi gereklidir. Daha sonra restitüsyon ve restorasyon çalışmaları yaptırılmalıdır.

2. İkinci sorun **uygulama** aşamasıdır. Kurul onaylı projelerin restorasyon yapım aşaması süresince projeye uygun yapılmaya çalışıldığı görülmektedir. Ancak bu sırada işçilik ve ustalık olarak yetersiz kişilerin çalıştırılması, işçilerin başında sürekli kontrolör bulunmaması, ucuza mal etmek için uygun ve dayanıklı malzeme kullanılmayışı gibi nedenlerle gerçek bir restorasyon ortaya çıkmamaktadır. Maalesef ki ülkemizde tarihi yapılar restore edilirken mevcuttaki orijinal malzemeyi onarmak ve korumak yerine, daha kolay ve maliyeti düşük olduğundan dolayı yenisiyle değiştirmek tercih edilmektedir. Ayrıca inşaat sırasında yapı hakkında kesinleşmemiş veya yeni ortaya çıkan izler kapatılarak görmezden gelinmekte, bazen yok edilebilmektedir.

- Bu iki temel problemin asıl nedeni kurumların restorasyon işlerini düşük fiyat veren, deneyimsiz ve bilinçsiz kişilere verilmesidir. Düşük teklif usulüne göre alınan işlerde kalitenin düşmesine neden olmaktadır.
- Döneminin özelliklerini yansıtan bu önemli yapıların daha sonraki nesillere de bozulmadan aktarılması temennimizdir. Yapılan ve yapılacak onarım çalışmalarının bilimsel nitelikte olması gerekmektedir. Emin olunmayan yerlerde mevcut izlerin korunması ve onarıma başlamadan önce araştırma kazıları yaparak veri sağlayacak bilgi ve bulgulara ulaşılması gerektiği kanısındayız.

KAYNAKLAR

- KONYALI, İ.H. , **Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir,** İstanbul,1945, s.279-355
- SAMUR, T. , **Akşehir'deki Türk Mimari Eserler,** Konya, 1996, s. 19-48
- DEMİRALP, Y. , **Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları,** Ankara, 1996, s. 16-44
- SARRE, F., **Küçük Asya Seyahati,** Berlin, 1896, s. 26-27-28
- CAVİT, M., **Akşehir Kitabeleri ve Tetkikleri,** Muğla, 1934, s.1-40
- EĞDİR, F., **Konya Selçuklu Devri Mescitleri,** Konya, 1987, s. 3- 4 (S.Ü. Sanat Tarihi Bölümü Lisans Tezi)
- MANGALTEPE, İ., **16.yy Başlarında Akşehir Vakıfları,** Van, 1997, (Yüksek Lisans Tezi)
- OKÇUOĞLU, T., **Anadolu Selçuklu Mescitlerinde Kubbeye Geçiş Alanının Değerlendirilmesi,** İstanbul, 1995, s.45-47-53-54-58-59-60-64-66 (Yüksek Lisans Tezi)
- ANILIR, Y., **Akşehir Tarihi ve Tarihi Eserleri,** Konya, 1991,s.27-41
- ARICAN, S. , **Akşehir'deki Mimari Eserlerde Tezyinat,** Konya,1998, (S.Ü. Lisans tezi)
- ARSEVEN, C.E., **Türk Sanatı Tarihi,** İstanbul, 1970, s. 88-94
- ASLANAPA, O., **“Anadolu Selçuklu Sanatı”, I. Uluslar arası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi, Bildiriler I. Cilt,** Konya, 2001, s. 43-48
- KARPUZ, H., **Anadolu Selçuklu Mimarisi,** Konya, 2004, s.1-49
- BAYKARA, T., **“Selçuklu Devri Türk Şehrinin Temel Özellikleri”, Uluslar arası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi, Bildiriler I. Cilt,** Konya, 2001, s. 149-153

- ARIK, O., “Anadolu Selçuklu Mimarlığında Tipoloji Üzerine Düşünceler”, **Uluslar arası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi, Bildiriler I. Cilt**, Konya, 2001, s. 33-38
- YETKİN, S.K., **İslam Mimarisi**, Ankara, 1959, s.138
- BEDİRHAN, Y.- **Selçuklu Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi**, Konya, 2004, s. 135-139
- ATÇEKEN, Z., “Anadolu Selçuklu Üslubu”, **Thema Larousse 6. Cilt**, İstanbul, 1993-1994, s. 218-219
- MÜLAYİM, S., **Akşehir’deki Selçuklu Devri Camii ve Mescitleri**, Konya, 1987, s. 13 (S.Ü. Sanat Tarihi Bölümü Lisans Tezi)
- İŞCAN, Ömer, **Kanuni Zamanında Akşehir Kazası**, Konya, 1993, (Doktora Tezi)
- CEYLAN, Alâeddin, **Selçuklu Tarihi**, İstanbul, 1972, s.24-44, 61-69, 89- 105
- KAHİN, C., **Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler**, Paris, 1968, s. 35-66
- [http:// egitimderehberlik.com/aksehir_tarihi.asp](http://egitimderehberlik.com/aksehir_tarihi.asp)
- <http:// aksehirililerblog.blogcu.com>
- <http://aksehir.bel.tr>
- [http:// www.tybkonya.com](http://www.tybkonya.com)

ÇİZİMLERİN LİSTESİ

- Çizim 1-** Kileci Mescidi vaziyet planı
- Çizim 2-** Kileci Mescidi planı
- Çizim 3-** Kileci Mescidi Vaziyet Planı (Rölöve)
- Çizim 4-** Kileci Mescidi Plan (Rölöve)
- Çizim 5-** Kileci Mescidi Üst Örtü Planı (Rölöve)
- Çizim 6-** Kileci Mescidi Mahfil Katı Planı (Rölöve)
- Çizim 7-** Kileci Mescidi I. Kesit (Rölöve)
- Çizim 8-** Kileci Mescidi II. Kesit (Rölöve)
- Çizim 9-** Kileci Mescidi Batı Cephesi (Rölöve)
- Çizim 10-** Kileci Mescidi Kuzey Cephesi (Rölöve)
- Çizim 11-** Kileci Mescidi Güney Cephesi (Rölöve)
- Çizim 12-** Kileci Mescidi Doğu Cephesi (Rölöve)
- Çizim 13-** Kileci Mescidi Detay Çizimleri (Rölöve)
- Çizim 14-** Kileci Mescidi Planı (Restitüsyon)
- Çizim 15-** Kileci Mescidi I. Kesit (Restitüsyon)
- Çizim 16-** Kileci Mescidi II. Kesit (Restitüsyon)
- Çizim 17-** Kileci Mescidi Kuzey Cephesi (Restitüsyon)
- Çizim 18-** Kileci Mescidi Doğu Cephesi (Restitüsyon)
- Çizim 19-** Kileci Mescidi Batı Cephesi (Restitüsyon)
- Çizim 20-** Kileci Mescidi Güney Cephesi (Restitüsyon)
- Çizim 21-** Kileci Mescidi Vaziyet Planı (Restorasyon)
- Çizim 22-** Kileci Mescidi Planı (Restorasyon)
- Çizim 23-** Kileci Mescidi Üst Örtü Planı (Restorasyon)
- Çizim 24-** Kileci Mescidi I. Kesit (Restorasyon)
- Çizim 25-** Kileci Mescidi II. Kesit (Restorasyon)
- Çizim 26-** Kileci Mescidi Kuzey Cephesi (Restorasyon)
- Çizim 27-** Kileci Mescidi Güney Cephesi (Restorasyon)
- Çizim 28-** Kileci Mescidi Doğu Cephesi (Restorasyon)
- Çizim 29-** Kileci Mescidi Batı Cephesi (Restorasyon)
- Çizim 30-** Kileci Mescidi Detay Çizimleri (Restorasyon)
- Çizim 31-** Altunkalem mescidi şehir planındaki yeri

- Çizim 32-** Altunkalem Mescidi Planı
- Çizim 33-** Altunkalem Mescidi Vaziyet Planı (Rölöve)
- Çizim 34-** Altunkalem Mescidi Plan (Rölöve)
- Çizim 35-** Altunkalem Mescidi Mahfil Katı Planı (Rölöve)
- Çizim 36-** Altunkalem Mescidi Üst Örtü Planı (Rölöve)
- Çizim 37-** Altunkalem Mescidi I. Kesit (Rölöve)
- Çizim 38-** Altunkalem Mescidi II. Kesit (Rölöve)
- Çizim 39-** Altunkalem Mescidi Batı Cephesi (Rölöve)
- Çizim 40-** Altunkalem Mescidi Doğu Cephesi (Rölöve)
- Çizim 41-** Altunkalem Mescidi Kuzey Cephesi (Rölöve)
- Çizim 42-** Altunkalem Mescidi Güney Cephesi (Rölöve)
- Çizim 43-** Altunkalem Mescidi Plan (Restitüsyon)
- Çizim 44-** Altunkalem Mescidi I. Kesit (Restitüsyon)
- Çizim 45-** Altunkalem Mescidi II. Kesit (Restitüsyon)
- Çizim 46-** Altunkalem Mescidi Batı Cephesi (Restitüsyon)
- Çizim 47-** Altunkalem Mescidi Doğu Cephesi (Restitüsyon)
- Çizim 48-** Altunkalem Mescidi Güney Cephesi (Restitüsyon)
- Çizim 49-** Altunkalem Mescidi Kuzey Cephesi (Restitüsyon)
- Çizim 50-** Altunkalem Mescidi Vaziyet Planı (Restorasyon)
- Çizim 51-** Altunkalem Mescidi Planı (Restorasyon)
- Çizim 52-** Altunkalem Mescidi Planı (Restorasyon)
- Çizim 53-** Altunkalem Mescidi I. Kesit (Restorasyon)
- Çizim 54-** Altunkalem Mescidi II. Kesit (Restorasyon)
- Çizim 55-** Altunkalem Mescidi Doğu Cephesi (Restorasyon)
- Çizim 56-** Altunkalem Mescidi Kuzey Cephesi (Restorasyon)
- Çizim 57-** Altunkalem Mescidi Güney Cephesi (Restorasyon)
- Çizim 58-** Hacı Hamza Mescidinin Şehir Planındaki Yeri
- Çizim 59-** Hacı Hamza Mescidinin Planı
- Çizim 60-** Hacı Hamza Mescidi Vaziyet Planı (Rölöve)
- Çizim 61-** Hacı Hamza Mescidi Plan (Rölöve)
- Çizim 62-** Hacı Hamza Mescidi A-A Kesiti (Rölöve)
- Çizim 63-** Hacı Hamza Mescidi B-B Kesiti (Rölöve)

- Çizim 64-** Hacı Hamza Mescidi C-C Kesiti (Rölöve)
- Çizim 65-** Hacı Hamza Mescidi Güney Cephesi (Rölöve)
- Çizim 66-** Hacı Hamza Mescidi Kuzey Cephesi (Rölöve)
- Çizim 67-** Hacı Hamza Mescidi Doğu Cephesi (Rölöve)
- Çizim 68-** Hacı Hamza Mescidi Kazı Sonrası Vaziyet Planı
- Çizim 69-** Hacı Hamza Mescidi Kazı Sonrası Plan
- Çizim 70-** Hacı Hamza Mescidi Kazı Sonrası A-A Kesiti
- Çizim 71-** Hacı Hamza Mescidi Kazı Sonrası B-B Kesiti
- Çizim 72-** Hacı Hamza Mescidi Kazı Sonrası C-C Kesiti
- Çizim 73-** Hacı Hamza Mescidi Kazı Sonrası D-D Kesiti
- Çizim 74-** Hacı Hamza Mescidi Kazı Sonrası Doğu Cephesi
- Çizim 75-** Hacı Hamza Mescidi Kazı Sonrası Kuzey Cephesi
- Çizim 76-** Hacı Hamza Mescidi Kazı Sonrası Güney Cephesi
- Çizim 77-** Hacı Hamza Mescidi Planı (Restitüsyon)
- Çizim 78-** Hacı Hamza Mescidi A-A Kesiti (Restitüsyon)
- Çizim 79-** Hacı Hamza Mescidi B-B Kesiti (Restitüsyon)
- Çizim 80-** Hacı Hamza Mescidi C-C Kesiti (Restitüsyon)
- Çizim 81-** Hacı Hamza Mescidi D-D Kesiti (Restitüsyon)
- Çizim 82-** Hacı Hamza Mescidi E-E Kesiti (Restitüsyon)
- Çizim 83-** Hacı Hamza Mescidi Doğu Cephesi (Restitüsyon)
- Çizim 84-** Hacı Hamza Mescidi Kuzey Cephesi (Restitüsyon)
- Çizim 85-** Hacı Hamza Mescidi Güney Cephesi (Restitüsyon)
- Çizim 86-** Hacı Hamza Mescidi Batı Cephesi (Restitüsyon)
- Çizim 87-** Hacı Hamza Mescidi Planı (Restorasyon)
- Çizim 88-** Hacı Hamza Mescidi A-A Kesiti (Restorasyon)
- Çizim 89-** Hacı Hamza Mescidi B-B Kesiti (Restorasyon)
- Çizim 90-** Hacı Hamza Mescidi C-C Kesiti (Restorasyon)
- Çizim 91-** Hacı Hamza Mescidi D-D Kesiti (Restorasyon)
- Çizim 92-** Hacı Hamza Mescidi E-E Kesiti (Restorasyon)
- Çizim 93-** Hacı Hamza Mescidi Kuzey Cephesi (Restorasyon)
- Çizim 94-** Hacı Hamza Mescidi Güney Cephesi (Restorasyon)
- Çizim 95-** Hacı Hamza Mescidi Doğu Cephesi (Restorasyon)

Çizim 96- Kızılca Mescidi Genel Yerleşim Durumu

Çizim 97- Kızılca Mescidi Planı

Çizim 98- Kızılca Mescidi Vaziyet Planı (Rölöve)

Çizim 99- Kızılca Mescidi Planı (Rölöve)

Çizim 100- Kızılca Mescidi Mahfil Katı Planı (Rölöve)

Çizim 101- Kızılca Mescidi Mahfil I. Kesit (Rölöve)

Çizim 102- Kızılca Mescidi Mahfil II. Kesit (Rölöve)

Çizim 103- Kızılca Mescidi Mahfil III. Kesit (Rölöve)

Çizim 104- Kızılca Mescidi Mahfil Kuzey Cephesi (Rölöve)

Çizim 105- Kızılca Mescidi Mahfil Güney Cephesi (Rölöve)

Çizim 106- Kızılca Mescidi Mahfil Doğu Cephesi (Rölöve)

Çizim 107- Kızılca Mescidi Mahfil Detay Çizimleri (Rölöve)

Çizim 108- Kızılca Mescidi Planı (Restitüsyon)

Çizim 109- Kızılca Mescidi I. Kesit (Restitüsyon)

Çizim 110- Kızılca Mescidi II. Kesit (Restitüsyon)

Çizim 111- Kızılca Mescidi Doğu Cephesi (Restitüsyon)

Çizim 112- Kızılca Mescidi Kuzey Cephesi (Restitüsyon)

Çizim 113- Kızılca Mescidi Güney Cephesi (Restitüsyon)

Çizim 114- Kızılca Mescidi Vaziyet Planı (Restorasyon)

Çizim 115- Kızılca Mescidi Planı (Restorasyon)

Çizim 116- Kızılca Mescidi I. Kesit (Restorasyon)

Çizim 117- Kızılca Mescidi II. Kesit (Restorasyon)

Çizim 118- Kızılca Mescidi Kuzey Cephesi (Restorasyon)

Çizim 119- Kızılca Mescidi Güney Cephesi (Restorasyon)

Çizim 120- Kızılca Mescidi Doğu Cephesi (Restorasyon)

Çizim 121- Mescitlerin mahallelere göre dağılımı

Çizim 122- Hacı Hamza Mescidi kazı öncesi plan

Çizim 123- Gündük Minare Mescidi restorasyon öncesi plan

Çizim 124- Kileci Mescidi Planı

Çizim 125- Küçük Ayasofya Mescidi Planı

Çizim 126- Kalaycı Mescidi Planı

Çizim 127- Altunkalem Mescidi Planı

Çizim 128- Ferruhşah Mescidi Planı

Çizim 129- Kızılca Mescidi kazı çalışması öncesi plan

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim 1- Kileci Mescidi Güney Cephesi

Resim 2- Kileci Mescidi Yoldan Görünüm

Resim 3- Kileci Mescidi Doğu Cephesi

Resim 4- Kileci Mescidi Dolap Nişi Kapağı

Resim 5- Kileci Mescidi İç Kısımdaki Ahşap Kapı

Resim 6- Kileci Mescidi Orijinal Giriş Kapısı

Resim 7- Kileci Mescidi Son Cemaat Mahalli

Resim 8- Kileci Mescidi Son Cemaat Yeri Üst Bölüm

Resim 9- Kileci Mescidi Bahçe Kısımındaki Hazire Bölümü

Resim 10- Kileci Mescidi Yazının Olduğu Pano

Resim 11- Kileci Mescidi Orijinal Kapı Sağ Kanadı

Resim 12- Kileci Mescidi Orijinal Kapı Sol Kanadı

Resim 13- Kileci Mescidi Dolap Nişinin Kapağı

Resim 14- Kileci Mescidi Yazının Olduğu Pano

Resim 15- Kileci Mescidi Süslemenin Olduğu Orta Pano

Resim 16- Altunkalem Mescidi Kitabe Taşı

Resim 17- Altunkalem Mescidi Mihrap Görünüşü

Resim 18- Altunkalem Mescidi Minber Görünüşü

Resim 19- Altunkalem Mescidi Kadınlar Mahfili Görünüşü

Resim 20- Altunkalem Mescidi Doğu Cephesi

Resim 21- Altunkalem Mescidi Kubbeye Geçiş Elemanları

Resim 22- Altunkalem Mescidi Kapının Yanındaki Devşirme Taşlar

Resim 23- Altunkalem Mescidi Batı Cephesi

Resim 24- Altunkalem Mescidi Batı Cephesindeki Camekân

Resim 25- Konya Hoca Hasan Mescidi

Resim 26- Hacı Hamza Mescidi Genel Görünüş

Resim 27- Hacı Hamza Mescidi Ahşap Minare İçerden Görünüşü

Resim 28- Hacı Hamza Mescidi Minare Dıştan Görünüşü

- Resim 29-** Hacı Hamza Mescidi Mescit Avlusundaki Sundurma ve Depo
- Resim 30-** Hacı Hamza Mescidi Mescit Avlusundaki Wc ve Abdest Alma Yeri
- Resim 31-** Hacı Hamza Mescidi Giriş ve Ayakkabılık Bölümü
- Resim 32-** Hacı Hamza Mescidi Bahçeye ve Mescide Giriş Kapıları
- Resim 33-** Hacı Hamza Mescidi Son Cemaat Bölümündeki Pencere
- Resim 34-** Hacı Hamza Mescidi Yapının Güney Cephesi
- Resim 35-** Hacı Hamza Mescidi Harim Giriş Kapısı
- Resim 36-** Hacı Hamza Mescidi Mihrap ve Minber
- Resim 37-** Hacı Hamza Mescidi Harim Duvarlarındaki Rozet İşlemeleri
- Resim 38-** Hacı Hamza Mescidi Mihrap Üzerindeki Süsleme
- Resim 39-** Hacı Hamza Mescidi Kazı Sonrası Doğu Cephe
- Resim 40-** Hacı Hamza Mescidi Doğu Cephesindeki Pencere Düzeni
- Resim 41-** Hacı Hamza Mescidi Doğu Cephesindeki Kitabe Nişi
- Resim 42-** Hacı Hamza Mescidi Kubbeye Geçiş Elemanları ve Kubbe
- Resim 43-** Hacı Hamza Mescidi Mihrap Arkasında Bulunan Alçı Süsleme Parçaları
- Resim 44-** Hacı Hamza Mescidi Mihrap Arkasında Bulunan Alçı Süsleme Parçaları
- Resim 45-** Hacı Hamza Mescidi Mihrap Arkasında Bulunan Alçı Süsleme Parçalar
- Resim 46-** Hacı Hamza Mescidi Pencere Nişinde Bulunan Çini Parçası
- Resim 47-** Konya Hoca Hasan Mescidindeki Çini Motifi
- Resim 48-** Kızılca Mescidi Güney Cephesi
- Resim 49-** Kızılca Mescidi Harime Giriş Kapısı
- Resim 50-** Kızılca Mescidi Mihrap Görünüşü
- Resim 51-** Kızılca Mescidi Kuzey Cephe'deki Pencere Düzeni
- Resim 52-** Kızılca Mescidi Kubbeye Geçiş Elemanları ve Kubbe
- Resim 53-** Kızılca Mescidi Kadınlar Mahfili
- Resim 54-** Kızılca Mescidine İnen Merdivenler
- Resim 55-** Arka bahçedeki Depo, wc Gibi Mekânlar
- Resim 56-** Kızılca Mescidi Harim Duvarlarındaki Rozetler
- Resim 57-** Kızılca Mescidi Kazı Sonrası Doğu Cephe
- Resim 58-** Kızılca Mescidi Kazı Sonrası Doğu Cephe
- Resim 59-** Kızılca Mescidi Kazı Sonrası Güney Cephe

Resim 60- Kızılca Mescidi Kazı Sonrası Pencere Düzeni

Resim 61- Kızılca Mescidi Kazı Sonrası Giriş Kapısı

3.3.1.6 Rölöve Çizimleri.....	101
3.3.2 Kazı Sonrası Durum Tespiti.....	105
3.3.2.1 Kazı Sonrası Rölöve Çizimleri.....	110
3.3.3 Restitüsyon	
3.3.3.1 Hacı Hamza Mescidi Restitüsyon Çalışması.....	114
3.3.3.2 Restitüsyon Çizimleri.....	118
3.3.4 Restorasyon	
3.3.4.1 Restorasyon Projesinin Amacı ve Restorasyon Yaklaşımı	123
3.3.4.2 Tespitler ve Çözüm Önerileri Tablosu.....	124
3.3.4.3 Restorasyon Çizimleri.....	126
3.4 Kızılca Mescidi	
3.4.1 Kazı Öncesi Durum Tespiti	
3.4.1.1 Yapının Yeri, Yapım Yeri ve Bugünkü Durumu.....	131
3.4.1.2 Mimari Özellikleri.....	132
3.4.1.3 Yapı Malzemesi.....	138
3.4.1.4 Yapım Tekniği.....	139
3.4.1.5 Süsleme Özellikleri.....	139
3.4.1.6 Rölöve Çizimleri.....	140
3.4.2 Kazı Sonrası Durum Tespiti.....	146
3.4.3 Restitüsyon	
3.4.3.1 Kızılca Mescidi Restitüsyon Çalışması	149
3.4.3.2 Restitüsyon Çizimleri.....	151
3.4.4 Restorasyon	
3.4.4.1 Restorasyon Projesinin Amacı ve Restorasyon Yaklaşımı.....	154
3.4.4.2 Tespitler ve Çözüm Önerileri Tablosu.....	154
3.4.4.3 Restorasyon Çizimleri.....	157
5. DEĞERLENDİRME.....	161
6. SONUÇ.....	174
7. KAYNAKLAR.....	177
8. ÇİZİMLERİN LİSTESİ.....	179
9. RESİMLERİN LİSTESİ.....	183